

ad 34703, VIII, C, 9

178

XI. zvezek XVII

Povesti

slovenskemu ljudstvu
v pouk in zabavo.

Zbral in uredil
Andrej Kalan,
urednik „Domoljuba“.

Ponatis iz „Domoljuba“.

V Ljubljani, 1898.

Založilo „Tiskovno društvo“.

Cena 20 kr.

Tisk „Katoliške Tiskarne“.

Dobiva se v „Katoliški Bukvarni“.

I.

Zgrešeni poklic.

Na gimnaziju se je ravnokar dovršil zrelostni izpit. Oni, ki so bili tako srečni, da so imeli dovoljen uspeh, razhajali so se veseli na svoj dom. V vsakej glavi kovali so se vsakovrstni načrti za bližnjo prihodnost, srce pa je veselja poskakovalo pri misli, da mu je odprta pot v prosto, veselo življenje.

A kako bi tudi ne bilo razburjeno veselja, ko je prosto vseh oklepov, ki včasih tako neprijetno režejo v dušo, in se mu sladko, prosto življenje obeta?

Ni ga bilo dijaka, kateremu bi srce mirno in ravnodušno bilo, ko je držal v roci spričevalo, za katerega se je toliko let trudil in mučil, — slednjič je pa dosegel.

Izjema ni bil niti Vekoslav Hostnik. Bil je izvršil izpit z odliko. Tudi njemu so rojile po glavi vsakovrstne misli, ko se je poslovil od starega šolskega poslopja, kjer se je toliko let učil, toliko veselega in žalostnega doživel. Bil je blag mladenič, — ta Vekoslav. Srce mu

je bilo še nepokvarjeno v prsih in duša se mu je zrcalila na odkritosrčnem obrazu. Obraz mu je bil prikupljiv. Pod nosom imel je črno liso baš vsklilih brčic in brada mu je bila tudi uže po malem poraščena. Oči so imele nekak dobrohoten in ljudomil izraz, kar je vsakega na mah osvojilo mladeniču.

Poslovil se je tedaj Vekoslav Hostnik od stare šole.

»Kam pa zdaj?« povpraševal se je.

Bil je uže veliko mislil o svojem bodočem stanu. Vekoslav ni bil lahkomišljen, drugače bi tudi ne napravil izpita z odliko. Zato je prevdarjal na vse načine, premetaval stan za stanom v glavi, preiskal vse solnčne in senčne plati, primerjal in prevdarjal, kaj bi se njemu najbolj prileglo, njegovim slabostim in prednostim.

Čim bolj je mislil in primerjal, tem bolj mu je silila misel na duhovski stan. Lahko bi se podal na Dunaj študirat kako posvetno znanost, ker stariši niso bili revni in bi ga lahko podpirali, poleg tega so ga pa stariši tudi ljubili kot svojega jedinca.

Vendar pri vsem tem mislil je še najbolj na semenišče. Slednjič pa sklene v resnici iti v duhovsko hišo in postati Božji svečenik.

»Še čuti moram, kaj porekó stariši. Mati, vem, da bi me najrajše videla duhovna, saj zato je tudi preprosila očeta, da me je poslal v mesto. Materi se imam torej največ zahvaliti za to, kar sem. Spodobi se, da se oziram na njeno željo. A kaj poreče oče? bo tudi on zadovoljen, da grem v semenišče? On, kakor vem, ni kaj posebno naklonjen temu stanu«, tako je premišljeval Hostnik, ko je stopal proti kolodvoru, da se popelje domov.

Sedel je na voz ter bil kmalu v svoji rojstni vasi.

Veselo je stopal, ko je prišel na koncu vsakega leta domov, da prebije pri domačih počitnice. Kako se je veselil vedno, ter štel dneve in sešteval ure, kdaj bo prost šole!

A zdaj? Zdaj ga navdajajo vse drugačne misli, ko stopa po znani stezi proti hiši svojega očeta. Menil je preje, kako bo šele takrat vesel prišel domov, ko bode vso šolo izvršil in bo prost... A zdaj?

Zdaj je tudi vesel, vendar na srce so se ulegle uže skrbi, ki so tako sovražne pravemu veselju. Kaj poreče oče? Mu li dovoli, da gre v semenišče?

Dospel je do rojstnega doma, prijazne hišice, popolnoma zidane, v sredi gospodarskih poslopij. Bilo je to precejšnje posestvo priletnega Hostnika.

Zdajci se mu pri pogledu na svojo rojstno hišico, kjer je preživel neskrbna otročja leta, razjasni obraz. Iz srca zgine mu za hip skrb.

Stopi v hišo, a ni bilo nikogar. Gré torej za hišo, kjer so stali lepi orehi in v njihovi senci kamenita miza. Za mizo pa so sedeli vsi domači: oče, mati in družina. Južinali so. Veselje zavlada v krogu, ko zapazijo prišleca. Vse se osiplje krog njega, vsak bi mu najraje prvi roko podal. Mati, stara ženica, častitljivega, velega obraza in prijaznih in dobrohotnih očij, kakor njen sin, stiskala je sinu roko, sin pa jo je najprvo poljubil. Samega veselja so se zasvetile dobri materi, videči sina, katerega je izredila, da stoji zdaj blizu svojega cilja, solze v očeh.

Zadej pa je stal oče, priletni, koščeni Hostnik, čegar gladko obriti obraz je pričal o trdosti in neomahljivosti, kar je slovenskemu kmetu lastno.

Bil je Hostnik prava, stara, kmečka korenina.

Gledal je sina z ravnodušnim obrazom, a ne smemo pa reči, da ni bil vesel krepkega mladeniča, svojega sina. Vendar svojega veselja ni nikdar pokazal Hostnik. Objemši mater, stopi Vekoslav k očetu in mu podá roko :

»Tu sem, oče, skušnjo sem dobro napravil in prišel sem, da preživim zadnje počitnice tu pri vas. Potem pa grem, kamor . . .«

»Uže dobro. Da si le napravil dobro! Ti že verjamem. Zdaj pa sedi, bodeš pil, saj si menda žejen, ne?« in stopil je k mizi ter natočil kozarec.

Vekoslav je živel zdaj pri stariših veselo, vendar ne brez skrbi. Med stariši in njem še ni prišlo do pogovora o bodočem stanu. Sam ni hotel, ne hotel — marveč bal se je, — oče ni nikdar začel, materi pa tudi ni palo v glavo, da bi uže mislila na odhod sina, katerega je celo leto pogrešala in ga zdaj imela pri sebi.

Bližal se je konec počitnic. Treba je bilo misliti na odhod. Zdaj se zbudi z novo in večjo močjo strah v srcu Vekoslava, strah pred očetom. Videl je, da bo treba pogovoriti se, a ni mogel in ni mogel začeti.

To skrb mu je odvzel oče sam.

Bilo je neko nedeljo po kosilu. Mati je imela v hiši opravka dovelj, Hostnik pa se je po navadi vsedel ali vlegel za hišo v travo in ondi zadremal. Vekoslav pa je šel navadno v gornjo sobico in ondi čital.

Danes pa je mignil Hostnik sinu, ki je hotel ravno iti v sobico, in mu dejal :

»Pojdi z menoj, da se zmeniva!«

Brez ugovora mu je sledil Vekoslav. Nekaj je mislil, o čem bi se oče rad zmenil, in šel je ne brez strahu.

Prišedši za hišo, vsede se Hostnik za mizo in veli tudi sinu vستي se.

»Poslušaj me! Ti si zdaj šolo dovršil in s pravico te zdaj vprašam, kaj meniš zdaj storiti? Govôri!«

Boječe molči sin nekaj časa. Beseda mu neče iz grla.

»No, zakaj molčiš? vsaj imaš že nekaj brk pod nosom in brade tudi že nekaj, menim, da se dá možko s teboj govoriti!«

»Oče, ne zamerite! Mislil sem, mislil in slednjič sem sprevidel, da je najbolj pripraven zame . . . duhovski stan.« Zadnje besede šle so mu težko iz ust in kri mu je šinila v obraz.

»Kaj, moj sin pa duhoven! Haha! . . . Meniš, da sem te zato izredil, da boš posedal po spovednicah? Ti še ni dovolj, da si toliko let v šoli? Haha! . . .« tu je nekako zlobno se zasmeljal, da je šinilo Vekoslavu kakor blisk po kosteh.

»Iz te moke ne bo kruha! Si razumel?« dodal je z odvažnim, strogim glasom.

Vekoslavu šinila je kri iz lic in postal je smrtnobled. Tako hudo si ni mislil.

»A, oče, kaj čem pa storiti? Kam pa vi hočete, da grem?« dejal je boječe.

»Naredi, kar hočeš, — le v semenišče ne! Mojega doma se ogibaj za večne čase, ako oblečeš tisto črno haljo! —«

Umolknila sta oba.

Slednjič prične Hostnik z manj strogim glasom:

»Jaz ti dam denar, pojdi na Dunaj in ondi se kaj izuči, kar ti prija! Poglej, koliko mladeničev bi rado šlo na Dunaj, a jim stariši ne pusté in če pusté, pa nimajo s čem iti. — Jaz pa ti dovolim, da celo prosim in dam ti denarja, da ne boš stradal.«

Milejše so bile te besede. Vender glasile so se ob enem trdo in z naglasom, da se ni bilo mogoče ustavljati.

»Naj bo, oče, storim, kakor pravite, da spolnim Vašo željo!« dejal je naposled udano Vekoslav.

* * *

Bilo je leto na okoli. Zopet so bile počitnice tu.

Nekega dne proti večeru stopal je po ozki stezi proti posestvu Hostnikovemu mlad mož. — Solnce je ravno zašlo za bujne gorice in holmi v ozadju so žareli v krvavem sijaju. Tihota vladala je v naravi. Bil je prekrasen poleten večer.

Mladi mož, ki je stopal po stezi, zavil v suktnjo navzlic letnega časa, oziral se je žalostno v ono stran, kjer so žareli hribje. Oko mu je zrlo žalostno v svet, na bledorumenem obrazu bila mu je razlita nekaka otožnost in stopal je mož počasno.

Dospel je do Hostnikovega domovja.

Šel je v hišo, a ker ni bilo nikogar notri, šel je za hišo. Zopet, kakor pred letom, sedeli so domačini ob kamnitej mizi.

Zopet so se vsi vzradostili zagledavši prisleca.

Mati pa, pogledavši sina v obraz, zadržteče in prestrašena vsklikne :

»Kaj ti je, moj sin? Si bolan?« in strastno se ga oklene.

Hostniku pa, ki je zadaj stal, bila je čitati prestrašenost na obrazu. Prestrašil se je pri pogledu na žolti, suhi obraz sina.

Vekoslav sedel je na klop in mati hitela je, da prinese vina in večerje. Sin pa jo ustavi:

»Mati, ne bom pil vina in tudi jedel ne bom!«

»Zakaj ne boš pil in jedel? Mar nisi lačen?«
oglasil se oče.

»Ne . . . smem . . .«, odvrnil je počasi Vekoslav.

»Kako to? Ali si bolan?«

»Zdravnik mi je prepovedal.«

»Jezus, Marija! Kaj si v resnici bolan?« vsklikne še bolj prestrašena mati.

»Da, ne vstrašite se . . . res, bolan sem. Na Dunaju sem se prehladil . . . A bo kmalu boljše. Nič se ne bojte. Zdaj pa bi šel najrajše spat, ker sem truden.«
In podal se je k počitku.

Da, zbolel je Vekoslav. Na Dunaju ni bil zadovoljen, vedno je zamišljen hodil okrog in vedno bolj je bledel. Vedno je upal, da ozdravi in prišel je srčno rad domov, na milejši domači zrak.

Vender ni okrevail. Bilo mu je od dne do dne hujše. Mati mu je na vse mogoče načine stregla, mu kuhala po navodilu mestnega zdravnika, katerega je pripeljal Hostnik, vsakovrstna zelišča, — a bilo je vse zaman.

Stari Hostnik nosil je žalosten obraz in bil je vedno zamišljen. Najrajši je sedel poleg sina, ko se je ta grel pred hišo na solncu, kajti v senci je bilo bolniku že prehladno.

Bolezen je rasla. Slednjič ni imel bolnik več moči, da bi sam šel pred hišo in stari Hostnik prijel ga je vsak dan v naročje in ga nesel pred hišo na solnce.

Vekoslav, sedeč sam pred hišo, premišljeval je svoje stanje in življenje in vsakokrat kanile so mu debele solze po velem, upalem licu.

»O Bog! . . .« stokal je in se ozrl na sv. razpelo, viseče nasproti na jablani. V pričo očeta pa se je delal veselega in mater je s sladkimi besedami tolažil.

Revica preplakala je cele noči na svojem ležišču in molila, molila.

A bilo je vse zaman.

Vekoslavu bile so ure štete.

Nekoč, ko ni bilo nikogar razun matere doma in je bila ta v hiši, pripravljajoč zdravilo, zaspal je ubogi Vekoslav na veke pred hišo na solnci. Zadnji pogled obrnil je na sv. razpelo. . . .

Srečni Vekoslav!

* * *

Iz vse okolice prihajali so kropit truplo »ranjkega Hostnikovega študenta.«

V sobici v podstrešji, kjer je vse počitnice prebil, bil je napravljen oder. Ob obeh straneh gorele so debele sveče. Pod oknom, ki je bilo pregrnjeno z višnjevimi prtom, spaval je sladko Vekoslav. Obraz se mu je držal

na smeh, kakor od veselja, da je dokončal ta mučni tek, — zdaj pa mirno počiva.

Ni treba opisovati žalosti jadne matere. Bila je stara, delala je trdo, vživala malo veselja: vse njeno veselje je bil Vekoslav. Kader je prav hudo trpela, pa si je pomislila: čakaj, ko bo Vekoslav gospod, se ti ne bo treba truditi, vživala boš na stara leta in veselo, tiho.

A mahom bile so te njene misli postale — sanje.

Zdaj je osamljena, brez tolažbe, brez veselja, brez opore na stara leta!

Stari Hostnik ni kazal svoje žalosti, a iz bledega obraza in plašnih očij sevala je globoka žalost. A da bi bila samo žalost! V njegovem srcu kluval je neumoren črv, vest in kes.

»Da bi ga ne silil na Dunaj in mu spolnil željo, bil bi morda še živ,« mrmral je med zobmi, ko je bil sam in polastila se ga je v takih trenutkih globoka žalost, da, skoro obup.

»O Vekoslav! . . . Li preklinjaš svojega očeta? . . . A Vekoslav ne kolne, on je v nebesih . . . a vender.«

Taval je okrog, doma ga ni bilo čez dan, razun pri kosilu in večerji.

Prišel je čas pogreba.

Iz Dunaja prišlo je nekaj pevcev sošolcev, da zapojó ranjkemu tovarišu zadnjo pesem in mu položé na grob venec.

Sklonjena je korakala mati zraven nemo zročega Hostnika.

Žalostno se je razlegala nagrobna pesem in donela skrivnostno odmevajoč v globoko jamo. — — — —

Prevelika žalost spravila je ubogo osamelo mater na postelj.

Ni še trava na grobu Vekoslava ozelenela, ko so že skopali jamo poleg njega — njegovi materi.

Stari Hostnik pa je ostal sam, sam na svetu. — Hrbet se mu je uklonil, lasje obeleli in z nemo žalostjo čaka tudi on, kdaj pride ponj božja dekla, da ga zjedini s sinom in ženo. Š.

II.

Očetova kletev.

V vaški krčmi so sedeli pri vinu možaki; bilo je po popoludanski službi Božji. Kmetje imeli so baš sedaj največ dela na polji; zato so si privoščili v nedeljo polič vina, zlasti ker je letos kazala dobra letina.

Pri mizi v kotu sedel je Matija Océpek v družbi nekaj drugih kmetov. Matija bil je mož v pravem pomenu besede; kakor po jakosti in moči telesa bil je tudi po duši pristen slovensk kmet. Posestvo, ki ni bilo veliko, imel je streljaj od vasi. Majhno zidano hišico in lesen pōd z dvema kravama — vse si je pridobil s svojim delom in pridnostjo. Pripovedovali so, da ni imel pred 25 leti ničesar, kakor kar je na sebi nosil, in služil je za hlapca. A prihranil si je sčasoma toliko, da si je kupil kajžo in njivo zraven; pozneje se je oženil in pridne roke ženice prigospodarile so mu travnik, kar

mu je omogočilo kupiti kravo. Tako je rasel imetek z varčnostjo; in zdaj bil je majhen posestnik z zidano hišico in precejšnim zemljiščem. — Da, mogoče mu je bilo poslati svojega jedinca v srednje šole, da bi nekaj bil gospod.

Tam je sedel tedaj v kotu, in govoril ponajveč sam. Bil je ponosen na svoje imetje, ker si je je sam pridobil in ne podedoval po stariših.

»Ej, kaj boš ti, ki imaš zidano hišo in se ti ni treba bati lakote, potem lahko govoriš!«

»Da, prijatelj, imam, — a od koga imam? Imel bi tudi ti lahko, — imel bi vsak lahko, če bi — hotel. A nečete, to je vse! Seveda, ti misliš, da ti mora oče zapustiti, če ti pa nič ne zapusti, pa ne smeš ničesar imeti! A jaz velim, možje, v pest vam je stisnil Bog vsakemu denar, le delajte in videli bodete, da imam prav; pa kar se zasluži, prihrani se. Kaj ti je treba, Boštèk, novih škornjev, ko so še stari dobri? — Ali pa moraš vedno piti, kakor ti, Luka, — ali ni tudi voda dobra na delavnik?«

Tako je govoril — modro govoril zbranim kmetom; in radi so ga poslušali, vsaj so ga vsi spoštovali. Seveda, sliši se rado, — a stori se težje.

Ko tako govorijo, prekine govor stari Mejač, ki je sedel pri drugi mizi:

»Kdaj pa pride tvoj sin domov? Se dobro uči ka-li?«

»Ne vem, se čudim, da ga uže ni domov; lani prišel je preje. No, ima uže svoj vzrok, saj je pameten dečko. Nanj se zanesem!« in prikimal je zadovoljno in ob enem ponosno Matija.

»O, pameten dečko, on uže vé, kaj dela, hahaha!« zakrohotá se od sosedne strani Piškúr, imovit kmet, ki je imel sina tudi v šolah. Matijo je kaj po strani gledal, kakó postaja čedalje imovitejši, — zavidal mu je. On je pa nasprotno Matiji trdil, da naj le oni kaj imá, ki je uže rojen imovit, a ne kakor Matija, ki je bil rojen berač. In vrh vsega tega si celó upa sina poslati v višje sole, kar storé le takovi, kačoršen je Piškúr.

»Da, vé, kaj dela! Nihče mu ne more česa očitati! Posten je menda bolj kakor drugi«, in ponosno je izpil iz kozarca in se nató ozrl na Piškurja, češ »tudi bolj kakor tvoj«. A Piškúr, katerega je še bolj vjezila zadnja pripomnja, nadaljeval je zbadljivo:

»Ej, le ne tako poviševati, kar ni vredno in tudi ne zasluži! No, prav je, kar se je zgodilo, bodo vsaj vedeli ljudje, ki so bili berači, da je zanje neumno in ošabno hoteti postati gospôda.«

»Kaj ni vredno, kaj?« povzél je glasneje Matija in vspel ponosno svoje krepko teló. Vino mu je jelo lezti v glavo.

»Hahá. Pa še vpraša: kaj? No, moraš reči: kdo? Tvoj sin je. Li veš, zakaj ga ni domov? Veš? Hahá!« in smejal se je od srca Piškúr, da se mu je trebuh tresel.

»No, zakaj, mari ti veš?«

»Vem, čuj! Moj sin je prišel uže pred tednom domov in kaj mi je povedal? Dejal je... No, pa saj moraš že itak vedeti, kaj bi berač tajil uši!«

Ponos je ginil z obraza Matije. Slutnja polastila se je njegovega srca in vprašal je nestrpno:

»Kaj, no kaj? Če veš, pa povej! Pa hudo gotovo ni!«

»A tako? No, no, le čakaj, takoj ti povem« in nagnil je Piškúr kozarec, ter počasi pil vedóč, da je Matijo prestrašil in hoteč ga mučiti z negotovostjo.

»Moj sin mi je dejal« — in obrisaval si je leno z rokavom usta —, »da ima tvoj Martin vzrok, da ne pride domov. — No, Joža, še jeden polič! Danes je nedelja in privoščim si ga lahko, saj tudi drugi pijó!«

Tako je sam pretrgaval svoj govor, da bi mučil Matijo, ki je zrl nanj s strahom. Počasi je nadaljeval:

»Tvoj fant je nekaj naredil . . . no, lahko sam veš, kaj takovi mladeniči delajo! Pil je cele noči, a drugi dan so ga zatožili ali se je sam zatožil — ne vem, kratko, zvedeli so v šoli, in tako je prišlo, kakor mi je pravil sam moj fant, da so ga pritisnili!«

»Moj sin je padel!« izvilo se je iz prsij prestrašenega Matije. Desnica je omahnila, obraz je obledel in vstal je, vzel klobuk ter odšel ne rekoč besede.

»Haha, to ni nič hudega, seveda za take bogatine!« smejal se je hudobno debeli Piškúr zroč za odhajajočim Matijo.

Matija pa je stopal kakor od strele omamljen proti domu. Sin mu ni zdelal šole, na katerega je vse zidal in ki mu je bil upanje in ponos. Pač ga je mogel vzdrževati v šoli, — a zdaj, da mora plačati še visoko šolnino! In da je sin takov pijanec! Zdaj razume, zakaj potrebuje toliko denarja, za katero mu vedno pisari. Pred dvema mesecema prodal je tele in vse poslal sinu. O, kako ga je okanil ta Martin!

Hudo je zadela vest tudi mater; revica je stavila tudi vse upanje na sina.

Čez nekaj dnij je prišlo pismo, v katerem je Martin vse izpovedal očetu in ga prosil, da naj mu odpusti, da ne bo nikdar več tako naredil. Matija se je sam napotil v mesto, da ga privêde domov. In prišla sta oba.

Kmalu je bil potolažen Matija, saj mu je sin obljubil trdno, da se poboljša. — Da mora kravo prodati, da dá zopet sina v šolo, ni mu bilo toliko, vsaj ako dá on sedaj, mu bo sin gotovo nekdam vrnil. Še bolj so ga potrdile v tem hudobne besede Piškúrja, ki je menil, da je sedaj konec šolanja. Péklo ga je to, zelo péklo Matijo, kar je govoril Piškúr.

»Ne, da prodam hišo, — sin mora v šolo in mora biti gospod!« si je zatrjeval in prodal kravo iz hleva, da je dal Martinu denarja seboj v mesto. — A to še ni bilo zadnje živinče, katero je prodal. Martin dovršil je srednje šole in ni hotel iti po želji starišev v semenišče, marveč šel je na Dunaj. A Dunaj stane denar. Matija bi seveda sina raje videl v črni halji pred oltarjem nego škrica v komisiji. A ljubil je Martina in ako ga na Dunaj vleče, naj gré! Vsaj je človek v vsakem stanu lahko zveličan! Stradal pa tudi ne bo, če je posveten gospod, zlasti ako cesarja služi, ki bajê dobro plačuje svoje ljudi.

Prodal je njivo, da je dal denarja Martinu, ki je odhajal na Dunaj, kjer se mnogo denarja porabi, vsaj živi tam še celó cesar.

Sin je zatrdil očetu, da je to zadnji denar, katerega mu je dal, odslej da se hoče sam preživeti.

A ni bilo pol leta, uže zopet je prosil očeta, da mu naj za Božjo voljo pošlje stotak; strašno je v stiski, v par mesecih mu vrne.

Matijo je zbolelo pri srcu; torej še vedno denarja? A kaj je hotel! Stradati ne smé, kaj bode rekla visoka gospôda, s katero občuje! Naj pa gre krava na semenj, saj jo lahko nazaj kupi, ko mu vrne denar.

Prodal je kravo, — zastonj je čakal povračila. — Mesto denarja je prišla zopet prošnja in obljuba, da vrne. — Dasi težko, prodal je zopet Matija njivo, a — denarja ni dobil nazaj. Slednjič mu piše sin, naj kupi vse nazaj, kar je prodal, zdaj je dobil službo in kmalu mu povrne vse. Matija je vzel na posodo denarja in kupil res dvoje kravic in njiv in bil zopet vesel.

»Da bi me Martin ogoljufal! Ej, Mica, vidiš, da nama ni obupati!« govoril je svoji ženici.

* * *

Leto je minilo za letom. Piškurju umrl je sin v semenišču.

Matija se je uže postaral, a šla mu je tudi trda. Sin ni niti pisal, niti ga obiskal. Nobenega glasú ni bilo o njem. Dolžniki so ga pritiskali, dolg je rastel in denarja — ni bilo.

Matiji se je jelo daniti v glavi. »A tako je torej, Martinek, torej si me vôdil za nos? Ej, čakaj, čakaj, mu pišem, da je skrajna sila, morda mi pošlje!«

Pisal je, pa brez vspeha. Saj še natanko ni vedel naslova, ker mu ni sin ničesar pisal. Morda pisma ni dobil.

Nekega dné stopi berač Drejec v hišo; hotel je govoriti z Matijo.

Ko sta bila sama, pové mu Drejec, da je bil v mestu in tam staknil gospoda sina Martina.

•Ej, kako gospó in otroke imá!• zatrdil je.

•Gospó in otroke? Jojmine, in jaz tega ne vem!• vzdihnil je Matija.

•Pa kakó po konci hódi! A reči moram, da mi zamerite ali ne, — ošaben je, — strašno ošaben. — Jaz sem stal pred cerkvijo in gledal mimogredoče, — saj prositi nisem smel in se ne upal, bi me precej berič prijel; — nisem vedel, kam bi se obrnil. Kar pride mimo mene gospod z visokim blestečim klobukom, kakoršnega le po mestih nosijo visoki gospodje. Pod pazduho peljal je debelo babo in pred njima šla sta dva otroka — oba fanta. Kakor veste, oče Matija, nimam slabih očij; tudi imam navado, bodisi možki ali ženska, — gospod ali kmet, pod nos pogledati. Pogledal sem tudi tega visokega gospoda in zdel se mi je nekako znan. Pasja noga, sem si mislil, kje bi jaz tega gospoda uže videl? In čez nekaj časa, ko sta bila onadva že daleč naprej, mi zablesti v črepinji. Na, spaka, uganite, oče Matija, kdo je bil? — Vaš sin Martinek — z dušo in telesom. Čeprav je bil poraščen in visok kakor kozolec, vendar beraške oči ne varajo. Ej, spaka, sem si mislil, oče Matija imá pa visokega sina! In kaj storim? Kolikor so mi dale moje stare nogé, mahnil sem jo za njim. Bil je daleč pred menoj, a dohitel sem ga. Ker veste, oče Matija, gospóda po mestih hodi počasi, ne kakor mi na kmetih! Ná, gotovo me bo poznal, saj sva si bila dobra, ko je bil še doma, mislil sem si in zavozil sem jo naravnost predenj.

»Dober dan, visoki gospod; kako se vam godi, če smem vprašati? A iztaknil sem jo. Ali mé ni poznal, — česar ne verjamem, ali pa me ni hotel, — kratko, kaj mislite, oče Matija, ali je to prav ali ni? — Še pogledal me ni, temuč zavpil po nemško »vék« in jaz sem ga razumel. Pasja noga, je ošaben! In tista debela ženica; kako grdo me je pogledala! Spaka, meniš, da te kaj prosim! Nemarnost, očetu pošlji domov, kar si dolžan, — tako sem si tiho mislil, a reči si nisem upal ničesar, ker drugače bi me še zapreti ukazal.

No, ošaben pa je, ta vaš Martinek«, — nadaljeval je Drejec po nekolikem molku, — »čeprav je z menoj bil dober! Od tega že ničesar ne upajte, oče Matija, križ čezenj in čez denarce, katere vam je dolžan. Lep sin to! V mestu redí debelo babo in otročád, doma pa je oče v stiski in se še ne zmeni zanj!«

Tako je pripovedoval berač Drejec. Matija se je tresel po vsem životu in dejal je konečno boječe:

»Ti si se gotovo zmotil! Če bi bil tak gospod, ni mogoče, da bi me pozabil. Saj je z mojo pomočjo to, kar je, — jaz sem ga vzdržal.«

»Ej, oče Matija, beraške oči ne varajo, saj sem ga od blizu gledal!«

»A, če je, naj bo!« — Matiji se je vzbudil prirojeni ponos. »Sam ga ne bom prosil, dokler bom mogel! A tebi, Drejec, bi nekaj naročil. Pojdi v mesto in skušaj izvohati njegovo stanovanje. Jaz ti bom dal pismo, da je neseš tja in počakaš odgovora; jaz še vedno upam.«

Drejec je šel s pismom v malhi v mesto. Po poti zagodrnjal je večkrat v brado o »nemarnem sinu« in o

ošabnosti, da se ne spomni »starega znanca.« Prišedši v mesto, zavije najprvo v krčmo; omočivši si tamkaj grlo in vlivši si v srce poguma, napoti se na ono mesto, kjer je stal ondan, ko je prišel Martin z gospó mimo.

»Pasja noga, ni zlomek, da bi ne prišel z babo mimo, ali pa če pride sam; saj samo njega potrebujem. No, Drejček, zdaj pa stoj tu pa čakaj na odrešenje. Mora priti, ni spaka!«

In stal je pod cerkvijo zroč z enim očesom v pisane podobe svetnikov in v lepe molke, katere je bil kramar na zidu razobesil, — z drugim pa na mimgredoče; saj je dobro znal, da bi berič takoj s sabljo prišel in ga tiral v luknjo, ko bi stal in le ljudi zijal, meneč, da berači.

Potrpežljiv je bil ta Drejec! Pa saj se je te čednosti navadil v svojem rokodelstvu, kateremu je ta čednost neobhodno potrebna.

A, kdor čaka, pričaka.

Drejec je uže težko stal in si uže vse ogledal; kramar je jel pisano gledati berača, ne zaupajoč sličnim osebam. Da, tudi Drejec je uvidel, da ne gré, da bi tako na jednem mestu stal, morda si kdo misli, da čaka koga, da ga ubije. Mislil je oditi na drugi konec trga. Ko švedrá čez trg, zapazi moža od včeraj, — gospoda Martina. Koračil je sam čez trg.

»Ahá, sva vendar skupaj! Čakaj, spaka! Zdaj mi ne uideš!« godrnjal je v brado Drejec in se potuhnil pri nekem vozu, da bi ga ne zapazil. Ko je odšel mimo, stopal je polagoma za njim. Zavila sta v mnoge ulice in slednjič se ustavi Martin pred hišo in stopi notri.

»No, pa je konec romanja. Zdaj pa le korajžo, Drejček!«

Drejec počaka nekoliko pred hišo, potem pa jo zavije notri.

Tu sreča deklo in vpraša:

»Nimate tu notri nekega gospoda, ki ima visok klobuk in je kosmat kakor medved? Imé mu je Martin, piše se pa za Océpká.«

Dekla mu je pritrdila čudeč se čudni govorici tega umazanega berača in mu pokazala, kje stanuje. Drejec je stopal po kamenitih stopnicah, da se je moralo po celi hiši slišati. Njegovi črevlji, katerih podplati so bili skoz in skoz z žreblji podkovani, so rožljali in praske-tali, da je bilo joj! Dospevši do vrat seže po malho in vzame pismo ven, postavi palico v kót, sname klobuk z glave, ga vrže k palici na tla in potrka s pestjo na vrata, da se je vse potreslo.

Takoj je bila dekla pri vratih. Pomolivši glavo pred vrata in videč berača, hoče zapreti, a Drejec postavi nogo v odprtino in pravi:

»Le počasi, saj nisem prišel prosit! Ne bojte se! Ne bom še iskal miloščine okoli takih ljudij, ne, imam na kmetih dovolj. — Z gospodom bi rad govoril!«

»Gospod nima časa za take ljudi kakor ste vi!«

»Ná, spaka; ženišče, kakšen pa sem jaz? Kaj nisem tak kakor so drugi?«

»Kaj pa mu hočete?«

»To-le pismo mu bom dal! Je od znanega človeka.

— — — Pa bi rad počakal, kaj poreče gospod!«

»Le meni dajte, pa počakajte odgovora!«

Drejec je dal in čakal. Kmalu pride dekla in mu podá drugo pismo, češ, naj je ponese onemu, ki je ono pismo poslal, — sam pa se naj nikdar več ne prikaže pred vrata gospoda, — tako je dejal gospod.

»Še nečem priti! Zapomni si žensče! K takim že ne, ki me nečejo poznati!« in dejal je pismo v malho, vzela palico in klobuk ter odšel ne besede rekoč doli.

»Ná, Drejček, zdaj pa neseš stotake! Ej, ti malha, kaj takega še nisi nosila, kar hodiva po svetu skupaj! No, saj sem rekel, gospod ni umazan in dá rad, le ošaben je!«

Tako je mrmral, vračajoč se domov.

Doma je precèj oddal pismo Matiji z besedami:

»Ej, oče Matija, vidite, pa je le Drejec vam denar prinesel!«

Matija odprè hlastno. — A kaj je bilo v pismu? Petdeset goldinarjev in besede: »Več nimam in ne morem dati. Pustite me v miru!«

»To je sin!« dejal je obupno Matija, »torej zdaj mu nisem več oče, — pustim naj ga v miru in naj bom zadovoljen s petdesetimi goldinarji, — a bilo bi najmanj desetkrat toliko treba!«

Drejec ni hotel skoro verjeti, da ni prinesel stotakov. A, ko se je slednjič preveril, zamrmral je:

»Nemaren sin, — na takega še nisem naletel, kar beračim po svetu! Ni vreden slanega kropa!«

Ni bilo drugače, da so prodali Matiji, kar je imel zemlje. Ostala mu je le hišica in hlev. Hlev in kravi je takoj prodal, saj ju ni imel s čim rediti. Ko je denar pošel, najel si je z ženo stanovanje in prodal hišico.

Tako je živetaril z ženo, zdihujoč v jedno mér nad sinom. A kaj je pomaglo? Sin, gospod Martin bil je človek »po modi«. Oženil se je tudi z moderno ženo; uže preje se je sramoval svojega kmečkega rodú in vsega, kar ga je nanj spominjalo, — a žena ga je tako daleč pripravila, da ni hotel niti o očetu ničesar vedeti. Seveda, sukal se je med visoko gospôdo in živel s hčerjo imenitnih starišev, — kako bi naj se ne sramoval, da je rojen kmet!

* * *

Matiji in ženi ginil je čedalje bolj denar, ki sta ga skupila za prodano hišo. — In kako bi ne ginil? Matija je bil uže star, njegova močna postava se je upognila, lasje so osiveli, in žena njegova bila je tudi uže vsa sključena.

Ni dolgo tega, ko je vstal Matija iz bolniške postelje, kamor ga je položila huda bolezen, katero sta mu nakopala na glavo žalost in prehlajenje. Ležal je tri tedne in zdravnik ter zdravila niso zastonj! O, kako je žena molila, vroče molila, da bi ji Bog vsaj moža pustil, ko jo je njen sin zapustil. — Bog jo je vslišal, — Matija je ozdravel. A kak je bil po bolezni! Za nobeno delo in napór ni bil več sposoben; preje je hodil sem in tja pomagat ljudem, da je vsaj nekaj zaslužil, — zdaj pa ni bil za nobeno delo. Sključen in suh hodil je počasi in močno pokašljeval.

Preostajalo ni družega, da živita od denarja, katerega sta skupila, — a ta je uže močno skopnel. Žena je silila večkrat Matijo, da naj gré v mesto k sinu, on

da bi gotovo pomagal, da bi vedel, kako se godi starišem. A Matija je stresel glavo, da so se srebrni lasje majali, in dejal s starim ponosom:

»Ne, tega ne! Rekel mi je, da naj ga pustim v miru, — in pustil ga bom! On vé, da so mi vse prodali, — vé, kaj pravi Bog v četrti Božji zapovedi, — ne jaz, — temuč on mora priti k meni in mi ponuditi. Ne bom se ponižal pred sinom, — kateri mi je toliko dolžan!«

Tako je govoril Matija materi in žena je zaihtela na glas.

Nenadoma zboli žena. A starost ni dolgo bolna in — hitro jo vzame smrt. Nekaj dnij je le ležala. Prosila je Matijo, ki ji je ljubeznivo stregel, da naj gré v mesto k sinu, naj ga prosi za pet ran Božjih, da pride k njeni smrtni postelji, da ga še enkrat vidi. Matija ni hotel sam iti, čakal je berača Drejca, — a ta ni prišel in nikjer ga ni mogel najti. Mej tem je umrla žena.

Ravno se je vračal Matija od pogreba. Kam naj gré? Domov? — — dóma nima, hiše nima, — k svojim? — svojih nima, kakor jedinega sina, a naj gré k njemu? Sin mu je zapovedal, da naj ga pusti v miru.

»A vendar, kaj bi bilo, ako bi šel? Denarja nimam nikakega, zadnje šló je za pogreb, — ljudje bi me uže imeli na milosti, — a to milost tako nerad uživam! Morda pa bi me sin drugače sprejel kakor si mislim; morda se mu je srce omehčalo, saj je moj sin, in — jaz nisem nikdar tako delal s svojim očetom. Mati njegova bila je ženska krepostna, mehkega srca, — ni mogoče, da bi bil sin tak! Naj bo v Božjem imenu, grem, naj bo, kar hoče! Saj on je še edin človek, ki

ga imam na svetu, če me še ta ne mara, — sem sam, čisto sam na svetu!«

Mraz, huđ mraz je bil in sneg je škripal pod nogami, ko se je Matija napravil na pot v mesto — peš. Ljudje, ki so ga srečavali na poti, vpraševali so ga, kam gré sam v hudem mrazu in tak sivolas starček!

»K sinu, k sinu grem v mesto. Sam grem, ker nimam človeka na svetu, kakor sina v mestu, — moram iti sam! Z Božjo pomočjo uže dospem v mesto!« je odgovarjal.

Težka je bila pot k sinu in težavna. Sedel je večkrat na kamen ob cesti, da si odpočije, a mraz, otrpljajoč ude, dvignil je stare kosti zopet kvišku.

Slednjič dospè v mesto.

»Bog vé, ako ga najdem, ako še stanuje tam, kjer je!«

Mesto je bilo Matiji dobro znano. Kmalu najde ulico, katero mu je še pred leti Drejec povedal. Tudi hiše ni bilo težko najti.

Bilo je opoldne, ko je stopal po kamenitih stopnicah v prvo nadstropje. Počasi je stopal, na vsaki četrti stopnici je obstal, da si odahne. Konečno je stal pred vrati sina. Odahne si in s tresočo roko pozvoni. Pri vratih prikaže se dekla, — bila je druga kakor ona, ki je odprla Drejcu, — in vpraša, česa želi.

»Ali stanuje tu neki gospod Martin Océpek?«

»Da.«

»Ali bi ne mogel ž njim govoriti? Imam važne stvari! Recite mu, da ga čaka zunaj sivolas starec, ki je njegov — — sorodnik!«

Dekla zginé in kmalu so odmevali na hodniku koraki gospoda Martina.

Starcu Matiji so se tresla kolena in roke, ko je zagledal sina.

»O, sin, moj sin! Me-li več ne poznaš, — nečeš poznati?«

Martin je odskočil nehoté korak nazaj, zróč očeta pred seboj, — sivolasega starčka. Koliko let ga ni videl! Nekaj ga je zazeblo v srcé, — a hitro je čut premagal, zlasti, ko se je iz sobe čul glas njegove gospodarice — žene: »Kdo je zunaj, Martin? Pridi kmalu nazaj!«

»Je-li to glas tvoje žene?« vpraševal je oče Matija, zróč z veseljem svojega sina.

»Da. Oče, ne zamerite mi, da vas ne morem podpirati, moja žena — mi ne pusti! Moram se njeni volji udati, če hočem imeti mir v hiši. Tu imate nekaj, pa pojdite kam kosit, ne morem vam več dati. Morda dobite pozneje kaj! A, počakajte, tu imate naslov sirotišnice, tam vas gotovo vsprejmó, jaz vas bom priporočil. Zdaj pa z Bogom!«

Oče Matija dejal je še za njim: »Mati je umrla«, — a sin ga ni več čul. Vrata so se uže zaprla in sin odhitel je k ženi, ki ga je klicala; lagal se ji je, da je prišel star berač.

Oče pa je stal pred vratmi, trd od mraza, tresoč se po celem telesu in zrl srpo v zaprta vrata, tiščeč v roki zmečkan bankovec in papir, s katerim naj gré v sirotišnico.

»O, sin!« vzdihnil je obupno, da je odmeval glas votlo po prostorni hiši.

Počasi se je obrnil in odšel tresoč se po stopnicah navzdol.

Stal je pred hišo. Kam sedaj? — Sem, v to hišo, je bil zadnje upanje postavil, tu je menil najti kót mirú in počitka — pri svojem sinu. A zdaj je strto zadnje upanje, sam stoji, čisto sam na širnem svetu! Torej v sirotišnico ga hoče poslati? Sam pa živi v izobilju in redí ženo in otroke!

»Ne, tja ne grém! Rajše domov, in umrem ondi gladú!«

Stopil je v krčmo in se ondi najedel za denar — miloščino sinovo. Pol miloščine je pojedel, druge pol pa je stisnil v žep in korakal počasi peš domov. Bilo je uže popoldne. Počasi je stopal po poti nazaj, katero je s takim upanjem nastopil.

Dan se je nagibal h koncu. Iz neba so jele padati snežinke in starec je bil še-le na pol pota. Pospeši korake. A ni mogel dalje vstrajati v hitrejši hóji, — sel je čedalje počasneje. Slednjič ni mogel več naprej. Moral je sestiti na kamen ob potu.

»Malo si odpočijem in nato grem hitreje« — si je mislil.

Noč se je storila. Sneg je jel hujše naletavati.

Matija je jel misliti na sina. Izprva je skušal opravičiti njegovo dejanje — iz ljubezni do njega. A premotrivši celo svoje življenje, kako je prav za prav le sin uzrok njegovega žalostnega stanja, vskipel je ponos v starčku, kolikor si ga je še ohranil.

»To je sin! — Bog, ki živiš tam visoko nad oblaki, ti me vidiš, kako sem zapuščen, — ti tudi vidiš mojega

sina, da bi se me lahko usmilil, — a neče! V Tvoje pravične roke ga izročim, — stôri z njim, kakor mu gré! Tako je govoril poluglasno v nočni temi sedêč na kamnu ob potu. — Nato se je umiril in — starost je starost — zâdrémal.

Sneg je padal gosto, mraz je bil.

Drugi dan so našli ljudje, idoči po poti, — človeka v snegu mrtvega.

Bil je Matija.

Zdaj ni bil več sam, — zdaj je bil v družbi z ženo in Bogom.

* * *

Minulo je več let. Martin ni čul ničesar o očetu in — bilo mu je ljubo. V sirotišnico je šel takoj po odhodu očetovem vprašat, če ni tak in tak starec prišel, — a zvedel je, da ga ni bilo.

Ko ni bilo čez več let nobenega glasú o njem, bil je prepričan, da je umrl.

Od srcá se mu je odvalil kamen.

Nekega dné se je namenil peljati v rojstni kraj. Oče je umrl, mati tudi gotovo, in ne bo ga nihče spoznal v vasi.

Peljal se je sam.

Proti večeru je bilo, ko je došel do polovice pota. — Šel je nalašč proti večeru, da ga ne bodo ljudje videli. Ob potu ni bilo nikakega drevja; bil je uže mrak. Nenadoma se prikaže njegovim očem križ ob potu. — V tem hipu, ko je došel do znamenja, sklône se visoka postava izpod križa. Konj se spláši prikazni, in odskoči v stran; voz z Martinom vred pa pade v rov ob cesti.

Ta prikazen je bil berač Drejec. Iz mesta domov idoč, počival je pri znamenju, katero so postavili v spomin, da je tu zmrznil — Matija Océpek. Ko je voz mimo zdričal, je vstal, da bi poprosil darú.

Prestrašil se je Drejec, ko je videl, kaj se je zgodilo. Brzo je stopil k razbitemu vozu, ga odstranil in našel pod njim Martina. Groze se je tresel, videč ga krvavega. Spoznal je mahoma v njem gospoda Martina. Tresel ga je, — a bil je mrtev. Ulomil si je tilnik.

»Da, zdaj spoznam prst Božji« — mrmral je Drejec, nalagajoč mrtveca na voz — »na tem mestu je zmrznil oče — po njegovi krivdi — in tukaj je storil konec njegov sin! — To je Božja roka, pasja dlaka, da je!«

Tak je bil konec gospoda Martina. — — —

Drejec je hodil še dolgo po svetu in povsodi pripovedoval to povest in vedno dostavljal:

»Pasja noga, pa naj reče kdo, da ni res! Bog, naš oče v nebesih, nekaj časa gleda, a ko vidi, da je dovelj, udari! To vam rečem, ljudje Božji, bil je preošaben in oče se mu je zdel prenizek, da bi bil njegov oče, — zdaj je pa oče previsok zanj! Pasja vera, ljudje Božji, pa recite, če ni tako?«

I v a n.

III.

Ilhova gomila.

(Povest. Spisal Soški.)

Bilo je pred nekoliko leti o Martinovem. Mrzel veter je pihal skozi golo drevje okrog Cvetreža, malega sela v gorskem zakotji. Tožno se je uklanjalo prazno vejevje nepremagljivi severjevi sili. Zelišče, rastoče tu pa tam po polji, zavijalo se je tesneje v svojo zeleno odejo, kakor bi se hotelo tako obvarovati mraza. Nad selom so se podili po nebu sivi oblaki in jemali solncu še ono malo moč, katero je imelo. Zapuščena je stala zemlja, kakor vseh vernih duš dan grob, katerega se nikdo več ne spomni, da bi ga okrasil. Osamela in mrtva je bila vsa narava.

Na holmu nad selom pa je vriskal in prepeval nekdo kot živ znak brezskrbnosti in sreče, ne zmeneč se za umirajoče solnce in za omrtvelo naravo. — Ta je bil Ilhov Jože, blizu šestnajst let stari deček, jedini sin nekdanj zelo premožnega, sedaj uže bolj ubožanega Ilha.

Tu na holmu je pasel Jože dan na dan očetovo čredo, ki je štela komaj še pet repov. Dočim je on kuril ogenj, pasla se je živina prosto po griči. Bala se ni, da bi jo pastir opazil in ošvigal, dasi je pogledala kakšenkrat v njivo soseda Jarneja, kjer je bilo na izbero lepega, glavatega zelja. Jože je bil namreč istega mnenja kakor oni, ki je trdil, da krava nima meje, ter jo je s tem izgovorom puščal v vsako škodo, kamor se ji je zljubilo. — Tako se je tudi Jože brezskrbno kratkočasil

pri ognji ter pekel kostanj in jabelka, katera je nabral in nakral okrog po tleh in deblih.

Slednjič se je vendar malo oddaljil proč od ognja. Stopil je na debel hrastov stor, položil pol odprto dlan pošév pred usta in pričel z močnim, ne zelo prijetnim glasom peti staro pesem :

Kaj maramo mi,
Smo fantje mladi,
Soldatov primanjka,
Pa pojdemo mi . . .

Više nad Jožetom odmel se je kmalu nato drug glas. Jože se je takoj ozrl in ugledal Trpinovega Franceta, s katerim sta hodila poprej skupaj v šolo, tačas sta pa pasla skupaj dan na dan.

»Hohó, Frane, kam neki si se bil obesil, da te ni bilo toliko časa k meni? Glej, pohrustal sem uže ves kostanj, pustil ti nisem niti zrna.«

»Živina mi je nagajala, pa nisem smel od nje«, odgovoril je Frane.

»Fej te bodi, sleva strahopeta! — Vedno moraš tičati kravi pri repu, ako nočeš, da bi ti meril oče zvečer hlače z brezovko. — Glej, kako se dobro razumeva jaz in moja čreda: jaz hodim krast kostanj, ona pa zelje v Jarnejevo njivo.«

»Tebe še zalotijo jedenkrat, veš Jože, da boš pomnil. Skupiš si še kako gorke, glavo stavim da«; opomnil je Frane svojega tovariša.

»Jaz skupim?!« vskliknil je porogljivo Jože. »Idi zajce plašit! — Me ne poznaš-li? — Jaz sem Ilhov Jože, ki si ne pusti z lepa do kože . . . hi . . .«

»Kdor te zasači, ne bo vprašal ne o Joži ne o koži, ampak našteje ti par gorkih in te pusti«; odgovoril je modro Frane.

»Buuu — kakí strahovi! — Tako me je strašila mati, ko sem še v sami srajci kobacal po stopnjicah«, pripomnil je krohotaje se Jože.

»Ustiš se lahko, če bi pa prišlo res do tega, ne vem, kako bi se držal Jože Ilhov.«

»Ej, Frane, ti ne veš, kaj tiči v meni — in kako sem močan. Moj oče je tudi močan, da mu je malokdo kos. Sam mi je pravil, kako je spravil nekega večera v Vretovi krčmi pod mizo Plešarjevega Petra, ki je bajè najmočnejši fant v naši fari.«

»Vem, vem, a oče tvoj je bil takrat vinjen, odtod je bila njegova moč.«

»Kaj vinjen«, zavpil je Jože »komu je kaj do tega? Dovolj ima, da mu ni treba gledati, kako si drugi mašé grlo.«

»Denarja imate, a ne prav toliko, da bi ga lahko zametali. Saj ima tudi župan doli v vasi denar, a vendar se ni še čulo, da bi bil kdaj pijan.«

»Kaj bo župan!« dejal je zaničljivo Jože. »Moj oče plača sam in pije sam. Jaz bom delal prav tako, ko toliko dorastem, da bom lahko vasoval zvečer s fanti. Zakaj bi pa ne? Vsi nismo, da bi le stradali, pravi večkrat moj oče.«

»Ne veš-li več, kako so se jezili gospod župnik v nedeljo v cerkvi nad zaloškimi fanti?«

»Naj se, saj nima drugega dela. Moj oče pravi vedno, da gospod mora kaj dobiti, da se jezi, ker drugače ne bi vedel kaj govoriti na leci.«

»Jože«, oglasil se je nakrat Frane, »poglej, tvoj Sivec je v Jarnejevi njivi. Obrni ga vendar! — Jaz moram tudi pogledati k čredi.«

Nato je odšel Frane. Jože se je spraval počasi obračat vola, ker Franetov opomin mu je vendar malo vzbudil vest. Vol je mirno čakal svojega navadno še prepopustljivega gospodarja ter prav s slastjo žvečil rahlo zeljice. A opeharil se je revež v svoji zaupljivosti. — Jože je hotel zadušiti očitajoči glas vesti, in sicer na prav poseben način. Iz bližnje ograje je potegnil debelo trnjevo gorjačo ter začel pretepati in mikastiti ubogo živinče, da se je kar zvijalo in preplašeno zdirjalo po senožeti.

* * *

Biti je moralo vže štiri popoldne, ko je prišel Jože z živino pred domačo stajo. Priklenivši živino je šel naravnost proti hiši, ki je stala na samem malo zunaj sela in katere zunanost je kazala, da je imovina premožnega kmeta. Ta hiša je bila Ilhova. — Jože je dobil doma samo mater.

»Lačen sem, mati, kje je moja južina?« je zavpil Jože vže na pragu in kislo nakremžil obraz.

»Počakaj vendar malo, saj ne gori za tabo. Kuha se še, kmalu bo gotova«, odvrnila mu je mati.

»Kaj pa kuhate danes?«

»Oblice in hruške ozimke.«

»Oblice in hruške jejte sami, če nimate za-me kaj boljšega. Menite-li, da bom zmrzoval in celi dan tekal za živino za dve oblici?«

»Česa bi pa hotel danes, petek je?«

»Ej, kaj bo petek! — Če je, pa naj bo, kdo mu brani; zato pa ne bom jaz stradal. — Saj sva jedla z očetom na kvaterno sredo meso nekoč, ko ste šli vi na sv. Goro, a vendar nama je šlo v slast in ni naji bolel trebuh. Zakaj bi je ne smel toraj pokusiti danes?«

»Jožek, Jožek, ne posnemaj očeta! Če je on zašel na kriva pota, reši se mi vsaj ti. — Ubogaj mater, Jožek, ubogaj, ne boš se kesal.«

Da so prišle materi te besede od srca, pričale so solze, ki so se ji vlile po uvelem, bledem licu.

Jože je videl materine solze, opazil njene bolečine, a njegovo srce je ostalo trdo, neomehčano. Mesto solz žarel mu je v očeh zloben ogenj pokvarjenega srca. Osorno in jezno je zrl za materjo, ki je ravnokar prinesla od ognjišča južino ter jo postavila na štirivoglato javorjevo mizo.

»Prisedi, Jože, boš videl, da je dobro«, dejala je mati še enkrat skoraj proseče sinu.

»Za dve oblici se ne izplača niti, da bi se prekrizal, kaj pa še, da bi sedel in žvekal.«

»Lepo znaš, lepo. — Samo po očetu se ravnaj in pomagaj, da mi poprej izkopljeta grob. Oh, moj Bog križani, ti veš . . .« notranje bolečine ji niso pustile, da bi govorila dalje.

»Ej, kaj veste vi, saj ste vedno doma! — Oče je vže mnogo izkusil na svetu in vé dobro, kaj dela; zato se lahko učim od njega. Ali mislite, da moramo vsi beraški živeti?«

»Beraški ne, a kristijanski. Le zapomni si!«

»Idite pridigat na leco, a ne za mizo k skledi.«

— No, ali mi daste kaj drugega za južino, da ali ne, da ne bom čakal zastonj?«

»Kje naj vzamem kaj drugega, za božjo voljo? O mesu mi pa danes nikar ne zini več«, odvrnila je mati resno in odločno.

»Daste pa drevi, ko pride oče. On vam vže pokaže, ali je kje še kaj boljšega od oblic.«

Nato je odšel Jože jezno iz hiše v skedenj. Tam se je zvrnil vznak v seno ter si tako ležeč hladil jezo, dokler ni konči zaspal. Mati pa je ihtela mej tem v hiši in prosila na tihem Boga in vse svetnike božje, da bi ji rešili moža in sina pogube ali pa, da bi oteli njo iz tolikih muk in skrbij.

Zunaj se je bilo že dobro stemnilo. Prišel je bil že čas, ko mora vsaka pridna gospodinja pričeti pripravljati družini večerjo. Tudi mati Ilhovka je primaknila k ognju lonec, sama pa sedla na klop ob ognjišči. Zdaj pa zdaj si je otrla s predpasnikom solze raz oči. Od časa do časa se ji je izvil iz prsij globok, bolesten vzdihljej, za katerim so se začule vedno nerazumljive besede, kakor tiha molitev. Oko se ji je obračalo pogostoma, kakor z neko bojaznijo, proti durim. Videlo se ji je, da težko pričakuje nekoga.

Čuj! — Duri zaskripljejo, kakor bi jih kdo skušal odpreti. Starka se ozre in na licu se ji pokaže znak zadovoljnosti. — Toda zaman je bil njen up. Notri ni hotelo biti nikogar. Le veter se je bil uprl v duri, da so zaječale. — Starki se je zopet zmračil obraz, oči so ji zopet zalile solze in iz prsij se ji prikral polglasen vzdihljej: »Oh, Bog moj mili, ga ne bo-li še tudi nocoj!«

Zopet vse tiho. Le močnik grgrá v loncu in zunaj tuli vihar divje-turobne pesmi skozi gole drevesne vrhe. Zdi se ubogi materi, da vihar ž njo čuti, ž njo tuguje in toži. A viharjevo sočutje ne more utešiti njenih bolečin, temveč jih še bolj razvema in neti. Njegovo votlo, zategnjeno tulenje zdi se ji glas duha, vabečega jo na oni svet, kjer jo čaka mir in pokoj. — A kako težka je ločitev od sveta materi, videči svojo družino na poti v propast! — —

Ona ne bi se bala smrti, če bi le vedela, da pri-
nese njena smrt družini novega življenja. Toda sme li upati kaj takega?

Take in jednake misli so vznemirjale in mučile onega večera srce matere Ilhovke. V tem se je pa bila skuhala večerja in starka je odstavila lonec od ognja ter vlila jed v skledo, da bi se malo pohladila.

Jed je bila že davno hladna, a nikogar ni hotelo biti k mizi, ne moža, ne sina. Mati je čakala in čakala, a nikogar ni bilo k skledi. Nazadnje si ni mogla pomagati drugače, nego da je pustila možu in sinu večerjo posebej, sama pa tedaj povečerjala. — Toda skrb in žalost ne poznata ne žeje ne lakote. Zajela je nekoli-krat in poveznila žlico na mizo. Potem je začela pospravljati posodo. Pri delu ji je hitreje tekel čas. Tako je prišla in prešla deveta ura, a ne moža ne sina ni bilo še.

Jednajsta ura je morala biti blizu, ko so se začuli udarci na duri. Žena je sla takoj odpirat; vedela je, da je zunaj mož, ker takrat ni bilo prvič, da je prišel ob tisti uri domov.

»No, si pa vendar prišel,« dejala mu je stopivšemu v hišo. Zapletal se je in švedral v raznih ovinkih proti ognjišču, kjer je bolj omahnil nego sedel na široko hrastovo klop.

»Buu, pili smo ga, pili, a jesti se nam ni dalo! — To je zakonska ljubezen . . . Ne, ni in ne bo! — Denarja imam, gospodar sem, in kdo mi more kaj . . . ha . . . ha . . . vse naše, vse . . .«

Tako je modroval stari Ilh sam pri sebi in potegnul iz žepa mošnjo, v kateri je imel še nekaj drobiža.

Nato je prinesla Ilhovka skledo močnika ter jo položila pred-enj na klop. Stari je pogledal v skledo, malo pobrodil po nji z žlico, a videvši, da je močnik, pograbil jo je ter jo zabrusil po hiši, da se je razletela na drobne kosce. V tem se je začul od vrat sem hudomušen smeh in za njim besede:

»Ali vam nisem povedal, mati, da vam oče pokaže, ali je ob petkih pri hiši še kaj boljšega od oblic?«

Kako je užalostilo in presunilo vse to staro Ilhovko, ne dá se povedati. Nikdar do onega trenutka se ni čutila še tako zapuščene in osamljene na svetu. Videla je tedaj na jedni strani pijanega moža, na drugi razuzdanega, hudobnega sina. Kam naj se torej obrne? Komu naj potoži svoje gorje? — Komu drugemu neki, ako ne Očetu sirôt, Tolažniku žalostnih — milemu Bogu? — Tako je tudi naredila uboga mati. Prepirala se ni z možem in sina ni več kregala, ampak prelivala je samo solze in molila v srcu . . .

Toda, nesrečna mati, še ni polna kupa tvojih bridkostij, ker ni še izlila vsega strupa vanjo kača, ka-

tero si dojila z lastnim mlekom. Glej jo tam nesramno kačo, glej hudobnega sina, kako laže, da mu nisi hotela dati jesti; glej ga, kako toči hinavske solze, da bi prevaril očeta!

Stari je hitro vse verjel sinu, planil kakor besen kvišku in začel pretepati ženo. Nazadnje jo je pahnil celo iz hiše, renčeč za njo:

»Videli bomo, ali je v moji hiši gospodar petek, ali sem jaz!«

Nato je zaloputnil stari vrata in jih zapahnil od znotraj. Uboga Ilhovka je pa padla pred vrati v nezavest. Ležala je z obrazom na golem kamenji. Dolgo časa se ni niti zganila, sapa ji je bila težka in srce ji je bilo neredno. Slednjič se je vendar zopet zavedla, dvignila se kvišku kakor v snu in gledala zbegano v temo, ki jo je obdajala. Iz prva ni vedela, kje je in kaj se je zgodilo z njo. Še le ko je začula govorjenje iz hiše, jeli so ji počasi vstajati spomini na dogodke minolega večera. In tedaj so se ji iz nova udrle solze, omahnila je zopet na tlak in začela ihteti. Roke je vila in si pulila lase iz glave, kakor bi bila brez uma. Veter pa, ki je vel nad njo po dolini, je odnašal jek njenih vzdihov naprej, da bi jih prinesel morda na uho človeku, ki bi se usmilil uboge, pregnane matere. A zaman. Vihar je pihal in tulil, a žive duše ni bilo na pomoč nesrečni revji.

Petelin je pel že tretjo uro čez polnoč, ko je še le vstala Ilhovka od mrzlih tal in jela počasi lezti nizdolu proč od hiše.

Kam neki se je namenila mati? — Morda gre v skedenj ali v hlev, da bi prenočila tam, ker ne more v

hišo? — Ne, ampak le naprej gre nizdoli proti majhnemu znamenju s sliko Matere Božje sedmerih žalostij, belečem se kraj glavne poti, ki vodi skozi selo. Pred tem znamenjem se je zgrudila zatirana mati na kolena in začela vzdihuje tožiti o svojih revah in nadlogah.

Dolgo je molila tam in vzdihovala. Cerkovnik je zvonil v bližnji vasi že sveto jutro, ko je vstala in šla nazaj proti domu.

Premrazila se je bila v nočnem hladu in vetru. Prišedša pred hišna vrata, poskusila jih je odpreti, a bila so zaprta, v hiši pa je bilo še vse tiho. Ker se je kar tresla od mraza in si ni mogla drugače pomagati, šla je v hlev k živini, da bi si tam malo ogrela odrevenele ude. Začudeno je gledala krava Liska svojo gospodinjo in malo zamukala, kakor da bi jo hotela vprašati, zakaj je prišla že obsorej k nji. Ko je pa stopila starka bliže, jela ji je Liska lizati roke, kakor bi hotela pokazati gospodinji svojo hvaležnost.

»Glej,« vzdihnila je Ilhovka sama pri sebi, »živina me ljubi, ljudje so me pa zavrgli.«

Še jedenkrat je pogladila pohlevno Lisko, potem pa šla v dolnji konec hleva in legla na kup listja, da bi si malo odpočila, ker bila je zelo trudna in onemogla. Angelj snu ji je takoj zatisnil objokane oči in jo tako za nekaj časa rešil zemskih skrbij in grenkosti.

* * *

Sedem let je preteklo po omenjenih dogodkih. Žaljostno so peli zvonovi v farni cerkvi, stoječi dobre po ure od Cvetreža na planem polji. Zdelo se je, da se im trese glas kakor od žalosti.

Peli so mrtvaško pesem občanu, preselivšemu se iz solzne doline v dolino veselja. — Sveti mu večna luč!

Od cerkve pomikal se je po mehki poti, vijoči se mej cvetočimi travniki in rodovitimi njivami, proti pokopališču dolg izprevod. Črna, nič okrašena krsta z velikim belim križem je pričala, da je bil rajnik ali rajnica bolj siromašnega stanu. Pred krsto je stopal siv, od težav življenja že upognjen duhovnik ter pel molitve za mrtve.

Slednjič je dospel izprevod na majhno pokopališče sredi polja. Nosilci so postavili krsto na tla ter jo spustili mej duhovnikovo molitvijo v hladno gomilo. Želeč mrtvemu večnega pokoja vrgel je duhovnik lopato zemlje na krsto. Votlo so odmevali okrog udarci padajoče prsti kakor resen »opomin na smrt« razhajajočim se pogrebcem . . .

Na pokopališču je ostal samo vaški grobar Vrisk. Vlačoč dim iz kratkega polža, ki je bil ob petkih in svetkih njegov najzvestejši drug, zasipal je z nekako zadovoljnostjo novi grob. Ko je vrgel zadnjo lopato zemlje na gomilo, je navlekel ustnice čudno na smeh, pomigal s suho, naprej štrlečo brado in zadovoljno zamrmral:

»No, hvala Bogu! — Zasul sem jo, in menda ne zastonj. Sedaj ga bova z Ilhom lahko brez skrbi pila in vlekla. — Ko se zmrači, dejal je, naj pridem k njemu. Hej, kaj takega ni treba botru Vrisku dvakrat povedati. — Z Bogom stara, spi v miru, saj že dolgo nisi!«

Po teh besedah je ogrnil mali, koščati možicelj star, luknjast jopič, vrgel lopato čez rame, stisnil klobuk pod pazduho in odšel s pokopališča.

Solnce se je že nižalo k zatonu in tu pa tam je že frfotal po zraku kak netopir. Petje pastirjev, gonečih živino s paše, je odmevalo od vseh stranij, vmes se pa čulo prijetno zvonkljanje kravjih zvoncev. — Kmalu je objel zemljo gost mrak. Črni, gromonosni oblaki so prepregali nebo, tako, da ni bilo videti zvezdice. V cvetreskem selu je že vse poleglo spat, ker trudni so bili vsi od dnevnega dela.

Samo od gorenjega konca sela je odmevalo hripavo petje; zdelo se je, kakor bi bilo dvoglasno. Odkod neki obsorej to petje?

Iz malega okna Ilhove kleti sveti medla luč; najbrž ima Ilh kake goste. Petje se čuje še vedno. Odmore mej petjem pa dopolnjujejo razne hujše in manj hude kletvine in grdi priimki, s katerimi se dve osebi mejsebojno obkladata.

To prepevanje, preklinjanje in zmerjanje se je vršilo in vrstilo morda dobro poldrugo uro. Nazadnje je nastalo v kleti grozno vpitje in kletvine so padale kakor toča. Nato je nekaj zažvenketalo, kakor bi se bila razletela velika steklenica, in začulo se je močno razbijanje in lomastenje. Luč v kleti je nakrat ugasnila in v istem hipu je priletel nekdo na vso sapo iz kleti. Svetloba, katero je povzročil krvav blisk, ki je švignil prav ta čas preko oblačnega neba, izdala nam je v bežečem — grobarja Vriska. Za Vriskom je pridirjala ali bolje prirohnela in priklela iz kleti druga oseba, v kolikor se je dalo soditi po glasu, bil je to — Ilh sam. Kakor besen je dirjal po vasi z debelim polenom v desnici ter kričal s strašnim, divjim glasom:

»Ti satanovo seme! — Kdo je kriv, da je sin moj ušel od vojakov, kdo? — Kdaj sem ga jaz učil slabo? — Kdo pravi, da sem jaz umoril svojo ženo? — Dokaži mi to, če moreš, dokaži mi, dokaži . . . Ali se ni sama končala? — Kaj morem jaz, če jo je hud . . . ojojmeni . . .«

Nato se je čul težak padec in vse je utihnilo za nekaj časa. Potem je pa švignil čez nebo žaren blisk, ob enem je zagromelo, da je zemlja strepetala, in začele so kapati debele kaplje dežja, ki so prihajale vedno gosteje.

Nazadnje se je vlila ploha, kakor bi se bil utrgal oblak. Trajala je morda dobre pol ure, potem so se pa jeli oblaki razkrapljati in čez uro časa je bilo že vse jasno.

Stoprav je pokukalo drugo jutro solnce izza bližnjih gorâ, že je videlo sredi cvetreškega sela gručo ljudij, ki so se gnetli okrog jame, v katero se je stekala ob času deževja voda. Vsi so bili nekako preplašeni in zbegani; nikdo skoraj ni črhnil besedice, ampak je strmé gledal v jamo, kjer je plavalo po umazani vodi mrtvo človeško truplo in zraven njega debel kol. Bilo je truplo starega Ilha, ki je omahnil po noči v jamo, loveč pijan grobarja Vriska.

»Čemu bi stali tu in zijali, možje? Izvlecimo ga ven!« oglasil se je mlad, krepak mož, v katerem lahko še spoznamo svojega nekdanjega znanca Franeta Trpinovega, ki pa ni bil tedaj več priprost pastirček, ampak samostojen gospodar in spoštovan mož v Cvetrežu.

»Saj res, prav imaš,« pritrnilo je Franetu več seljanov zajedno.

Nato so potegnili mrtveca iz vode in ga položili na nosilnico, katero so bili za silo napravili iz kolov in vej, ter ga odnesli na njegov dom. Jeden pa je tekel hitro naznanit žalostno novico duhovniku, ki je kljubu svoji starosti takoj prihitel, da bi ljudem kaj svetoval in poskusil, ako bi bilo mogoče še kaj pomagati. A vspeh vseh različnih poskusov je bilo le bridko spoznanje, da je že prekasno, da je Iih že — mrtev.

Cvetežci so si pa jeli na to skrivnostno pošepetavati mej seboj, da ni bil rajnik že toliko let pri izpovedi in v cerkvi, da ni posvečeval in spoštoval ne petka ne svetka, da bo najbrž pokopan na neblagoslovljenem kraju pokopališča, ker ni ukazal duhovnik, da bi mu zvonili itd.

* * *

Dva dni potem so nesli štirje možje navadno nepobarvano krsto iz Cveteža proti pokopališču. Mej potjo jih je srečal razcapan tujec bledorujavih lic, temne, razmršene brade, klobuk nizko na oči potisnen. V globoko udrtih, čudno se žarečih očéh bral se mu je notranji nemir. Vsa zunanost tujčeva je kazala sploh sumljivega človeka. Ko so se nosilci srečali s tujcem, vstopil se je ta pred nje, kakor bi jim hotel zabraniti pot dalje, ter jih vprašal z zamolklim, votlim glasom:

»Komu nesete to krsto?«

»Grobu,« odvrnil je kratko in resnobno jeden izmed nosilcev, kateremu ni nič kaj dopadel tuji razcapani potnik.

»Kaj bo s prazno krsto v grobu?« vprašal je nadalje tujec nekako radoveden in nemiren.

»Kdo pravi, da je prazna? — Če bi bila prazna, ne bi je nosili štirje,« odgovoril je zopet prejšnji nosilec, ki bi se bil že rad iznebil odurnega tujca.

* * *

Za onim dnevom je prišla jasna noč. Zvezdice so živahno migljale po temno-modrem nebu, kakor mogočen kralj v sijaju svoje slave se je vozil mesec mej njimi ter razlil svojo čarobno svetlobo na zapuščeno Ilhovo poslopje. Na kupu kamenja, stoječem ob ozadju hiše, pa je sedel človek, sključen v dve gubi in opirajoč glavo ob dlani. Obraz mu je zakrival precej širok klobuk, tako da se je videla izpod njega le črna, razmršena brada. Nepremično, kakor okamenel je sedel neznaní ponočnjak. Čuti ni bilo niti, da diha. Toda čez nekaj časa se je vspel naglo kvišku, prijel se za glavo in votlo zamrmral skozi zobe besede:

»Priti je moralo torej do tega? — Umrla je mati, pahnili so očeta v grob, imetje je zapuščeno, in jaz — jaz? Česa iščem neki tu? — Kaj me veže še na ta kraj prokletstva? O, da ne bi se bil nikdar rodil! — Mati, zakaj vas nisem ubogal! — Oče, ti si me ugonobil! Ti si zanetil ogenj strasti v mojem otroškem srcu. Ti si zakrivil, da sem sedaj tu — vojaški begunec; ti si zakrivil, da sem umoril jetnišničarja in pobegnil semkaj. Krvavi sled zlodejstev se drži moje pête. Drugi Kajn sem na zemlji, miru nimam nikjer. Iščejo in zasledujejo me povsod in vlové me. Toda, naj me, naj me, naj končam jedenkrat svoje proketo življenje. A sam jim ne poletim v roke, ne, nikakor ne. Trudijo in

poté naj se za mano, da uvidijo, s kom imajo opraviti.«
 — Nato je potegnil iz nedrij samokres in polagoma nadaljeval :

»Ti me boš varoval, ne-li, moj angelj, dokler me ne požre zemlja, katera je pila kri mojih zločinov. Leta pretekó, starost se pri — — —«

Tu je nakrat prenehal govoriti. Zdelo se mu je, da je slišal v bližini neki šum, kakor bi pokalo komu suho brstje pod nogami. Več časa je vlekel pazljivo na uho, da bi še kaj čul, a vse je bilo tiho.

Nato je sedel mirno zopet na grobljo, vtaknil samokres v nedrije, oprl lehti ob koleni in del glavo mej dlani. Malo časa je sedel tako, kar ga je zgrabila od zadej močna roka. Prestrašen je planil na noge, se izvil iz neznanih pestij in ugledal pred seboj orožnika. Premišljal se ni dolgo, ampak popadel je debel kamen in ga vrgel z vso silo proti orožniku; a ta se je ročno umaknil in skočil z nastavljenim bodalom pred begunca, ki ni bil nihče drugi, nego Ilhov Jože. Ko je videl ta, da ne more ubežati, polotil se ga je obupen pogum. »Jaz ali ti!« je zarujovel besno kakor razljučen tiger, izpulil debel kol izpod kamenja ter zamahnil s tako silo po nastavljenem bodalu, da se je prelomilo čez sredo. To je še bolj osrčilo Jožeta. S podvojeno silo je zopet dvignil kol in po orožniku bi bilo, ako bi mu ne bil srečno prestregel s puško. Razjarjen je zabrusil Jože na to kol od sebe, potegnil samokres iz nedrij in zavpil :

»Pusti me v miru, ali te ustrelim!«

Tedaj je priklopela orožniku nevarnost do vrhunca in sprožil je.

»Proklet ves svet!« je zaklel Jože in se zgrudil na grobljo, na kateri je poprej sedel. Kri mu je vrela iz prsij, sopel je prav težko. Orožnik je hitro poklical nekoliko mož iz vasi, da bi prenesli kam ranjenca in poskusili, ali bi ga bilo morda še mogoče rešiti. Jедrega seljanov je poslal, da bi poklical kakor hitro je mogoče duhovnika.

Prvi za orožnikom je bil pri ranjencu Frane Trpinov, sosed Ilhov. Počasi je stopil k pol mrtvemu tujcu in mu položil roko na srce.

»Srce mu ne bije več,« vzkliknil je Franc.

»Ne bije več?« ponovil je vprašaje orožnik.

»Marko, ta je tisti, ki nas je todi srečal, ko smo nesli rajnega Ilha,« je opomnil pol v začudenji pol v strahu nekdo pričujočih svojega soseda.

»Res, tisti je,« prikimal je ogovorjenec in stopil bliže, da bi natančneje pogledal tujca. »Zdelo se mi je že poprej, da ni pri tem človeku vse prav.«

»Je-li še pri zavesti?« je prvo duhovnikovo vprašanje

»Srce mu ne bije več,« odvrnil je Franc Trpinov.

Duhovnik se je sklonil nad ranjencem ter mu položil roko na srce, a kmalu je vzkliknil osupneno:

»Res, srce mu ne bije več, mrtev je.«

Nato je poklical duhovnik orožnika malo na stran, kjer sta več časa skrivaje nekaj govorila. Slednjič je duhovnik s solzami v očeh blagoslovil mrliča in odšel. Ljudje pa so še ostali tam okrog in ugibali, kdo mora biti ta človek. Orožnik jim je takoj pojasnil vso stvar. Kako so strmeli priprosti seljani, začuvši, da leži pred njimi jedini Ilhov sin Jože, vojaški begunec in morilec.

»Glejte, kuzen božjo! Kakoršen oče, takov sin,«
modrovali so mej sabo modri Cvetrežci in se počasi razšli.

* * *

Ako te popelje kdaj pot skozi Cvetrež, dragi bralec, povprašaj prvega seljana, katerega srečaš, kje je »Ilhova gomila«, in pokaže ti v svetem strahu in le od daleč dva groba, na katerih so mesto križa in cvetic visoke, pekoče koprive in bujen plevel, katerega nikdo ne žanje in nikdo ne kosi. Tam počiva torej ob strani starega Ilha njegov sin.

IV.

V svet...!

(Spisal Semen Semenovič.)

Sicer se je splošno govorilo, da stara Polona ne bo dolgo, a da bo tako hitro zapustila svet, tega nihče ni mislil. Pa je le morala umreti, dasi bi bila menda še rada živela. Kaj hočemo, naduha je naduha...

Tako-le v jesen je bilo. Solnce je prijetno ogrevalo poslavljaajočo se prirodo, hladna sapa je véla in otresala rmeno listje raz drevje. Dan na dan so se videle visoko nad gorami jate odhajajočih ptic. Rastlinstvo je polagoma venélo — vsa priroda se je oblačila v rjavo obleko.

Nekako čudno je človeku pri srcu v pozni jeseni, ko gleda, kako vse gine in mrje, kako se obletava listje,

tesno mu je v prsih in misel na smrt mu stopa živahnejše pred oči, kakor sicer.

Ista tiha žalost je legala na srce menda tudi pogrebceem stare Polone, ko so stopali po hribu proti cerkvi sv. Marka. Tiho se je pomikal sprevod, pogrebci so gledali v tla in molčali. Le hripavi glas beračice Pite, ki je z zategnjenim, skoro jokajočim glasom molila rožni venec, je motil resno tišino.

Po vsaki Češčenasmariji, ko je Pita slovesno potegnila: »Bog se usmili rajne Polone!« se je začulo med šepetajočo molitvijo pogrebcev bolestno ihtenje. — Za krsto je stopal šibek, morebiti dvanajstleten deček in milo jokal. Vsakokratno imenovanje rajnice mu je izvabljal nove solze na gladko, nikakor kmetsko lice . . .

Počasi so dospeli pogrebci do cerkve, kjer so počakali duhovnika. Kmalu je dospel sivolas starček.

Žalostno so zvenéle poslednje duhovnikove besede, milotožno je brnel mali zvonček v zvoniku — in bolestnejše je ihtel deček . . .

* * *

Ne vém, če je bil kdo v bližnjih vaséh, da bi ne bil poznal stare Polone. Saj si jo lahko videl vsakih štirinajst dnij, ko je hodila s košaro na glavi od hiše do hiše. Tržila je namreč stara Polona z jajci in kokošimi, katere je vozila v Trst. V dveh tednih je navadno obrala vsa naša sela in pokupila vsa jajca, kolikor si jih niso prihranile gospodinje za domače potrebe. Potem pa je naložila svoj voziček in se napotila v Trst. Ko je prodala, je prišla domov in začela iz nova svojo biro.

Nikdar pa ni prišla stara Polona prazna iz Trsta. Dá, često je peljala domov še težje, ko od doma. Vozila pa ni sama sebi — oh, ona ni potrebovala veliko — ampak za malo plačo tudi svojim sosedam.

Bilo je neko popoldne, ko je sopihala stara Polona s svojim vozičkom po Vinaškem klancu. Ljudje so jo srečavali in ogovarjali tako ali tako. Ogovarja se različno. Ali Polona je večinoma molčala, k večjemu je zamrmrala kaj nerazumljivega med zobe.

Ljudje so se ozirali za njo in zmajevali z glavami. Čudno se jim je zdelo. Kako bi se jim ne! Saj je bila Polona vselej zgovorna in priljudna, včasih morebiti še preveč. Danes pa molči kakor veliki petek zvonovi.

No, kmalu se je po vaséh raznesla novica, da je pripeljala stara Polona iz Trsta malega fantiča.

»Imaš Tržáčana, tržáskega najdenca, ali kali?« izpraševali so jo ljudje. »Bog, da ga imam, vsaj mi ne bo tako dolgčas zdaj, ko bom vedno doma.«

»Torej ne pojdeš več v Trst?«

»Če Bog dá, ne. Stara sem, težko hodim. Nekaj sem si že prihranila, da mi ne bo treba stradati.« — In res ni videla stara Polona od takrat nikoli več tržáskega mesta. Doma je sedela, ujčkala malega Konrada, učila ga hoditi, govoriti, moliti, vedno, vedno ga je imela pred očmi. Pa je bil tudi lep, prav prijazen njen Konradek.

Le mi otročaji nismo mogli trpeti Poloninega Tržáčana. Preveč gospôski se nam je zdel. Tista šibkost in bledost nam ni ugajala.

Sicer pa je bil Konrad tih in ponižen deček. Ko je začel hoditi v šolo, bil je tudi vedno med prvimi.

Kaj bi bilo moglo bolj razveseliti staro Polono, ko pohvala, katero je slišala od učiteljev in drugih ljudi! Saj ga je ljubila, ko zenico svojega očesa.

Že je bil deček odpravil šolo in Polona je jela skrbeti, za katero rokodelstvo bi bil deček najbolj sposoben, ko ji je smrt pretrgala vse namene in želje. Narduha, katero si je nakopala na svojih potih v Trst, jo je spravila v hladni grob.

Konrad je bil nakrat brez »matere«. Ni torej čudno, da se je deček solzil, bridko solzil za materino krsto. Kdo bi ne jokal v takem stanju! Ali ne samo skrbone krušne matere, ampak tudi dom, hrano, vse, vse je izgubil ubogi deček s staro Polono. Družega mu ni kazalo, ko zapustiti domačo kočo in iti v svet, iskat si službe. Toda kaj bo deček pri dvanajstih letih! . . .

* * *

Prišedši domov od pogreba je sedel Konrad na črvivo klop in premišljeval. . . Velika, očrnela ura na steni je stala. Ko je preminula stara Polona, prenehala je tudi ona svoj tik-tak. Smrtna tišina je vladala v sobi, le brenčanje muh se je slišalo.

Dečka se je polotil nekak strah. Oh, ta tišina, — kakor bi bival duh rajnice v stanici, in to brenčanje muh, — kakor zamolki mrtvaški spevi. . .

Skoro bi bil pobegnil deček iz sobe, da se ni spomnil rajne »matere«. Oh, saj mu je bila tako dobra, tako ga je ljubila in negovala, ne, ne: ona ga ne more sovražiti po smrti, saj jo je vedno ubogal in ji bil poslušen! Zakaj bi se je torej bal?

Žalostno gleda deček okoli sebe. Tam-le pri peči je navadno sedela, a on je stal ob nji. Tam mu je sklepala v nežni mladosti ročice, učila ga delati križ in moliti prve molitvice. Ondi mu je bila pravila pripovedi, one mične pravljice, katere je poslušal s tako pohlepnostjo. In deček jo je tudi večkrat kaj izpraševal. Ali je ni nekoč vprašal tudi po očetu? — — Konrad se zdrzne pri tem spominu. — Še vedno mu zvené po ušesih one Polonine besede: »Môlči; kadar boš velik, pa ga boš videl. Tvoj oče je visok gospod.«

»Gospod, gospod, oče, moj oče . . . !« je mislil deček, ali vsa stvar se mu je zdela nerazrešljiva zastavica. Nekaj časa je še premišljeval, naposled pa ga je premagala boleost.

»Mati, mati . . . « je zaihtel bridko, ter si pokrill blede lice.

Zopet je pogledal po stanici, toda vsak pogled ga je ranil bolestnejše v dno duše. Vsaka stvar ga je spominjala na dobro »mater«.

»Ne, ne, tukaj ne bom, tukaj bi umrl od žalosti. Venkaj grem, drugam, v svet . . . !« Deček si je obrisal lice in snel s klina staro torbico, stisnil v roko palico in se odpravil v svet, iskat si službe . . . !

Za vasjo je odšel po stranski poti, prestopil kolovoz, ki pelje med njivami, in prišel v mal gozd.

Jesen je gospodarila med gozdnim drevjem. Gole so kipele bele breze v zrak. Tožno so stali orjaveli hrasti med krivenčastimi bôri in resnimi smrekami. Vse polno ormenelega listja je ležalo po tleh. Veter ga je raznašal po kotlinah.

Ob potu je stal križ.

Deček je dospel do njega in obstal pred njim. Ozrl se je v razpelo. Tako milo in ljubeznivo ga je gledal križani Zveličar, da je deček nehoté pokleknul in sklenil roki k molitvi. Čim dalje je molil, tem lažje mu je bilo pri srcu. Ves se je vtopil v molitev. Gledal je v krvavo obličje Križanega in zazdelo se mu je, da se mu Zveličar nasmihava, da mu govori :

»Sedaj si moj, jaz te bom varoval, jaz te bom vódil in te pripeljal k sreči . . .«

Ves zatopljen v molitev ni zapazil, da se mu približuje tuj gospod. Nepremično je zrl v razpelo, od časa do časa je iztegnil sklenjene roke proti križu. Tujec, stopivši iz gozda, je postal, potem pa se polagoma približeval klečečemu dečku.

Videč ga v tako iskreni molitvi, hoče tiho dalje, ali nakrat se deček vzdrami, začudeno pogleda tujca in povesi oči.

»Dobri deček, povej mi, kako se imenuje ta vas?« izpregovori tujec.

»Sinovica je to, gospod«, reče Konrad nekoliko zmeden.

»Morebiti véš za županovo hišo?« vpraša gospod dalje.

»Ono belo poslopje v sredi vasi je županovo ; no, od tukaj se ne vidi. Ako hočete, dragi gospod, vam pa pokažem.«

»Prosim, dobri otrok.«

Konrad popolnoma pozabi na svoj prejšnji namen in veselo odide s tujim gospodom.

»Čegav pa si, in kam si namenjen?« vpraša med potjo tujec Konrada.

Konrad malo pomolči, potem pa nakrat bridko zaihti.

»Kaj pa ti je, revček?« vpraša gospod skrbno.

»Jaz, — jaz, — — sirota«, ihti Konrad.

»Morebiti so ti umrli mama?«

»Umrli — umrli, — — danes so jih pokopali.«

Pri teh besedah še bridkejšje zajoče.

»Ali imaš očeta še živega?«

Deček umolkne.

»Ne vem; še nikoli jih nisem videl«, reče za nekaj časa.

Tujec se zamisli pri teh besedah. Roko položi na čelo in se zaporedoma ozira na dečka. Od vseh strani ga ogleduje, nato ga vpraša:

»In ti niso mama nikoli povedali, kje so oče?«

»Nekdaj so rekli, da so oče — — da so moj oče velik gospod.« Pri teh besedah se ozrè deček na tujca in rdečica ga oblije.

»Tako, tako — — velik gospod . . .«, mrmrá tujec, pogledujoč dečku v obraz. »Prav oni obraz . . . res . . . bomo videli«, misli sam pri sebi.

Med tem dospêta do župana.

»Počakaj malo tukaj!« To rekši, odide tujec v hišo. Konrad sede na klopico ob zidu.

Dolgo časa ni tujca iz hiše. Konrad sliši od znotraj tujčevo in županovo govorjenje, ali ničesar ne razume. Slednjič se zaslišijo v veži hitri koraki. Iz hiše plane tuji gospod, objame Konrada in zakliče:

»Moj sinček, moj Konrad . . . našel sem te, — vendar sem te našel.« Solze veselja mu tekó po obrazu.

Takoj se je razvedelo po vasi, da je prišel iz Trsta oče Poloninega Tržačana. Povsod se je govorilo o njem, kako imeniten in bogat je, a vendar priljuden in zgovoren. Daroval je bil v občinsko blagajno dvajset goldinarjev za reveže. Samo dobro se je govorilo o njem.

Čez nekaj dnij pa je odšel tujec s Konradom v daljno tržaško mesto . . .

Od takrat ni nihče več slišal o Konradu, nihče o njegovem očetu, samo župan je pravil v poznejših letih, da je Konrad imeniten trgovec v Trstu. Počasi so pozabili ljudje nanj, morebiti bi bili pozabili tudi na Polonin grob, da ni vsfal nekoč na njem visok kamenit spomenik, na katerem se je čitalo tudi :

»Svoji oskrbnici hvaležen rejenec.«

v.

Vse pride na dan.

(Povest. Napisal Pivčan.)

I.

Predno dospe vlak iz reškega mesta na Šentpavelsko postajo, boriti se mora s hudim klancem. Na vse načine si pomaga: vzdihuje, spušča soparo spodaj in zgoraj, dokler slednjič ne prisopiha na vrh.

Pod tem klancem leži prijazna vasica Hrástovje. Pred nekaj leti je pogorela. Vlák je zanesel iskro v slamnato streho, in zgorelo je vse. Sedaj je zopet dodelano in krito z opeko.

Hiše stojé raztreseno sem in tja, nikakega reda ni opaziti. Zadnja uprav pod klancem je Volkadinova.

Ime samo na sebi se nam že nič kaj ne prikupi. A nič ne dé, vstopimo v hišo in takoj se prepričamo, da zasluži družina priimek, ki bi se glasil še hujše, priimek, ki bi saj deloma označil njih sprijenost in hudobijo, katero hočemo predočiti cenjenim bralcem v svarilen zgled.

Poldan je. Okolu mize sedi vsa družina: Volkadin, jak mož, sivih očij in rudečkaste brade; Jera, žena njegova; oba sinova — Martin in Štefan — mladeniča jeden sedemnajstih, drugi devetnajstih let, in hčerka Ančika, ki obiskuje zadnje leto vaško šolo v Šent Pavlu.

Prav pridno zajemajo iz sklede. Ko je prazna, gre gospodinja v kuhinjo in prinese še dobršen kos plečeta.

»To je zadnji grizljeje«, reče in položi pred Volkadina, naj deli. »V jami ni več!«

»Nič ne dé«, zavrne jo ta in odreže vsakemu svoj del.

»Kaj ne, oče, saj imajo ljudje še dosti po svetu!« opomni Martin.

»Volkadin mu namigne, naj bo tiho, in pošepeče nekaj ženi na uho.«

»Ančika, pojdi z menoj, pomagala mi boš pomiti to šaro,« reče mati, vzame sklede in žlice in odide v kuhinjo. Hčerka uboga.

»Ali res ne moreš držati jezika za zobmi? Da greš kaj takega čenčati pred deklíco!« krega se oče nad Martinom.

»Če ne zve sedaj, bo pa pozneje. Vsega jej tako ne moremo prikriti.«

»A vendar tako očitno ne smemo govoriti vpričo nje. Otrok je otrok. Meniš, da pomaga kaj, če jej zatrobiš, naj molči in da naj ne raznaša tega povsod, kar pri doma sliši. Bolje je, da ne ve vsega.«

»E, če sem se zarekel! Kako pa, ali ste že pozvedeli kaj, kje bi se dobilo kaj za nas? Že dolgo nismo bili nikjer.«

Saj uprav sedaj sem se bil namenil govoriti z vama o tej stvari. Zato sem zapodil venkaj oni dve, ki nimata ničesar pri tem. Na Pivko jo udarimo nocoj v Kočice. Pri Jerničevih ni gospodarja doma. Tja nekam pod Nanos sta odšla s pomagačem obzidavat vodnjak. Domov ju ne bo do nedelje, o tem sem preverjen. V hramu ima še mesa celega praseta, in tudi kaj drugega se dobi.«

»Bo-li treba kaj orodja vzeti seboj?« povzame Štefan.

»To bi bilo pametno! K zidarju hoditi in nositi seboj stvari, kojih dobimo tam na izbiro! Tepec! Sploh ni treba skrbeti, kako vložimo. To je moja skrb. Vidva storita, kakor vama velim jaz. A dovolj za sedaj. Idimo na delo!«

Vstanejo od mize in gredó. Da bi kaj molili, na to se ne spomni nihče. Kako-li? Saj imajo glavo polno družih stvari.

II.

Noč je, lepa jasna noč. Luna, ki je priplavala že visoko, pošilja svoje blede žarke na zemljo. Vse je mirno, vse počiva, tudi v vasi Kočice. Le sredi vasi pod lipo sloni še človek. Včasih se stegne in zazdeha. Vidi se mu, da ga zelo lomi spanec.

Nočni čuvaj je to — kočar Boštjan.

»E spat grem, pa je. Kak hudnik če priti sedaj, saj je že minila polnoč,« mrmra sam s seboj.

Kar začuje od Jerničeve hiše semkaj nekak ropot.

»Kaj se zopet tam-le vica, da ne dá ljudem miru po noči?«

Pogleda na ono stran in vidi mladega človeka, ki poskuša odpreti vrata Jerničeve šupe.

»Pozor! ta nekaj namerava!« misli si čuvaj in stopi za deblo, da bi ga oni ne opazil.

Ta še nekolikokrat strese vrata, in ko se ne odprô, izgine za hišo.

Ne traja dolgo, kar se prikaže druga moška postava izza ogla, zarožlja s ključem, odpre šupo in pride ven z dolgim železnim drogom. Meni nič, tebi nič, izgine tudi ta za hišo.

»Šmentana reč, Boštjan, sedaj pa le pokaži, da si mož.« To rekši zažvižga Boštjan na prste in se izpodteče proti Jerničevim.

Med potjo vpije: »Primate jih! Na ono stran teci! Ne uidejo nam, ne! Udri ga! — —«

Ko pride za hišo, ni duha ne sluha o kakem človeku. A kaj zagleda tu! Zid okolu okna, ki drži v

hram, je okrušen, oklep nekoliko privzdignjen. Na tleh leži zelesen drog.

Na Boštjanov krik se vzbudé pri Jerničevih in pridejo gledat, kaj bi bilo. Tudi drugih ljudij se zbere več pod oknom. Vsi prestrašeni povprašujejo drug drugega, kaj se je pripetilo.

»Sreča, da sem bil vendar pri lipi in da sem videl vse. To bi bil ti, Jernič, sedaj revež. Vse bi ti bili pobrali, čisto vse,« začne čuvaj.

»Ti cigani nesramni! Tecimo za njimi! Kam so krenili?« vpijejo nekateri.

»Toliko vem, kam so jo udri, kot vi. Ko sem pritekel semkaj, ni bilo žive duše.«

»Saj pravim, taki ljudje! Na dnu pekla bodo goreli,« oglasi se stari Šemulj.

Komaj se ljudje toliko umirijo, da gredé vsak na svoj dom. Pri Jerničevih so po koncu do jutra. Kako bi tudi mogli zatisniti oči, ko jim je pretila pred nekoliko trenotki tolika nevarnost!

Boštjan je bil vesel, da je tako opravil svojo nočno službo in nadejal se je celo dobrega plačila, ako bi prišla stvar pred gosposko.

III.

Volkadin je bil drugi dan kaj malo zgovoren. Strašno ga je jezilo, da mu je bilo izpodletelo. Semtertja je hodil po hiši in premišljeval. Nikdo ni smel k njemu. Žena jo je komaj odnesla, ko ga je vprašala, kaj naj skuha za kosilo. Sinova nista dosti marala za vse to, vajena sta bila takih prizorov.

Popoldne ju pokliče oče k sebi.

»Smolo smo imeli nocoj, smolo,« začne. »Ne bi si bil mislil tega. Da sem moral hoditi iskat tisti drog — nebodigatreba! A kaj to? Oni hudnikov čuvaj, ta je kriv vsega. Temu bo treba zasoliti, da bo vedel, kedaj je oplašil mene, Volkadina. Boštjan je bil, Boštjaa; spoznal sem ga po glasu.«

»Kaj se boste toliko! Če se nam ni posrečilo pri Jerničevih, bode se nam drugodi«, dé Martin.

»Vendar, v Kočicah bi ne bilo dobro prikazati se se jedenkrat. Ljudje so razburjeni. Nič kaj rad bi jim ne prišel v pest«, oglasi se Štefan.

»Na Kočice ni misliti nocoj, to sem tudi jaz uvidel. Dalje bo treba iti, dalje. Skrbeti moramo, da poplačamo Boštjanu, kar mu gre, in da se zraven okoristimo sami. Kako? — to sem vse dobro preudaril. V ono stran krenemo, kakor sinoči, seveda po drugi poti. Ko dospemo do Kočic, zavijemo po stezi za vrtovi. Tu krenem jaz proti Boštjanovemu hlevu, vidva me počakata, da se vrnem.«

»Kaj boste vendar iskali v hlevu?« seže mu v besedo Martin in se posmehne.

»Ta-le prašek, glejta, potresem po koritu. Ker ni privoščil Boštjan meni Jerničeve svinjine, naj tudi on svoje nima. Ko okusi prešič ta prah, izgubi slast do jedi in za kake tri dni se stegne. Ha, ha! Boštjan še ne vé, kaj zna Volkadin.«

Divje se pri tem zakrohota.

»A to še ni vse. Ko se vrnem od hleva, gremo dalje v Matenovo k Boštjanovemu bratu Lovrinu. Hiša

njegova stoji na kraju vasi. V mali sobi, ki drži na vrt, ne stanuje nihče, odkar je umrla stara Lovrinka. Menda jih je strah vse skupaj. Tu imajo shranjeno vso prtenino in menim, tudi meso. Noter priti bo kaj lahka stvar. Okno je nizko, oklep lesen. Le rovnico prinesemo seboj, zapličimo jo pod les, in okno bo kmalu na tleh. A da mi storita vse, kar vama zaukažem! Drugače . . . . Za sedaj vesta dovolj.*

Razidejo se. Sinova gresta v hlev k živini, Volka-din se pa pogovarja še dolgo z ženo v kuhinji.

IV.

Drugo jutro vstanejo pri Lovrinovih kaj zgodaj. Napravljal se je namreč gospodar v gozd. Čez zimo so bili izpraznili drvarnico, in trebalo je drv. Jedva je pozvanjalo »sveto jutro«, bilo je vse pripravljeno. Lovrin stopi iz veže in se ozre po svoji navadi na nebo, bo-li vreme ugodno ali slabo.

»Jera!« zakliče ženi, »prinesi mi iz hrama suknjo, tisto debelo. Nekaj oblačno je, a domov me ne bo do večera.*

»Žena gre takoj iskat suknje, mož pa stopi k vozu in gleda, je-li vse v redu in živina skrbno vprežena.

Kar zasliši iz hiše krik: »O Bog! Tatovi!«

Lovrin skoči čez prag nazaj in, o groza, kak prizor! Hramova vrata na stežaj odprta, žena na pragu nezavestna, okno razdrto, skrinja nasproti vratom prazna, omara prazna!

Ubogi mož ni vedel, kam bi se dejal. Nehoté se mu je izvil iz prsij bolesten: »Pomagajte!«

Soseda je uprav vstajala, odprla hišna vrata in zaslišala krik. Takoj hiti k Lovrinovim, in kmalu se jih zbere več iz vasi. Radovedni vsi povprašujejo, kaj se je zgodilo. Ko zvedó, da je Lovrin okraden, in da je žena, ko je odprla hramova vrata, padla od strahu nezavestna na tla, stiskajo nekateri pesti, nekateri pa vzdihujejo :

»Bog nas varuj, predvčerajšnjim v Kočicah in danes že tu!«

Lovrinko skušajo obuditi iz nezavesti, kar se jim po dolgem času tudi posreči.

Lovrin ni šel v gozd, kamor se je bil namenil, temveč doma je hodil žalosten okolu hiše in premišljeval, kedo so neki oni lupeži in kam so jo popihali. Sam ni vedel, kaj bi počel. Klel bi — a kaj pomaga? Svojega blaga ne dobi nazaj, če tudi skliče ves pekel skupaj. Slednjič sklene, da pojde v trg in naznani vso stvar sodnji.

Že stoji pripravljen za pot, kar stopi v hišo njegov brat Boštjan iz Kočic.

»Bog daj dober dan! Kako se kaj imate?«

Nič odgovora, le Lovrinka globoko vzdihne in pogleda moža. Ob jednom se jej vtrne debela solza po objokanem licu.

»Sveta božja pomagalka! Vama se je pripetilo nekaj hudega. Povejta vendar!«

»Tja v hram poglej in mi ne golči. Vsi ljudje vedó o moji nesreči. Kaj se boš delal nevednega!«

To rekši se gospodar obrne in hoče oditi.

»Jože, počakaj! Kam si se napravil? Počakaj, nekaj ti imam povedati,« kliče za njim Boštjan.

»Torej ven z besedo. Meni se mudi. V trg grem naznanit, da sem okrađen.«

»Veš kaj, Jože, tudi jaz sem nesrečen. Prašiči nočejo kar nič jesti, in . . .«

»Ti in tvoji prašiči se pojte solit. Da mi greš sedaj kaj takega čvekat, ko imam polno glavo drugih skrbij! Kakor bi se hotel norčevati iz mene.«

Tu se Lovrin obrne in jo udari proti trgu.

Boštjan gleda nemo za njim, dokler ne izgine za voglom.

»Jeza ga tare, jeza« dé sam pri sebi Boštjan. »Drugače bi me ne odpravil kar tako. Hudo mu je po ukradenih klobasah in po obleki, katero je imel shranjeno v hramu. A jaz mu ne morem pomagati. Stražili naj bi dobro po noči, kakor jaz preteklo noč, ko sem jih odgnal od Jerničeve hiše.«

»Kaj meniš, da nič ne stražimo v Matenovem?« se oglasi stari Karnél, ki je prišel blizu in slišal zadnje besede.

»Mogoče.«

»O, dva sta bila po koncu nocojšno noč, naš in Blazetov,« odvrne Karnél. »A Lovrinova hiša je preveč na kraju vasi. Naj-li čuvaj po noči vsako hišo posebej ogleda? Menim, da premalo nese ta služba.«

»Mora že tako biti; nesreča ne počiva. Tudi jaz sem nesrečen, veš, tudi jaz. Kmetije nimam, le od tega se živim, kar si prislužim. A, da bi saj to, kar imam, kazalo k dobremu! Toda glej, dva pujsa, jedina živina pri hiši, ležita od zjutraj v hlevu, kakor bi ne bila več živa in tudi ne jesta nič. Torej celo zimo sem ju zastonj redil? O . . . !«

•K Mackovki pojdi v Robidje, ona vé pomagati v takih slučajih.•

•Vse poskusim,• reče Boštjan in se odpravi globoko zamišljen proti domu v Kočice.

Nikdo ni mogel tajiti, da je vas Robidje prijazno selo. Obdana na jedni strani od pivške ravnine je pottisnena prav v znožje griča, raz kateri se blišči daleč na okolu cerkvice svetega Elije. A vkljub tej prijazni legi bi ne bila vas tako na glas in tako obiskovana kakor je sicer. Nekaj drugega je, kar vleče ljudi semkaj ne le s cele Pivke, temveč tudi iz daljnih Brkinov.

Ce prideš v vas po cesti od Šent Pavla, imaš koj na desni hišo pokrito s slamo. Tu prebiva, kar^špomnijo ljudje, stara, sključena ženica. Če bi jo kedo, ki je ne pozna, slučajno srečal in bi se vprašal: »Kedo bi neki bila ta ženska?« dobil bi nehoté odgovor: »Beračica!« In vendar ona ne prosi milodarov. Ljudje jej sami prinesó vsega, česar potrebuje. Po svojem očetu je podeovala razun slamnate bajte zamazano knjigo, in ta jo živi. Ni je nesreče pri živini, da bi ona ne vedela pomoči. Jednako vé odpravljati z zagovarjanjem prepire v družini in razprtije, kakoršne si more kedo izmisliti. K vsemu temu jej služi ona oguljena in zamazana knjiga. Kako se imenuje, vé ona sama. Nikdo, še tolik prijatelj njen, ni bil tako srečen, da bi bil videl, kakošna je znotraj, — je-li pisana ali tiskana, je-li jezika kranjskega ali laškega. Zna jo pa tudi tako skrivati, da jej nikdo ne pride do živega.

Ta ženica je ona glasovita, od ljudij toli obiskovana Mackovka, o kateri je pripovedoval Karna Boštjanu.

Če tudi je imel dela nad glavo, popustil je Boštjan doma vse, in se napotil v Robidje. Mackovka je uprav nekaj premetala v skrinji — menda je spravljala svojo knjigo, ko potrka Boštjan na sobina vrata.

»Zopet jeden. Dober zaslužek danes — komaj je odšel četrti, je že peti tukaj. A skrinjo poprej zaklenem, znabiti je le kak nebodigatreba. — Noter!«

Bole vstopi.

»O, vi tukaj? Kako sem želela videti vas! Saj se jedino o vas povsod govori. Zares, dobro ste se obnesli ono noč. Jernič Vam mora biti hvaležen. Sedite no!«

»Kaj meni hvala, kaj plačilo, če sem pa pri vsem tem nesrečen«, odvrne Boštjan in sede nezadovoljen k oknu na stol.

»Kako? Kaj? Nesrečni? Razložite mi, in, če je v moji moči, pomagam vam.«

Tu jej pripoveduje Boštjan na drobno vse krize in težave, ki jih ima s ščetinarji, da nočejo jesti in da ležijo v hlevu kakor klade. In vendar so bili pred malo časom čili in čvrsti, da jih ni bilo mogoče ugnati, če so ušli na dvorišče . . .

»Stvar je resna«, povzame po dolgem premišljevanju Mackovka, vstane in vzame iz skrinje ono staro knjižico.

»Sedaj me ne motite, le če vas vprašam, govorite.«

To rekši sede za mizo in mrmra iz knjige nekaj Boštjanu čisto nerazumljivih besed.

»Koliko časa, pravite, imate to nesrečo?«

»Danes je že drugi dan.«

»Tedaj potem šele, ko ste bili odgnali tatove?«

»Da.«

Nato bere iz knjige še dolgo. Boštjan ves čas niti ne trene z očesom in pričakuje potrpežljivo, kaj mu pove. Nazadnje vendar-le Mackovka knjigo zapre, vstane in vzame s police dva zaprašena lističa papirja. Na vsak listič zariše nekaj znamenj, ki niso bila podobna ne črkam ne številkam. Jednako zvije skrbno vsak list posebej in ju izroči Boštjanu rekoč :

»Tu je zlobna roka vmes. Človek, ki je z vami prav prijazen in ki prihaja večkrat v vašo hišo, ta je vsega vzrok. Temu človeku je hudo, da imate srečo pri živini, in se sedaj govori le o vas, kako ste odgnali tatove. Ker ne more škodovati vam samim, spravi se je nad ubogo žival. Verjemite mi: vsi ljudje vse vedó. Tu je narejeno, samo narejeno, ali z drugo besedo začarano. A, poslušajte, temu se kaj lahko pomaga. Ta lističa zavijte vsakega posebej v trd papir in prilepite jednega pod korito, drugega na vrata v hlevu. Razun tega skrbite, da stoji za vrati v hlevu vedno metla po koncu.«

Boštjan poln zaupanja v te besede jo hvaležno pogleda in spravi ta lističa skrbneje nego bi bila bankovca petaka.

»In gledé plačila?« dé Boštjan nekam plašljivo, »kako bo?«

»E, saj vem, da ste ubogi. Če mi daste krono, samo krono, bo že dovolj.«

Boštjan jej odšteje zahtevane, četudi težko prislužene novce in hiti domov veselega srca in trdnega prepričanja, da te poti ni storil zastonj.

VI

Kar se je bilo dogodilo zadnje dni v Kočicah in Matenovem, je bila vsem prava uganjka. Ljudje so sklepali to in ono, a gotovega ni zadel nikdo. Da so tatovi domači, dozdevalo se je ljudem takoj, sicer bi lopovi ne mogli vedeti, da ni pri Jerničevih gospodarja doma, in kje ima Lovrin kaj zanje shranjenega. Sodnija si je vse prizadejala, da bi prišla tej stvari do dna. Noč in dan so stikali orožniki po okolici, a zastonj. Na Volkadina ni mislil nikdo. Kako neki? Videla ga ni živa duša, ker jo je bil pobrisal s plenom čez soseskin pašnik in po cesti skozi vasi. Doma so poskrili vse v jamo, ki je bila izkopana v hiši in ki je običajna pri vsakem kmetu, da se spravlja v njej krompir in drugi poljski sadeži. Noben človek ni opazil, kaj imajo notri, in da imajo sploh kaj jame, ker je zakrivala vhod stara prazna skrinja.

Necega večera je sedelo pri županu v Matenovem na ognjišču lepo število možakov, ki niso mogli strpeti zvečer doma, ampak hodevali raje v vas, kjer se je izvedelo marsikaj. Mej njimi je bil tudi Lovrin. Pogovor se je sukal o zadnjih dogodkih.

»Ko bi mi bili pustili saj jedno pleče, da bi imel po letu kaj za kôsce in mlatiče«, toži Lovrin. »In irhaste hlače, tiste, tiste! Čisto nove! Oh . . . !«

»Saj morebiti še dobiš nazaj,« tolaži ga župan. »Če ne prej, pa pozneje. Sodniji dandanes težko kedo uide.«

»Poslušajte, kaj mi je prišlo nenadoma na misel«, oglasi se stari Belin. »Kaj, ako bi bil to oni Italjan?«

Vsi se začudenja spogledajo.

»Saj bo res ta«, reče po kratkem molku župan.

»In nihče drugi«, zagrmí okolu ogrjišča.

»Belin, ta jo še ugane, ta. Komu bi prišlo to na misel?«

»Je-li kaj čudnega? Celo zimo je bival pri Lovrinu. Znano mu je vse. Dovolj, da je laške krvi«, odreže se Belin in strese ponosno pepel iz pipe.

»O tem mora gosposka vedeti. Takoj jutri pojdem v trg«, dé župan. »Hej Lovrin, nikar ne toguj! Še več dobiš, nego si imel.«

V tem se zaslišijo stopinje na pragu, in v vežo stopi orožnik.

»Ste ga dobili, kaj-ne!« zakliče mu nasproti župan, s katerim sta bila znanca, kajti vselej, kedar je bil v vasi, oglasil se je pri njem.

»Da bi ga sto hudirjev odneslo naravnost v Luciferjevo naročje! Toliko preglavic nam še noben lopov ni delal.«

»Mi pa vemo zanj«, odvrne Belin in se ponosno potolče po prsih.

»Vse mogoče.«

»Daj, Lovrin, daj! Povej, zdaj je čas! A gospod, če se vam poljubi, prisedito malo.«

Orožnik, ves truden od dolge hoje, si ne dá dvakrat reči in Lovrin začne:

»Morda vam je znano, da nimamo v naši vasi domačega tkalca. Jako nam je ustregel neki Italjan, ki je došel pred petimi leti in se ponudil, da boče čez zimo tkati pri nas. Nastanil se je pri meni, ker imam dovolj prostora v hiši. Ljudje so mu nanosili preje, in imel je vedno obilo posla. Saj veste, da ga ni boljšega

tkalca od Italjana. Spomladi, proti koncu sušca, se je vrnil domov. To se je ponavljalo potem vsako zimo. Tudi letos je bil tukaj. Komaj je tega dva tedna, odkar je končal svoje delo in odšel. Obljubil je, da se zopet vrne za zimo, in mi je celo naročil, naj skrbim, da se statve ne poškodujejo. Sicer nisem dosedaj ničesar opazil, da bi rad zmikal, a Bog ve njegove misli. Znano mu je pri meni vse. Vedel je za vse kote, vedel tudi, kaj imam shranjenega v hramu. Mogoče, da se je prikradel ono noč s kakimi prijatelji uzmoviči pod hramno okno.«

»Tega človeka poznam dobro. Kje je pa prav za prav doma? Pravite, da je Italjan?« začudi se orožnik.

»V Mokalfonah.«

»V Monfalkone ste hoteli reči, ne?«

»Tako nekako se glasi tista vas, da«, poseže vmes župan.

Orožnik zaznamuje vse v svoj zapisnik.

»Znabiti da imamo pravega. A treba je hiteti«. To rekši naglo odide.

Tudi ostali se razidejo domov večerjat. Med potjo sune Belin Lovrina s komolcem in mu pošepeče;

»Kaj ne, mi jo pa uganemo! Lahko mi boš še hvaležen.«

VII.

Boštjan je storil vse, kar mu je bila naročila Mackovka. S sčetinearji sicer ni bilo dozdej nič bolje, a on ni obupal. Trdno se je zanesel na Mackovkine besede. Saj se še nikdo ni kesal, kedor je pri njej iskal pomoči. Le to bi rad zvedel, kedo je oni človek, ki mu napravlja tako škodo. Da je začarano, o tem ni dvoma, — a

človek, čigar delo je to? . . . . Tega bi rad poznal. O, to je lahka stvar, saj mu ga je Mackovka opisala nekoliko: K njemu prihaja dostikrat, slednji dan. A-á, sosedomi so, Godčevi in Kopčevi. Jedni potrebujejo tega, oni družega; vedno je kedo izmeje njih pri njem. A ti niso tako hudobni. Ne, on jih pozna predobro — to so blage duše. Kedo drugi mora biti. In ta bi bil? . . . Tu si je Bole belil glavo. Obrne se slednjič do žene, češ ženske so prebrisane. Če ve, kar ni treba, ugane tudi to.

»Neža, kedo zahaja tako kaj rad k nam?«

»Bog naj jih našteje. Zmirom se privleče kak nebodigatreba, zlasti če vedó, da tebe ni doma. Ta čas, ko si bil v Robidjem, prišla je cela družina ciganov, menda so bili Janezovi. Vsega jim je manjkalo . . . .«

»Nehaj, o tem te ne vprašam. Da je vse narobe, ko me ni doma, to mi je znano. A kedo tako po navadi kaj pride k nam?«

»Vipavka Mica se že oglasi vsak pondeljek s svojim jerbasom in mi prinese iz Trsta vse, kar jej naročim: sladkor, milo . . . .«

»Jezik babji, saj me ne razumeš. Kakega domačega mi povej, ki je pri nas pogosto, vsak dan.«

»Če drugega ni, Bečvinka prihaja gotovo — po mleko.«

Boštjan je vedel dovolj. Takoj mu je bilo vse jasno. Zdelo se mu je, kot bi se bila odvalila gosta megla, ki je obdajala njegov razum, da ni mogel v okom priti stvari, ki se mu je videla sedaj tako lahka. Da se ni spomnil na Bečvinko! Saj je bila uprav ona na glasu kot prava pravcata, da ne rečem čarovnica, saj oseba, ki je znala več nego drugi ljudje. Saj je

vendar znano, da so se ljudje radi ogibali že njene matere, ki je vse svoje skrivnosti zapustila ob smrti svoji hčeri. To je slišal Boštjan dostikrat iz ust starih mož. Pozneje se je omožila. Vzela je delavca na železnici, Bečvina, a svoje narave ni izpremenila, ne, to ljudje dobro vedó. Saj mu je pravil nekoč Zmehčanov Luka, kako ga je bilo zmotilo, ko je šel zgodaj v jutro kositi v senožet. Nič ni vedel, kod hodi, in naenkrat se je znašel ob železniški ranti na Griču prav blizu Bečvinkine bajte . . . . .

»Kedaj pa navadno prihaja po mleko?« vpraša po tem razmišljevanju Boštjan ženo. »Zvečer kaj-ne?«

»Po navadi zvečer. Menim, da mora biti kmalu tukaj. Kako si vendar danes zgovoren, kar ni tvoja navada.«

»Nesreča človeka vsega predrugači. Nocoj ne grem nikamor, v vas, moram jo počakati. Vprašam jo, kaj ima od tega, da jo tako miče škodovati mirnim in poštenim ljudem.«

To rekši sede za ogenj.

»Za gotovo pa le ne veš, je li ona, ali ne,« reče po kratkem molku Boštjanka.

»Le še ti jo zagovarjaj. Saj pravim, vse ste jednake. Druga se za drugo potegujete. Če jo imajo ljudje jedenkrat za tako, potem jej ne odnese tega imena sam sveti Peter ne. Jaz nisem bil nikoli pri volji, da bi pri nas kupovala mleko, a tvoja mora vedno veljati. Znabiti bi ne bilo sedaj te nesreče pri nas.«

Neža se hoče nekaj opravičevati, kar vstopi nena doma Bečvinka, ki je čula zunaj ves pogovor. Boštjan kar zaškrta z zobmi, ko jo zagleda. Žena jej po navadi napolni posodo z mlekom.

»Tu sem prinesla plačat za ta mesec«, reče Bečvinka in odšteje na ogel ognjišča dve še novi kroni in jedno srebrno dvajsetico. »Priporočam se vam še znanprej. A kako, da se držite tako čudno? Nekaj posebnega se je moralo pripetiti.«

»Glej, da se mi pobereš iz hiše. Kaj to povprašuješ? Predobro veš sama — čarovnica!« hučuje se Boštjan.

Tu se prikaže na pragu vaški črednik, ki je bil dan pri Boštjanu na hrani.

»Vi ste čuli vse, ne? Dobro. Da imam le jedno pričo! Boštjan dobro si zapomni, kaj si govoril!« reče Bečvinka in odide.

VIII.

Prve dni po teh dogodkih Volkadina ni bilo doma. Naložil je voz mrve, in hajdi z njo v Trst. Dasiravno je spomladi marsikomu že pohajala mrva, so pri Volkadinovih vsako leto naložili par voz za prodaj. Volkadinu ni bilo mnogo do tega, da bi dobro prodal, ker ni bil v denarni zadregi. Hotel se je za prvi čas umakniti ljudem. Vedel je, da se sedaj ne bo govorilo o drugem, nego le o tem, kar se je dogodilo v Kočičah in Matenovem. Zraven tega je imel še druge namene: rad bi bil poizvedel, kako se kaj godi po svetu, in kje bi bilo kaj zanj.

Tretji dan dopoldne se je vrnil. Žena in sinova so ga težko pričakovali, kajti vedeli so, da prinese kakih novic.

»Nekam veseli ste prišli, oče!« zavzame se Štefan in pomaga izpreči. »To ni vaša navada.«

»Lahko, ko nam gre vse tako po sreči. Štefan, ko bi ti vedel!«

»Bil bi tudi vesel?«

»Gotovo.«

Sin bi bil rad zvedel vse, a moral je čakati, da sta privezala živino in odšla v kuhinjo, kjer je bil pripravljen zajutrek.

Po jedi so vsi težko čakali, kaj pove gospodar.

»Kje je deklica?« dé Volkadin položivši zlico iz rok.

»Uprav predno si prišel, je bila odšla v šolo. Mora biti kmalu v Šent Pavlu.«

»Dobro! Torej lahko govorim. Pri vseh sto tisoč vragih, ni bila ta pot v Trst zastonj, ne. Kupčija je bila dobra. A kaj to! nekaj bolj veselega vam imam naznaniti. Glejte, nič več se nam ni bati vstopiti mej ljudi in pogledati slednjemu v obraz. Vse sumnje smo se iznebili, kajti lopova, ki je obral Lovrina, imajo že pod ključem, ha, ha! Kaj ne, neverjetno, a resnično, kakor tu stojim in kakor resnično me imenujejo Volkadina. A uganete, koga so obdolžili? — Saj pravim, učeni so, a tu so jo pogodili kaj neumno. Tistega Italjana, ki je nekaj let semkaj tkal v Matenovem, so djali pod ključ. To sem zvedel na Opkinah, pri Zajcu, starem znancu, kateremu je tam okolu vse znano.

Tako torej vidite, da je sodnija sama zavezala jezike vsem, ki bi utegnili imeti kaj zoper nas. Lahko naredimo brez skrbij še kak izlet. Tudi to sem oskrbel na svojem potu. Nazaj gredé me je došel kupčevalec s senom Šémulj iz Kočic. Ta mi je pravil, da bo dvanajstega tega meseca semenj v Sezani in da namerava kočiški Kališter gnati tja par volov na prodaj. In najlepše vole, kakor se govori, ima on. Tristo najmanj dobi zanje. Lepi denarji — kaj ne! Škoda, da bi jih imel on, ki že ne vé več kam z njimi. A ne bo jih,

kakor sem Volkadin. Ko se bo vračal s stotaki iz semnja, počakamo za mejo ob kočiških zelnikih, in ga — eden več ali manj na svetu . . . . ! No to bo že moja skrb. Menim, da ste zadovoljni s tem, kar ste slišali.«

»Seveda«, zategne Štefan.

»Tako nam gre, kakor hočemo sami«, reče Martin.

»Se danes morajo ljudje zvedeti, da je tat zaprt«, oglasi se gospodinja, ki je dosedaj mirno poslušala moževo pripoved.

»Ni straha, da bi ti ne raztrobila, a da mi o drugem ne zineš besede! Sicer . . . .«

IX.

Da je vedel Boštjan, kaj bo dosegel pri Mackovki, gotovo ne bi bil storil nikoli te poti. Vkljub vsem njenim zdravilom in nasvetom je bilo s ščetinarji vsak dan slabše. Ko je šel četrty dan pogledat v hlev, našel je svoje ljube živali ležati brez vsakega znamenja življenja na tleh. Bilo je po njih. Sprva ni vedel ubogi mož, kaj bi počel.

»Le čakaj, baba sleparska! Prvič in zadnjič si me dobila v pest, Neža!«

Zena prihiti iz hiše že sluteča, kaj se je pripetilo.

»Tu imaš sedaj, ko si me nagovarjala: le v Robidje, le v Robidje! Da sem šel jaz v trg h konjederki, kakor sem hotel, bilo bi gotovo bolje. Saj nam je že pomagala.«

Boštjanka molči in milo se ji stori, ko vidi, da je vničen nje trud. Tedaj celo zimo jih je pitala zastonj! Za nekaj časa si otrne solzo in izpregovori:

»Sedaj sem pa jaz vsega vzrok! Nisi li sam rekel, da hočeš jedenkrat pri Mackovki poskusiti?«

»Ne imenuj mi več tega imena. Ona ni vredna, da . . .«

Tu se začuje na dvorišču klic:

»Kje vas je kaj?«

»Birič Vajcen«, vzdihne Neža in hiti iz hleva.

»Uprav tega je še treba tukaj. Kaj ga je vrag prinesel, ka-li? Bog mi grehe odpusti! O, moja glava! Se je li vse zaklelo zoper mene?«

To rekši zaloputne Boštjan hlevina vrata, da se vse ~~strese~~, in odide za ženo.

Birič mu že od daleč molí neki list. Boštjan ga vzame in bere počasi:

»Poziv. Janez Boštjan iz Kočic h. št. 28. se pozivlje, da se zglesi dné 1. aprila v sodnijski pisarni . . .«

»Sto hudirjev, kaj, tožba?«

»Bržkone«, odgovori hladno Vajcen, in se obrne, ne meneč se za Boštjanovo osuplost.

Ta gleda za njim in vrti med prsti list, nič prav ne vedoč, pri čem je.

»Gospod, gospod, slišite, komu ste pa še prinesli?« zakriči za biričem.

»Vaškemu čredniku Cenetu, ker . . .«

Zadnjih besedij ni bilo več čuti, saj Boštjan jih ni poslušal. Saj mu je bilo že to dovolj, da je imenoval črednika.

»Ta preklicana Bečvinka! Glej, tožit me je šla«, velí Boštjan ženi.

»Pa bi se bil malo zdržal! Ne veš, kaj si ji vse prerekel, ko je prišla zadnjikrat po mleko? Saj jo poznaš, ne?«

»Sem ji li rekel kaj čez čast? Pasja vera, ali jo nimajo vsi ljudje za čarovnico?«

•Le glej, kako se boš zagovarjal pred sodnijo. Boš li mogel dokazati, kar si govoril, ali utajiti? Črednik je priča vseh besedij.◀

Boštjan ni vedel, kaj bi odgovoril. Stisnil je pesti in odšel v Bežnikovo krčmo, kjer je zalival jezo in žalost do večera.

Drugi dan se je napotil k sodnji, kjer sta ga že čakala Bečvinka in črednik, ki je moral ta dan čredo popustiti in iti za pričo.

Boštjan je bil obsojen, da plača Bečvinki petak kot odškodnino za dobro ime, in da poravna vse sodnijske stroške.

X.

Semenj v Sežani dné 12. aprila je bil kaj obilao obiskan. Kar trlo se je Lahov in Furlanov, ki so pre-kupovali živino. Kališter je kmalu dobil kupca, in naredila sta za tristo in deset. Vesel je spravil možiček denar in šel na postajo čakati vlaka mešanca, ki odhaja iz Sežane okoli desete ure zvečer.

Prisedši na domačo postajo ob jedni uri čez pol-noč, odpravi se takoj proti domu. Pota je bil vajen in do vasi je imel pičle pol ure.

Ker je bila tema, ni opazil mladega človeka, ki se je spustil pred njim v dir, kar so ga nesle noge, a tako tiho, da ni povzročil najmanjšega šuma. Bil je Volkadinov Štefan, ki je po očetovem ukazu prežal blizu postaje. Pri kočiskih zelnikih ne daleč od vasi jo zavije za mejo, kjer je ležal Volkadin, držeč v roki drenov kol.

•Oče, že gre, oče! Kje ste?◀

•Tiho, sakr . . . . a duša! Ne veš, da ima noč ušesa? Ti si za kako pomoč, ti!◀

»I seveda. Kako pa, je li sam? Kaj ima s seboj?«

»Nikogar drugzega nisem videl, da bi bil izstopil, naproti mu tudi nikdo ni prišel. Čisto sam stopa in — prazen.«

Tu se zaslišijo lahni in počasni koraki. Kališter se približa meji.

Volkadin skoči predenj, in predno se prišlec zavé, kaj se godí z njim, udari ga ta s kolcem krepko po glavi, in Kališter obleži v krvi. Morilec mu preišče hitro žepe in mu vzame listnico z denarjem.

»Štefan«, zakliče nato bolj na tihem. »Kje te vrag drži? Pojdi no bližje?«

»Oh, oče, jaz ga ne bom . . .«

»Strela! saj je že vse gotovo. Prek . . . a k!ada hud . . . a, lesena! Pridi no sèm, da ga neseva proč. Tu ne sme ležati sredi ceste.«

Sin se splazi izza meje in plaho gleda mrliča.

»Daj, daj, stopi in pomagaj. Bog ti pogubi mater! Mudi se. Naj sedaj kak človek pride — tristo peklenskih! Pozna se, da nisi vajen takih poslov. Martin je spretnejši v tem. Zakaj si se pa ponujal, ko bi šel on rad?«

»Kam ga pa poneseva?«

»V kraj, kjer ga ne najdejo takoj danes in tudi še jutri ne. — V podmol blizu Dobja.«

Takoj popadeta vsak na jednom koncu truplo in je neseta proti omenjenemu, komaj četrt ure oddaljenemu mestu.

Med dvema skalama zijá tu odprtina globoka dobríh pet metrov in široka toliko, da bi se moral precej zale-teti, ako bi hotel skočiti čez. Zadelana je s košatim trnovim vejevjem, ki zabranjuje, da ne pade noter kako govedo.

To ograjo vržeta proč in spustita svoje breme v globino.

Vejevje namečeta nazaj, kakor je bilo, in hitita proti Hrastovji, da bi bila do jutra doma.

XI.

Pri Kalištrovih se prvi dan niso mnogo zmenili zato, da ni gospodarja takoj domov. Menili so, da se je ustavil pri bratu v Štorjah, kar je mnogokrat storil, če je šel na Kras v semenj. Če se je oglasil tam, niso mu pustili naprej. Najmanj jeden dan je moral ostati pri njem. No, mnogo se po navadi ni branil tega, kajti kraški teran, to je nekaj, kar se ne dobi na Pivki vsak dan.

A mine prvi, mine drugi, mine tretji dan, Kalištra le ni od nikoder. To začne domače skrbeti, in tako brzojavijo v Štorje, kako in kaj. A kako jih šele ostrashi odgovor, da gospodarja ni bilo tam, temveč le na semnju sta govorila z bratom. Ta ga je silil, naj gre nekoliko z njim na dom, a Kališter, češ, da se mu mudi, in da je odšel takoj na vlak, da bi se odpeljal domov.

»Kam je neki prešel? V treh dnéh bi že moral biti doma. Da bi se mu le nič hudega ne pripetilo! Denar je imel pri sebi. Kaj, ko bi ga kedo . . . ! O, Bog, ne pripústi tega«, tarnala je žena.

»Počakajmo do jutri. Mogoče, da pridejo po noči z mešancem. Danes je uže prepozno, da bi jih šli iskat. Jutri se pa odpravimo kaki trije proti Sežani in nekoliko jih naprosimo, da preiščejo vso tukajšno okolico, zlasti ob postaji.«

Tako nasvetuje starejši sin Janez, ki je prišel lansko jesen od vojakov.

Kar prisopiha ves prepaden v hišo Bežnik. Slišal je zadnje Janezove besede.

»Ne bo treba hoditi nikamor. Uže vemo zanj.«

»Za našega očeta? O, ven z besedo! Kaka novica? — Vesela?«

Bežnik odmajе z glavo.

»O, Bežnik, ti veš nekaj groznega. Vidi se, da se bojiš povedati. O Bog, saj sem slutila ... .«

»Prosim vas, ljubi moji, udajte se v voljo božjo«, začne Bežnik. »Danes popoldne sva šla s hlapcem proti Dobju senožet trebit. Kakor vsako leto, naložila sva kamenje, dračje, listje in kar je bilo, vse na voziček in peljala k podmoli. Uprav hočeva prevrniti voz, da bi stresla noter, kar zagledava — o groza! — vašega očeta ležati v globini.

Sinova kar odrvenita in žena se sesede strahú in žalosti na tla:

»Tedaj po to si šel v semenj — po smrt! O Bog, kaj sem dočakala. Zakaj me nisi ubogal, ko sem te tolikrat svarila, da ne hodi domov po noči! O Jože, moj Jože, tedaj ubit! ... .« zaplače žena, in jok jej ustavi daljne besede.

Tudi Janezu stopijo solze v oči, zlasti ko vidi mater tako ihteti. Vendar se toliko premaguje, da reče Bežniku:

»Treba bo iti ponje.«

»Ne skrbi za to. Ko sem jaz odšel k vam, dobil je uže hlapec ljudij, da bi nesrečneža potegnili venkaj. Menim, da morajo biti kmalu tukaj.«

Komaj to izreče, prinesó stirje možje Kalištra na nosilih in ga položé na posteljo. V dveh krajih je imel prebito črepinjo. Videlo se je, da je uže par dnij ležal

v podmoli, kajti na mnogih krajih so bili sledovi utisnjenega kamenja, na katero je bil priletel, in obraz je bil od krvi toliko spačen, da so ga komaj spoznali.

Koliko je bilo plakanje domačih pri tem pogledu!

Drugi dan je prišla iz trga preiskovalna komisija in se izrazila, da je bil nesrečnež ubit in vržen v podmol. Da se ni ponesrečil sam, je pričalo tudi to, ker je bila globina zagrajena s trnom.

XII.

„Naj se kaka reč še tako skrbno skrrije, poprej ali poslej jo gotovo solnce obsije.“ Tako se glasi národni pregovor in po vsi pravici. Volkadin je doprinašal že preje dolgo vrsto let raznovrstne hudobije. Skoro ga ni bilo kraja v okolici, kjer bi ne posegla njegova roka po tujem blagu. — Kri umorjenega Kalištra je vpila k nebu in zahtevala zadostila, a zločinec je bil neznan in ostal bi bil svetu skrit znabiti še dalje, da ga ni izdala njegova lastna hčerka.

V Šent Pavlu so obhajali konec šolskega leta. Otroci so prišli vsi praznje oblečeni; no — saj je zanje ta dan res nekak praznik. Mej dekličiči je imela najlepše krilo Volkadinova Ančika.

»Kako to, da si tako zalo napravljena?« začudi se učitelj. »Kakor za birmo! Bila si gotovo v Trstu pri teti. No, lepo darilo za god.«

»Da, za god. Na sv. Ane dan sem je dobila, a ne od tete, ampak doma so mi je napravili.«

»Doma? In tako dragoceno!«

»O, pri nas imamo še dosti tacega. Cele kose so mi mati pokazali, in vse so prinesli oče in brata, tako so dejali.«

»A samo te vrste blago?«

»Tudi druge stvari. Prtenine vse polno, irhastih hlač, kamižol in ne vem, kaj še vse.«

»In vse novo?«

»Nekaj je tudi že ponošenega.«

»In kje so dobili oče vse to?«

»Tega pa mati niso povedali.«

Učitelj, kateremu se je Volkadinova družina že preje sumljiva zdela, je vedel dovolj. Ta in nihče drugi ne more biti«, dejal je sam pri sebi.

Popoldne se takoj napoti k sodnji naznanit, kaj je zvedel v šoli.

Še tisti dan pridejo orožniki k Volkadinovim in preiščejo vse. V jami najdejo cel kup obleke — nakradene, suho mesó od treh prašičev, dva velika nova kotla in več drobnjave; v skrinji pa Kalištrovo listnico s tristo goldinarji.

Vse skupaj naložé na voz in odpeljejo v trg. Volkadina in oba sinova vklenejo in jih ženó pred seboj. Tudi gospodinja in hčerka morata z njimi.

Pričela se je preiskava. Zlobneži niso mogli dosti tajiti, ker je jasno pričalo zoper nje najdeno blago in denarji. Mlajši sin je celo Boštjanih pujsov omenil in tako razjasnil gospodarju nerazrešljivo uganjko gledé začarane bolezni. — Ljudje so dobili svoje blago nazaj, listnico s tristo goldinarji so izročili ženi ubitega Kalištra. Italijana, o katerem so menili, da je tat, izpustili so takoj.

Pri obsodbi je dobil Volkadin kot tat in ubijalec dvajset let ječe, sinova kot njegova pomagala vsak tri leta. Tudi ženo, ki je saj deloma sodelovala in pomagala skrivati, so pripravili za dve leti. Zemljišče so dali v najem, in hčerko je vzela za ta čas teta k sebi v Trst.

VI.

Reva.

Francoska národna prípovedka.

Priobčil Ivan Steklasa.

Živel je enkrat neki kovač, kateremu je bilo imé Reva. Pes njegov pa se je zval Beda.

Reva je bil tako siromašen, da ni imel niti hleba niti pogače; tudi ne železa, da kuje, ker mu ni hotel nobeden nič več posojevati.

Nekega dné prideta mimo njegove kovačnice Bog in sv. Peter; po licu ne bi rekel nobeden, da sta bila bogata, kajti Bog je sedel na oslu, ki se je bil ravno zbosil.

»Hočeš-li mi osla podkovati?« vpraša Bog.

»Hočem«, odgovori Reva. Ali ker ni imel niti koščka železa v svojej kovačnici, sname s prsta debel srebrn prstan, jedini ostanek nekdanjega premoženja, pa ga začne na svojem nakovalu kovati.

»Kaj ti to delaš od tega srebra?« reče dobri Bog.

»Podkvo za tvojega osla«, odgovori Reva, ter prikuje srebrno podkvo božji živinici na nogo.

»Koliko zahtevaš za svoje delo?« vpraša ga Bog.

»Nič«, odgovori Reva, »jaz mislim, da nisi bogateji od mene.«

»Pa dobro, ker ti nočeš denarja, dam ti na izbiro tri dare; premisli se, pa izbéri, kar te je volja.

»Zahtevaj raj!« reče mu na tiho sv. Peter.

»Ni še sila«, odgovori kovač. »Jaz bi rad, da ne more nič, kar pride v mojo mošnjo, iziti brez mojega dopuščenja.«

»Naj ti bo«, reče dobri Bog. »A drugi dar?«

»Zahtevaj raj!« prišepne mu sv. Peter.

»Pusti me na miru, stari sitnež; za to je še dosta časa. Jaz bi rad, da se ne more nobeden, ki se vsede na moj stol, z njega vzdigniti, dokler mu jaz ne dovolim.«

»Pa dobro«, reče dobri Bog. »Zdaj ti ostane samo še jedna želja. Izbéri si jo!«

»Zahtevaj raj!« zamrmlja sv. Peter.

»Molči no, stari čvekač«, odgovori kovač; »ko umrem, deli me bodo, kamor bodo hoteli. Jaz želim, da ne more nobeden, ki je splezal na moj oreh, z njega doli, dokler ga jaz ne pustim.«

Dobri Bog mu dá tudi ta dar, potem se vsede na svojega osla ter se podá na daljni pot s sv. Petrom.

Reva je bil tudi s svojimi tremi darovi ravno tako bogat kakor poprej; ni se noben dan do sitega najel, a njegov pes je bil mršav kakor žebelj.

»Oh!« pomisli večkrat sam pri sobi, »ali sem bil neumen, da nisem zahteval bogastva; kmalu pa bi se zapisal vragu!«

Nekega večera vidi on, kako stopi v njegovo kovačnico lep gospod ter mu reče:

»Ker ti želiš svojo dušo zapisati, pogodi se z menoj, jaz ti jo dobro plačam, dal ti bom zlata in srebra, kolikor hočeš.«

»Tedaj dobro, — odgovori Reva — za koliko let se pogodiva?«

»Za dvajset.«

»Dobro, za dvajset; pogodba je gotova.«

Vrag dá Revi zlata in srebra, in on je živel po svoji volji. Ali dvajset let hitro mine, ko ni dolgega časa, a mošnja je polna denarja. Ko pa preteče dvajseto leto, pride vrag po Revo.

»Precej pridem za teboj«, reče Reva, »ali prej se hočem malo umiti in urediti; vsedi se malo na moj stol, precej sem gotov«.

Vrag se vsede na Revin stol. Reva se kmalu uredi, in ko je bil gotov, reče vragu :

»Pojdeva li?«

Vrag je poskušal vstati, ali ni se mogel niti ganiti kakor da je prikovan k stolu.

»Jaz te čakam, kaj ti ne misliš iti?«

»Jaz ne morem vstati«, odgovori vrag.

»Koliko let mi še daš, če te pustim?«

»Dvajset«, odgovori vrag.

Vrag se umakne z Revinega stola. Ali dvajset let preteče hitro, ko ni dolgega časa, a mošnja je polna denarja. Ko mine dvajset let, glej vraga s tremi drugimi tovariši po Revo.

»Oh«, reče mu Reva, »pusti me, da se malo uredim; če hočeš orehov, glej jih, tam-le na mojem orehu čisto zrelih. Boljih še nikdar v svojem življenju nisi okusil.«

Vsi štirje vrage se popnejo na oreh ter začno tretje orehe. Ko se pa Reva uredi, pride pod svoje orehovo drevo ter začne zasmehovati vrage, ki se niso mogli z drevesa ganiti.

»Pusti nas od tukaj, Reva«, vpil je vrag, »dal ti bom še dvajset let in denarja, kolikor zaželiš.«

Reva je dopustil, da zlezejo doli. Ali dvajset let preteče hitro, ko ni dolgega časa, a mošnja je polna denarja. Glavar vražji, Platus, pride po Revo ter pripelje s seboj vse svoje peklenške tovariše.

»Tukaj sem«, reče Reva, »ali o tebi trdijo, da se moreš storiti majhnega, kakor hočeš. Je-li to res? Morete-li se spremeniti v mravljinco ti in tvoji tovariši?«

»Moremo«, odgovori Platus.

V istem trenutku spazi Reva, kako hité mesto vragov mravljinco v mošnjo, jo hitro zaveže in dene na nakovalo ter začne po njej bítí, dokler mu pot košulje ne premoči. Tako je delal vsaki dan iznovič.

Med tem pa so prenehali na zemlji prepiri in vojske, kajti vrag ni nič več vznemirjal sveta. Vse je bilo srečno in zadovoljno razun prepirljivcev, ki so zdaj umirali od glada. Zategadel se jih je podalo k gospodarju potožit. Zdaj zvé gospodar, da drži Reva peklenščke zaprte v mošnji. On mu zapové, da jih spusti, ker ne bi rad, da prepirljivci njegovi poginejo od glada. Zagrozil se mu je celo, da ga bode že ugonobil, če ga ne uboga.

Reva se je zbal za svoje življenje ter izpustil vrage pod pogodbo, da ne pridejo ponj nobenkrat več.

In zdajci se ponové vojske in prepiri; prepirljivci si polnijo zopet mošnje z denarji, a gospodar njihov je bil popolnoma zadovoljen.

Slednjič umre Reva ter pride pred nebeška vrata. Potrka kuc! kuc! Sv. Peter gré odpirat.

»A, ti si tedaj tukaj, Reva«, reče mu zasmehljivim glasom. »Za te nimam tukaj mesta; moral si zahtevati raj; nisem-li ti takrat rekel?« pa mu pred nosom zaklene vrata.

Reva pride zdaj pred vrata v vicah, potrka: kuc! kuc! Vrtar odpre omrežje, pregleda dobro vsa dela Reve, pa reče:

»Ti imaš premalo malih, a preveč velikih grehov, pa za te tukaj ni mesta« ter hitro zaklene vrata.

Reva se poda zdaj pred peklenska vrata, a ko ga vratar zapazi, zapre se od vseh strani ter mu reče:

»Nazaj, Reva, semkaj-le ne boš nikdar stopil, ti si nis lepodelal, ko smo bili v tvojej mošnji.«

Reva se povrne zopet na zemljo, kjer tudi ostane od tega časa v društvu s svojim psetom Bedo.

VII

Na veliko soboto.

I.

Zalostno ropotanje se čuje iz zvonika mesto veselih glasov zvona, vabečega ljudstvo k službi božji. Mnogoštevilno ljudstvo je že zbrano v svetiščih ter v pobožni molitvi pričakuje svetega opravila. Sicer ni dovoljeno v cerkvi se ozirati, a poglejmo vendar nekoliko okrog sebe.

Tu kleči fantek poleg svoje mamice. Danes je prvič obul nove hlačice in na glavo dejal nov klobuk, katerega mu je oče že celo leto obetal.

Kdaj bo vendar že prišla velikanoč, računal je srečni fantek od božiča naprej vsaki dan na prste in na kamenčke, ali dolgo, predolgo je ni bilo. — No, sedaj je vendar tu. In vse drugo tudi, kar se mu je obetal, nove hlačice in nov klobuk. Vedno mora mate-

rino oko biti obrnjeno na radovednega sinčka, kateri se tolikokrat zagleda sedaj v to, sedaj v ono stran, sedaj v zlatega svetnika, sedaj v rimskega vojaka pri božjem grobu.

Krog njega kleči še mnogo drugih tovarišev njegovih, ki tudi od krsta cerkve niso videli in jo sedaj občudujejo.

Med množico rine se od vrat proti sredi cerkve majhen deček. Rad bi došel na prostor, kjer bi mogel ogledovati celo svetišče. Nikogar ni, ki bi ga vodil, ni mamice, katera bi mu kazala, kako naj se zadrži. In kako je revček napravljen! Hlače niso nove to veliko noč, ker vse so že oguljene in na kolenih imajo že precejšne luknje, klobuka pa niti nima ne. Telo mu pokriva srajca, katera ni dosti boljša od hlač.

Slednjič se pririne na prostor, kateri se mu je zdel dosti primeren. Vstopil se je pred ženske klopi k božjemu grobu.

Dolgi kodri mu padajo na rudeče, nedolžno lice. Izpod njih se iskri dvoje živih oči, v katerih se tako ljubko zrcali otroška krotkost in nedolžnost. Kot vrtnica rudeči ustnici sta mu na pol odprti v začujenju nad toliko krasoto, ki ga obdaja.

Zdajci pristopi mašnik spremljan od dveh v črne haljice in bele srajce oblečenih dečkov k oltarju.

Naš deček stoji nemirno na svojem prostoru, žalostno ogleduje druge dečke svoje starosti in jih blagruje, da imajo tako lepo obleko. Zdaj zopet uprè oči pred oltar. Oh, če bi on bil oni deček, ki hodi okrog oltarja, tako lepo belo opravljen, kako bi bil srečen. Take in jednake misli so mu krožile po drobni glavici.

Glavno pozornost je pa obrnil na božji grob. Nikdar se ni videl kaj tacega, niti misliti bi si ne bil mogel, da more sploh kje biti kaj tako lepega. Od božjega groba je obrnil oči na Krista sredi cerkve ležečega. Poznal ga je, ker je videl stati take podobe kraj potov in cest.

Mašnik zapoje: »Gloria«, zvonci zapojó, in iz zvonika zadoné veseli glasovi zvonov, katerim je zopet dana prostost. Ubrani glasovi pevcev zapojó slavo zmagovalcu smrti in groba, vsa cerkev se spremeni v trenotji v prostor, kjer vlada veselje in radost.

To vam je nekaj za mladi rod. V nebesih pač ne more biti lepše.

Deček pred božjim grobom je stal kakor pribit in poslušal, gledal, nevedé, je-li vse to resnica ali so le sanje! Sklenil je ostati notri in nikdar več ne iti iz nje, tako lepo se mu je zdelo.

Ko vidi druge ljudi, da imajo roke sklenjene k molitvi, sklene jih tudi on, a molil ni, ker ni znal.

Delal je, kakor drugi ljudje, klečal, trkal se na prsi in vstajal.

Ko mine maša in mašnik odide v žagrad, vspè se mladi rod okrog križa, in vsak skuša priti prvi na vrsto.

Naš deček pa je stal ob strani in čakal, da mu naredé prostor, da potem on tudi poljubi Boga, kakor ga drugi otroci. Slednjič pride na vrsto. Počasi poklekne na mrzla tla in sklone svojo kuštravo glavico čez križ in poljubi Zveličarja. Drugi otroci so imeli vsak jeden krajcar, da so ga vrgli v pušico, poleg križa stoječo, a on ga ni imel. To ga je bolelo. Klečal je poleg križa dolgo, in gledal podobo Krizanega.

Tedaj vstane tudi on in gre počasi po cerkvi proti izhodu. Sledilo mu je dvoje oči, katere so že celo mašo opazovale dečka. Ko je on sedaj zapustil svetišče, stopil je tudi mož, ki ga je v cerkvi že dolgo opazoval, za njim.

Bil je že precej prileten in ne kmečko napravljen. Stopi k dečku in ga prijazno nagovori:

»Fantek, klobuk si pozabil v cerkvi.«

»Saj ga nimam«, odgovori deček priprosto.

»Ne? Kam si ga pa djal?«

»Saj ga še nikdar imel nisem. Me nič ne zebe.«

»Čegav si pa?« vpraša radovedno stari gospod.

»Tam doli od proda sem pol ure od tukaj. Hodil sem po gozdu za Savo in metal kamenje v vodo, pa slišim tako čudno ropotanje iz zvonika, in šel sem v cerkev. Saj ata bi me ne bili pustili gotovo ne, če bi jih tudi prosil. Ah, kako je lepo v cerkvi«, pripoveduje deček.

»Kaj pa so tvoj oče?« povprašuje dalje gospod.

»Ribe lové in pa tiče, in kar dobé.«

»Ali imaš mamo še živo?«

»Ne, samo ata.«

»Ali bi hotel iti z menoj? Pri meni se ti bo dobro godilo«, vpraša ga gospod.

»O, zakaj pa ne, saj ata me zmerom tepó, in kadar pridejo od kod domov, so gotovo pijani.«

»Pojdiva k tvojemu očetu, če te bodo hoteli dati, drugače te ne smem vzeti.«

Oba kreneta na prod za Savo proti ribičevemu domu.

II.

Med potjo je stari gospod spraševal dečka o tem in onem. Seveda mu je ta odgovarjal jako priprosto, mnogo vprašanj pa niti razumel ni. Ali vendar je bila krotkost in nedolžnost dečkova tujemu gospodu všeč. Dasiravno deček ni imel nikakega znanja, katero bi se smelo saj deloma zahtevati od njega, vendar ni bil neumen.

Pot ju je vèdla po grmovju proti holmu, kjer se Sava približuje hribu.

Kmalu dospeta v prijazno dolinico, katero na treh stranéh obdaja poraščeni hrib, na prednji strani pri vhodu pa jo zapira deroča reka. Bil je v resnici prav prijeten kraj, kjer je ribič stanoval.

Njegova kočja je bila pol v tleh pol na vrhu, sezidana iz blata, znotraj pa prepletena z vrbovimi vejami. Streha je bila iz smrekovega lubja, za vhod bila je luknja, skozi katero si le po kolenih mogel prilezti v notranji prostor.

Ribič je ležal pred kočjo na tleh in poleg sebe je imel stekleničico z žganjem.

Bil je mož srednje postave, rudečega zabuhlega obraza. Oči je imel krvave. Bralo se mu je na obrazu, da je pijanec.

»Kje pa si se vlačil, potepin?« zarezhi nad ubogim dečkom, ne ozrši se na starega gospoda.

»V cerkvi sem bil, ata«, odgovori boječe deček.

»Kaj? Kje-e? v cerkvi? Kaj pa te zlomek tje nosi? Le pripravi si pleča! Ali pa se poberi tje, kjer si bil do sedaj.«

»Ne tako hudo, oče«, oglasi se sedaj stari gospod.
 »Ali bi mi hoteli uslišati jedno prošnjo; ako želite, vam plačam, kolikor zahtevate.«

»Ka-aj? Kdo pa ste vi in kako prošnjo imate do mene?« ozre se sedaj pijanec na gospoda.

»Prosil bi vas, če bi mi hoteli dati vašega sina. Jaz ga hočem vzgojiti in vzrediti tako, da bo jedenkrat kaj postal. Saj vam ne more dosti koristiti.«

»Kdo pa ste vi?« zija začudeni ribič v tujca.

»Jaz sem častnik v pokoju in stanujem v vasi P. Sam nimam otrôk in tudi sorodnikov ne taci, da bi jih mogel vzeti k sebi. Ako mi daste vašega sina, ga vzamem za svojega.«

»Potem bi bil pa moj Janezek še gospod?« se zareži ribič in nastavi steklenico. »No gospod, če vam je ravno moj Janezek tako po volji, vzemite ga, saj jaz imam tako le križ z njim.«

Dasiravno je bil Janezek vesel, da pride v boljše roke, vendar mu ni bila ločitev prijetna.

Solzé so se mu zaiskrile v nedolžnih očesih.

»Kaj ne, ata, da boste vi še katerikrat k meni prišli, saj jaz vas imam še vedno rad, jaz bom tudi k vam prišel in vam kaj lepega prinesel. Oh, ata pa nikar ne hodite po noči na Savo, da ne padete v vodo. Jelite ata, da me imate vsejedno radi, če grem prav od vas strani?«

»Janezek, ti le priden bodi in ne pozabi očeta. Dasi sem pijanec, vendar te imam rad. Zdrava hodita!«

Stari gospod je vrgel ribiču mošnjo z denarjem, potem pa odideta.

III.

Prav kratko naj tu omenimo ribičeve preteklosti. Kakor nam je že znano, bil je mož udan pijači.

Vedno ni bil ribič, ker je bil sin bogatih starišev v trgu V. na Dolenjskem. Bil je sin jedinec in je podedoval precejšnje premoženje po stariših. Mati je bila predobra in ga spridila. Sinek je postal nevbogljiv, len, zapravljiv. Ali nespametni stariši so mislili, da bode sin vse opustil, kadar dobi gospodarstvo v roke. Ali kar se je Janezek naučil, tega ni Janez pozabil. Ko je prevzel gospodarstvo, je vzel ženo, ki je bila za vse preje, nego za delo in red. Tako je šlo gospodarstvo rakovo pot. Žena mu je bila na strani, dokler je kaj imel, slednjič mu je pa pobrala denar, ter zbežala v svet. Janez je ostal sam z dveletnim Janezkom, dva otroka sta pa že preje umrla. Še bolj se je udal pijači in posestvo njegovo je prišlo na boben.

Prišel je semkaj brez vsega, kjer smo ga našli kot ribiča. Pijače se tudi tu ni odvadil. Pil je mnogo, da si utopi žalostne spomine.

Janezku se v P. pri starem častniku ni slabo godilo. Bil je popolnoma domač. Gespod ga je vzel za svojega. Kmalu se je jel Janezku um bistriti in njegov rednik je izprevidel, da bi ne bilo napačno, dati Janezka v latinske šole, kar se je tudi zgodilo.

Nepotrebno bi bilo tu dalje poročati o Janezku kot dijaku, ker dijaki so dvojne vrste, dobri ali slabi, prvi so pridni in hvalevredni, drugi pa pokvarjeni do korenine.

Janezek je ostal priden in pošten. Obiskoval je očeta vsako leto, ko je prihajal na počitnice. Nekoč mu je oče rekel: »Janezek, ti boš pa res gospod, če boš pameten, samo jaz tega ne bom učakal.« Mož res ni učakal. Ko je bil Janezek v osmi šoli, se je ribič v jeseni prehladil in po božiču so ga pokopali.

Beseda očetova se je izpolnila.

Čez par let je pel Janez novo mašo — v veliko veselje njegovega dobrotnika in rešitelja.

Dragoš.

VIII.

Babičina krava.

Francoska legenda.

Priobčil Ivan Steklasa.

V onem času, ko je naš Gospod Jezus Kristus potoval po zemlji s sv. Petrom in sv. Janezom, pridejo oni tudi v Doljno Bretagno.¹⁾ Oni so obiskovali vse siromake kakor tudi bogate ter izkazovali dobrote na potovanju svojem. Vsak dan so propovedovali zbranemu narodu, dajali mu lepe nauke ter priporočali posebno ljubezen in potrpežljivost.

Nekega dné so se spenjali za velike vročine na strm in visok breg. Solnce je hudo pripekalo; bili so

¹⁾ Pokrajina na zapadnem Francoskem.

zejni, a nikjer niso našli vode. Ko pridejo na vrh brega, spazijo na kraju steze malo s slamo pokrito kočo.

»Stopimo v to-le kočo in zahtevajmo vode«, reče sv. Peter.

In oni vstopijo. Ko so bili v hiši, vidijo oni babico, kako sedi na ognjišču, a na klopi pri postelji otročiča pri kozi.

»Malo vode daj, ako si krščanka, babica, — po-prosi Peter.

»Precej je dam, dobri ljudje; imam vode dobre; ali drugega nimam nič.«

Vzame lesen korec, stopi k škafu, zajame in ponudi hladne in bistre vode trem popotnikom. Ko se napijejo, stopijo bliže, da vidijo otročiča s kozo.

»Ta otročič ni tvoj, babica«, vpraša Gospod.

»Zares ni, moji dobri ljudje, a pri vsem tem je vendar kakor moj. Le-ta dragi otročič je moje hčere; ali, oh! ona je umrla pri njegovem porodu, pa je meni ostal na skrbi.«

»A njegov oče?« vpraša sv. Peter.

»Oče njegov živi ter vstaja vsaki dan zgodaj in hodi na delo v bogat dvorec v sosedstvu. Na dan zasluži osem grošev in hrano, in to je vse, kar imamo mi trije za življenje.

»A da imate kravo?« reče Gospod.

»O, da imamo kravo, potem bi bili srečni. Jaz bi jo pasla ob stezi, pa bi imeli mleka in masla tudi za prodajo na trgu. Ali jaz ne bom imela nikdar krave.«

»Morda pa, babica, ako je volja božja. Daj mi malo semkaj tvojo palico!«

Gospod vzame v roke babičino palico, udari z njo po ploči ognjišča ter izgovori neke besede, in zdajci se prikaže jako lepa, marogasta krava z vimenom, polnim mleka.

»Jezus in Marija!« zavpije babica, ko jo zagleda.

»Kako je ta krava semkaj prišla?«

»Po milosti božji, babica, katera ti jo daruje.«

»Božji blagoslov bođi z vami, moji popotniki! Molila bom za vas Boga zjutraj in zvečer.«

In trije popotniki se odpravijo dalje na pot.

Ko je babica ostala sama, ni se mogla nagledati svoje krave.

»Kako lepa je moja krava!« reče ona, »pa kako ima veliko mleka!«

»Ali kako in od kod je ona prišla semkaj? Ako se ne motim, jeden onih treh tujcev je storil, da se je prikazala iz ognjišča, ko je udaril enkrat po njem z mojo palico. Palica moja je ostala tukaj in ploča na ognjišču tudi. Oj, da mi je še jedna takšna krava, kakoršna je le-ta! . . . Morda bo dovolj, če udarim po ploči na ognjišču s svojo palico, kakor je udaril oni tujec? . . . Kar poskusila bom.«

In ona udari s svojo palico po ploči na ognjišču, izgovorivši neke besede, za katere je mislila, da so latinske, ali niso bile nikakoršne, in zdajci se prikaže volk, ki zadavi kravo na mestu.

Babica vsa preplašena pohiti za tujci ter vpije: »Gospodje, gospodje! . . .«

Ker še niso bili daleč odšli, slišali so jo ter postali, da jo pričakajo.

»Joj! dobri moji gospodje! komaj ste vi odšli, kar skoči pred mojo hišo volk ter zadavi mojo lepo marogasto kravo!«

•To je zato, babica, ker si sama volka poklicala. Vrne se domov, našla boš svojo kravo živo in zdravo. Ali bodi odslej pametnejša, bodi zadovoljna z onim, kar ti Bog dá, pa ne poskusi drugikrat delati ono, kar more storiti samo Bog.«

Babica se vrne domov in najde svojo lepo marogasto kravo živo in zdravo, in tedaj še-le spozna ona, da je bil oni popotnik v njeni hiši sam Bog.

XI.

Za domovino ali za brata?

Tromba zapoje, začuje se strogi glas poveljnikov, in s puškami na ramah odide majhna četica vojakov po ozki vaški stezi proti glavni cesti, da se pridruži ostalemu vojstvu.

Brata se skrivaj spogledata. Oba sta ponosna, da moreta braniti domovino, in vendar sta oba žalostna. — Mati gleda za njima, dokler ne izgine zadnji svit v solncu se bliščečega orožja. Potem hiti v sobo, vrže se na postelj ter joka dolgo in bridko, ko premišljuje, da ne bode morebiti več videla ljubljenih sinov svojih. Kako naj ju pozabi; Ivana, najstarejšega sina, ki bi tako vestno za-njo skrbel do smrti; in pa Antona, svo-

jega ljubljenca, belokodrastega dečaka; tako mlad je še bil; zdi se ji, kakor bi ga šele pred nekaj tedni nehala zibati. Oba, oba sta izginila njenim očem, tam na daljni prašni cesti. — Ivan bi bil dober vojak, bil je tako miren in srčen; toda zakaj so ji vzeli tudi Antona, njenega veselega, lahkoživega, lepega Antona? Zakaj ji niso jednega pustili?

»Ivan«, mu je dejala zadnji trenotek, predno ga je spustila iz objema, s solznimi očmi; »Ivan, varuj najinega Antona. Ti si starejši, varuj ga, koder mu preti nevarnost!« In Ivan jo je poljubil ter obljubil, da stori vse, kar le mogoče, za brata.

* * *

Vedno sta se bojevala brata skupaj, drug poleg drugega. Vojna se je bližala koncu.

Ivan koraka pred staniščem, v katerem leži njegov brat, brat, ki ima biti drugo jutro o prvih solčnih žarkih — ustreljen. Brat, ki je truden vsled hudih potov in vojnih naporov na straži zaspal; brat, s katerim se je igral, katerega je ljubil, in katerega je mati izročila njemu v varstvo.

In sedaj je bila dolžnost njegova, Antona stražiti, ga pri begu ovirati, skrbeti, da se trda sodba vojnega sodišča izvrši.

Ko tako s tesnim srcem koraka gor in dol, začuje besede materine: »Ivan, varuj najinega Antona. Ti si starejši, varuj ga, kadar mu preti nevarnost.«

Zdaj pa ta stroga zapoved! — Častnik, ki mu je dal to povelje, ni seveda ničesar slutil o sorodstvu med

obema vojakoma. Toda, ali sme on, ki je obljubil ga varovati, stražiti, groznim ljudem pomagati ter mu vzeti prostost, življenje? Ljubezen do jedinega brata se je bojevala v njegovem srcu proti zvestobi, katero je prisegel domovini, in proti pokorščini, ki jo dolguje napram prednikom.

Mrzli, blede mesečni žarki padajo na lice nemirno korakajočega stražnika. Misli na bridke solze svoje matere, katere bi točila radi smrti svojega ljubljence; misli pa tudi na domovino, ki zahteva jedno življenje za spravo vsled zanemarjene dolžnosti; misli na mater, katero ljubi in kateri je dal sveto obljubo, in misli na domovino, katero ljubi in kateri je prisegel pokorščino.

Zakaj mora ravno on stražiti? Toda ne, sicer bi bila gotova Antonoya smrt!

Obljubo hoče držati. Skrbeti hoče, da dobi domovina vzlic temu svoj spravni dar.

Dà, tako more ustreči vsem, materi in domovini, ljubezni in časti.

* * *

»Kje je vaš ujetnik?«

»Je odšel.«

»Odšel! Kam?«

»Odšel je.«

»Kako je pa ubegnili?«

»Odšel je.«

»Ali ste mu vi pomagali pri begu?«

»Da.«

»Zakaj ste to storili?«

»On je moj brat.«

Ko je prodril prvi solnčni žarek jutranjo meglo, je slo dvanajst vojakov in jeden častnik z nekim ujetnikom po cesti. Ustavijo se pred ravnokar napravljenim odrom. Mirnega obraza, iz katerega je bliščal globok, popolen mir, se obrne k tovarišem; bili so vsi silno ginjeni. — Ivan je premagal vsako boleost, saj je storil svojo dolžnost. Pripravljen je bil posledice vzeti ná-se. Hoteli so mu zavezati oči, toda odklonil je rekoč:

»Ne bojim se zreti smrti v obraz.«

Obtožba se še jedenkrat prebere:

»Vsak vojak, kedor se ne pokori povelju svojega višjega ter stavi domovino v nevarnost, mora umreti.«

Miren je poslušal Ivan smrtno obsodbo, vedel je, da ga drugega ne čaka.

»Tovariši, z Bogom!« zakliče Ivan, a v istem hipu zaropčejo bobni.

Nobenega glasu ni bilo več čuti. Zadnji trenotek se je približal . . .

Častnik dá povelje kljub vsej strogosti s tresočim glasom; vojaki pomerijo; ustnice obsojenca se premikajo kakor v molitvi; drugo povelje, — dvanajst strelav, in hrabro, zvesto, ljubeče srce je odbilo, — da prejme gori plačilo za hrabrost in zvestobo.

Mati je objela svojega Antona. Domovina je prejela svojo žrtev. Kaj pa ji je na jednom možu, saj jih ima veliko.

x.

Dolg.

(Spisal Jakob Normand.)

»Zakaj vendar ne vstopite v kako društvo, v kak klub?« so nagovarjali grofa R., po vsem Parizu znanega ogerskega bogataša, njegovi prijatelji. »Povsod bi vas vsprejeli z odprtimi rokami, saj ste boljši Parižan kakor marsikdo, ki je že od nekaj tu. Vsekako morate iti med nas.«

»Jaz Vas predstavim ‚Jokeju‘!«

»Jaz ‚Epatantu‘!«

»Ne, ne«, odvrne grof uljudno; »zagotavljam vas, bilo bi popolnoma brezvspešno.«

»Nikakor ne; tam boste čitali časnike, našli boste prijateljev, pogovorili se bomo o dnevnih dogodkih —!«

»Shajali se bomo k skupnim obedom —!«

»Urili v sablanju —!«

»Igrali biljard —!«

»Prilično napravili tudi kak izlet —!«

Grofu se čelo zmračí; osorno zavpije: »Ne govorite več o tem! Nikdar, ne, nikdar!«

Prijatelji ostrmé; še nikoli ni tako neuljudno govoril, nikoli ga še niso videli tako razburjenega.

Takoj opazi stari grof, kako neprijeten utis so napravile njegove besede, zato se jame hitro opravičevati: »Oprostite, prošim vas, oprostite! Po nepotrebem sem se razburil. Surovo odgovoril sem na prijazna vaša va-

bila. Oh! Vzbudili ste mi neprijetne spomine. Ne, prijatelji, nikdar ne vstopim v kako društvo. Čemu? Povedal vam bom vzrok, ker tako prijateljski za me skrbite. Umeli bode te potem mojo razburjenost in gotovo tudi oprostili.*

Grof vzdihne, nasloni si osivelo glavo na roko ter začne pripovedovati počasi, s tihim glasom:

*Takrat sem bil star 25 let, — sedaj sem jih 58. Stvar je, kakor vidite, že nekoliko stara; vendar se mi je tako globoko utisnila v spomin, kakor bi se dogodila včeraj.

Kot dvajsetletni lahkoživec sem živel v Parizu grozno lahkomi selno in brezskrbno. Zapravil sem vse svoje precejšnje premoženje. Da poravnam dolgove, pišem svojemu očetu. Pošlje mi zahtevano svoto, ne da bi črhn il jedne besedo; a ravno ta velikodušnost me je tako potrla, da sem prisegel, da ga nikoli več ne poprosim, naj pride karkoli.

Ko sem vse plačal, ostalo mi je še 80.000 frankov, — pač malenkost.

Sklenil sem za vso svoto igrati; če dobim, si opomore m, če pa izgubim, — no, preostane mi le še jeden korak — ostaviti življenje. Sklep je bil res malo prehiter za petindvajsetletnika, toda bil je trden in ne omajala bi ga nobena sila.

Najprvo grem v gledišče, potem pa naravnost v klub, — tedaj sem bil član marsikaterega kluba. Noč je bila mrzla, žalostna, deževalo je neprenehoma.

Ko pridem na glavni trg, vidim visoka, razsvetljena okna; zdi se mi, kakor bi me opazovala z velikimi

rumenkasto-rudečimi očmi. Za okni prihajajo in izginjajo temne sence.

»Tu bodemo torej nocoj poslednjič igrali!« si mislim ter pospešim korake. Ko hočem prestopiti prag, zadenem nogo ob nekaj črnega, ki je ležalo na tleh. — Stopim bližje.

Bila je mala beračica, stara komaj deset let, bleda in bolna, zavita v umazane cunje; spala je. Nekoliko iz sočutja, še bolj pa vsled neke slutnje — kajti tam gori se je šlo nocoj za moje življenje — vzamem zlat ter ga stisnem speči ubožici v roko.

Motne oči se nekoliko odpró; tiho zašepeče »hvala«; prsti se ji tesno oklenejo zlata, — potem pa sirota zopet zaspi.

Nekaj minut pozneje sem bil že v igralnici. Le kakih deset igralcev je bilo, vsi so bili razvneti. — Takoj pri prvi igri dobim tisoč frankov; zlat, ki sem ga podaril siroti, mi je prinesel srečo. A kmalu se list obrne. Saj poznate strastne igralce; nepotrebno bi mi bilo torej opisovati strast, ki me je preobvladala tedaj, ko sem omahoval med dobičkom in zgubo, med obupom in nado, med — življenjem in smrtjo. Óasi in ljudje se spremené, igralci nikdar!

Ura je odbila dve čez polnoči, jaz sem imel le še tisoč frankov. Vse sem stavil naenkrat. Vzdignil sem osem . . . že sem upal, da sem rešen.

Nasprotnik je vzdignil devet.

Izgubljen!

Vstanem, na videz popolnoma miren, a v resnici razburjen, kakor še nikdar.

»Na svidenje!« so mi klicali od vseh stranij.

Dà, dà, na svidenje!

Jutri, kje bodem jutri?

Drugi sedejo na moje mesto.

Nadaljevali so igro.

Ko si oblečem suktnjo, se nehoté ugledam v ogledalu. Bled sem bil kot vosek.

Počasi stopam po stopnjicah navzdol. Spodaj so spali stirje strezniki. Ko grem mimo, se jeden prav zaspano vzdigne, vsi drugi spé dalje.

Vseh teh podrobnostij se še natanko spominjam. Prižgem si smodko: zadnjo — sem si mislil.

Stanoval sem le par korakov od igralnice. Vse moje stvari so bile urejene. Čez četrť ure bi imelo biti vse končano.

Težka vrata se zapró za menoj. Stal sem zunaj; zazebe me. Stopim nekaj korakov dalje ter zadenem ob nekaj trdega: — bila je moja beračica.

Med igro sem jo popolnoma pozabil. — Otroku se ne gane. Še vedno spi mirno, a v roki tišči podarjeni zlat.

Nekaj smešnega mi pride na misel. Kdo vé? . . . Sreča je čudna reč. Z zlatom lahko dalje igram in lahko zopet vse nazaj dobim . . . Ta zlat, ki je počival tako dolgo v tej nedolžni ročici, mi lahko prinese srečo . . . Tako je! . . . Toda miloščina je, ki sem jo podelil otroku; da bi mu jo zopet vzel, bi bilo nesramno! Toda dobil bodem . . . Morda vse jedno dobim . . . in potem ji dam podvojeno . . . stokrat toliko nazaj.

Kakor hudodelnik pogledam krog sebe. Nikogar ni! Sklonim se k otroku . . . stegnem varno roko . . . in po-

tipljem bliščeči zlat . . . Ga imam že v roki . . . vrnem se v klub, v igralnico nazaj in vržem zlat na zeleno mizo . . .“

Grof postajal je vedno bolj vznemirjen. Njegov obraz, doslej miren, je prihajal vedno bolestnejši . . . Nadaljeval je le težko . . .

„Dobil sem . . . jedenkrat . . . dvakrat . . . in mislil sem že mali sirotici vrniti . . . ji dati par zlatov . . . Takoj! . . . Toda sreča! Nestalna sreča! Morda bi bilo škoda jenjati . . . Ne! Nadaljevati hočem . . . Igram dalje . . . in dobivam . . . vselej . . . čas prehaja . . . odbila je že tri . . . in v žepu imam 200.000 frankov. Igralci prosijo milosti . . . Zagrabim dve polne pesti zlatov ter hitim doli po stopnjicah . . . Ubogi, dragi otrok! Kako bode srečna! . . . Kako lepo se bode vzbudila! . . . Skrbel bodem za njeno bodočnost . . . za celo njeno življenje . . . srečna bode . . . srečna po meni . . . saj sem ji dolžan . . . kajti rešila me je . . . Naglo skočim skozi vrata . . . z razprostrtimi rokami hitim k nji . . . Nikogar tu! . . .

Ne! To je nemogoče . . . Saj je ležala vendar tukaj . . . pred nekaj hipi . . . oziram se . . . veliki prostor je bil prazen, hladan in otožen, skozi gosto meglo so prodirali prvi žarki jutranje zore . . . — Kje je ona, moja mala beračica . . . moja rešitev? . . .

Mimo pride neki mož . . . Vprašam ga . . . osupnjen me pogleda . . . videl ni ničesa, misli, da sem zblaznel, pospeši korake ter izgine v megli . . .

Kje je? . . . Po kateri poti je šla? . . . Na desno? . . . Na levo? . . . Preletim ceste . . . Nič, vedno nič!

... Ali bi bilo mogoče, da bi je več ne našel? Potem ostanem pa tat... Da!... Čisto navadno sem okradel to revico... Saj je bil ta zlat njen... in jaz sem ji ga vzel... tat! — In ta zavest, da imam dovolj zlata, da jo osrečim... osrečim celo njeno življenje... če jo zopet najdem...

Grem k policiji; čakam ure in ure dolgo... — Naposled se odpre pisarna. Sprejmejo me... Povem ves dogodek ter opišem svojo sirotko... Popraševali bodo...

Tudi sam grem na lov... Preletim ves Pariz; preiščem vse revnejše, najbolj oddaljene okraje, upajoč, da se me bode usoda usmilila ter mi vrnila otroka... Prešlo je osem, štirinajst dni... nobenega sledu pri policiji... in tudi jaz nisem opravil ničesa...

Morda bodele menili, da me je brezuspešno poizvedovanje kmalu utrudilo, da sem obupal? Nikakor ne. Le jedno misel sem imel: najti jo ter ji vrniti, kar sem ji vzel. Da, vzel! Nihče mi ne more zmanjšati krivde: Kdo ve? Ali nisem bil še bolj kaznjiv, kakor sem mislil? Ta zlat, ki sem ji ga dal, pa zopet vzel, bi morebiti tudi njo osrečil, jo iz uboštva izkopal... obvaroval sramote... sedaj pa strada!...

Iskal sem, neprestano iskal... že nad 30 let... in našel ničesa... Najbrže je umrla uboga sirota... ali še slabše... In če pomislim, da sem jo morebiti kedaj srečal, z njo govoril, ne da bi vedel, da je ona!... Ona je!... Daj ji nazaj, kar si ji ukradel!...

Ako se kaj posebnega ne pripeti, je ne bodem našel nikoli več. Teda svoje krivde se hočem vendar oprati.

Ker nisem mogel tega naravnost, hočem to storiti na drug način. Neoženjen sem in jedini gospodar svojemu premoženju in ob jednom tudi očetovemu... Če ne najdem pred smrtjo svoje sirotke, hočem osrečiti več družih!"

Grof molči nekaj časa. Potem se vzdigne in otrese z glavo, kakor bi se hotel znebiti žalostnih spominov. Nato reče z žalostnim nasmehom:

„Sedaj, prijatelji dragi, veste, zakaj ne vstopim več v noben klub; radi hude, morda celo pretirane vesti sem to prisegel; gotovo me bodete umeli, kakor tudi prejšnjo mojo razburjenost.“

Tri leta so pretekla. Grof je hodil vedno po potovanjih. Pred nekaj dnevi so pa brali v časopisih te-le preproste vrstice:

„Iz Budimpešte nam naznanjajo smrt grofa R.... V oporoki je ostavil vse svoje ogromno premoženje pariškim ubožcem.“

Svoje male beračice ni našel.

XI.

Strgani čevelj.

(Črtica.)

Nekako potrj pride v soboto opoldne dijak France Skorja iz šole domú. Žalosten sede za mizo, nekaj misli, potem pa vzdigne levo nogo in jo položi na stol. Tedaj

se pokaže na strani čevlja dolga odprtina; umazana nogovica zasveti iz nje in se sreča s pogledom Francetovim. To ga neizrečeno užali, in dve debeli solzi mu kaneta na strgani čevelj. — Pa naj bi imel še tako strganega in umazanega, da bi se le drugi ljudje tako prebito zanj ne brigali, — še veliko bolj kakor on sam. Danes ga je celó profesor v šoli opomnil, da ima hoditi v šolo čeden in spodoben, in ne raztrgan.

»Oh ta sramota, sramota!« Tako je vzdihnil France Skorja, vstal in šel parkrat po sobi gor in dol.

»Kaj naj storim? Tako ne morem ostati. Rajši ne grem več v šolo.«

Zopet sede za mizo in zopet pogleda čevelj po strani. Pa še bolj strgan se mu zdi in še bolj postane žalosten.

Misli in misli, kaj mu je početi.

Celó na ulice ga je sram, ker nogavica vedno bolj pogleduje iz strganega čevlja. — — Tisto Francetu še mári ni, da ima podplate strgane; kaj tisto! Saj se ne vidi. Noge malo manj privzdiguje, pa je. Na vrhu pa revež ne more skriti.

»A-a!« vsklikne malo bolj živo, »po mazila grem!« Res gre v kuhinjo in prosi gospodinjo prav ponižno, če sme vzeti krtače in tisto črno stvar, da si osnaži čevlje.

»Z vsem te bom zalágala, kaj pa! Še tega se manjka! Te nimam za dvajset goldinarjev, da bi mi bil za vsako stvar na glavi; ne pa, ko moram še za tistih par soldov hoditi od Kajfeža do Herodeža! Kar iz kuhinje se mi spravi, saj je še tako preveč drén!«

S solznimi očmi se stisne France za vrata in milo pogleduje hudo gospodinjo. Ta se naposled vendar omeči nekoliko in pravi osorno :

»Vzemi, sitnost sitna, pa si namaži noge in glavo !«

Naglo seže France pod omaro in privleče dvoje izrabljenih krtač in majhno škatljico mazila.

Potem nasloni nogo na skrinjo in začne drgniti uboge svoje čevlje.

»Ali se mi spraviš od tód. Ti nepridiprav ti, nemáren !« zavpije gospodinja in zacepetá, da pobere prestrašeni France kolikor hitro more tiste krtače in sine iz kuhinje v vežo.

Tu prične svoje delo. Maže in lika borno obuvalo, a najbolj namaže umazano nogavico, da bi tako predrzno ne svetila iz strganega čevlja.

Dokončal je svoje delo. Stopi parkrat po veži in gleda pazno strgani čevelj, če je sedaj kaj boljši.

Res, da nima nogavica več tiste oblasti kakor poprej, a vendar bi profesor, ki ima tako presneto dobro oko tam, kjer bi ga ne bilo treba, takoj zapazil, da čevelj zopet ni v redu.

Pomaže še enkrat prav jedrnato po očrneli nogovici, potem pa nese krtače zopet pod omaro in gre v sobo.

Na vse mogoče načine misli in ugibuje, kaj bi storil. In, kakor da bi z lučjo posvetil v temo, je naredila vtis na žalostno dušo Francetova misel, da bi mogel čevljar temu opomoči.

Toda, kako naj mu ga dá, — ker plačati ne bi mogel! — Kar za glavo se prime, in zajoka, da se sam sebi smili.

France je imel sicer še stariše, a pomagati so mogli toliko oni njemu, kakor on njim.

Po dolgem premišljevanju se vendar ujunači, češ, čevljar bode že počakal za denar, če ga prav lepo poprosim.

Odpravil se je. Gospodinji je pohlevno naznanil, da gre k čevljarju, da mu čevlje popravi; ona pa seveda po svoji navadi:

»Le trgaj, le: Potem pa čevljarja plačaj; saj še jaz ne dobim . . . .«

Ubogi Francek je med tem izginil skozi vrata. Šel je nekam v predmestje, kjer so čevljarji bolj »po ceni«; ves čas je prav na kratko stopal in hodil z levo nogo po strani, da bi nikdo ne zapazil strganega čevlja.

Prišel je pred čevljarjevo hišo. Nekaj časa tam gleda, premišljuje in ugiba, bi li šel notri ali ne. Kajti, ni si bil gotov, če bi mu mogel čevljar precej zašiti, potem pa, mu bode li hotel, ker mu ne more takoj plačati? — Kar se mu nekaj zasveti v glavi: »Káj! Mu bodem pa še-le potem povedal, ko mi ga bode že zašil!«

Pa takoj ga mine zopet veselje. »Kaj pa, če mi potem čevlja ne dá?«

»E, če bo, bó, če ne, pa ne!« pravi naposled odločno, se še jedenkrat mogočno okoli ozre in stopi srčno v vežo.

Že je pred vratmi. Že prijema za kljuko. A tu mu roka omahne. Dalje si ne upa. Nehoté jo pobriše zopet vên. Postalo mu je vroče, in bil je rudeč v lice kot kuhan rak. — Zdelo se mu je, da vedó vsi ljudje o njegovem čevlju in ponesrečenem poskusu.

A v resnici se je zanj zanimal samo jeden, ki si je pa to stvar vse drugače tolmačil, mestni redar namreč. Že prej je opazoval Franceta, ko se je pred hišo tako čudno vedel, to pa, da je ves razgret vèn pritekkel, ga je v sumnji še potrdilo.

France hiti potem dalje. Zopet zagleda nekje naslikan čevelj pred vratmi. Zopet se vstavi in premišljuje, bi li šel noter ali ne.

Tudi sedaj se ojunači in gre do vrat. A dalje — si ne upa, — ker nima vinarja v žepu. Stoji nekaj časa pred durmi, posluša, če je notri še kdo drug, in ko sliši več glasov, jo naglo ubere iz veže, še bolj rudeč kot prvič.

Toda komaj ven stopi, ga že vstavi redar, rekoč: »Nó, boš pa šel malo z menoj!«

France obledi, a precej postane zopet rudeč. Sam sebi ne veruje, da je to res, kar se z njim godi. Ko ga pa »mož z mescem« le dalje tira, tedaj se uderó solze po lici in na ves glas prične jokati.

Ljudje na ulici se vstavljajo in za njim gledajo ter zmajujejo z glavami, češ, tako mlad fant, pa ga že policaji okrog vlačijo.

Mej drugimi zapazi tudi Francetov profesor svojega učenca in čudeč se pogleda parkrat neverjetno za njim. Tudi Francetov sošolec namigne svojemu tovarišu:

»Ali vidiš? Skorjo pelje policaj. Bog vé, kaj je naredil?«

Tako pride ubogi Francek s hudim možem v stražnico. Strogo so ga tam izpraševali, in ker so se na zadnje prepričali, kako in kaj, so ga izpustili.

Kakor da bi kdo za njim smodil, tako jo je ubéral domú, ker sram ga je bilo, da nič tega. Gospodinja je sicer zvedela, kaj se je z njim zgodilo, in že je pravila ljudem: »Nó saj sem vedela, da ni nič prida. Kakor pri meai, tako pa drugod!« Ko je pa zdaj slišala, kako je bila vsa stvar, — se je samo malo namrdnila, in nič družega.

V nedeljo je bil France skoro ves dan doma, razun, da je šel k maši in v »kuhinjo«.

Drugi dan v pondeljek, je bilo pa drugače. Napravljal se je v šolo kakor nobeden. Še le par minut pred osmemi je šel s prav težkim srcem od doma. Pa še takrat ni nesel seboj pravih knjig. Ko pride v šolo, je bil profesor že notri. Nekako čudno ga pogleda, ne reče pa nič; zato so se njegovi tovariši toliko bolj spogledovali in si namežikovali. — Ko mine pouk, veli profesor Francetu Skorji ostati v sobi.

Kako je tolklo takrat Francetu srce! kakor kovaško kladivo. Tresel se je kot šiba na vodi.

Ko so že vsi drugi odšli, ga vpraša profesor o včerajšnjem dogodku. Jokaje mu pove odkritosrčno vse od kraja do konca.

Deček se je profesorju tako smilil, da mu reče iti z njim; pelje ga k čevljarju, kjer sta pomerila nove čevlje, s katerimi se je potem France postavljal kakor ne vem kdo.

D.

XII.

Savójec in nadškof.

Savojsko ljudstvo je zelo ubožno. Že majhnega sinčeka pošljejo stariši v širni svet. Vse, kar mu dajo na pot, je majhna živalica svizec, ali pa lonček mazila za čevlje z dvema krtačama. — »Hodi srečno«, mu rekó, »služi si kruh kakor veš in znaš; ko bodeš imel dosti, pa pridi domú.«

Ubogí deček potuje po neznanem svetu ter si služi bóre vinarje s tem, da priučena živalica pleše, a on zraven poje, ali pa, da straži in lika po mestih čevlje. — Po noči spi v hlevu ali skedaju, — najčešče pa pod milim nebom. — Po več letih se pa srečen in vesel povrne v drago domovino, po kateri je hrepenel vedno . . . vedno. . . .

Nekoč pride ubog Savojski deček v znano mesto Trier. Seboj ima dva svizca; prvega je kot »doto« poddedoval, a drugega mu je zapustil dragi bratec, ki je umrl daleč od ljubljene mamice in mile domovine.

Male živalice so plesale, in ubogemu dečku so radodarni meščani podarili marsikateri krajcar. — Nekega dné sedi pred gradom knezo-nadškofa Trierskega ter se greje na blagodejnih žarkih pomladanskega solnca, — saj to ga ni veljalo ničesar. Njegove misli se sučejo tam v daljni mili domovini okrog skrbnega očeta, drage mamice, ljubljenih sestrá in bratov; a tudi onega drugega bratca se spomni, ki je odšel še pred časom v večnost. In kakor ogrevajoče solnce dišečo vijolico razcvete, tako je svetel žarek gorke ljubezni šinil v revno

srce Savojsko in izvabil iz temnih očij dva svitla bisera — dve solzici. In deček sklene roki k molitvi in moli goreče za svoje drage. — —

Kaj tacega pa ne sliši nikdo rajši, kakor ljubi Bog. V vsakem takem slučaju gáne človeško srce in pošlje vanj angelja, ki ima sedež prav blizu božjega trona, in ki se imenuje — »sočutje«.

Ta angelj je prišel to pot v prav dobro in usmiljeno srce, v srce knezo-nadškofa Klemena Venceslava. Visoki gospod je skozi okno zagledal moléčega dečka. Pokliče ga na dvorišče in velí, naj plešeta obé živalici.

»Ti pa ne poješ?« vpraša nadškof dečka.

»Ne znam«, odgovori deček s tresočim glasom, in óni dve solzi se mu zopet zaiskrite v očeh.

Tu pošepeče nadškofu angelj, katerega sem Vam že omenil: »Govôri z njim zaupljivo!« — In res, on uboga, in deček pripoveduje vse od kraja do konca.

„No,« reče nató nadškof, »če je pa temu tako, mi pa lahko prodaš jedno živalico, hočem ti jo dobro plačati.«

Deček malo pomisli, potem pa reče: »Dva zaboja s svizci nositi, bo res malo pretežko, — dobro, gospod, jednega si lahko vzamete, a mojega, ker bratovega, katerega je on tako rad imel in ga je še na smrtni postelji poljubil — Vam ne morem in ne smem dati.«

Deček začne jokati in tudi sočutni knezonadškof si obriše solze, ki so mu nehoté stopile v oči.

Deček je bil s plačilom vrlo zadovoljen, kajti plemeniti knez mu ni plačal svizca, kakor se plačuje taka

žival, temveč po knežje, kajti, plačevati je pomagal oni angelj.

Na vse mogoče načine se zahvaljuje deček dobremu nadškofu, potem pa veselo odide. Knez izroči svizca nekemu slugi v skrb, potem pa ne misli nikdar več ne nanj, ne na Savojska.

Nastopilo je poletje in tudi minulo. Tudi grozdja bogata jesen je prešla, in zima s snežno odejo in mrazom nastopi.

Nekega dne gleda nadškof skozi okno in misli na ubožce, ki morajo v ti dōbi pod milim nebom premrazovati. Kar pa zapazi majhno postavo, ki čepi pod grajskim zidovjem. Odpre okno in glej! Oni ubožec, ki mraza trepeče pred gradom, ni nihče drugi — kakor oni Savojski deček, ki je prodal nadškofu svizca. Ta sname klobuček z glave in pozdravi kneza z neizrečeno žalostnim obrazom. — Ko bi trenil, je bil zopet tukaj angelj, ki se zove »sočutje«. Ta pošepče nadškofu na uho: »Pokličiči ga gori, da se ogreje!« Knez ga res pokliče, in Savojski je takoj gori.

»Kako je kaj? Kje imaš pa svizca?« ga vpraša visoki gospod.

»O, gospod,« odgovori oni, »že dolgo mi gre slabo, zelo slabo! Tudi svizec, oni brhki svizec mi je poginil. Kaj pa, ali Vaš še živi?«

»Da,« odgovori nadškof; »pa kako se je vse to zgodilo?« vpraša dalje.

»Oh,« govori deček žalostno, »mislim, da mu je bilo prehudo po mojem umrlem bratcu; oh, saj ga tudi jaz ne morem pozabiti!«

Še nekaj bi deček rad povedal, pa se menda ne upa; kajti molčé stiska in suče bori klobuček.

»Kje bodeš pa dobil družega?« vpraša nadškof s solzami v očeh — in oni angelj se radostno smehlja pod solzami.

»Oh,« odvrne deček, »zato sem pa prišel sedaj-le k Vam, če bi mi hoteli prodati Vašega svizca; kolikor ste mi Vi dali zanj, toliko Vam tudi jaz dam, povrhu pa še dva goldinarja.«

Tu stopi k mizi, položi na njo dva goldinarja več, kakor mu je nadškof dal za svizca, potem pa gleda kneza tako milo, tako proseče . . .

Nadškof pa reče: »Tega ne storim, ker mi žival ni nič koristila, pač pa nekaj družega. Če si zadovoljen, vzemi živalico brezplačno in pojdi z njo po svetu. Toda, kar boš z njo pri dobrih ljudeh dobil, bodeva imela vsak polovico. Na praznik svetega Silvestra pa prideš in mi pošteno plačaš, kar mi gre. Če ti je prav, daj roko!«

Deček gleda dolgo začudeno kneza, ker ni vedel, li misli resno, ali je vse le šala; ko pa vidi, da se nadškof ne šali, udari vesel v roko po tamošnji šegi. — Ko dobi svizca, hoče takoj vesel oditi; a nadškof zapazi, da mu pri strganih komolcih jopiča gleda umazana srajčica, in da platnene hlačice že tudi niso več trdne, ter veli slugi takoj, naj precej preskrbi dečku potrebne obleke. — Neskončno vesel odide deček z živalico dalje po svetu.

Praznik sv. Silvestra je že davno pretekkel, a o dečku ni nadškof še ničesar čul.

Prešla so tri, štiri leta, tudi peto leto je preteklo že davno, in nadškof je že popolnoma pozabil na ubogega Savojsčka.

Konec šestega leta se je približal. Kar pride na Silvestrov večer mlad mož v nadškofov grad in želi nujno s knezom govoriti. Ko dovoli knezonadškof vstopiti, stopi v vsprejemno sobo okusno oblečen in uljuden mladenič. Spoštljivo pozdravi vzvišenega gospoda, potem pa boječe prične govoriti: »Premilostljivi gospod, se li morda še spominjate, ko ste podarili nekemu savojskemu dečku svizca s tem pogojem, da bodeta imela vsak polovico?«

»O, da, da, še,« reče nadškof, »pa menda ni bil preveč vesten. Morda veste Vi kaj o njem?«

»Ne sodite ga tako strogo;« odgovori mladenič. »Ko je šel od Vas, napotil se je pri Koblencu čez Reno v Nemčijo, katero je vso prepotoval s svizcem, potem je šel pri Strassburgu zopet čez Reno in dalje v Pariz. Pozabil pa ni nikoli ne Vas, ne dolga. Pa bilo mu je prvič predaleč prav sem v Trier, deloma pa v prevelikem mrazu niti ni mogel. Rekel je pa: Saj potem vse skupaj lahko plačam. — Ko je pa prišel v Pariz — mu pogine živalica, in on je ostal na cedilu. — — Pa, ker je zaupal v Boga, tudi On njega ni zapustil. Našel je poštenega tovariša s svizcem in s tem sta se pogodila, da hočeta skupaj služiti krajcarje in imeti vsak polovico. Potovala sta z živalico vsak nekaj časa po svetu. Ko se mu je pa zdelo dosti, je vzel polovico 2000 goldinarjev, katere Vam tu poklada, o dobri knez, s tisočero hvalo.«

In tu položi veliko svoto denarja na mizo. Nadškof si otrne solze radosti v očeh in reče :

„Kaj? Vi ste oni Savojec? In toliko ste si pridobili z ono živalico?“

»Tega ravno ne,« odgovori Savojec, »ali z dobičkom sem si pridobil tudi vse drugo in zato Vam prepustim polovico in obresti.«

Solze stopijo nadškofu v oči in reče :

»Ti poštena duša, ali ne razumeš, da sem se samo šalil, ko sem zahteval, da deliva? Ne, vzemi, kar si si pravično pridobil in Bog ti blagoslovi!«

Kaj, mislite, je storil Savojec? Kdor je tako pošten, zvest in hvaležen, dá mu srce, kaj mu je storiti.

Jaz pa Vam rečem: Pripovedujte to resnično prigodbo otrokom, da bodo ravno tako pošteni, zvesti in hvaležni in da bodo zaupali v Boga, kateri tudi poštenega Slovenca ne zapusti, kakor ni zapustil poštenega Savojca.

XIII.

Plačuj hudo z dobrim!

Po zimi je bilo. Kamor je človek pogledal, povsod je našel planine in doline v beli obleki. Pihala je huda burja ter podila snežnike, ki so se sipale iz sivih oblakov.

Na koncu vasi, ki se je razprostirala ob obeh straneh velike ceste, je stala med drevjem in gostim

grmovjem na pol skrita revna bajtica — prebivališče uboge vdove in njene dvanajstletne hčerke.

V majhni sobici je sedela reva na stolu, kojega starost so razodevale luknice — delo črvov. Bolna njena noga je slonela na blazini. Bridka skrb se je brala na njenem bledem, upadlem obrazu. Na mizi je gorela svetilnica ter za silo sobo razsvetljevala z motno lučjo. Mala Anica je imela opraviti na ognjišču; pripravljala je večerjo, ker mati niso mogli delati. Odkar so se bili ponesrečili v gozdu pri delu, se ni hotela noga zaceliti. Posebno ob slabem vremenu so čutili huđe bolečine. A vendar niso bile one krive, da se je zasvetila solza v očesu. — Solzo so privabile skrbi: »Kaj bode z nama?«

Delati, kakor smo povedali, niso mogli, po tudi v huđi zimi dela ni bilo; najemščino je bilo treba kmalu plačati, denarjev tudi ni bilo in Trdin, čegar je bila bajtica, ni imel nobenega usmiljenja. Pač njegovemu značaju, njegovi trdosrčnosti ali boljše brezsrčnosti se je priimek Trdin popolnoma prilegal. Pri njem je veljalo le: plačati, ali pa pobrati kopita.

To so mati prav dobro vedeli. Kaj čuda po tem takem, da so vzdihovali: »Ljubi Bog, pomagaj nama, otroku in meni!«

Da, prav je imela uboga žena, da je pričakovala pomoči od Boga in za njo prosila. On je Oče ubožcev in sirot, On pomaga, kjer se zdi človeku, da je ni za njega rešitve, da je že vse izgubljeno. On odpira svojo radodarno roko in briše solze žalosti in bridkosti.

»Tako,« zakliče Anica, »zdaj sem opravila. Zdaj bodeva večerjali, mati. In potem — nikar se jokati

mamka! Jejte vender. Ali nisem dobro skuhala? Bodete videli, kakšna gospodinja enkrat postanem!

»Oj, dober otrok, ti!« se nasmehnejo mati ter pogladijo svojo zlatolasko. Dasi tudi jim je hotelo srce počiti od bolečin, vender so morali Boga zahvaliti, da jim je dal dobrega otroka. Jedli ste. Bila je sicer revna večerjica, a vender bi bila vdova prav zadovoljna in Bogu iz srca hvaležna, ako bi bilo tako vsaki dan.

»Ali je še kaj krompirja?« vpraša hčerko.

»Ne prav dosti, draga mamica.«

»In kruha, je-li še kaj?«

Deklica odpre omaro in prinese kos črnega, rženega kruha. Zapazila je, kako so mati z ramo mignili. »Le tiho, mamica. Ljubi Bog bo tudi zanaprej pomagal. Ali se veste spominjati, da sva oni dan še manj imeli? in v tej sili so nam poslali Šolarjeva gospa poln koš živeža!« Tako je tolažil dober otrok svojo blago, boga-boječo mater.

»Oh, Ana! Da bi jaz le delati mogla! Hudo je, ko bi človek rad delal, pa ne more. Kaj bodeve počele, ko nam Trdin odpové stanovanje? Žugal je, da naju ven vrže.«

»Toliko trdosrčen vender ne bode. V taki zimi naju pač ne bode postavil na cesto.«

»Bog daj, da bi se tako zgodilo, kakor govoriš. Toda bojim se, da naju sežene! Poznam ga dobro, trdosrčneža; dokler sem mogla pri njem delati, naju je tukaj trpel, sedaj pa ne bode več tako.«

Anica je sedela pri materinih nogah ter premišljevala kako in kaj. Naposled začne:

»Ali mislite, da bi me ne uslišal, ako bi k njemu šla in ga prav lepo prosila?«

»Teško bo kaj!«

»Grem k njemu,« se odloči in seže po naglavni ruti. —

»Zdaj vender ne pojdeš?« se ustrašijo mati.

»Zakaj pa ne? Ravno nocoj. In če prinesem veselo vest, kaj ne, da bode te tudi vi bolj veseli?«

Ona se poslovila od matere in gre.

»Pazi na pot,« opominja jo.

»Brez skrbi bodite,« zakliče še hčerka. »Poznam cesto, kmalu sem zopet tukaj. Molite mati, da omeči Bog Trdinovo srce!«

Snega je bilo zelo veliko. Le s težavo je rila naprej. Burja ji je metala mrzle snežinke v obraz, da je bolj pripela ruto ter stopala pogumno naprej. Kmalu je bila v vasi. Krenila jo je v stran, kjer se je videlo očrnelo poslopje Trdinovo. Počasi se bliža vratom. Srce ji močno bije. Ali jo bode uslišal? Priporoči se še v kratki molitvici Bogu in Materi božji in potolče z železnim kladivom na vrata. Stara dekla ji odpre in jo pelje v sobo. — Trdinov obraz je otemnel, ko je zagledal deklico.

»No, kaj pa ti hočeš?« jo osorno nagovori. »Ali beračiš? Kaj? Nikar se ne trudi! Gotovo sem zadosti za vaju skrbel in storil, zdaj hočem pa mir imeti.«

»Nočem beračiti,« odgovori Anica ponižno.

»Kaj pa hočeš?«

»Oh, prosim vas lepo, pustite naju še v koči. Ko bodo mati ozdraveli, bodo že plačali najemščino.«

»Zaradi tega prideš! In zdaj zvečer! Ne bode nič, zapomni si! V najem dam drugim ljudem bajto, in prihodnji teden pojdete!«

»Potrpite z nama,« prosi Anica. »Storite tako zavoljo bolne matere. Kadar enkrat zrastem, bodem pri vas za to delala. Pasla bodem, plela bodem.

»Nič!« ji prestriže Trdin besedo. Za tvoje besede ne dam beliča, slišiš, ne beliča ne, in zdaj glej, da se mi spraviš iz hiše. Pondeljek pojdete!«

»Usmilite se! Mati bodo umrli, ako jih spravite izpod strehe.«

»Naj umrje!« zavpije trdosrčnež in trešči ob mizo. Ali ne slišiš, da imam že najemnike? Take sodrge več ne trpim pod svojo streho! Zdaj pa hodi, ven! Nočem več poslušati takih praznih marnj.«

S tem prime revico za ramo in jo pahne skozi vrata, katera zaklene. Za trenutek je Anica odrevenela. Omedlevica jo je napadla — tu se pa zdrami: »Kaj je rekel Trdin? Naj umrjejo mati? Sodrگا? Surovež je mater razžalil.«

Potok solza se ji je vdrl iz očij. Kako je sovražila brezsrdnega kmeta! Vzdigne roko in žuga obrnjena proti hiši. Potem se spomni matere: »Kaj pa zdaj? — Ljubi Bog bode pomagal!« vzdihne iz polnega srca.

»Kdo pa si, ljubi otrok?« začuje zdaj prijazen glas zraven sebe.

Anica se ustrašena ozre in spozna Martinovko.

»Oh, Martinovka!« se razjoka, »tako revni smo!« Jokaje ji v kratkih besedah sedaj pové, kaj se je bilo zgodilo.

»Pojdi z menoj; meni sicer nič ne preostaja, mojih šestero otrok se hoče tudi nasititi. A vendar imam hlebec kruha za vaju!«

Kmalu na to je sedela Anica v prijazni sobici zraven peči med tem, ko je Martinovka devala v košek dva hlebca in cel kos mesa.

»Domov nesi to! Dobro naj vama tekne! Košek bodeš že jutri prinesla.«

Anica se lepo zahvali in gre domov. Luna se je zopet skrila za oblaki. V drugo pride pred Trdinovo hišo. Zakaj nima mož tako dobrega srca, kakor usmiljena Martinovka, ki ji je naložila košek? Kako more biti tak bogatin toliko trd, trji kot kamen? Odpočil se je otrok nekoliko, ko je postavil košek v sneg poleg sebe. V hiši je bilo popolnoma mirno. Znabiti je že kmet spal? Uboga mati, si misli, zdaj bodo morali v mraz, kaj bode? A zopet si misli: bode že Bog pomagal, kakor je sedaj pomagal. Zdaj se pa ustraši, ko zagleda tujega človeka oprezno stopati ob zidu proti senjaku. Le tu je imel Trdin spravljeno seno in slamo, katere v kozolcu spraviti ni mogel. Tu notri je tujec vstopil. Kaj hoče neki notri? Ali krasti? Kaj bi pač mogel odnesti, ker nič tacega notri ni!

»Naj krade, naj dela kar hoče!« misli si dekle. Prav se godi hudobnemu bogatinu. Da bi ga le okradel in on tako reven postal, kakor so mati, potem bi gotovo ne bil tako prevzeten in trdega srca.«

»Reven kakor mi! — A kaj, ko bi tujec zažgal?«

»Prav bi mu bilo,« reče zopet hudobni glas, »kaznovan bi bil.«

»Tako ljubiš svoje sovražnike?« jo opominja dober glas. »Tako so te mati učili? Si-li pozabila, da moramo hudo z dobrim plačevati? — Je-li nas Zveličar tako učil?«

»Ob mater te hoče pripraviti,« govori zopet skušnjavec. Ko se tako bije boj v srcu Anice, se odpro vrata senjaka in ona spozna Jurja, hlapca, kojega je Trdin zapodil iz službe. Gotovo mu je hotel napraviti kako škodo. Ko Jurij zagleda Anico, zakolne in hiti naprej. Deklica pa leti k senjaku in ko odpre vrata, vidi gori v senu zataknjeno tlečo gobo. Zažgati je hotel Jurij, uničiti Trdina. Dober, svarilen glas v njej zmaga; nazaj skoči, zaropoče po vratih in zavpije: »Trdin! Gori! gori! Senjak gori!« V tem zalaja pes. Znotraj v hiši se čujejo glasovi.

»Kaj je copernica?« zavpije Trdin. — Anica ni poslušala. Strah in skrb sta ji narekovala: »Za Božjo voljo, hitro! V senjaku gori! — Črni Jurij je naredil!«

Kmet jo stran odrine in leti v senjak. Hlapci so ga bili že prehiteli. Ko stopi Trdin v senjak, se je že vnemalo seno. Hitro ogenj z nogami in rokami zadušé. Trdin je pa skoraj padel v omedlevico. Tako blizo je bil pogubljenja strašne nesreče! S kako prebrisanostjo je lopov hotel zažgati! Gobo vtaknil je v seno, da bi imel čas pobegniti, preden bi goreti začelo.

»Trdin, Trdin,« reče sam sebi, »tako blizo si bil neznanški škodi.« Razburjen se vzdigne in vpraša na na kratko: »Kje pa je?«

»Kdo?«

»Deklica, ki je ponosnemu Trdinu premoženje rešila; otrok, katerega sem pred jedno uro zapodil od svoje hiše.«

Anice niso nikjer našli. Vzela je svoj košek in odšla domov. Doma je materi pripovedovala, kako neusmiljen je bil Trdin, kako dobra je bila Martinovka in kako je ponosnemu kmetu rešila posestvo.

»Prav si storila, Anica, prav si storila! Hudo moramo plačevati z dobrim.«

Zdaj se odpro vrata.

»Trdin!« zakliče Anica in skoči po konci.

»Da, jaz sem,« reče in jo vzdigne pa objame. —

»Hvala ti! Sramovati se mora tebe ponosni in bogati Trdin, ki se pred nobenim dosedaj še nisem ponižal. Odpustite mi, ljuba žena, trd sem bil. Da vama pa vsaj nekoliko vrnem, kar mi je otrok dobrega storil — povem vama: Ni vam treba plačati najemščine. Kolikor časa bote živeli, ostaneta lahko v bajti zastonj. »In to le« — stisne žakeljček Anici v roko, »to je za te. Kadar pa bodete kaj potrebovali, veste kje stanuje Trdin.« S temi besedami je odšel.

Tako ne zapušča Bog onih, ki v Njega zaupajo in se ga bojé.

XIV.

Stara mati.

(Slika. Naslikal Vitigoj.)

Sama!

Kdor se meni za stare onemogle kosti!?

Nekdaj seveda je bilo drugače, nekdanj . . . ko je mogla še gibati in delati, in sta mlada dva pričakovala še kaj od nje. Na rokah sta jo nosila in se ji laskala, kakor mali otroci, če hočejo dobiti to in ono 'od ljubeče matere. A ko dobe zaželenih sladkarij in drugo, kar jih je vabilo in mikalo, ne zmenijo se več za mater in njene opomine . . .

Da, nekdanj . . . a sedaj?

Uboga starka! Od daleč že čuti smrtni dih, čuti kako jo oklepajo njene mrzle roke in vendar ga nima, ki bi jo tolažil.

Nima?

. . . „Kteri je za nas umrl . . .“ In jagoda za jagodo se niza pod njenimi suhimi, velimi prsti — —

Mrak večerni je silil skozi male, temne, skoro neprozorne šipe. Nekam čudno je postalo v nizki, zakajeni sobici, ko se je poslavljal žareče solnce od onemogle starke.

Roke so ji omahnile, rožni venec, njeni edini tovariš skozi vse življenje, se ji je izmuznil iz rok na odejo in vela, upala ustna so zastala.

Zamislila se je starka . . . . zadnjič v življenju.

Vse dolgo življenje, od zorne mladosti do pozne starosti, do danes, razgrnilo se ji je pred očmi.

Sama se je ustrašila vseh teh raznoličnih temnih in svetlih, jasnih in oblačnih, mračnih in leskečih prizorov.

Saj je bila tudi ona nekdanja mlada, živa, cvetoča, saj je tudi ona gledala z jasnimi očmi v svet in hrepnela po njem, a vse drugače, kot hrepene po njem danes.

Imela je tudi ona staro mater prijazno, mehkočutno ženico, ki je bila nazadnje v svojem kretanju že skoro popolnem jednaka mali Miciki, ki se je držala njenega krila. Imela jo je, a ljubila jo tudi drugače . . . .

„Micika“, ji je rekla stara mati, „pojdi k meni, bo deva molili“.

„. . . . Kterega si devica . . . .“

In pod malimi prstki je zginjala jagoda za jagodo. Mali očesci ste je zrlí zaupno v starko, a če sta ji nehote ušle skozi okno na vrt, ali doli na cesto, kjer so igrali drugi otroci, pogledala jo je stara mati s svojimi velikimi jasno govorečimi očmi in hipno je povabila oči sramujoč se svoje raztresenosti.

In ko ji umrla stara mati, jokala je, da že ni imela več solz . . .

Ostala je sama na širnem svetu . . .

Rožni venec ji je bil tovariš, v njem je dobivala tolažbe in pomoči v vseh nadlogah . . .

Ob strani mladeniča, na katerega se je navezala za vse življenje, vrnila se je iz cerkve v mali dom, doli za vasjo, in ko so bili svatje in družica najbolj veseli, šla je ona v malo izbico, da se tam razjoče od prevelike sreče, katera ji je polnila dušo in srce. In nizale so se jagode, mokre od vročih solza srčnega veselja . . .

In čez leta in leta je stala ob moževem grobu. Kropili so ga drugi z blagoslovljeno vodo, a ona je kropila s solzami. Sin jedinec jo je tolažil, a zaman. Onesveščeno so odnesli domov, a ko se je zavedla, dahnila je: „Tvoja volja, Gospod, se zgôdi!“ . . .

In teklo je leto za letom, jednolično, pusto, brez premene, kakor drvi val za valom in se ne vrne več. — Sedaj se je tudi poloti včasih obup, a takrat se zateče k svojemu tovarišu, in jagoda se niza za jagodo, a v starkino srce pa zaveje tolažba . . .

Zadnji solnčni žarek je posvetil skozi okno in poljubil starko v slovo na vele lice, potem pa se umaknil iz dolgočasne revne sobice, kjer je dihala že smrt svojo mrzlo, ledeno sapo . . .

Starko so obšle zadnje slabosti.

Ah, sama, in vender ga je ljubila, sina in sinaho vedno, in kako! . . .

„Odpusti jima, Gospod,“ so ji šepetala ustna in mir nebeški se je razlil po starkinem licu.

Zadnja jagoda zdrsne pod prsti in iz očij ji priteče tudi dvoje jagod zadnjih solz in starka izdahne . . .

Ko so jo položili v rakev, priložili so ji v krsto rožni venec, ki jo je spremljal vse življenje, ki jo je spremlil i v večnost.

Srečna je bila stara mati.

xv.

Socijalist.

Mlada mati sedi na postelji tožna in zamisljena. Poleg nje leži Anica, njena triletna hčerka ter zre z bistrimi očmi materi v oko tako sočutno in milo, kakor da jo hoče vprašati, kaj ji teži srce.

»Mati, jaz sem še močno lačna«, izpregovori otrok, »vsaj majhen kosček kruha mi še dajte!«

»Jutri, Anica, jutri! Pri peku nimajo danes več kruha, razprodali so vsega; le ubogaj pa lepo zaspi, jutri pa dobođeš kruha velik kos.« Tako je potolažila lačno dete.

»Jutri bodo prinesli oče veliko kruha, kaj ne, mati?« vprašuje Anica.

»Da«, odgovori le-ta, ter se premaguje kar more, da je ne premagajo solze. — »Pokrižaj se, Anica, mōli Oče naš, pa zaspi!«

Otrok uboga, sklene ročici ter začne: »Oče naš...« toda pri besedah: Daj nam danes naš vsakdanji kruh! ji zastane glas. Zmogel jo je zaspanec.

Mlado ženo je skrb in žalost prevzela tako, da ni slišala otrokove molitve, še-le pri zadnjih besedah se je vzdramila. Daj nam danes naš vsakdanji kruh! povzame polglasno, nasloni glavo na stranico ter bridko zajoče.

Po hodniku se začujejo nagle, moške stopinje. Vrata se odpró in v sobo stopi čvrst možak, lepega obraza, toda nelepih, divjih oči. Bil je mizar Anton Herman, Marijanin soprog, katera je še vedno slonela

na postelji poleg spečega svojega otroka. Kakor že marsikaterega, zmotili in oslepili so tudi njega nauki socijalnih demokratov. Anton je imel dosti dela, bil je tudi marljiv delavec, ali odkar je začel pohajati družbo socijalistov, imel je vedno manj veselja do dela. Zanemarjal je naposled svoj posel tako, da je njegova mala, preje tako srečna rodbina popolnoma obubožala. K sejам in shodom socijalistov, trajajočim dostikrat pozno v noč, hodil je redno in vestno, zraven je seveda po vzgledu drugih pridno popival, pozabivši na svoje stanovske dolžnosti, na ženo in otroka. Krivdo vse nesreče v družini zvrčal je na rokodelstvo in na slabe čase, ne ná-se, kakor dela vsak len in nebrižen rokodelec. Njegovi »zvesti prijatelji«, voditelji pogubne družbe socijalnih demokratov, so mu pritrjevali ter mu obljubovali zlate gore — pa dobro jedli in pili na njegov račun in na troške drugih, nevednih udov te družbe. Marijana je opominjala, svarila, prosila, a ni pomagalo; ubijala se je z delom čez glavo, vendar je šlo s srečo in hišnim blagostanjem vedno bolj rakovo pot.

»Kje je večerja?« vpraša Anton kratko in jezno, stopivši v sobo, ter sede za mizo.

Žena molči. — »Kje je večerja, pravim?«

Marijana vstane s postelje: »Saj veš, da smo bili že včeraj brez kruha, še Anica je šla nocoj lačna spat.«

Anton jo pogleda osorno ter pravi: »Nič večerje, kaj pa bode zdaj? Jaz moram precej zopet z doma, nocoj imamo shod.«

»Kaj bode zdaj?« odgovarja ona. »Pogledi vendar po hiši, — omaro za obleko zastavil si že oni teden.

Gospodar tirja zaostalo najemščino. Dejal je, da jutri — jutri moramo iz hiše, ako ne plačamo. Le pogledi, je-li še kaka reč, da jo zastavimo?«

Nehoté se je ozrl po sobi. Res je vse prazno in revščina se kaže po vseh kotih — zaradi njega. Da bi zatajil v sebi neprijetna čustva, zatisne oči ter podpre glavo z rokama.

Ana gre k njemu ter mu reče ljubeznivo, objemši ga okolu vratu: »Anton, ubogaj me! Ti si izučen mizar, pusti družbo, ki je nam v pogubo. Vse je laž, kar ti prerokujejo ti ljudje. Tega nikdar ne bode na svetu, da bi bili vsi ljudje jednaki in vsi bogati. Pogledi, kako smo bili prej srečni, ko nisi zahajal med nje. Pridno si delal in molil ter bil zadovoljen. Kako je pa zdaj? — Pogledi Anico, ubogo in gladno svoje dete!

In postalo je Marijani tako tesno pri srcu, da se je jokajoč zgrudila poleg njega na tla. On jo pa pahne od sebe, rekoč:

»Kdo bo že poslušal te večne tvoje tožbe? Pusti mene in se ne vtikaj v reči, katerih ne umeješ! Mi ne zahtevamo drugega kot pravico, in to nam morajo dati, sicer si jo prisvojimo sami!« Jezno odmakne mizo ter hitro hodi po hiši sem in tja.

Marijana vstane ter si obriše solze raz oči, potem dé resno in s poudarkom: »Da, drugim vzeti njih lastnino, to je vaša pravica — konec vašega početja pa božja in človeška kazen!«

»Sam vrag . . . !« zavpije Anton in kakor blazen skoči pred ženo ter ji zamahne z roko.

»Le udari, pa udari tako, da bom imela dosti! Jutri je itak mojega življenja zadnji dan; Bog vedi, da zadnji, Anton«, reče ona ter mirno stoji pred njim.

Ta povesi roko, obrne se, ter molče ostavi hišo. Urno stopa po mestnih ulicah ter čez most v znano gostilno k tovarišem socijalnim demokratom. Radostno je bil sprejet in pozdravljen. Bili so tu zbrani večjidel taki ljudje, ki so zgrešili svoj poklic in katere so najeli voditelji socijalistične stranke, da so jim lovili nevedne ljudi na limanice.

Po moževem odhodu je sedla Ana na posteljo k ljubljenu otroku; molčala je, le naglo in močno dihanje je pričalo, da ji hud boj vihra v srcu. Dve uri je sedela pri spečem otroku. Potem vstane ter gre, poljubivši Anico vroče na čelo, ven na cesto. Tema je in tihota. Še jedenkrat sklene napeti vse moči, da spravi moža domu, ter krene naravnost za njim med grešno njegovo družbo. Kmalu je onkraj mostu pred nesrečno gostilno. Postoji, posluša nekaj časa govorjenje in vpitje, ki se čuje iz pritlične sobe, potem gre natihoma k vratom, ter jih nalahko odpre. Za mizo zagleda Antona, sedečega v sredi družbe, na mizi pa razmetane karte in prazne steklenice. Čula je tudi besede: »Kaj ne, Herman, jutri dopoldne gotovo prideš?« Čula odgovor Antonov: »Gotovo pridem!«

Globoko je vzdihnila Marijana, čuvši to besedo. Zapre vrata in hiti venkaj na cesto. Na koncu hiše morala se je nasloniti na zid, da se počije, kajti čutila se je tako slabo, da so jo komaj držale noge. Potem zbere vse svoje sile ter se vrača počasi proti domu. Toda čudno se ji

začne vrteti v glavi; pred očmi ji miglja, kakor tisoč in tisoč lučic. Kakor zblaznela ponavlja besede: Gotovo pridem. — Gotovo pridem. Ne čuti, kako ji veter zanaša dež v obraz; v temi zgreši most ter pride nezavestna na breg vode.

Tu se zgrudi na tla in sede. Čudne misli se ji drvijo po glavi, pozabi na svojo boleost, na — Boga in njegove zapovedi. Kako hladilno ji pljuska voda na nogo, kako prijetno šumlja val, vabeč jo k sebi! Pridem, gotovo pridem! zakliče na glas in zibne obupno z glavo naprej — voda zabobni in telo nesrečne Marijane zagrne mrzli val.

Anton je bil uprav stopil s tovariši iz gostilne. Ker je precej deževalo, šli so hitro. Ko pridejo na most, zdi se Hermanu, da čuje od daleč človeški glas, kliče na pomaganje. »Ali slišite?«, reče tovarišem in postoji. »Tebi se le zdi«, mu odgovoré. »Ne!« ponavlja Anton, »nekdo kliče na pomoč.« Tovariši gredó naglo čez most ne zmenivši se za Hermanove besede, on pa je ostal za njimi. Neka nevidna moč ga žene kar skokoma nazaj na breg vode, od koder se je čulo stokanje. Tu opazi na sredi vode človeka, borečega se z valovi.

Bliskoma skoči v vodo, in ker je znal dobro plavati, bil je takoj na kraju nesreče. Toda nikogar ne opazi. Dvigne glavo, skrbno se oziraje na vse strani, kar se prikaže ravno pred njim ženska podoba. Urno jo zgrabi ter drži k sebi z jedno roko, z drugo pa plava h kraji. Tu dene nesrečnico na tla ter jo ogleda. O groza!

»Moja žena! — Marijana! Za Boga, moja žena!« zavpije in se zgrudi na tla poleg nje.

Njegovi prijatelji so čuli vpitje. Prihiteli so nazaj ter začeli vzdigovati Antona, nevedoč, kaj se godi.

»Proč!« zakriči Anton, ter plane srdit kvišku. »Proč vsi! vi ste krivi njene smrti in moje pogube!«

Potem vzdigne Marijano, pritisne jo k sebi ter nese s strahom in upom domu. Doma ji sleče varno mokro obleko ter dene v posteljo. Skrbno in previdno jo drgne po celem životu. Kmalu je čutil v svoje veliko veselje, kako se ji vrača dihanje, kako se ji bolje in bolje ogreva telo ter oživljajo moči. Ko pa začuje iz njenih blelih ustnic rahel glas: Anton! pade poleg postelje na kolena, poljubi svoji dobri ženi roko in začne moliti. Že dve leti ni molil.

Drugo jutro sta sedela Herman in Anica vesela pri postelji Marijane. Naglo se ji je zboljšalo. Ko je čez nekaj dni popolnoma okrevala, pokleknila je in najprvo prosila Boga odpuščanja za svoj grozni čin, katerega je storila v obupnosti in kateri bi jo bil storil kmalu nesrečno za čas in večnost.

Ta zgodba zmodrila je tudi Antona, ki se je takoj izbrisal iz družbe socijalnih demokratov. Ko je drugi dan povedal hišnemu gospodarju, kaj se je zgodilo, izkazal mu je ta sočutstvo s tem, da mu je podaljšal obrok za zaostalo najemščino za dva meseca. Ko je Marijana popolnoma okrevala, šla sta dobrega gospoda oba zahvalit za izkazano milost. Ta seže Antonu v roko rekoč: »Herman, ali prevzamete mizarsko delo pri moji novi hiši?« Marijana je skoraj pokleknila pred dobrega moža pri teh besedah. Ali ta jo prime za roko in ljubeznivo potolaži: »Boga zahvalite, da je mož ozdravljen,

njegovim tovarišem se bo pa še veliko slaba godila. — Anton je bil odsihdob tako priden mizar, da so se mu kar čudili. Kmalu se je vrnila v domovino stara sreča in zadovoljnost, in Anton je večkrat dejal ženi: »Marijana, sedaj sem uverjen, da le delo stori človeka srečnega in zadovoljnega. Bog živi pošteno rokodelstvo!

XVI.

Očetova poslednja volja.

I.

Stari Markon, véliki posestnik v vasi, je nenadoma umrl za mrtvoudom. Teden dnij je že, kar so ga zagrebli.

V trgu obhaja danes njegova zapuščena družina sedmino pri ‚Špelniku‘. Ni jih mnogo pri mizi, sam France, sin umrlega, z ženo in peterimi otroki in nekaj imenitnikov, kajti rodovina umrlega Markona, ‚celega zemljakarja‘, sme že užiti to čast, da jedó in pijó z njo odlični gospodje. Šaj so vendar šteli rajnika med bogatine, in bogastvo zasluži i v grobu to čast, da se mu dá živeti.

France je zrl žalostno predse in se ni mnogo zmenil za sedmino; nekaj mu je bilo hudo radi očetove smrti, največ pa radi tega, ker je po vseh omarah in zabojih zastonj iskal zapuščene imovine. Nikjer, v nobenem kotu ni mogel zaslediti kaj okroglega. Kmetijstvo je stalo sicer na dobrem, skednji polni, v hlevu mnogo

živine in, kar je največjega pomena, dolga nobenega. A vendar! — Ta ‚vendar‘ je povsodi zraven; tu so bile zadnje besede rajnega očeta, ki so mlademu gospodarju vedno brenčale po ušesih: »Svojega brata, France, moraš izplačati, sicer...!« Pri besedi »sicer« je rajnik krčevito stisnil pest in — izdahnul. France je poznal svojega očeta in vedel dobro, kaj je hotel umirajoči bolnik s to besedo. »Sicer te prekolnem«, menil je starec dostaviti, kajti za kaj takega je bil koj pripravljen.

»Tedad izplačati brata! A s čim?« premišljeval je France pri sedmini. Družba okolu njega je bila vedno živahnejša, kajti prijazna krčmarica je vedno donášala črnega terana.

Nenadoma se odpró vrata in v sobo stopi moška postava, katere so se prestrašili vsi, zlasti France, kajti njegov lastni brat je stal pred njim. Bil je tak, da je že sama obleka njegova zahtevala izplačila, kajti Markonov Mihel se ni mnogo ločil od prosjaka ali okoli klatečega se pobalina.

Prav zaničljivo pogleda okoli sebe, kakor bi hotel reči: »Tu se pije tudi za moj denar, in jaz nisem niti povabljen.« Ko si ogleda celo družbo, pristopi k Francetu, ki takoj vstane in mu poda roko.

»Nočem tvoje roke«, zarohni prišlec in jo sune od sebe. »Roka brez srca je še manj vredna pri bratih nego pri zakonskih!« Pri tem pogledu prav zbadljivo pogleda na Francetovo soprogo Lucijo, katera koj povese oči, ker ne more prenesti strupenega njegovega pogleda.

»Kaj ne, ljubezniv brat to?!« dé s togotnim glasom prišlec, »ki se me je sramoval celo pri pogrebu mo-

jega očeta, ki mi ni privoščil, da bi videl zadnjikrat njegov saj mrtvi obraz!»

»Veš, Mihel«, odgovori France prav prijazno, »jaz nisem kriv tega. Saj te ni mogoče nikjer dobiti. Vedno si okoli, sedaj tu, sedaj tam. Poslal sem ti takrat v mesto poročilo o smrti, a sel te ni našel na tvojem stanovanju, ker si se zopet preselil od tamkaj.«

»Preselil sem se, da. Moral sem iti drugam, ker nisem mogel plačati najemščine«, popravil je Mihel.

»Sel je povpraševal tudi pri policiji o tebi, a (tu) je zvedel — — —« Tu France preneha, a Mihel vikne zasmehljivo:

»Le ven z besedo! Za take ljudi, ki popivajo za moj denar, — tu pokaže s prstom na okoli sedeče gôste — za take ljudi, pravim, se ne brigam!«

»Vendar ne bom govoril pred njimi, kaj je povedal birič o mojem bratu«, zamrmra France in zre predse.

»No, kakor ti je drago, govôri ali molči. Sedaj le pijače sem!«

Ob teh besedah lopne Mihel na klop, sune z laktom polno steklenico črnine z mize, podpre glavo z obema rokama in pogleda svakinjo pomenljivo:

»Kako pa, Lucija, kako? O ti si še vedno trmoglava! Vsi ti tvoji! O pojdite k meni, mali, pojdite k strijcu! Strijc ni hudoben, ne. Le krivica se mu dela, velika krivica povsod.«

A otrokom se zdi strijc zopern, nobeden noče k njemu, vsi se pritiskajo k materi. Tudi Mihel se ne zmeni več zanje, marveč mrklo zre v Lucijo in sedaj pa sedaj zamrmra:

»Glej, on ima vse. Jaz nimam ničesar. O pravica, tebe so poteptali, poteptali in strli v prah in pepel . . .!«

Družba se je kaj kmalu naveličala novega gôsta in poslovivši se na tihem, polagoma razšla. Kmalu je ostal France s svojo družino in bratom sam v sobi.

»Idimo sedaj domov«, reče ženi in se obrne proti bratu ter plašno pristavi:

»Kaj ne, ti greš tudi z nami?«

»Nisem zgubil ničesar pri tebi!« odvrne ta osorno.

»Moja hiša je tudi tvoja, in lahko ostaneš pri nas kot gost, dokler ne dobiš kaj boljšega.«

»Gost — —? Prav lepa hvala za to naklonjenost. Jaz zahtevam, kar je mojega in družega ničesar.«

Tu je zadel Mihel pravo struno.

»O tem saj ne bova govorila v krčmi,« zavrne ga France ter ga prav proseče pogleda.

»Zakaj ne? Kadar sem šel po opravilih v mesto, sem vedno poravnal svoje račune pri kozarcu.«

»Zato si tudi zašel tako daleč,« reče France sam pri sebi in pristavi:

»Kakor ti je ljubo, dragi brat.«

»Zame je seveda ljubše, če dobim denar, nego zate, če ga moraš izplačati. Meniš-li, da se me iznebiš preje, če mi tako sladko prigovarjaš?«

»Če noče svak drugače, France,« seže Lucija v besedo, »ostani tedaj v božjem imenu nekaj časa tukaj. Jaz moram domov.« To rekši odide z deco.

France in Mihel sta bila sama.

»Koliko dobim primeroma?« začne Mihel pikro, napolni kupo in jo izprazni hipoma.

France prisede k njemu in skuša kolikor mogoče pohlevno odgevoriti:

»Uprav sedaj, brat moj, imam gotovine malo, torej ti ne morem mnogo dati.«

»Oho! Tedaj koliko približno!«

»K večjemu sto goldinarjev.«

Mihel zaropoče vznak s stolom, pogleda brata, kakor bi ga hotel sedaj, sedaj pogoltniti, vdari s pestjo ob mizo in vsklikne:

»Kaj se misliš res norčevati z menoj? Vsa dedščina naj bi znašala 100 gld.?!« reče Mihel posmehljivo, natoči zopet kupo in čaka natančnejšega pojasnila bratove trditve.

»Jaz ti ničesar ne očitam,« začne France po molku nekoliko milejše. »A to moraš vendar pripoznati, da je tvoja kupčija v mestu zadnja leta požrla gotovo toliko imovine rajnemu očetu, kolikor si jaz pri gospodarstvu upam prihraniti v dvajsetih letih.«

»Zato sem pa tudi jaz trgovec, a ti le kmet,« bil je oholi odgovor.

»Jaz sem še kmet, da, a ti nisi več trgovec!« zakriči France, katerega je pošteno ujezila ošabnost raztrganega pobalina, kakoršen je bil izprijeni Mihel v resnici.

Stvar je postajala vedno hujša in resnejša. France je imel prav dobro v spominu, kar je izustil umirajoči oče pri poslednjem vzdihu, in je bil resne volje, vse to spolniti, toda potreboval je časa. Denarja ni imel pri rokah, dolžiti se ni hotel. V tem oziru je bil France kaj malo podoben svojemu bratu. Mihel je

gospodaril in ravnal pri svoji kupčiji tako slabo in zanikerno, da ni zapravil le tega, kar je dobil od očeta, temveč tudi pri drugih ljudeh nakladal dolg na dolg. Dvakrat je prišel na boben, obakrat mu je oče pomagal na noge. In konečno je prišlo malo imetje, kar ga je še imel, na dražbo — že v tretje. A sedaj ni očeta več — zadajo podporo, ki bi ga mogla še rešiti, je izpodkopala nemila smrt in jo telebnila v hladni grob.

Kaj pač storijo stariši radi napačne naklonjenosti do svojih otrok, da jim vse dovolijo in izpolnijo sleharno željo!

Konec vsega prizora za mizo je bil ta, da je France razkačen skočil kvišku in vskliknil:

»Če nisi sedaj zadovoljen s sto goldinarji, ne dobiš ničesar, tudi vinarja ne.«

»In če grem k pravici?«

»Kamor ti drago! Tudi pri najvišjem sodišču v mestu se lahko pritožiš. Jaz potrdim s prisego, da ti ne dolgujem ničesar, da si svoj del vzel že davno iz hiše in — mir je besedij!«

Pri teh besedah odpre France duri in odide ves razburjen proti domu. Bilo je že v mraku.

Pot ga pelje mimo vaškega pokopališča. Vse tiho . . . nikakega glasu, le Francetovo težko sopenje se čuje. Bledi mesec se uprav prikaže izza Javornika in obsveti grobove. Vsi so kolikor toliko obrasli z zelenjem in cveticami, le jeden je gol — sama črna prst. Na vrhu leži venec velih cvetov. Hladna rosa je te vele lističe tako ljubeznivo objela, da se kar blišče v mrklem luninem svitu.

Francetu stopi ves prizor pred oči, ki se je godil tu pred jednim tednom, ko so mu zagrebli očeta. Žalosten je bil takrat, a nič manj otožen in pobit je tudi sedaj.

»Oče, pristrčni moj oče!« vsklikne čez ozidje proti gomili, »ko bi vi slišali in videli danes vse, kar se mi je pripetilo, morali bi pritrditi in reči: Prav si storil. Oče, sami ste krivi, da je Mihel tak.«

Iz groba ni nobenega odgovora, saj France ni čakal na to, temveč brzih korakov stopal proti domači hiši.

Tu je našel nekaj sorodnikov, ki so se pogovarjali o rajnem očetu to in ono, seveda največ o njegovi oporoki, kako je in kaj.

Mladi gospodar jih je pozdravil hladno in prebil zamišljen in tih celi večer.

Ko je odšel pozno v noč k počitku, ni mogel zaspati, vedno so mu šumele po ušesih besede rajnega očeta:

»Svojega brata moraš izplačati, sicer . . . !

II.

Nekaj tednov pozneje je moral France k sodnji, ker brat je res vzdignil zoper njega tožbo.

Mihel ni prišel k obravnavi. Ker je brez stanu in posla pohajkoval okoli, potisnili so ga redarji v prisilno delavnico. Zastopal ga je tedaj »uradno« mlad odvetnik, kateri je porabil rad sleharno priložnost, da bi pokazal svoje zmožnosti in si pridobil slavno ime. Lahko si mislimo, kako težaven posel je bil za Franceta zagovar-

jati svojo stvar nasproti temu veljaku. Le prisega ga je mogla rešiti iz njegovih rok. Radi tega si je odvetnik vse prizadeval preprečiti mu prisego.

Anton je že doma z Lucijo govoril o tem, a kaj mu je rekla: »Če se nam tudi godi krivica, France, nikar si nalagati bremena na svojo vest!«

In tu je stal France pred sodnikom, naj bi prisegel, da je brat še za življenja rajnega očeta dobil veliko več, nego bi znašala njegova dedščina. Vse to bi lahko potrdil z mirno vestjo. Toda zadnja volja očetova! Kar je dal ta, ki je še živel, svojemu ljubljencu, tega vendar ne bo nihče prišteval dedščini! Po očetovi želji bi torej Mihel moral dobiti tudi svoj del. In če ga pravica prisili k temu, naj se li potem zakoplje v dolgove, ko ne more iztakniti v vsej očetovi zapuščini niti krajcarja — — —?

»Če morete priseči, da ne dolgujete bratu ničesar, tedaj ste prosti vsega«, ogласi se sodnik.

»Ničesar več!« jeclja France plašno. Toda ta nesrečni »sicer« ...! France ni imel toliko moči, da ne bi izdal na obrazu tega, kar ga je tako vznemirjalo.

To zadrego je porabil odvetnik, bratov zastopnik.

»Kaj se nista čisto nič z očetom o tem pomenila?« vpraša Franceta in mu ostro zre v oči. »Kaj res ni rajnik ničesar določil o tej stvari?«

Vroč pot se pokaže pri tem vprašanju na Francetovem čelu.

»Niste li nikake obljube storili ob smrti vašega rajnega očeta?« poseže vmes sodnik.

»Obljube nobene«, odgovori France urno.

»Se li niste zavezali, da boste izplačali bratu gotovo vsoto, četudi nima pravice, še kaj tirjati?«

»Nikakor ne, oče so prenašlo umrli.«

»Če morete na to priseči, tedaj vas ne veže nobena dolžnost«, odloči sodnik.

„Lahko.“

Ko je izustil težko sopeč to besedo, stopil je pred sveto razpelo, kjer sta goreli na vsaki strani po jedna sveča, in prisegel.

Sodnija ga je oprostila vsakega izplačevanja in vseh stroškov.

Tresočih nog je zapustil France dvorano, opotekal se po stopnicah navzdol in prišel kot dobitnik pravde domov.

„No“, vpraša ga Lucija, „kako je?“

„Dobro. Vse sem lahko potrdil s prisego in tako dobil tožbo.“

„A čemu si tako prepaden in vznemirjen?“

„Ker — ker imam hude bolečine v glavi. Ne povprašuj me dalje, prosim te. Pusti me, naj se malo odahnem in odpočijem.“

S temi besedami je odpravil France skrbno žensko, omahnil na stol in tresel se, kakor bi bil mrzliččen. Če bi ga kdo opazoval, videl bi, kako se mu gibljejo ustnice, in res je sedaj pa sedaj čuti po sobi tiho, a vendar razločno „sicer . . . sicer . . .“

III.

Je li mogoče, da se spolnuje nad sinom groznja, ki je ni dokončal umirajoči oče, ker ga je prehitela

smrt? Nikakor, marveč po vsej pravici smemo imenovati tako trditev praznoverstvo. Moč in oblast umrlega ne sega tostran groba in pravica božja ni izvrševalka nepremišljenih kletev. In vendar koliko ljudi je uprav nasprotnega mnenja! Besede rajnika se morajo spolniti! Kakor ima blagoslov umrlega dobre posledice, tako zahteva prekletstvo nesrečo za nesrečo.

Tudi pri Markonovih se je sedaj obrnilo na slabše. Je li bila vzrok temu zadnja beseda očetova ali kaj družega, je težko izreči. Gotovo je, da je bila vmes roka božja. France je imel pri gospodarstvu vedno le zgubo. Dva najljubša otroka sta mu umrla za škrlatico. Toča mu je uničila vso setev. Najboljši konj mu je padel v apnenico, ko je žgal apno, in mej njegovimi govedi je najbolj divjala živinska kuga.

Od dne do dne je bil France čmernejši in Lucija je vedno bolj ihtela. Bila je prava beda v hiši.

Jedenkrat se vendar Lucija ojunači, stopi k možu, ki je sedel v kotu izbe in mrklo zrl predse, in ga nagovori:

„Nekaj moraš vendarle imeti na vesti, France.“

Ta se zravna po koncu, pogleda svojo zakonsko polovico, kakor bi ji hotel kaj zapretiti in vsklikne:

„Če je bil sodnik zadovoljen, kaj naj bi tedaj vznemirjalo mojo vest.“

A ženske so ženske. Radovedne so bile, so in bodo. Tudi Lucija je sklenila oni dan, naj velja, kar hoče. Ko je rajni Markon umiral, je ni bilo zraven, torej ni vedela, kaj je izustil ob poslednjem vzdihu. France jej ni omenil ničesar družega, nego, da ni še dobil iz zapuščine očetove denarje.

Lucija je vedela, kako je bil rajnik naklonjen Michelu, in tako je vedno nekaj slutila. Iz slutnje je prišla konečno do resnice.

„Gotovo si se kaj pregrešil nad rajnim očetom“, povzame zopet skrbna ženska. „Če misliš, da to ni pregrešno pred sodnijo, velika pregreha je v očeh ljubega Boga. Uprav radi tega nas tako hudo kaznuje. Če mi ne poveš vsega, moram zgolj žalosti umreti.“

„Tedaj še to“, vikne obupno France, a kmalu se pomiri, pogleda ženo in ji razodene vse . . .

„Veliko si zagrešil, France, veliko!“ opomni Lucija, ko preneha France. „Tvoj rajni oče, Bog se usmili njegove duše, je bil oster z nami, toda bila je njegova poslednja volja, in poslednja volja očetova mora biti sinu sveta — sicer . . .!“

„Sicer je proklet!“ vsklikne France, plane kvišku in skoči kakor besen proti vratom.

Z veliko silo ga Lucija ustavi in skuša pomiriti.

„Za božjo voljo, France, kaj misliš! Saj se vse lahko poravnamo in poravnali bomo, če pridemo tudi na berasko palico. Le miren bodi, France, in ne hodi iz hiše.“

Mladi Markon se ni nikoli upiral ženi, zato se je tudi sedaj takoj podal in se vsedel nazaj na stol.

Dolgo in živahno sta se pogovarjala naša zakonska. Na vse strani sta ugibala in premišljevala, kaj bi ukrenila, da bi se iznebila tolike neprilike.

Konečno vstane France ves prenovljen in poln upanja veselo izpregovori:

„Lucija, tako naredim in nič drugače.“

Žena ga vsa začudena gleda.

„Jutri pojdem v trg, da si izposodim denar in — konec bo vse te zmešnjave. Naj zastavim vso živino v hlevu, naj zadolžim hišo in posestvo, vse rad storim, da se le iznebim tega osodepolnega ‚sicer‘, ki mi ne dá pokoja ne po dnevu, ne po noči.“

IV.

Drugo jutro na vse zgodaj se je napotil France v trg. Za trdno je obljubil ženi, da se vrne, če bo le mogoče, še pred nočjo.

Že se je vlegel mrak na zemljo, že je zazvonilo ‚zdravo Marijo‘, a pri Markonovih še ni domov gospodarja. Izza Nanosa se dvignejo črni oblaki, sedaj pa sedaj zablišne in od daleč se začuje grom.

Lucija je odpravila male spat, zaklenila hišne duri in odšla v zgornjo sobo, da bi vkljub temni noči bolje videla, če se že vrača ljubljeni soprog. A zastonj je zrla v gosto temo, zastonj vlekla na uho vsak šum mrzle sape, ki se je igrala s kostanjevimi listi pred hišo. Nehoté se je polastila neka slutnja, in ta jo je storila še bolj nestrpljivo. Bila je v celi hiši in dvoru takorekoč čisto sama. Stara služabnica, ki je pa bila že na pol gluha, je spala pri tleh v majhni sobici. Hlapci so se prvi zgubili v skednju po stelji in mrvi.

Tako sedi uboga žena pri oknu in različne misli ji polnijo dušo . . .

Koliko mora žrtvovati France, da bi si pomiril vest! Kako težko dobi dandanes revež denar na posodo! Kaj, če pride njen mož v roke kakemu skopuhu —

krvoloku, ki jih lahko pripravi ob vse, kar imajo? A zakaj vse to? Za koga se trudi njen soprog? Za malo-pridnega potepuha, katerega ne morejo zadovoljiti največje žrtve, kajti komur ni mar za svojo čast in dobro ime, temu tudi z denarjem ni pomoči . . .

Vendar bi mu Lucija rada pomagala, kajti Mihel je bil svoje dni njen ljubljenec — njen zaročenec. A bil je takrat drugačen človek. Rad je sicer popival in igral, toda če ga je ona prosila, prosila včasih tudi solznih očíj, tedaj je vselej vsaj za nekaj časa opustil svoje slabe navade. Ko bi imel Mihel svoj dom, svoje posestvo in bi se poročil z Lucijo, ne bi zašel tako daleč, marveč postal bi vrl in pošten kmet. Toda zemljišče starega Markona je bilo nerazdeljivo, torej je trebalo Mihelu na drugačen način oskrbeti dom . . .

Da bi prikupil kje kako posestvo, to starega Markona ni veselilo, kajti večja vsota denarja mu ni šla iz rok. Mihel je bil pa preošaben in ni hotel imeti manj nego brat. Razven tega je bil oče še te misli, da ima sin velik talent za trgovino, ker je bil v domači šoli najboljši računar . . .

Tako je prišel Mihel v mesto, prebil nekaj let v prodajalni z mešanim blagom in začel s pomočjo očeta kupčijo na svojo roko.

Kmalu se je pokazalo, da je naš mladi kupec izmed vsega računstva najbolj naučil se deljenja. Tako neumno in nespametno je ravnal in kupčeval, da je bil kmalu ob ves denar in ves zaup. Sprva ga je še zalagal oče, a ko se sin le ni hotel poboljšati, dejal je stari:

»Mihel, sedaj imam dovolj!«

Ker ni vedel neposlušni sin drugače se znositi nad takim ravnanjem, očital je Markonu, zakaj ga je silil v to »beračijo«. Starega so seveda take besede zbudle v dno srca in dolgo časa ni hotel ničesar vedeti o sinu.

»Moral me bo poslušati, moral bo poiskati še marsikak bankovec v omari, če me noče imeti v kaznilnici«, kričal je Mihel, ko je prejel nazaj poslednje pismo — neodpečateno.

Od tega časa je bil Mihel popolnoma izgubljen. Prišel je ob svoje dobro ime, zapravil vse imetje, a izgubil tudi še kaj več — roko svoje zaročenke. Ko je čula Lucija o Mihelu samo slabe reči in se tudi sama prepričala o njegovem razuzdanem življenju, sklenila je sicer s potrjim srcem, vendar odločno, da se ga hoče ogibati, kolikor mogoče. Toliko bolj jej je pa jelo biti srce za njegovega brata, poštenega in pridnega Franceta. Dočim se je Mihel vedno bolj pogrezal v hudobije, seznanili sta se te dve srci vedno bolj, dokler se nista združili v zakonu.

To zvedevši je žugal Mihel bratu celo s smrtjo, a stari je znal vso stvar poravnati in izgubljenega sina spraviti s tem, da je posegel zopet v svojo omaro.

Take in jednake misli so rojile po glavi skrbni gospodinji, ko je sedela sama v zgornjej izbi in čakala moža.

Veter je bučal po dvorišču in tresel vežna vrata, tako da je bilo ubogo ženo res nazadnje strah.

A nekoč duri bolj zaškripljejo, nego po navadi, sliši se, kakor bi kdo odpiral.

»Kaj, ko bi bil vendar France,« reče Lucija sama pri sebi in privije luč.

Neko hojbo zasliši na dvorišču. Pod oknom nekdo težko sope, kakor bi nekaj vzdigoval.

»Moj Bog, kaj ko bi bili tatovi,« vikne žena in že hoče klicati na pomoč, kar se na pol priprto okno odpre in v cknju se prikaže bleda in zmršena glava s krvavimi očmi.

Toliko da se ni Lucija zgrudila strahu na tla, le še njena krepka postava jej je dala toliko moči, da je zagrabila luč in vrata na trdo zaprši drvila po stopnicah navzdol. Toda nesreča! Na zadnji stopnici ovehne, tresoča roka ji strahú omahne in goreča luč jej pade v kup koruznega listja, ki se je sušilo v ognjišču.

Vsa zmešana se ne zmeni za to, temveč tišči le k vežnim vratom, katere z veliko silo odpre, se spodteče po dvorišču — še nekaj korakov — in pade nezavestna sredi dvorišča pod košato lipo.

V.

Nekaj minut pozneje je drdral po cesti iz trga voz. V njem je sedel France zamišljen in otožen, kajti slabo je opravil, slabeje nego si je bil mislil. Denarja ni mogel dobiti in ga ni mogel, saj toliko ne, kakor bi rad.

Nenadoma ustavi hlapec, ki je sedel zraven gospodarja, konje in zavpije :

»Poglejte vendar, naša hiša je vsa v ognju.«

France skoči ves prestrašen po koncu in vidi, kako šviga na strehi rudeč plamen. Hipoma je vse razsvetljeno — cesta, vas in okolica.

»Za božjo voljo, Marko, poženi!« vikne obupno gospodar.

A konj ni mogel tako hitro stopati, kakor se je širil plamen. Ko je pridrdral voz do Markonovih, moral je obstati zunaj dvorišča, kajti radi prevelike vročine ni bilo mogoče bliže.

»Vsi sveti božji pomagalci,« zažene France glas, skoči z voza in drvi kakor besen proti hišnim vratom.

Pod lipo, koje košate veje so bile že osmojene, se spodtakne ob človeško telo. Bila je Lucija, ki se je ob tako krepkem sunku zbudila iz nezavesti.

Prvo delo tedaj za nesrečnega Franceta je bilo, da je spravil Lucijo na varno mesto. Nato skoči pogumno skozi okno v sobo, kjer so spali otroci, in s pomočjo poslov, ki so se tudi zbudili na vse zadnje, bili so mali rešeni.

A bilo je to tudi vse, kar je bilo mogoče storiti. Neusmiljeni plamen se je polastil cele hiše. Privrelo je kmalu polno ljudstva na kraj nesreče, poskušali so na vse načine pogasiti, a bilo je zastoj.

Lucija zre nepremično v plapoléči ogenj in nekaj ženskih jej podpira glavo. Na jedenkrat se vspne po koncu, prime moža za roko in zavpije s takim glasom, ki bi moral presuniti najtrše srce :

»Nekdo je še v hiši. V zgornji sobi. Videla sem ga — prišel je skozi okno. Pomagajte!«

A bilo je prepozno. Tresk ! in cela streha se udere in visoko v zrak švigne rudeči plamen proti nebu.

V tem se zasliši za hišo na vrtu obupno ječanje. France, ki je bil v kljub tolikej nesreči in zmešnjavi povsod prvi, hiti za pogorišče. Nekaj časa posluša. Le prasketanje ognja se čuje. Ne traja dolgo, kar se zopet

čuje stokanje. V tem se udere strop v biši, plamen zaplapola in posveti po vsem vrtu. Tu opazi France človeka, ki se je obupno zvijal za plotom. Hitro priskoči k njemu.

Kolikor je mogel razločiti v mrklem, požarnem svitu, vidi, da nesrečnik nima pokrivala. Lasje so vsi zmršeni, ožgani in namešani s krvjo. Nekov duh sine Francetu v nos in res, kmalu opazi, da tli pod njim obleka. Ker je nesrečnik obrnjen v ograjo, ne more ga takoj spoznati, sklone se tedaj čezenj, ta se obrne z glavo in ga milo pogleda.

»Mihel — ti?« zakliče France.

»France, brat moj, pomagaj! Kaj se ti res nič ne smilim?« spregovori Mihel s tihim, hropečim glasom in upre proseče svoje oči v brata.

France steče pred hišo in se vrne s posodo vode ter pogasi nesrečniku gorečo obleko.

Nakrat se zbere ob plotu polno ljudstva, ki polni radovednosti in sočutja opazujejo opeklega reveža.

France ga skuša vzdigniti na noge, a komaj se ga dotakne, zavpije oni, naj ga pusti, ker ga preveč boli — in zopet telebne vznak.

Za prvo silo prinese France nekaj iz ognja rešene posteljne obleke in mu podloži pod hrbet in vzglavje, nato stopi do dveh možakov, naj storé za božjo voljo to ljubav, da prinesó nosila in da pokličejo duhovnika, ki bi nesrečnika previdel za zadnjo pot.

Mihlu ni ušlo Francovo početje in ko se je ta vrnil nazaj k njemu, mu je začel govoriti s pretrganim glasom :

• Fran—ce, oh — kako si do—ber! Le po duhovnika — oh, le ponj, da se še — spravim z Bogom. Oh — kako sem moral — biti tako — hudoben. — Radi svojega potepuštva — sem moral — kakor ti je — znano, v zapor. — Delati sem moral — tu ko črna živina. — A ko sem zvedel — da sem zgubil — pravdo za — rajnim očetom — bil sem ves divji — in ni bilo mi — več mogoče ostati — v prisilni — delavnici. — Predvčeranjim sem — ušel s tem, da — sem čuvaja pobil — na tla. Bežal — sem včeraj po noči — kar se je dalo in došel — nocoj to noč do — domače hiše — da bi se maščeval — nad teboj, nad — ženo — nad vsem. Na cesti pred — vasjo sem opazil — orožnika. Meneč, da zasleduje mene — zgrabim, prišedši na — dvorišče, lestvo — pristavim jo k oknu — in planem v sobo. A pri tej priči — izgine Lucija z lučjo — ostanem sam v temi. Dolgo časa tavam — predno najdem sobna vrata — a groza — ko jih odprem — puhne plamen vame. — Kaj storiti? — Skozi okno se nisem upal — bal sem se orožnika. — Ril sem v naslednjo čumnato — in tu na tihem ždel. — A plamen je došel kmalu — skozi vrata v izbo — tako da nisem mogel — nazaj. Mrzla zona mi je — prešla v vse ude — kajti začelo je — v sobi že goreti pohištvo. Poskušal sem odpreti — okence semkaj na vrt — a bilo je izdelano z — omrežjem. Že bi se bil kmalu zadušil z dimom — že sem čutil vročino plamena, — ki se je prijel čumnatinih vrat — in nisem si mogel pomagati. — V smrtni stiski poskusim še jedenkrat — potegnem z nadčloveško močjo — in omrežje se uda. Skočim skozi

odprto okno — in zdajci se zgrudi streha na kup. Nekaj utrinkov me obrsne po glavi in hrbtu — na tla telebnem — in se komaj — splazim — do tega — plotu. Oh — moj Bog — kako me — vse boli. Oh, brat — — moj — odpusti. — Oh — —

Preneha. Glas mu zastane. Možje z nosilnico pridejo ravnokar. Polagoma ga naložé na-njo in nesó v četrto ure oddaljeno sosedno hišo. Skoro ob istem času pridejo od farne cerkve sem duhovnik z Najsvetejšim.

VI.

Drugi dan je naznanjal v trgu zvon, da se je zopet jeden preselil v oni svet. Umrl je Mihel, oni razbrzdani Mihel, ljubljenec svojega rajnega očeta. A stoj — o mrtvih ničesar nego le dobro! Umrl je skesano, udan v božjo voljo, spravljen z vsem svetom. Tu se je pokazalo, da ni bil še tako popačen, kakor je sodil svet . . .

Minilo je nekaj tednov po oni strašni noči. France je sedel v tuji hiši ob postelji svoje bolne žene, ki jo je ona nezgoda tako prevzela, da ni mogla dolgo na noge. Pravila je možu več nego jedenkrat, kako je bežala po stopnicah, kako jej je padla luč iz roke, a dalje ni vedela.

»Bodi Vsemogočni zahvaljen, da smo rešili male,« dejal je France »drugo že prebolimo z božjo pomočjo.«

Po kratkem molku je še pristavil :

»Oče so tudi spravljeni z menoj, kajti oni strašni „sicer“ mi več ne zveni po ušesih! Mihel sedaj ne potrebuje njih dedščine.«

»Bog se usmili njegove duše. Boš pa dal v ta namen za svete maše,« pristavi skrbna ženka.

Kar vstopi v izbo delavec, ki je kopal na pogo-rišču, in naznani, naj pride gospodar venkaj; videl bo nekaj posebnega, kar se je našlo v podrtinah.

S slutnjami, polnimi nade hiti France k napovedanemu mestu.

Zares! Železen zabojček so izkopali delavci pod stopnicami v veži iz tal. Ko so ga odprli z veliko težavo, zalesketalo je golo, belo srebro: goldinarji, dvajsetice, petice; sem ter tja tudi kak zlat cekin — vse skupaj več tisoč vrednosti. Zraven je tičal listič z napisom:

»S trudom in varčnostjo sem spravil toliko skupaj; kdor ne more zaslužiti in si pridobiti sam, naj tudi nima.

L o v r o M a r k o n . *

Sedaj šele je bilo Francetu jasno, zakaj ni mogel stakniti v vsej zapuščini očetovej nič gotovine. In vendar je bil rajni Markon na glasu kot mož, ki ima kaj pod palcem.

To je prokletstvo skopega oderuha, da ne privošči niti svojim otrokom, svojim ljubljencem — kajti tak je bil rajni Mihel v očeh svojega očeta — svojega mamon, četudi ga ne more odnesti seboj v grob,

* * *

Pri Markonovih je imela skoparija dobre nasledke, bolje nego jih ima po navadi ta ostudna strast pri

ljudeh. Ko bi se dal stari pregovoriti in bi izročil svoje zaklade Mihelu, kateremu ni bilo nikoli dovolj, kje bi bilo sedaj že to srebro in zlato. Tako je lepo počivalo v zemlji, in nesreča je bila ona čarodejna šibica, ki je odkrila zaklad in pomogla bridko izkušeni družini do novega blagostanja in sreče.

XVII.

Sveta noč . . .

(Slika I. Kosar.)

Teško železje na rokah in nogah ga je tiščalo in mu rezalo v meso, kot bi ga kdo zbadal z brušenim mečem. Uprt na mokro steno poleg trdega slamnega ležišča v temni ječi je srepo strmel v gluho noč, ki ga je obdajala.

Skozi malo, z debelim železjem omreženo okno so sijale trepetajoče zvezde s polnočnega neba; njih srebrni trakovi so padali migljaje na umazano slamo, plezali po mokri steni in se poigravali z jetnikovimi zmršenimi lasmi. Slednjič so zopet izginili skozi umazano šipo . . .

V polnočno temo zavite ulice pod jetnikovim oknom oživé naenkrat. Gosta truma ljudij hiti po njih. Trdi sneg škriplje pod hitrimi koraki. Temno-modro nebo se vspenja od vshoda do zahoda kakor velikanski obok in niti meglice je ni, da bi motila to temno-višnjevo barvo. Bleda mesečina, spojena z lučjo plamtečih zvezd odseva

v trdem snegu po visokih strehah, da se ti zdi, kot bi bili nasuti sami beli, bleščeči biseri.

Dasi je pozna noč, so vendar vsa okna razsvitljena; tu pa tam stopi kdo iz gorke sobe v zimski mraz, tedaj se vsuje morje svetlobe skozi priprta vrata na zmrzli sneg, da zablešči kakor živo srebro, če je obsije žarno solnce. Vse se zavija v gorke suknje, ko stopi na ulice in naglo stopa po opolzli cesti, da se ubrani mrazu. Srečo, mir in zadovoljnost bereš na vseh obrazih in žive, dasi nekako resno zroče oči pod velikimi obrvi ti znajo, da vlada tudi doli v prsih, tudi v nikdar mirnem srcu, nocoj — mir.

Sveta noč je . . .

Že spomin nanjo vzbudi v človeškem srcu neko neznano srečo, neko neskončno blaženost, katero drugače malokdaj ali pa nikdar ne občuti. Misli mu pohité v daljne, daljne čase, tja v mali Betlehem, kjer se je rodilo človeštvu pred 2000 leti v pol podrtem hlevu izveličanje, kjer je to noč nedolžno dete v Marijinem naročju prineslo človeštvu odrešenje, srečo, mir, po katerem je v greh zatopljeno ljudstvo tisočletja in tisočletja hrepnelo. In v srce mu zaveje globok čut hvaležnosti do neskončnodobrotljivega, vseljubečega stvarnika. Niti sopsti si ne upa tako kakor drugikrat, boječ se, da ne skali one globoke pobožnosti, ki mu je objela nocoj dušo. Vse se mu zdi tako skrivnostno, tako veličastno kot nikdar. Pri srcu mu postane tako gorko, tako mehko, da bi najraje pal na kolena in molil . . . molil večno.

Kdo bi se čudil nocoj, videč, da se orosé oči sosed, klečečega v osamljenem kotiču domače cerkvice v

tistem hipu, ko zadoni s kora najlepša, najkrasnejša pesem, kar jih je človeško uho kdaj čulo :

Mir ljudem na zemlji,
Ki so dobre, svete volje, . .

Še dobro se ne zave in obrisati mora debeli, gorki solzi, ki sta mu skrivaj zmočili lastni očesi. In tvoja sosedka? Glej jo, tudi ona si briše z veliko ruto vela, orosena lica, in tam dalje, poglej po cerkvi . . . nič kot solze — solze srčne hvaležnosti do stvarnika. Sveta noč, čas največjega veselja za vse človeštvo se izpremeni v hipu v najlepšo daritev, katero poklanjajo človeška srca novorojenemu Izveličarju. Zastonj se trudijo ustna, da bi brala iz debele mašne knjige božične molitve, zastonj se trudijo, da bi molila to ali ono molitev, katero so ponavljala že tolikokrat in tolikokrat; solze deró po licih in srce se krči v prsih pri misli, da ni vredno tolike milosti, kakoršno je nocoj poslalo nebo.

Toda, ni-li spoznanje lastne nevrednosti pred Vsemogočnim najboljša, najglobokejša molitev? . . .

Jetnik se je sklonil ob svoji postelji in poslušal, kaj pomeni nenavadno življenje in vrvenje ob tako pozni, polnočni uri na ulicah. Koliko nočij je že prebil preklinjajoč sebe in svet, ljudi in Boga, preklinjajoč pravico, ki ga je tako težko udarila, in vendar ni še nobeno noč čutil ob tako pozni uri življenja, takega življenja doli na ulicah, kot je nocoj. Rohnele so nevihte, divjali viharji o črnih nočeh, a on je škripal z zobmi in rožljaj z verigami v svoji mokri, samotni ječi, kot bi hotel prepiti, prekričati grom in bobnenje v naravi. Tako je prebdel pogosto celo noč, preklinjajoč lastno usodo, dasi

mu je prigovarjalo nekaj doli v prsih, da je zaslužil še mnogo, mnogo več za svoje brezštevilne hudobije kakor to ječo, da je zaslužil — smrt. Šele proti jutru se je zgrudil onemogel na mokra tla, da je mislil jetničar, ko je našel tako ležečega, da je mrtev — — —

Življenje na ulicah je za nekaj časa potihnilo. Zvonovi bližnje cerkve so se oglasili iz visokega, kakor opominjajoč prst v nebo molečega stolpa, da je odmevalo krog in krog v jasno, mrzlo noč, kakor bi se čule milozvočne pesmi nadzemeljskih bitij . . .

Zvonili so k polnočnici . . .

Jetnik se je zganil, ko je slišal te mile, v pozni, nenavadni uri še milejše glasove. Vzdrhtel je na vsem telesu, dvignil glavo, kakor bi hotel vprašati, kaj pomeni vse to; tisti hip se mu razjasni spomin, srce se mu bolestno skrči in ustni mu nehoté zašepečeti:

»Sveta noč . . . !«

Da, sveta noč, a kje jo praznuje on? Kje? V temni, mokri ječi, vklenjen v težko železje. Samo sredi temnih, neprodirnih zidov . . .

Jetnik se zgane in nasloni ob zid. Sapa mu je tako težka, železje ga tako tišči, gloda do kostij, kot ga ni še nikdar.

Sveta noč . . . ! In on?

Misli mu pohite preko omreženega okna, preko debelih zidov, ki ga zapirajo že leto in dan, prelete mu gore in doline, reke in gozde, prelete dolgo vrsto let njegovega življenja in on je — v rodni vasi kot mal, nedolžen otrok, bivajoč konci vasi v pol podrta bajti sam s staro materjo.

Revščina in nič kot revščina po vseh kotih, kamor pogledaš. Niti potrebne obleke, niti kruha nimata . . . in vendar kolika sreča vlada v mladem, nepokvarjenem srcu! Ne matere ne očeta nima, ima pa staro mater, ki se trudi, da mu nadomesti oba.

V spomin mu pride, kako sta obhajala zadnjo sveto noč, predno mu je umrla še stara mati.

Klečal je poleg upognele, sive starke doli pri stranskem altarju in držal sklenjeni roki. Molil ni, ker ga je motilo prelepo petje na koru, ker so ga motili z zlatom pretkani plašči duhovnikov pred altarjem . . .

Zadremal je v starkinem krilu . . .

Kolikrat je že spal v naročju stare matere in vendar ni imel še nikdar takih sanj! Videl je, kako se je jasno, z zvezdami posuto nebo naenkrat odprlo tam na sredi oboka in zažarela je luč, da mu je slepila oči. Vse zvezde so naenkrat obledele in ugasnile pred to lučjo. Iz nebes je splavala truma angeljev, lepših kakor so bili oni pri velikem altarju, in njih perutnice so bile iz samega suhega zlata. Med sabo so imeli malo dete, čigar glavica se je svetila, kakor solnce. In peli so ti angelji peli, kakor še on ni slišal nikdar! Vedel ni, kaj pojejo in vendar mu je delo tako dobro, tako mehko, da bi najrajše splaval za njimi. Čez nekaj časa priplava za njimi drug angelj, sam, lepši kakor vsi drugi. Ko zagleda njega doli pod sabo, doli na zemlji, krene naglo z zlatimi perutnicami, hoteč se ustaviti v hitrem poletu, a ta hip se odkruši od kreljuti mal košček zlata in pade njemu ravno na lice. Strašno ga speče in že hoče v sanjah zajokati, v tem trenutku pa se spusti angelj iz višav prav do njega,

se nagne nanj in ga poljubi na rožna ustna tako mehko, tako sladko, da se vzbudi iz lepih sanj . . . In glej, nad njim je bila sklonjena vela stara mati, ki ga je poljubljala tako prisrčno, tako vroče na ustna, na licih pa ga je pekla njena žareča — solza . . .

Toda tako polnočnico je obhajal takrat, ko je bil še otrok, nedolžen otrok. Pozneje? . . .

Jetnik je globoko vzdihnil. Morda si je želel te mladostne sreče, te blaženosti? Morda!

Izginila mu je izpred očíj ta slika njegove prve, največje sreče in za njo so se mu vrstile druge, slika za sliko, vsaka groznejša od druge.

Kakor če stojimo na kakem holmu in gledamo pod sabo ležečo ravnino, natanko razločimo pot, ki se vije ob vznožji hriba, se počasi vzdiguje in dospé slednjič na vrh, tako je gledal jetnik v tem hipu vso stezo svojega življenja, ki ga je vodila od prve mladostne sreče po največjih pregrehah in ga slednjič privedla na cilj — v ječo, v železje. Zdi se mu, da vidi kri nedolžnih žrtev na svojih omadeževanih rokah, zdi se mu, da mu uropani denarji leže na duši, mu obtežujejo prsa, da ne more sopsti . . .

In on je do danes proklinjal svet in ljudi, Boga in nebesa, zakaj ga je posvetna pravica obsodila v to, zanj tako grozno peklo, v mokro, dosmrtno ječo!

In vendar je zaslužil — smrt!

Jetnik se strese, vztrepeta in se zgrudi na trdo slamo . . .

Minila je že dolga vrsta let, odkar ni bilo njegovo oko mokro, a nocoj so mu tekle goste, vroče solze po

razkavih licih na okovala prsa — — — — —

Polnočnica je minila. S srečo, zadovoljnostjo na obrazu, z mirom v srcih so se vračali ljudje iz cerkve . . . Sveta noč je prinesla spravo grešnega človeštva z večno-usmiljenim stvarnikom, a prinesla je tudi jetniku srečo, mir, mir katerega ni občutil že leta in leta.

Klečal je v kotu ječe in prelivajoč solze molil do poznega jutra . . .

Tako vesele, tako vzvišene svete noči pač nikdo ni obhajal kakor — on!

XVIII.

Bog ne plačuje vsako soboto.

Resnična povest naša vrši se v času, ko je po vsej Italiji vrelo. Zloglasni Garibaldi, zakleti sovražnik sv. Očeta in Avstrije, zbiral je svojo razuzdano četo, da bi pomagal jediniti blaženo Italijo, seveda ne oziraje se na stoletne pravice sv. Očeta in družih vladarskih hiš,

Ni se čuditi, da je v teh nemirnih časih zavrela kri tudi po žilah isterskih Italijanov in poitalijančenih Slovanov. Mnogo mladeničev in mladih mož zapustilo je svoje stariše in rodbine in pobegnilo preko morja. Saj so takoimenovani rodoljubi skrbeli za to, da se mlada srca vnemó za veliko Italijo.

Tudi v isterskem trgu — imenujmo ga Strmec — bilo je več mladeničev, kateri so v gorečnosti svoji do

Italije zapustili vse in pobegnili v Italijo. Uvrstili so se pod zastavo »patrijota« Garibaldija. Kak duh je vladal med to hrabro četo, prepričal se bo prijazni bralec iz sledečih vrstic.

Cez nekaj let povrnejo se trije Garibaldijevi junaki v Strmec nazaj. Resnici na ljubo sicer moramo priznati, da že pred odhodom v Italijo niso mnogo veljali, vendar pa še niso bili popolnoma brez vere. Vrnili so se brez vsake vere, kar so očitno brez strahu večkrat priznali. A ne samo to, ampak vstopili so v društvo framasonov (prostozidarjev). Pripeljali so s seboj poln zaboj knjižic, v kojih so se razlagali in priporočali brezbožni nauki framasonski. Take knjige delili so potem med jednako-misleče tržane. Ker so bili vsi trije sinovi premožnih starišev, imeli so na razpolaganje denar in zato se ni čuditi, da so v primerno kratkem času pridobili več mladeničev, s kojimi so uganjali najostudnejše in najnesramnejše stvari.

Neki večer pripravili so nosila; okoli polnoči naložili so nanje svojega načelnika, prižgali sveče in glasno prepevaje »libero« nosili ga po ulicah trških in ga donesli na pokopališče. Da so s tem globoko žalili vse dobro misleče ljudi, mi pač ni treba omenjati.

Toda predrznost in brezbožnost njegova je rastla od dne do dne. Kaj storé! Zadnje dni velicega tedna vsak dober kristijan z molitvijo in postom posvečuje spomin trpljenja Zveličarjevega. A naši Garibaldinovci uganjali so najbolj surove burke. Na Veliki petek napravili so veliko pojedino in se vsi prav grdo napili. Vrhunec zlobe pa so storili na Veliko nedeljo.

Mesec april prišteva se med najlepše v Primorju. In če je pri nas le malokdaj o velikonočnih praznikih lepo vreme, je doli na jugu navadno kaj prijetno. Tudi Veliko nedeljo zjutraj leta 18 . . bilo je krasno vreme. Lepo ubrani zvonovi župnijske cerkve pozivljali so verni narod k praznovanju »vstajenja«. Od vseh strani hitelo je staro in mlado v praznični obleki v trg Strmec.

Največ ljudij prihajalo je po južni ulici. V tej ulici je imel načelnik naših framasonov svojo lepo hišo. Potem, ko so celo noč popivali, zbrali so se pri njem, da si okrepčajo svoja hripava grla. Tik hiše stala je kovačnica. V to se spravijo vsi trije junaki in napravijo sredi na tleh precej velik ogenj. Načelnik prinese veliko razpelo in — je vrže v ogenj, govoreč sledeče bogokletne besede: »No, če si res vstal od smrti, pa še sedaj stopi iz ognja.« Tovariši so se na ves glas smejali, a vsi dobri ljudje so z velikim strahom bežali od njih.

„Bog ne plača vsako soboto«, pravi pregovor hrvatski. Tudi naših brezbožnikov ni Bog takoj kaznoval, a tem ostrejša kazen dohitela je vse tri za nekoliko let.

Najmlajši med njimi okusil je najprej sad brezverskega življenja. Domači njegovi jeli so opazovati, da ne išče več družčine, da malo govori, da poseda cele ure in srpo gleda pred se itd. Kmalu se je raztresla novica, da je znorel. Žalostni stariši so to več časa skrivali, a ker je sin od dne do dne postajal slabejši, poklicali so zdravnika, koji jim je svetoval, naj ga takoj izroče v norišnico. Ker ga z lepa niso spravili nikamor, prišli so neki dan iz Trsta štirje čuvaji, vrgli nanj neko močno srajco in ga naložili na voz. Ker si ni mogel

več drugače pomagati, pljuval je na vse strani in strahovito preklinjal. In ko je med gledalci opazil svojega tovariša, rekel mu je: »No, ali vidiš sedaj, da je Bog!«

Besnost njegova postajala je vedno hujša, tako da je kmalu med strašnimi kletvami in velikimi bolečinami mlad na letih, a velik na zločinih umrl.

Prav tako žalostna smrt zadela je družega tovariša. Na nekem potovanju si je prehladil vrat, in ker ni na to pazil, češ, saj sem mlad in čvrst, postala je bolezen njegova nevarna. Zdravnik, s kojim se je posvetoval, povedal mu je žalostno istino, da mu ni pomoči; edino upanje je, ako se dá operirati. To tudi stori, in od sedaj naprej mora neko cevko nositi na vratu. Vendar pa je mladi, nenavadno krepki mož začel hirati. Lotila se ga je sušica in za par let izročili so ga materi zemlji. Za njim žalovala je mlada vdova in mali sinček.

Tretjemu, sicer najstarejšemu in najbolj bogatemu dal je Bog več časa za pokoro. Oče zapustil mu je veliko posestvo in mnogo denarja, toda v društvu svojih malopridnih prijateljev in pa s slabim gospodarstvom je pognal v primerno malo letih vse svoje imetje. Pod starost svojo bil je vesel, akó si mu ponudil par novčičev ali košček kruha. Sinovi nekdanj najbogatejšega posestnika hodijo še dandanes po svetu služeč si v potu svojega obraza vsakdanji kruh. Oče njegov začel je na starost zopet v cerkev hoditi in slednjič je spravljén z Bogom v visoki starosti zatísnil trudne svoje oči.

Na tako očividén naćin kaznoval je pravićni Bog nekdanje junake Garibaldijeve. Bog se ne dá zasmeho-

vati. In če prideš v trg Strmec, vprašaj postarnega možička, naj ti pové žalostno zgodbo framasonov, in globoko vzdihnivši ustregel ti bode drage volje ter ti razkladal na dolgo in široko to malo znano, pa vendar mično in zanimivo povest.

XIX.

Človek obrača, Bog obrne.

Povest iz kmetskega življenja; spisal Vipavec.

I.

Bilo je že pozno v jeseni leta 1847. Solnce je zašlo, mrzla burja je brila čez goli Kolk in divjala po vipavski dolini. — Ljudje so se stlačili in zgnjetli na ognjišča in si greli zmrzle ude ob plapolajočem ognju; za kratek čas so žorili turščico, vmes si pripovedovali pravljice in dogodke iz davnih dnij. Če se še ni posušil sod v hramu, priromala je tudi majolika v družbo, krožila iz rok v roke; pesen se je vrstila za pesnijo, šala za šalo, dokler ni opomnila skrbna mati brezskrbne družine, da je čas zmoliti rožni venec.

Tako nekako je potekal jesenski večer Grivčanom, prebivalcem male vasice, ki stoji na rebri strmega Kolka. V vsaki hiši so se razlegali glasovi nedolžnega veselja, samo največji dom je bil videti zapuščen in mrtev. Kako tudi ne, saj je imel samo dva stanovalca, in še ta dva sta bila vse prej nego vesela. Ni jima kratil prijazen pogovor dolzega večera, molče sta strmela

pred-se, vsak zatopljen v svoje misli: Miha Petelin, sključen in nadušljiv starec, je vpiral svoje lisičje oči v žrjavico in premišljeval, koliko mu je dolžen ta sosed, koliko oni; veselje mu je zaigralo na vpalem licu, ko je v mislih preračunal, za koliko se mu bo povečal zakopani zaklad. Ponosen je bil sam pri sebi nanj, saj si ga je sam pridobil, zakaj oče mu je zapustil zemljišče srednje mere, kar je bilo denarja, izplačal ga je sestri za doto. Mihi ni dišalo težavno poljsko delo, rajši je dajal polje v najem, sam pa je kupčeval, kar mu je prinašalo več dobička, zlasti ker ni bil prerahle vesti. Kupoval je živino in poljske pridelke samo tedaj, kadar so bili kmetje v najhujši stiski za denar; prodajal, kadar so bili v največji zadregi, kakor spomladi za seno in seme. Posojeval je tudi denar, seveda samo na oduške obresti. Tako se je množil srebrni kup od leta do leta, tudi število dolžnikov je neprestano raslo, skoro vsi grivški gospodarji so mu bili dolžni; temu je kaj posodil, oni mu ni mogel plačati najemnine. Miha se ni oženil, žena se mu je zdela potrata. Ni mu bilo mar, da ga sovraži cela soseska, sreče je iskal samo v denarju. Da bi si mogel kdaj napolniti oni skriti sodček s šmarnimi tolarji do vrha, pa bi bil zadovoljen! Take in jednake misli in želje so rojile skopuhu neprenehoma po glavi.

Poleg njega je sedel krepek mladenič, nečak njegov, Ivan po imenu. Tudi on je molčé premišljeval, toda ne o tolarjih in peticah, duh mu je plaval drugje. Spominjal se je onih zlatih časov, ko je poslušal ljubo mamicu, ki mu je znala toliko lepega povedati v podobi

mičnih pravljic in povestij. Bili so zanj blaženi časi, žal, da so minuli hitro, kakor prijetne sanje. Oče, premožen lesni trgovec, se je v gozdu ponesrečil, tudi mater mu je kmalu za tem pobrala neusmiljena smrt. Ivan, komaj dvanajst let star, je prišel v roke materinemu bratu, Mihi Petelinu. Čudno, da ni sirota podivjal pri svojem varuhu, ki je samo na to gledal, da mu je deček delal od zore do mraka, zakaj Miha je bil preskop, da bi si najel posla, ko je dobil Ivana v svoje kremplje. Deček je trpel voljno, vse je molcé prenašal, kar mu je naložil sitni starec, dasi ni čul iz stričevih ust nič družega, kakor godrnjanje in preklinjanje. Vendar se Ivan ni pokvaril, zlati nauki, ki mu jih je vcepila mati v srce, niso pali na nerodovitna tla, marveč krepko so pognali, iz dobrega in poslušnega dečka je vzrastle vrl in pameten mladenič, da mu ga ni bilo para po vasi. K temu je mnogo pripomogla tudi sosedova družina, kamor je zahajal o nedeljskih popoldnevih. Človek je že tak, zlasti v mladosti, ko mu je srce polno, ko vse vre in kipi v njem, da mora imeti koga, s komur deli svoje veselje, kogar povpraša za svet, kómur zaupa svoje skrivnosti, komur potoži svoje križe in težave. Kobalovi so bili dobri ljudje, radi so ga imeli kot svojega, on se je čutil med njimi domačega, kadar je le utegnul, stopil je k njim »v vas,« ko je bilo doma vendar tako pusto! Čez jeden mesec se mu izpolni srčna želja, o božiču, za svoj god, postane polnoleten in prost. Takoj se loči od strica in prične gospodariti na posestvu, ki sta mu je zapustila roditelja. Sam morda? Kaj še! Naslikal si je že v duhu prijetno življenje, ki ga bo imel s Kobalovo

Metko, najlepšo in najpridnejšo deklico daleč na okoli. Vprašal je sicer še ni nikdar, ali ga bo hotela, vendar je bil trdno prepričan, da mu ne odreče svoje roke, kakor nje roditelji ne.

V te misli zatopljen je popolnoma pozabil na ogenj, ki je skoro ugasnil. Starca strese mraz, vzdrami se iz sanj in zarenči: »Vrag te! Neti, zaspanec, in skuhaj večerjo!«

»Kaj hočete, stric, močnik ali polento?« vpraša Ivan mirno in položi nekaj polen na žrjavico.

»Kaj močnik, kaj polenta!« hučuje se Miha. — »Fante, kaj ne veš, kako draga je zdaj moka? Koliko petičic se bo še dobilo za turščico! Kuhaj krompir v oblicah, deni dvajset bolj drobnih krompirjev in deset oblic. Nič več! Kam staviš toliko drv? Kaj jih ni škoda?« pravi starec kašljaje in odvzame že goreča polena z ognja.

Ivan ne odvrne nič in stori, kar mu je velel stric, potem pa vpraša: »Stric, koliko premoženja imam po roditeljih?«

Miha se preplasi. »Kaj čenčaš?« dé osorno.

»Rad bi vedel, kaj in koliko sta mi zapustila oče in mati!«

»Kaj te briga!«

»Kaj me briga? Za svojo last vendar lahko povprašam, kadar hočem, zlasti zdaj, ko dopolnim postavna leta. Če mi ne poveste vi, pojdem pa v sodnijo vprašat!« odvrne Ivan odločno.

Miha se zmede. Ta krotki in ubogljivi fant govori tako oblastno o svoji dedščini, katere se je skopuh že

davno v mislih polastil, meneč, da mu ostane Ivan vedno ponižen hlapec pri hiši. A zdaj odšteti mu toliko stotakov in mu prepustiti hišo in polje! Zona spreleti skopuha po vseh kosteh, sapa mu poide, in krehaje ga nekako osorno vpraša: »I, zakaj bi pa rad zvedel tako naglo?«

»Imeti čem še pred pustom premoženje v rokah, da se oženim.«

To je bila strela z jasnega za Miho. Da se mu je začel podirati strop na glavo, ne bi se bil tako prestrašil. Oženiti se misli Ivan! Starcu se pri ti misli zvrtil v glavi, vendar se kmalu domisli stari lisjak, da s silo nič ne opravi, zato reče prijazno: »Dobro, dobro! Toda tako važne zadeve sklepaš za mojim hrbtom, brez mojega dovoljenja?«

»Dozdaj še nisem nič storil, mislim samo.«

»Kaj pa misliš, Ivanče?« poizveduje Miha.

»Pred pustom se oženim!« pravi Ivan, misleč si, hiteti je treba, da mi kdo ne odpelje Metke. »Menim, da bi bilo pri sosedu Kobalu najbolje.«

»Prav, prav, bomo že napravili, Ivan!« pravi Miha in umolkne, da ne bi izdal nasprotujočih mislij. Ivan se je veselil v svoji priprostosti, da je stric pripravljen podpirati njega namere. Žal mu je bilo, zelo žal, da ga je poprej tako ostro sodil, zdaj šele je spoznal, da ima pod hrastovo grčo vsaj zanj dobro srce. Tako v mladi glavi, drugače v stari. Miha je premišljeval in premišljeval, snoval črne naklepe in načrte, kako bi mogel Ivana dobro opehariti, da bi mu le ne bilo treba prav nič dati.

Med tem se je skuhala borna večerja, katero sta povžila molčé. Ivan je pomolil pred jedjo in po jedi, Miha pa nič. Ivan se je odpravil v hlev živino opravljat, starec pa si je poiskal čudno stvar, ki je bila pred več nego tridesetimi leti suknja francoskega vojaka. V te raztrgane cape je zavil kosti svojega telesa, polhovko si je potegnil čez ušesa in jo zavil v krčmo.

Kaj, v krčmo? Miha in krčma, kako naj se to vjema? Miha res ni še nikoli plačal za merico vina, ne sebi, še manj pa komu družemu, vendar je bil stalen gost pri Pipanu. Tu so se shajali lahkomiselni in zapravljivi kmetje, ki so prodali svoj pridelek kmalu po trgatvi, a pozneje pili pri krčmarju za drage denarce. Bili so z večine Mihovi dolžniki, dasi neradi, vendar so pitali lakomneža, ker so se ga bali, da bi jim še bolj stopal za vrat, če bi mu ne dajali piti, ali izostali iz krčme.

Od mrāza ves trd je prikašljajal in prisopihal Miha k Pipanu, nadejajoč se dobre večerje in obilne pijače na stroške tujih mošenj. Nekaj kmetov je že sedelo na ognjiški klopi, pridno so vlekli iz stolpičastih pipic, a še pridneje iz majolike. Vsi so utihnili, ko je vstopil Miha, samo Matevž iz Polževega malina se ni dal oplasiti. Čemu neki, saj je bil premožen in neodvisen posestnik, ki se ni bal nikogar. Bil je varčen, minulo je leto za letom, da ni potrošil krajcarja po nepotrebem, toda nocoj ni vedel od veselja, kaj bi počel, ko se mu je doma družina pomnožila. Mahnil jo je tudi on k Pipanu in plačeval vrč za vrčem. Ker ni bil pijače navajen, zlezlo mu je vino kmalu v glavo. V tacih slu-

čajih je človek gostobeseden, nadležen in siten. To je izkusil Miha; ni se še dobro skobacal na ognjišče in utešil nadležljivi kašelj, kar ga začne zbadati Matevž: »O, Miha, kaj se postavlja svet na glavo, da prideš tudi ti v krčmo?«

»Jaz že prihajam,« odgovori starec, »a tebe ni nikoli videti tu pri Pipanu. Daj mi vrč, daj, da si privežem dušo!«

»Rad, rad, ljubček moj, če daš tudi kaj za vino, drugače pa pij sam!«

Starec ga pogleda debelo.

»Ali te ne bi bilo sram, da jaz plačujem za takega bogatina?« draži ga Matevž.

»Kdo je bogatin, kdo!« huduje se Miha. »Teh par krvavo prisluženih petic ne more nikdo videti, vse mi jih zavida in oponaša? Jaz bogatin? O, da bi res bil!«

»Ne bodi tako otročji, Miha, saj vemo, pri čem da smo. Povej rajši, ali piješ z nami ali ne?«

»Nimam denarja pri sebi,« izgovarja se starec.

Matevža je grozno zveselilo, da je spravil skopuha v zadrego; videč, da vsem ugaja, nadaljuje z zbadanjem: »Ne vém sicer, kako je s tabo in tvojo dušo, Mihče moj, toda toliko vere imaš še pri botru Jožetu, da ti dá par bokalov na kredo.«

Miha bi najrajši vstal in Matevža lopnil, a premaga se, srdito pogleda po kmetih, ki se mu smeji v pest, in pravi z zobmi škripaje: »Kaj te briga, ali pijem ali ne pijem! Danes se mi ne ljubi!«

»Ha, ha,« krohota se nagajivi Matevž. »Zdaj se ti ne ljubi več piti, ko bi moral plačati, ti bogatin ti!«

Kdo vé, kaj bi še počel hudomušni Matevž, da se ni potegnil krčmar Jože za Miho, ker se ni hotel zameriti oblastemu starcu. »Ne bodi siten, Matevž!« pravi, da bi spravil razgovor na drug predmet. »Če vidiš, da te zapušča pamet, molči in pusti ljudi v miru! Kako je kaj s kupčijo, Miha, kako?«

»Slabo, slabo,« odgovori Miha. »Ta burja mi napravlja hudo sapo, nikamor ne morem, ne peš, ne z vozom.«

»Vreme je res slabo, še zdravega ubije ta burja, da ni za nobeno rabo. Tebi pa še bolj škodi, ko si slaboten. Postrežbe ti manjka, Miha, postrežbe. Pripravi si gospodinjo k hiši!

»E, Jože, Jože, ne bodi tako prismojen!« loti se Matevž znova. »Katera pa bi bila tako neumna, da bi šla k Petelinovim, — kjer bi še neslanega močnika stradala!«

Kmetje se komaj zdržujejo smeha, Miha plane po koncu, toda hud kašelj ga prime in vrže nazaj na klop. Ko ga nekoliko pojenja, tolaži ga krčmar in pravi: »Nikar se ne jezi, Miha, saj vidiš, da ne ve, kaj govori v vinjenosti. Ti bi letos poiskal Ivanu nevesto, lahko bodeta izbirala med najboljšimi dekletki cele doline. Kako prijetno bi bilo za-té, Miha!«

»Fant se ne bo ženil,« odvrne Miha nevoljno.

»I, če se ne mara oženiti fant, daj se pa ti!« pravi gostobesedni krčmar pol resno, pol šaljivo. »Šest križev, to še ni taka starost! Koliko jih je, ki se še kasneje oženijo! Gospodarstvo je neobhodno potrebno gospodinje!«

Matevž se zakrohoče na ves glas. »Vidim, da si popolnoma ob pamet, Jože! Miha, ki se bolj trese za krajcar, kakor berač za petico, ta naj se ženi? Najzadnja dekla bi se pomišljala!»

Zdaj je bilo Mihi preveč. — Razburjen skoči z ognjišča in zagrozi Matevžu s hripavim glasom: »Čakaj, strela, prideva še skup! Tega ti ne pozabim nikdar! Nalašč se oženim in izberem najlepšo, da bodete vedeli, kdo je Miha Petelin!»

Sapa mu poide, moža zgrabi kašelj. Ko se malo oddahne, potegne raztrgani plašč in odide. Ko zaloputne vrata za sabo, ni bilo smejanju ne konca ne kraja, vsi so bili veseli, da so se znebili nadležne pijavke.

II.

Ni še Ivan opravil vsega, kar privihra stric domov. Tako razjarjenega še ni videl z lepa, grozne kletvine so se vsipale iz starčevih ust. Ivan je poslušal nekaj časa, a ko se ni hotel stric pomiriti, prižgal je leščerbo in odšel v svojo sobico. Tam je pokleknil pred Marijino podobo, opravil večerno molitev in se vlegel. Kmalu ga je zazibal spanec v prijetne sanje; pravičnik ima mirne noči, ne pa krivičnik.

Miha je še dolgo preklinjal, a naposled se mu je ohladila jeza in je začel premišljevat, kar mu je svetoval krčmar. Sprva se mu je zdela misel neumna, a ni se je mogel ubraniti, saj se mu je v zadnjih letih večkrat sama od sebe vsiljevala. Res, žena stane — tako je modroval Miha — a tudi kaj prinese, dela pri hiši. Há, prijetno bi bilo, če bi se sukala okoli Mihe in mu

stregla, želje brala iz očij. Misel mu je ugajala bolj in bolj, kar zdravega se je čutil in pozabil vso naduho! Po dolgem premišljevanju je dozorel v njem trden sklep, da se oženi, navlašč, da zaveže vsem zavistnikom zlobne jezike!

Katero pa naj vzame? Miha se ni dolgo pomišljal, Kobalova Metka se mu je zdela kar zanj ustvarjena. Če njo dobi, dve muhi na jeden mah! Sebe zadovolji in Ivana ukroti! Ali ga bo Metka hotela? Miha si je bil tega popolnoma svest, oče njen se mu ne bo ustavljal, ker je njegov dolžnik, dekle se ga ne bo branila, saj ima Miha več tolarčkov, kakor vsi Grivčani skupaj.

Dolgo je Miha premišljeval in čepel na ognjišču, dokler ga ni začel tresti mraz, da je moral misliti na posteljo. Poprej je še dobro pretipal, če so vsa vrata zaklenjena, stopil v izbo, zamašil zamreženo okence, odmaknil nekaj desk na tleh, da se je pokazala prst, brskal nekaj časa po nji in odmašil sodček, ki je bil zakopan. Posvetil je vanj in zablesketalo se je v njem samo srebro. Ta pogled je bil Mihi nadzemski slast; oko se mu je isknilo, ves život je trepetal od radosti, usta so mu šepetala: »O tolarčki, moji ljubi tolarčki! O da bi vas bilo še jedenkrat toliko!« Ko se je navžil in nasrebal rajskih čutov in nagledal krivičnega denarja, je varno in previdno zagrebel sodček in potem zložil deske nazaj. Vlegel se je v posteljo, dolgo se mu ni dalo zaspati.

Drugo jutro jo je mahnil Miha h Kobalovim, da si prej ko prej odpravi nadležno skrb z ram in zasnubi

Metko. Ustrašil se ga je Kobal, ko ga je zagledal. »Oh, ob četrt prašiča bom!« je vzdihnil in se pomaknil s praga v hišo. Kmalu za njim je pristorkljajal tudi Miha in poželjivo ogledoval krače in drugo prašičje meso, ki je še viselo v šinjaku.

»Lepega prašička si zaklal, Kobal,« pravi starec in sede za ogenj.

»Ni mu bilo kaj reči,« odvrne Kobal. »Škoda, da nimamo toliko piče, lahko bi se bil redil najmanj do sv. Vincencija.«

»E kaj, bo pa toliko več vrgel oni, ki ti še kruli po hlevu.«

»Bog daj, saj sem tako v stiskah, da se kar lupim od skrbi, žena bolna, ti, grof, davkarija . . .«

»Mene ne šteje, jaz te ne bom tirjal za obresti.«

Jurij ga pogleda neverjetno. »Kaj praviš?« vpraša v nekem sladkem dvomu.

»Letos ti ne bo treba dati obrestij, če storiš, kar želim.«

»Reci, reci, kaj hočeš!« sili Jurij oveseljen.

»Gospodinje mi je treba, daj mi svojo punico!«

»Rad, rad,« hiti Kobal ves blažen. »Tudi Metka se ne bo branila, prav rada ga vidi, tvojega Ivana.«

»Kaj Ivan, kaj Ivan!« zagrmi Miha. »Ivan je še premlečen za ženitev, meni daj punico, meni, jaz potrebujem gospodinje v hiši!«

»Kaj — ti, ti, Miha!« jeclja Jurij prepaden.

»Jaz, jaz, Miha Petelin, jo zahtevam,« poudarja Miha. »Če ne — saj veš, Kobal, da zapleševa tako, da se ti bo zvrtilo! Stori, ali punico ali boben!«

Ubozemu Kobalu je pala pipica iz ust, revež ni vedel, kaj bi dejal. Nazadnje se vendar nekoliko zbere in pravi malodušno: »Rekel bom Metki, če bi hotela, ali siliti, siliti svojega otroka v težavni zakonski stan, mi ne dá ne srce ne vest.«

»Ne čenčaj vendar, saj sva moža,« zareži Petelin osorno. »Daj mi hčer, če ne zapoje boben! Stori tedaj, da se ne boš kesal, ko bo prepozno. Kaj meniš, da bi jaz ne mogel izbrati druge, bogate neveste? Usmilil sem se tebe, ne povračuj dobrote s hudim! Kje je danes Metka, da je ni videti?«

»Najbrže je v izbi,« odgovori Kobal, Miha pa odide v izbo rekoč: »Treba se bo priporočiti za koline.«

Metka je tako hitela sekati meso za klobase, da ni zapazila starca, ki je vstopil za njenim hrbtom.

Toda zagnal ga je hud kašelj in Metka se je obrnila prestrašena.

»Vi tukaj? Kaj pa hočete?«

»O nič, nič, Metka,« sladka se Miha. »Malo pogledat sem te prišel.«

»Mene ni treba gledat hoditi, saj nisem komedijašica,« odgovori Metka, nekaj nevoljna na Miho, ker ji je vzela cunje, ki jih je obesila na Mihov vrtni plot.

Miha ni bil posebno zgovoren, zlasti v pogovoru z ženskami je bil neroden in neukreten, zato ni vedel, kako bi začel, kaj bi dejal, da bi prišel na to, kar je mislil povedati. Premišlja in premišlja, nič pametnega, nič prikladnega mu ne pade na um, naposled se pa vendar osrči in pravi: »Ali me imaš kaj rada, draga Metka?«

Zavzeta ga pogleda deklica, ne vedé, kaj hoče in misli starec. »Saj se moramo vsi ljubiti med seboj, zakaj bi vas ne imela rada, dasi ste mi pobrali cunje,« pravi smeje se.

»Kakšne cunje, Metka? Ti se motiš, ti me dolziš po krivem! Veter jih je vzel, ne jaz. Kaj bodo meni cunje!«

»Nič se ne izgovarjajte, vzeli ste jih, jaz dobro vem, da jih imate, Ivan mi je povedal, ki jih je videl pri vas,« pravi brezskrbna deklica.

»Ta vražji fant me črni povsodi« huduje se Miha. »To je hvaležnost za vse skrbi, Bog ga potiplji!«

»Kaj se jezite na Ivana? On vas vedno zagovarja, če le more.«

»Pustiva to!« pravi starec nevoljen. »Ali mi boš dala kaj kolin?«

»Saj vam je dal oče že celo kračo in zabele!«

»To je druga stvar, daj mi ti par klobas, ki jih boš danes napravila!«

»Če mi bo oče dovolil, drugače pa ne!«

»Oče bo gotovo dovolil, kdaj čem priti ponje?«

»Kadar hočete, pod noč bodo gotove.«

»Dobro, Metka, dobro, zvečer pridem, pa ti še kaj lepega povem«, pravi Miha in odide.

III.

Veselo je žvižgal Ivan na vaškem studencu, kamor je prignal napojit kravo in junico. Sreča mu je odsevala z jasnega obraza, zakaj videl je zjutraj, da je stric odšel k sosedovim, kjer je brezdvomno poizvedoval, ali

bi mu dali hčer ali ne. Vrnil se še ni domov, najbrže je šel iskat snubačev k sorodnikom, da se opravi in izvrši ta velevažna zadeva po stari častitljivi navadi. »O, da bi bile kmalu pri kraju te ceremonije!« misli si fant. »Potem se mi prične novo življenje, ko pride Metka v hišo. Glej ga, volka!« pravi Ivan, zadovoljno se smejoč, ko se ozre po poti.

Res, volk je prihajal brzih korakov, bil je v prijazni podobi Kobalove Metke, ki je hitela po vode. Ko zagleda Ivana, se ustavi prestrašena in si hiti brisati solzne oči.

»No, no, kaj se me bojiš, Metka, da me gledas tako osuplo,« nagovori jo Ivan.

Dekle ne odgovori, samo s predpasnikom si zakrije obraz, da je ne bi videl objokane on, a ko postavi škaf pod curek, zapazi Ivan nje solzne oči.

»Metka, kaj pa ti je, da se jočeš?« vpraša jo sočutno.

»A nič, nič.«

»Nič? Metka, povej mi, dva lažje nosita gorje,« prigovarja ji Ivan prijazno.

»Pojdi za kravama, da ti ne uideti,« izogiblje se Metka.

»Nikamor ne pojdeti, jaz pa ne grem, dokler mi ne poveš, kaj se ti je pripetilo hudega,« pravi Ivan odločno.

Deklica ga tožno pogleda in dé: »Kaj tebi mar, če veš moje bolečine ali ne!«

»Kaj meni mar! Metka, ali me hočeš zaliti? Reci, če je mogoče, jaz ti pomorem!«

Nekaj časa se še izgovarja, nazadnje mu vendar razodene ihtěč svojo bol. »Tvoj stric — tvoj stric je rekel — je rekel mojemu očetu, da ga — zarubi, če, če — —«

»No, kaj če . . .«

»Če ga ne vzamem jaz — jaz za — za moža.«

Ivan osupne, a ko malo pomisli, pravi ji glasno se smejoč: »Beži, beži, Metka! Stric se je pošalil z očetom, prišel je za-me snubit, ne za-se. Kaj me res ne maraš, Metka?«

»Oh, ni tako, ne,« odkima deklica pobita. »Tudi jaz sem tako mislila, a oče je dejal, da Miha zahteva odločno mene za svojo ženo, sicer nas zarubi.«

»O Bog!« vzdihne mladenič in ostrmi.

»Pojdi, Ivan, pojdi, da naju kdo ne vidi!« pri-ganja ga Metka, plašno se oziraje po poti.

Ivan si potegne roko čez čelo in jo vpraša s tresočim glasom: »Metka, ali bi hotela biti moja žena?«

»Oh, Ivan!« šepne mu v odgovor, solze veselja ji napolnijo oči.

»Podaj mi torej roko«, pravi mladenič vesel. »Naj naju vidi celi svet, od danes si ti moja nevesta. Če nama Bog dá srečo in zdravje, po sv. Treh kraljih bo poroka, naj reče in počne stric, kar hoče! O božičih postanem polnoleten in neodvisen od strica, ki mi je bolj zopern, kakor sam nevem kdo. Če se mi bo vstavljal, poiščem si pravice! Ne boj se torej, ljuba Metka! Upajva, da se bo vse gladko izteklo!«

»Upajva in moliva!« de Metka in pristavi: »Še nekaj te moram vprašati. Kaj naj rečem tvojemu stricu,

če me kaj vpraša? Danes pride k nam po klobase in mi bo nekaj lepega in važnega povedal, kakor mi je bil obljubil.«

»Bodi prijazna, ne reci mu nič, a za odgovor na vsa vprašanja mu natlači dve črevesi z repo in mu jih daj namesto klobas, da izve nenasitljivi starec, pri čem da je. Za zdaj pa z Bogom, Metka!« pravi Ivan, pomaga ji polni škaaf na glavo in steče za kravama, katerima se je malo ljubilo skakati po mrzli burji in stasli rajši domov v gorki hlev.

Zaman je pričakoval Ivan svojega strica, da bi mu povedal, kar mu je težilo srce, cel božji dan ni bilo starca domov. Hodil je od dolžnika do dolžnika, tirjal in pobiral obresti, tu so mu morali napraviti kaj dobrega v kozici, tam se je navlekel domače kapljice. Vesel je bil, mošnja polna in trebuh poln, še celo glava mu je bila polna vinskih duhov. Vesel je bil torej Miha, zakaj bi pa tudi ne bil, saj je bil na poti k svoji nevesti, ženin in veselje, to se podá drugo drugemu!

Metka je bila sama v kuhinji in cvrla zabelo, oče je opravljal živino. Zelo se je spremenila deklica tekom minulega dné, izginila je z nje rudečega lica otroška veselost, ki jo je še zjutraj navdajala. Huda skrb jo je morila, kaj bo in kaj bo, toda tolažila jo je tudi notranja zavest, da ni sama ničesar zakrivila in da bo ljubi Bog že kako preložil to skrb.

Ni se še vrnil oče iz hleva, ko vstopi Miha.

»O Metka, ljuba moja Metka, ali si mi pripravila klobase?« pozdravi jo, ko se je nakašljajal.

»Prišli ste prepozno, obesili smo jih že v dimnik«, izgovarja se Metka.

»A, to pa ni lepo, prav res ni lepo, Metka, da ne držiš dane besede!« kara jo starec.

»Saj vam nisem nič obljubila, rekla sem vam, da dobite dve klobasi, če oče to ukaže, oče pa ni nič rekel!«

»E, koliko veš ugovarjati! Oče gotovo ne bo hud, daj mi jih torej, daj!

»Pustite, naj se nekoliko posuše, potem bodo okusnejše,« prigovarja mu deklica, nekoliko boječ se razdražiti skopuha, zakaj pripravila je dve klobasi iz repe, kakor ji je svetoval Ivan.

»Ne, ne, Metka, jaz bi jih rad nocoj! Daj mi jih, glej, tisti dve, ki sta zunaj kljuk,« pravi starec s prstom kažoč na drog klobas, visečih v dimniku. Metka namreč je nalašč obesila oni dve repni klobasi izven kljuk, na katerih je slonel drog, druge klobase so visele med kljukama.

»Če jih hočete imeti po vsi sili, vzemite si jih, pa samo dve!«

Miha res stopi na ognjišče, sname oni dve klobasi in ji vtakne v žep.

»Že prav, Metka moja! Vidim, da me imaš res rada. Ti dve sta za one štiri! Kako lepo dišita, ha! Obesila si jih nalašč, da bi me malko podražila, ti goličica ti!« pravi lakomnež zadovoljno se smejoč in poboža deklico po lici.

„Pustite me v miru!« zakriči Metka in ga krcne po roki.

»Glej, glej, kako je huda! Bo že boljše, ko se me boš malo bolj privadila!« smeji se starec in odide.

Danes se je čutil zadovoljnega, uveril se je, da ga ima Metka res rada, sicer bi mu gotovo ne napravila tolikih klobas! Ker pa je bil dobre volje, ni se spravil domov, ampak v krčmo, da bi se pobahal kot srečni ženin in tako opral včerajšnjo sramoto.

Jože Pipan se tudi nocoj ni mogel pritožiti, da mu je dolg čas. Zbralo se je še več pivcev za ognjiščem, nekaj jih je prišlo, ker so menili, da ne bo več Mihe, nekaj pa iz zvedavosti, zakaj razširila se je novica tudi po Grivčah, da so začeli fante loviti, da bi jih vtaknili v vojaško suknjo in jih poslali nad uporne Lahe. Nič kaj veseli niso bili njih pogovori, skoro vsakdo je imel sina ali ljubega sorodnika, za katerega se je bal; zakaj v onih časih je le malokdo prišel zdrav od vojakov; če je sploh prišel, kogar so vjeli, poganjali so ga iz kraja v kraj, iz vojske v vojsko, dokler ni poginil Bog vé kje v tujini. Razume se, da možakom ni kaj tekla govorica ob tacih mislih, razdrli so sicer marsikatero učeno in bistrourmno, zakaj so pač ljudje tako neumni, da se koljejo med seboj, ko bi vender lahko v miru živeli; marsikatero pametno so vganili, toda pravega veselja, zabavnih in šaljivih pomenkov le ni bilo. Ta težki oblak, ki je tlačil in moril celo družbo, se je razpršil, ko je prišel Miha. Vsi so se začudili, da je na starčevem obrazu nocoj odsevala nenavadna veselost in zadovoljnost, še bolj so se zavzeli, ko jih je proti svoji navadi ogovoril.

»Kaj pa je novega, kaj, možje?«

»I, pravijo, da bo spet vojska z Lahom,« odgovori mu Tone s Trate. »Bil sem danes v Trgu in slišal, da

nam bodo lovili fante, kakor še nikoli, Bog jih ne vdari, teh biričev!»

»Kaj to, če nam lové fante!» meni trdosrčni Miha. »A ti Mažari in Lahi se bodo začeli preganjati gor in dol po cesti, vse nam bodo pojedli, pobrali in pokradli, kar se bo le dalo. To, to me boli!»

„Dobro je, da smo pri cesarski cesti, a v vojski smo pa reveži, vedno so ti vojaki nad glavo, zdaj je treba priprege, zdaj stanovanja in hrane, a za vse ne dobimo véasih niti hvale. Božja oblast, ali je to pravica!» huduje se Jože Ivanov. Mož vendar ni pozabil v svojem modrovanju, da mu ne bi škodilo, če se prikupi Mihi, da bi lažje dobil kaj denarja na posodo, zato prime majolko in jo ponudi oderuhu rekoč: »Ná, Miha, pij, če te je volja.»

»Če ni drugače, pa bom, nó,« odgovori Miha in krepko potegne iz posode, potem si obriše mokre sčetine pod nosom in pravi: »Dobro vince! Mislil sem poprej nekaj večerjati, no pa taka kapljica se prileže tudi na prazen želodec. Kje pa imaš svojo gospodinjo, Pipan?»

»V izbi krpa,« odgovori krčmar. »Ali bi rad kaj za pod zobe, Miha? Dobre klobase imam, polno masti sem dal nasekati vanje. Ali naj ti speče jedno?»

»Ne, ne, danes imam sam klobaso s sabo, samo pripravi naj mi jo. Koliko pa zahtevaš za zabelo?» povpraša Miha in izvleče iz žepa klobaso.

»Ker si ti, spekel ti jo bom zastonj,« pravi krčmar in pokliče Marijano v hišo, da pokaže svojo umetnost na Mihovi klobasi.

»Glej, glej, kako je velika!« čudijo se nekateri, ko se je cvrla v ponvi.

»Dobra mora biti,« menijo drugi. »Vsa je belkasta, veliko masti je v nji!«

»Kje si jo pa dobil, Miha?« poizveduje radovedni Jože. »Pri nas ne delajo taci.«

»Pri nas, pri nas, v naši vasi! Nevesta mi jo je dala,« pohvali se in pobaha Miha.

»A-a,« zavzamejo se kmetje drug za drugim.

»Pri Kobalovih sem klal včeraj, drugje že dolgo ne,« meni Jakuž, ki je opravljal službo vaškega klavca.

»Glej ga, glej ga, včeraj ni hotel nič slišati o ženitvi, danes pa že prinese klobas od neveste,« hiti Pipan. »Čudno se mi je zdelo, da bi ti, Miha, ki imaš vender kaj več v glavi, ne uvidel, da vama je treba žene v hiši. Nista napačno izvolila, punica je pridna in dobi celo posestvo. Ivan in Metka bodeta lep par, kakoršnega že dolgo ni bilo videti!«

Miho popade jeza. »Kaj Ivan, ki se mu še cedi mleko iz ust! Past naj gré, pa ne ženit se!« kriči starec. »Jaz in Metka, midva se bodeva vzela!«

Vsi osupnejo in začno drug drugega pogledovati, novica ni jim hotela v glavo. Trhli in skopi starec, ki je z jedno nogo že v grobu, naj vzame mlado dekle!

»To ni nič čudnega,« prične krčmar, da bi pretrgal neprijetni molk in olepšal Mihovo početje. »Prav si storil, prav! Dovolj si se že trudil na svetu, zdaj si pa le privošči kako veselo in lepo urico! Ali si že go-

voril z dekletom? Dandanes mislijo take vrtoglavke drugače, kakor si želé njih roditelji. Kobal je bil seveda zadovoljen, kaj pa pravi dekleté?!«

»Kaj pravi, kaj pravi! Kdo pa vpraša po tem! — Saj vidiš, da mi je pripravila dve najboljši in največji klobasi. Ali ni to več praznega govorjenja?«

»Danes bo dal Miha za par bokalov na vse to veselje, da dobi tako dekleté!« ogласi se večnožejni mesetar Soht.

»Počakaj, da povečerja,« odgovori krčmar namestu Mihe. »Klobasa je že gotova, Marijana, na krožnik z njo, brz vilice in nož, pa kruha ne pozabi! Ali češ imeti na mizici, Miha, ali položiš kar na koščeno mizo?«

»Le na mizico, kolena se mi preveč tresejo od mraza,« dé Miha.

Kmalu se je kadila klobasa pred njim. Dvakrat, trikrat požre sline in začne moško rezati. Takoj preneha, nož mu pade iz rok, Miha ostrmi. Kmetje pogledajo, kaj naj to pomeni, a ko zapazijo samo čisto repo v črevesu, zaženó krohot, da so kar pokrivače zašklepetale na steni. Miha popade krožnik in ga tresči na tla, potem jo popiha, kakor da ga je odnesla kraška burja.

Precej časa je trajalo, da so bili mirni Pipanovi gostje.

»Prav mu je napravila punica, prav, temu prismojencu!« méni jeden.

»Ubogi Kobal, ki je starcu nekaj dolžan!« pristavi drugi. »Jaz ne bi hotel biti v njegovi koži, Miha ga bo odrl na meh!«

Vgibali in vganili so že marsikaj o tem nenavadnem dogodku, prešli na drug predmet, iz tega spet na

drug, a nazadnje, ko so jih začele klicat hoditi skrbne zenice, so bili zopet pri repni klobasi in odhajajoč so bili vsi tega mnenja, da toliko smeha niso še nikoli vzili, kakor ta večer.

Miho je sramota tako poparila in zmedla, da še misliti ni mogel jasno. Ko pride domov, zleze molčé za ogenj, kjer se je grel Ivan. Začudi se mladenič, videč strica tako upalega. Starec misli in misli, nikakor mu ne gré v glavo, da bi Metka nalašč kaj takega storila. Najbrže se je zmotila. Miha potegne tudi drugo klobaso iz žepa in jo prereže. Sama repa se vsuje iz nje. Ivan ga pogleda in pravi: „Zdaj veste, pri čem da ste! — Morda si domišljujete, da bo cel svet tako plesal, kakor mu bodete vi žvižgali? Jaz ne, ona tudi ne! Samo to vam rečem, da mi izročite mojo last takoj po božiču če ne, poiščem si sam pravice!“

Reksi odide. Miha pa se vglobi v globoko premišljevanje. Še-le Ivanove besede so mu pojasnile vso stvar. Ivan je Metko naučil, kako naj njega, sivolasega, starca spravi na led. Krčevita srditost ga popade pri misli, da se mu bo cela dolina smejala. Ali, kaj sramota, Miha ni vtegnil dolgo premišljevat, kako bi se maščeval, druga, silnejša skrb ga je popolnoma prevzela. Še advent, in Ivan izpolni svoja leta! Celo posestvo in toliko denarja mu izročiti! Ne, ne, tega vdarca ne bi prenesel Miha, ki je štel Ivanovo imetje za svojo last. Kaj porečeta v taki stiski? Kmalu si je izdelal brezsrčni skopuh načrt, kako bo odstranil Ivana po tihem.

Ni se še zdanilo, ko je bil Miha na potu v Trg. Bal se je, da ne bi več dobil biričev doma, zato se je

odpravil take zgodaj. Ko pride v grad, so še vsi spali, zakaj kasno so se vrnili domov s ponočnega lova, kjer so nalovili precej fantov po bližnjih vaseh. Čaka in čaka, slednjič pričaka.

»Kaj češ, stara pokveka?« zadere se nad njim Bolač, vodja biričev, znan pri vseh Vipavcih po svoji osornosti in trdosrčnosti.

»Ali bi hotel kaj zaslužiti, á,« vpraša Miha, dobro vedoč, da brez denarja ne opravi veliko.

»Kaj, ti me češ podkupovati?!« zavpije Bolač, da bi Miho prestrašil in še več denarja dobil. »Najbrže si prišel sina odkupovat, ti prekleti kmet! Veš, da te lahko zaprem, ker me napravljaš na protipostavno početje!«

»Nič, nič proti postavam, jaz sem vas prišel samo opozoriti, da pri nas vjamete lahko mnogo fantov brez težave; če pa vjamete jednega, ki si ga jaz želim, dam vam povrh še nekaj denarja!«

»A, tako, tako! Od kod pa si?«

»Iz Grivč. Pridite danes pod noč, celo krdelo lahko odvedete, ker se še niso poskrili. Potem jih bodete zaman iskali po Kolku in gozdu.«

»Kje pa dobimo tistega, ki leži tebi na srcu.«

»V moji hiši, pri Petelinu. Tího pojdite po vaški poti in pazite, da vas ljudje ne zapazijo in ne zaženó krika, stopite v največjo hišo, pred katero stoji velika murva, in ptiček je vaš!«

»Koliko pa daš za to, stavec?« vpraša Bolač in oči mu zaiskré od veselja. Svojim predstojnikom se prikupi in še denarja zasluži!

„E, veliko ne morem, ker sem siromak,« odvrne Miha. »Dvajsetico lahko vtrpim.«

„Kaj se ti blede, ti stara šema!“ razjari se Bolač. »Dvajsetica, ha, ha! V takem mrazu in taki burji naj letamo za ubogo dvajsetico! Dvajsetica ná-me in pet tovarišev! Ne gremo!«

»Koliko pa hočete?«

»Meni tri dvajsetice, onim pa po jedno, osem dvajsetic. Nič več, nič manj!«

»U, to je veliko! Ne morem, nimam,« izgovarja se starec.

„Izgubi se mi izpred oči!“ zarenči Bolač, dobro vedoč, da odere starca s takim ravnanjem.

„Štiri dam, več nimam!«

»Vèn!« kriči birič.

»Pet?«

»Osem ali nič!«

»E, saj vender ni to zadnja beseda, odjenjajte malo, glejte, koliko sem že jaz pridal.

»Naj jih bo šest in vdariva!« izvija se Miha.

»Če mi takoj ne odšteješ osem dvajsetic, dal jih boš deset!«

Zdihujé privleče skopuh mošnjo iz žepa in tresočih rok našteje zahtevano vsoto, potem pa še pristavi: „Saj ne bodete pravili okrog, da vas je prišel kdo klicat. Dajte mi roko, da bodete molčali kakor zid o najini styari!“

»O, tako pa se nisva zmenila,« pravi Bolač, in nezrečeno veselje se mu razlije po obrazu, češ, še ga bomo tega neumnega kmeta!

»Razume se samo ob sebi, da obdržite vso stvar za-se,« vgovarja Miha preplašen.

»Samo ob sebi se razume, da bom vsacemu povedal, da si nam izdal fanta,« pritiska Bolač na Petelina, zakaj spoznal je, da je starčeva namera nepoštena, sicer se ne bi bal, da se stvar razglasi.

Starec zaječi. »Koliko pa še hočete?«

»Meni pet dvajsetic, onim pa po dve!« nareka birič s satanskim posmehom.

»Ojoj!« vzdihne Miha in omahne na klop. »Ne morem toliko!«

»Če ne moreš, hajdi!« pravi birič in se dela, kakor bi hotel Miho potisniti skozi rata.

Starec se obotavlja nekaj časa, zdihuje, prosi, roti, a vse zaman, Bolač ne odjenja niti petice. Ko vidi, da vse nič ne pomaga, odšteje Miha še pet goldinarjev in pravi: »Ojoj, odrli ste me do suhega!«

»Saj nisi za drugo, kmet!« odvrne mu birič krotaje in spravi lahko prisluženi denar.

»Pa pridete gotovo nocoj?« vpraša Miha pri odhodu.

»Gotovo, le pripravi nam kaj pijače, drugače te nabijemo!« zakriči Bolač za njim, sam sebi pa še zamrmra zadovoljno: »Pili bodo moji fantje, pili, a denar je pa ves moj!«

Srce je Mihi krvavelo od žalosti, ko je domov grede premišljeval, kako nesramno ga je odrli birič. — Oderuh se ni spomnil, kako brezsrčno je postopal s svojimi dolžniki, koliko vnebovpijočih krivic je prizadel vdovam in sirotam, svojih krivičnostij se ni domislil, le

na Bolača je klical grom in strelo! Tudi vest se je oglasila v njem, da je izdal svojega jedinega sorodnika v skoro gotovo smrt, toda strast je bila v njem že tako vkoreninjena, da je prevpila notranji svarični in žugajoči glas. Ni mu bilo žal tega koraka, samo to ga je bolelo, da je bil ob toliko denarja. Tolazil se je s tem, da ne bi mogel drugače Ivana spraviti s pota in da se pač izplača par goldinarjev potrošiti za toliko tisočakov.

Metka je bila tisti dan zelo pobita in potrta. Ko je Kobal zvedel, kaj se je zgodilo, polastila se ga je velika skrb, zakaj, bal se je Mihovega maščevanja. Tudi Ivan ga ni mogel povsem potolažiti, obljubivši mu, da vzame Metko precej po sv. Treh kraljih in ga reši odehrovih krempljev. Kobal se ni nič protivil zvezi, saj je poznal Ivana kot vrlega mladeniča, a vedel je tudi, da človek obrača, Bog obrne. Izkušeni starec je povedal zaročencema odkritosrčno, da se boji prihodnosti, zakaj prav lahko se pripeti, da vtaknejo Ivana v vojake, potem je lepi načrt prekrizan in Kobalovi izgubljeni. — Metko je pekla in morila zavest, da se je samo vsled njene lahkomišelnosti vse na slabo obrnilo. Prosila je Ivana, naj se umakne za nekaj tednov v gozd k drvarjem, kjer se mu ni bati biričev. Ivan je vgovarjal, menéč, da ni nevarnosti zanj, in ker bi se težko ločil od Metke in Kobalove prepustil Mihovi trdosrčnosti in maščevalnosti, nazadnje se je vender vdal prošnjam in solzam svoje neveste in Kobalovemu prigovarjanju. Odhod je določil na prihodnji dan.

Metka se vender ni mogla vtešiti in pomiriti, vsak hip se je ozrla skozi okno; če je le kaj zamigalo na

poti, že se je zbala biričev. Tako se je zgodilo, da je videla tudi Miho, prihajajočega domov. V navadnem stanju gotovo ne bi bila opazila nič posebnega na njem, toda strah vidi v vsakem kotu nevarnost. Opazila je, da je Miha praznično oblečen. To ji je dalo misliti. — Čemu se je praznično oblekel na delavnik? Biti je moral v Trgu, v gradu, za drugam ni treba boljše obleke. Toda kaj je imel opraviti, ko so že vsi davno plačali davke in izročili desetino? Vgibala je in vgibala, zla slutnja se je je polastila.

Ko se je znočilo, ni ji dalo več srce miru, v veliko ruto se je zavila in izmuznila iz hiše. Hitela je iz vasi proti veliki cesti, stisnila se pod debel hrast in pazno gledala na cesto. Silovita burja je tulila, a deklica je ni čula, zatopila se je v gorečo molitev, zdaj pa zdaj vprla svoj pogled na jasno nebo, posuto z migljajočimi zvezdami. Žarek upa in utehe je šinil v nje nesrečno srce, pomirila se je, kakor se uteši vsakdo, kdor išče tolažbe pri Bogu.

Bila je že pri koncu tretjega dela rožnega venca, kar zapazi tropico moških postav na cesti. Čaka in čaka, da pridejo bližje; ko jih spozna v mesečini po opravi in orožju kot biriče, steče kakor splašena srna v vas.

Miha se je ravno Ivanu dobrikal in lagal, kako da je v graščini že vse poskrbel, da mu izroči njegovo imetje precej po praznikih, kar prileti Metka brez sape v hišo in zakriči: »Beži Ivan, beži, biriči!»

Ivan skoči prestrašen na noge. »Kje so?»

»Teci, teci, takoj bodo tu!«

Miha stopi naglo z ognjišča in krčevito zgrabi Ivana, da ne bi ušel, toda krepki mladenič se mu po dolgem otepanju izvije, a ko mu starec zastavi pot, tresči ga na tla in plane skozi vrata. Toda takoj priteče nazaj, za njim se vsujejo biriči, pohodijo nezavestnega Miho in hité za Ivanom. Ivan se postavi v kot za ognjišče, prime debelo poľeno v roke, a predno se more braniti, zadene ga težka Bolačeva gorjača po glavi, da se zgrudi na tla.

Na Metkino vpitje in razgrajanje bričev pritekó Kobal in drugi sosedje gledat, kaj se godi pri Petelinu. Biriči so odgnali Ivana, dobri sosedje niso dolgo predarjali, kako in kaj, rajši so se lotili druge, nujnejše stvari, dela krščanskega usmiljenja. Vzdignili so Miho, pregledali mu globoko rano na glavi, ki jo je starec pobil na ostrem zidnem robu, umili jo ter obvezali, kakor so vedeli in znali ter ga položili na posteljo. Kobal je tekel po gospoda, sosede pa so pospravile po izbi, kakor se spodobi, če pride duhovnik s sv. zakramenti v hišo. Ker se bolnik še ni zavedel, podelili so mu samo zakrament svetega olja. Kobalovi so čuli pri njem celo noč.

Drugi dan se je Miha zavedel, a o gospodu ni hotel slišati ničesar. Tudi župnikovo prigovarjanje ni omečilo trdovratnega grešnika, umrl je, žalostno je umrl nespokorjen; kakoršno življenje, taka smrt!

Mrzel dan je bil, ko so ga pokopali. Pogrebci in drugi Grivčani so se sešli pri Pipanu, ko niso imeli nič silnega dela, dogodek pa se jim je zdel vreden, da se pogovoré o njem.

»Mihe torej ni več; Bog mu daj večno luč«, prične krčmar.

»Ti Jože si in boš Jože, če bi te trikrat postavil na glavo«, jezi se Tine Kolarjev. »Kaj bi se potezal še zdaj za onega oderuha, ko se ti ga ni treba več bati. Vesel bodi, da ne straši in plaši več po Grivčah!

»Ej, Tine, govoriš kakor neuk otrok!« kara ga Kovačev Matijče. »Kaj mi vemo, kako je zdaj z Miho? Lahko se je v zadnjem trenutku pokesal in Bog mu je odpustil.

»Najboljše pa bo, da o mrtvih molčimo, če ne moremo kaj dobrega povedati; ne sodimo, da ne bomo sojeni. Vendar je dobro, da zinemo kako pametno, a ne zato, da bi onega obirali, ampak da se mi kaj poučimo; saj moder človek se uči od družih, nespametnika izmodri lastna nesreča, če ga še more. Miha so je hotel polastiti Ivanovega imetja, zato je fanta izdal, a zgodilo se mu je, kakor pravi pregovor: Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade. Bog pusti nekaj časa grešnika, ga opominja, a ko je mera hudobije polna, ga vdari.«

»Kako ti jo pové, kakor bi jo bral iz bukev«, pohvali ga France Tončkov in si natlači pipico. »Kaj pa bo zdaj s hišo? Fanta bodo najbrže izpustili.«

»Kaj še, ptiči so zato«, vplete se zopet krčmar v pogovor. »Zdaj ga bodo izpustili, ko vse vrè po Laškem in Ogerskem! Mar jim je, če gre kmetski dom po zlu, ker je gospodar vojak! Gospôda nima srca za nas! Pravijo, da so ga gnali v Ljubljano. Tam ga bodo gonili pred kasarno gor in dol, dokler se ne navadi vseh potrebnih neumnostij, potem ga pošljejo v vojsko in čez

nekaj časa bomo slišali oklicati biriča, da je bil v boju ubit. Prav smili se mi siromak, ko je tak kakor jagnje!«

»To pa to«, prikima Lipe Štefkov, »tacih fantov malo po dolini! Res, škoda zanj! Zdaj bi lahko začel dobro živeti, kakor si je revež zaslužil. Saj pravim, vsi trpimo na svetu, bogatini in ubožci, Bog že vé, zakaj.«

»Kaj meniš, Jože, kako bodo napravili s premoženjem?« vpraša radovedni France.

»Ne boj se, da bi škrici pozabili vrediti tako, da bo zanje najboljše«, odvrne krčmar. »V tacih zadevah se že pobriga gospôda po pisarnah, ko se nadeja mastnega zaslužka. Oni sodček so že odnesli, dobro, da ga je Miha odkril, sicer bi ležal veke in veke zakopan, potem bo obravnava, in gospodarstvo se izroči temu ali onemu možu, dokler se Ivan ne povrne. Če ga pa ne bo, bo pa križ, ker ni bližnjega sorodstva.«

Še bi bili reševali različna vprašanja, zakaj da gospôda tako zatira kmeta, bodo-li naši vkrotili Laha ali ne, toda pri fari sv. Jurija je zazvonilo poldan, in razšli so se domov.

V.

Nastopila je jesen burnega leta 1848. Zmagonosni so se vračali naši vojaki iz Italije, vkrotili so za nekaj časa laške upornike; veseli so hiteli domov, a ne vživat mir, ker tudi doma jih je čakal hud boj; na Ogerskem se je med tem dvignil nevarnejši sovražnik, ki je žugal zdrobiti staroslavno cesarstvo, Košut se je postavil na čelo madjarskim odpadnikom in napovedal cesarju vojsko.

Po vipavski cesti je kar mrgolelo vojakov celo leto, spomladi so korakali polk za polkom nad Lahe,

zdaj so hiteli brzih nog nazaj proti Ogerskemu. Grivčanov je bilo polno na cesti, kadar so korakali vojaki mimo, nekateri so prihajali iz radovednosti, nekateri pa iz usmiljenja, da so krepčali potrebne z jedjo in pijačo. Med poslednjimi je bila tudi Metka, vselej je prinesla jerbašček sadja in drugih jestvin s seboj in ga razdelila. Upala je, da ugleda tudi Ivana med njimi, zakaj slišala je, da so ga videli spomladi, ko je šel na Laško. A čakala je zaman, toliko tisoč in tisoč se jih je vračalo zdravih in veselih, njega pa le ni bilo. Govorila je tudi z znanci, ki so prihajali iz bojišča, a o Ivanu ni vedel nihče nič gotovega.

Kmalu so odsle nepregledne vrste móž in kónj, topov in vozov, zavladao je spet navadno, mirno življenje na cesti. Metka pa je bledela bolj in bolj; a tožila ni nikomur, vdala se je v božjo voljo, molčé trpela in goreče molila. Molitev je za nas zemljane res prava sreča; ko nam celi svet ne more dati tolažbe, dobimo v nji srčni mir in vteho.

Zdravo Marijo je zazvonilo. Mlad mož, ki se je ob palici pomikal proti Grivčam, sede na obpotni zid in pobožno zmoli angeljevo česčenje. Po molitvi hvaležno vprè svoj pogled na nebo in globoko vzdihne: »Hvala Ti, ljubi Bog, da si mi dal še priti domov!« Potem pospeši svoje korake, kolikor mu dopušča slabotna noga. Med tem se je zmráčilo. Tujec prileze do Petelinove hiše, a ko jo najde zaprto, obrne se proti Kobalovim. Pride na dvorišče in korak se mu neboté ustavi, srce mu začne hitreje biti . . .

Ko tako pomišlja, bi-li vstopil ali ne, pride Metka iz hiše po drv, ugleda Ivana in misli, da je berač, iščoč

si prenočišča, dé mu prijazno : »Le stopite v hišo, mož ! Ravno prav prihajate, lahko večerjate z nami.«

To je ostrmela Metka, ko je spoznala v hiši Ivana, o katerem je mislila, da ga nikdar več ne vidi v življenju. Nenadno veselje ji je zavezalo jezik, a vendar je Ivan bral na njenem obrazu, da je dobro došel.

Ko se je malo pokrepčal, začel je pripovedovati svoje dogodke, kar je bil vojak. Najprej je potolazil Kobalove, da se ni nič bati zaradi noge, v kratkem mu popolnoma ozdravi in se okrepi, kakor so mu zatrdili večši zdravniki. Pokazal jim je srebrno svetinjo, ki so mu jo podelili zavoljo njegove pogumnosti. Krogla mu je prebila nogo, a še je ostal na svojem mestu in pomagal svojemu sorojaku, Andreju Čehovinu iz Branice, nabijati topove, dokler se ni sovražnik umaknil. Ranjenca so prenesli v bolnico, kjer je moral dolgo dolgo ležati, ker se ni hotela ranjena kost zaceliti in zarasti. Ko je končal svoje pripovedovanje, povprašal je po domačih razmerah. Vest o stričevi nesrečni smrti ga je hudo zadel, zlasti ker si je domišljjal, da jo je sam zakrivil. A Kobal ga je znal pomiriti in potolažiti, vsakdo se smé braniti, kadar pride v tako nevarnost. — Kmalu je Ivan prevzel gospodarstvo. Strijčeve krivice je poravnal s tem, da je nekaterim dolžnikom popolnoma edpustil dolgove, drugim zmanjšal, nekaterim krivičen denar povrnil. Cele Grivče so ga bile vesele, kar se je pokazalo na dan Ivanove poroke z Metko. Grivčani so imeli nekak praznik, gostili so se in radovali sreče poročencev in hvalili Boga, da je vse zlo obrnil in spremenil v dobro.

KAZALO.

	Stran.
I. Zgrešeni poklic	1
II. Očetova kletev	10
III. Ilhova gomila	28
IV. V svet	45
V. Vse pride na dan	52
VI. Reva	79
VII. Na veliko soboto	83
VIII. Babičina krava	90
IX. Za domovino ali za brata?	93
X. Dolg	97
XI. Strgani čevelj	103
XII. Savójec in padškof	109
XIII. Plačuj hudo z dobrim!	114
XIV. Stara mati	122
XV. Socijalist	125
XVI. Očetova poslednja volja	131
XVII. Sveta noč	151
XVIII. Bog ne plačuje vsako soboto	157
XIX. Človek obrača, Bog obrne	161

34703, VII, C, 9

199

XII. zvezek

Povesti

slovenskemu ljudstvu
v pouk in zabavo.

Zbral in uredil
Andrej Kalan,
urednik „Domoljuba“.

Ponatis iz „Domoljuba“.

V Ljubljani, 1899.

Založilo „Tiskovno društvo“.

Cena 20 kr.

Tisk „Katoliške Tiskarne“.

I.

Brezverčevo življenje.

(Resnična povest. — Pripoveduje katoliški duhovnik iz Londona.)

»Pa nikar ne pozabite priti v četrtek«, mi je naročala soproga prijatelja Terána. »Bodemo obhajali pri čaši vina najino srebrno poroko. Slučajno pride tedaj k nam tudi moj nečak, in jako bi želela, da bi se vi z njim seznanili. Morda se vam posreči, da ga spreobrnete, ker je — žal — čisto brezbožen.«

Terán je bil moj stari znanec. Součenca sva bila in že tedaj sva se globoko ljubila. Pred nekaj leti se je s soprogo vred spreobrnil, in jaz sem imel to srečo, da sem ju sprejel v katoliško cerkev.

V četrtek pridem res tje. Sprejeli so me prijazno. Za menoj prideta še dva gospoda, in potem tudi omenjeni nečak. Velik, postaven mož je bil, kakih 35 let star; bledega, duhovitega obraza in izvanredno visokega čela. O prvem pogledu se mi je zdel učen; glas njegov je bil lepo doneč in prikupljiv, smehljanje njegovo lahko.

Mislil sem, da imam pred seboj najsrčnejšega in najnevarnejšega zagovornika nevere. Ko so me predstavili, so prisli na vrsto seveda običajni pogovori o dnevnih novicah, vremenu, dokler nas niso poklicali k obedu.

Obed je pretekel kakor navadno. Po kosilu smo se jeli razgovarjati pri polnih kupah bolj živahno. Zlasti gospod Kobal, brezbožni nečak, je govoril lepo in razumno.

Po »kavi« so nekaj časa prav izvrstno igrali. Gospa je igrala na klavir, gospod Terán na violončelo in gospod Kobal na violino. Mladi gospod je bil v glasbi tak strokovnjak, kakoršnega do tedaj še nisem poznal. Tudi njegov glas je bil čist in krasno doneč. Ubral je tako tožno melodijo, tako pretresljivo in žalostno, da se nisem mogel zdržati solz. Pričalo je igranje njegovo, kako velika boleost mu stiska srce.

Razgovarjati smo se jeli o glasbi. Gospa mi je povedala, da ima njen nečak dragoceno zbirko starih vijolin. Ker sem se tudi jaz precej zanimal za to umetnost, sem uljudno poprosil gospoda Kobala, ako bi mi hotel o priliki pokazati svoj dragoceni zaklad.

»Slišal sem«, mi odgovori, »da tudi vi, dragi gospod, jako čislate gosli, veselilo bi me, če me obiščete, potem boste lahko sami sodili o moji glasbeni zalogi.«

Določiva si čas.

Z milovanjem se ločim od nadarjenega moža, kateremu je bila vzeta jedina tolažba, ki teši bolečine in trpljenje — vera.

Drugo jutro ga, kakor sem obljubil, obiščem. Stanoval je v najlepšem delu londonskega mesta. — Naj-

prvo mi razkaže knjižnico, ki je obsezala več tisoč zvezkov in knjig; bila je res lepa in vrlo dobro sestavljena knjižnica. V trdno zaklenjeni omarici pa zapazim v svojo žalost cel kup angleških in francoskih brezverskih ter protozidarskih spisov. Vsako delo tistih peklenskih duhov, ki so se trudili, da pokopljejo krščanstvo, najdem tu notri. Gorje! koliko tisoč nesrečnikov trpi v peklu zavrlo teh knjig; kako strahovito odgovornost imajo ti nesrečni pisatelji pred stolom Sodnikovim zavrlo strupa, katerega so bližnjim zadali.

»Vidim, častiti«, reče gospod Kobal z resnim in uljudnim nasmehljajem, »da vam ta dela ne ugajajo. Toda, ne bojte se, s temi knjigami nočem nikogar pokvarjati; imam jih, kakor vidite, pod ključem; do njih ne more nikdo razun mene. Toda pojdemo v mojo glasbeno sobo, bodeva poskušala violine.«

Rad sem šel za njim. Soba, kjer je imel glasbeno orodje, je bila velika in potlakana. Zagrinjal, preprog, naslanjač in mehkih stolov ni bilo, in ničesar, kar bi utegnilo čiste glasove ovirati; bila je, kakor mora biti prava pevška soba, kjer se vsak glas v popolni čistoti lahko sliši.

Gospod Kobal vzame najboljše svoje gosli; najčistejše melodije so lile izpod njegovega loka, katerega je sukal neverjetno lahko in precijozno.

Strmel sem od začudenja in radosti. Gosli so se zdele del njega samega; z njimi je najboljše naslikal položaj svoje duše. — Nehal je.

»Malokdaj dobim koga, ki bi vedel in znal ceniti dobre gosli. Kdor je čul kedaj igrati Paganinija — saj

ste že gotovo slišali o njem — je bil preverjen, da imajo njegove gosli dušo. In ti«, govori obrnjen k vijolini, »moja draga, ljuba tovarišica; morda me preživiš, in tvoje melodične glasove bodo drugi poslušali, boš drugim oživljala žile, ko mene že ne bo, ko bode vse pri kraju, ko — — —«

»Dragi gospod«, mu rečem, »ali ste čisto gotovi, ste čisto prepričani, da se s smrtjo vse konča?«

»Popolnoma«, odgovori »dolgo časa sem premišljeval, in sicer trezno in mirno, — in prepričal sem se, da ni po smrti niksakega življenja več.«

»Dovolite«, rečem, »ali je to prepričanje kaj pripomoglo k vaši sreči?«

»Sreča!« vshlikne z navdušenim nasmehlanjem, »sreča je že davno zbežala iz tega ranjenega srca. Ne iščem več sreče. To je le prevara, sanje, katerim sledi ubožno prebujenje! Toda — pustiva to, dragi gospod! oprostite, da se tako čudno izražam; izvolil sem si svojo pot; ni sicer najboljša, — pa kakor je, voljno se udam usodi.«

»Ali pa bode te mogli s tem spoznanjem zapustiti svet? Videl sem jih že več sto na smrtni postelji in sem bil priča čudovitih sprememb v duši in srcu pri ljudeh, ki so se borili s smrtjo. Dobil pa nisem še nikogar, kateri bi bil na smrtni postelji mnenja, čeprav je še tako lahkomišelnost živel, da ni po smrti ničesar in da ne bode dajal v kratkem računa onemu, ki ga je vstvaril.«

»O tem govoriti je nespametno«, odgovori. »Trdno sem prepričan, in kar se tiče smrti, — no, prav rad bi

precej zdaj-le legel in umrl! Vse dobrote tega sveta sem skusil, a skusil tudi praznoto, prevaro! Slepo sem se udal »svetnemu razveseljevanju«; kmalu sem se naveličal. Poskušal sem v slovstvu, znanosti, potovanjih. Vse zaman! Iskal sem prijateljstva — bil prevarjen in ogoljufan. Nič ne dé. Menim, da moram živeti, in tako živim to zoperno življenje. Ponos mi pravi, da bi bil strahopetnež, če bi se mu odtegnil.*

Ker ni bilo časa, je bil prvi obisk pri kraju. Prosil me je, naj ga kmalu zopet obiščem, ter pristavil, da, čeprav sva različnih verskih nazorov, vendar jako rad z menoj občuje. Žalostnega srca ga zapustim, saj sem videl toliko lepih darov, tako plemenitih čednostij zapanih v grob nevere.

Pa obupal nisem še. Goreče sem ga priporočal neizmerni milosti božji.

Nekega dne, ko sem obiskoval svoje bolnike, sem ga nepričakovano srečal v podstrešni izbi ubozega krojača, ki je ravno nekoliko ozdravil od hude bolezni. Ubožec je imel veliko družino, a vsi so bili še premladi, da bi mu kaj pomagali.

Plačati ni mogel stanarine, in tudi od bolniškega podpornega društva ni dobival več podpore, ker je bil še nekaj na dolgu.

Gospod Kobal je čul o veliki revščini in hitel kakor usmiljeni Samarijan, da bi mu pomagal. Plačal je dolg, poskrbel mu za vsakdanji živež, in kar je bilo najboljše, priskrbi možu gotovo delo, precej ko ozdravi. Ravno sta ga zahvaljevala mož in žena z otroki vred, in ravno je hitel proti vratom, da bi odšel, — kar vsto-

pim jaz in ga zadržim. Pozneje sem zvedel od ubozega krojača, da stori ta gospod silo veliko dobrega, da velik del svojih dohodkov porabi v dobre namene, ter da mnogo starih vdov in drugih ubožcev, katere je dobrohotno rešil bednega življenja v »ubožni hiši«, zanj moli na tihem noč in dan. Sam sem sicer že prej slišal o »dobrem gospodu«, čegar imena pa niso mogli zvedeti. On je bil ta mož.

Mnogo družih vzgledov plemenite velikosrčnosti in izredne dobrotljivosti sem kmalo nato izvedel, in še bolj trdno sem sklenil, da ga spreubrnem. Pa vsak poskus, če je bil še tako premišljen, se mi je ponesrečil. Vedno se je previdno izogibal tacihi pogovorov in vselej kam drugam govor napeljal.

Nekega jutra ga po navadi obiščem. Služabnik mi pové, da je gospod hudo bolan in da ne pusti nikogar k sebi.

»Oh«, je javkal stari služabnik, »gospod je šel sinoči čisto zdrav vèn, vrnil se je silno razburjen. Komaj je stopil z voza; in kar je bilo še najhujše, gospod ni hotel v posteljo, ampak stopal vso noč trdo po sobi gor in dol. Hišina je jokaje prišla k njemu, naj pošlje po zdravnika, pa nikakor ni hotel.«

Dobri sluga je imel solzne oči, kar je pričalo, da je svojemu gospodu zvest in hvaležen.

Izročim posetnico in odidem.

* * *

Komaj sem pa prišel na svoj dom, dobim od svojega brezvernega znanca naslednje naznanilo :

»Dragi gospod! Pridite v ime vsega, kar je vam sveto, nemudoma k meni. F. Kobal.«

Takoj se odpravim. Dobil sem ga žalostnega in vsega potrtega na naslonjaču. Molčé mi stisne desnico in zjoka se. Močno sem bil iznenaden, ko sem videl njegov, prej tako močni in nevklonjeni duh — zdaj tako potrť.

»Ne govorite mi«, je vskliknil, »ker sicer se za-dušim; kje je moje slavljeno modroslovje? — v prah je poteptano.«

Nekaj minut molči, potem pa prične:

»Sram me je, da ste priča te ganjenosti, katera se vam zdi morda nemoška; toda grajali je ne bodete, brž ko izveste vzrok. Sedite, dragi gospod, in poslušajte kolikor mogoče potrpežljivo povest v srce užaljenega moža. — Da pa poznate moj sedanji položaj, naj vam povem nekaj črtic iz prejšnjega mojega življenja.

Dvajset let je, odkar sem bil v Eton-u na visoki šoli. Močno sem se sprijaznil z mladim Kavčičem, ki je bil ponos cele šole. Sedel je tri klopi pred menoj in je bil 4 leta starši od mene. Lepe postave je bil, kegljati je znal najbolj in pri vesljanju je dobil on prav vselej stavo. Vedno sva bila vkup. Čeravno še mlad, bil je vendar očiten prostomislec, in ni se bal ne truda ne časa, da je tudi tovariše pridobil za svoje nazore. Dolgo časa sem se trdno držal svoje vere in vrlo klju-boval njegovim nazorom. Kot strog protestant sem dobro vedel, koliko žalost bi napravljial svoji materi, če bi ta vedela, da je njen sin brezverec.

Ko je prijatelj Kavčič videl, da z besedo ne premore ničesar, se je poslužil družega sredstva, oh — in posrečilo se mu je popolnoma!

Le z bolestjo se še spominjam nedolžnih šolskih lét, ko sem bil pokoren vsakemu materinemu opominu. Neizrečeno srečo mi je dajala tedaj vera. Pa vse obžalovanje zdaj nič ne pomaga. Kmalu sem padel globoko. Pijančevanje in igranje po cele noči, spanje pri belem dnevu, — vse to moja narava ni mogla naposled več prenašati. Cel teden sem ležal kakor otrok, ki si ne more sam nič pomagati. Nikdar ne pozabim dušnega strahu, ki sem ga pretrpel v svoji bolezni. Strah pred smrtjo me je mučil noč in dan. Spoznal sem, kako sem nespa- metno ravnal, in sklenil sem, da se poboljšam.

Ozdravel sem. Tóda vsi moji dobri sklepi so šli po vodi. Prejšnji verski čút je vedno bolj izginjal iz moje duše. Misel na večnost se je meni pristudila. Zapeljivec moje duše je bil res lahko popolnoma zadovoljen. Bil je predsednik pri nekem brezvernem društvu, in jaz sem bil tudi zaveznik.

Postal sem bolj miren. Niti bal se nisem, niti upal, da bi ne vznemiril svoje duše. Sedanjost je bilo moje edino življenje in sklenil sem, da ga uživam v v največji meri. Zapustil sem tudi pijančevanje in iskal si boljših zabav. Takrat sem se udal iz vsega srca glasbi, kateri sem bil že od nekđaj naklonjen.

Potem se napotim za tri leta v spremstvu prijatelja Kavčiča po svetu.

Kmalu po svojem povratku sem se oženil. V začetku sem bil vsled sreče kar iz sebe. Žena moja je

bila resnično lepa, in neizmerno sva ljubila drug drugega. Potem sem pa zablodil v največjo zmoto svojega življenja. Soproga moja je bila katoličanka. Sprva sem ji popolnoma dovolil, da sme spolnovati svoje verske dolžnosti, in najmanjšega dvoma si nisem upal vpričo nje izreči, kaj še-le, da sem brezverec; ko sva bila že jedno leto poročena, se me je polastila srčna želja, da bi omajal njeno vero in zaupanje v Boga. V tem hudičevem početju me je prijatelj rad podpiral. — Zvršila sva peklenški načrt. Kakor stanovitnemu kapljanju vodenih kapljic na skalo — se je sicer počasi udajala, — vendar sva jo pregovorila. Začela je verske dolžnosti zane-marjati. Do tu je šlo, dalje pa ne. Spoznala sva, da sva naletela na težavno stvar. Nisva je mogla pripraviti do brezverske, nemirno in nesrečno sva jo pa vendar storila. Časi sem celo mislil, da je svojo naklonjenost do mene predrugačila. Prijatelj Kavčič je bil vedno pri meni. V svoji slepoti sem ga imel vedno za zvestega prijatelja. — Nekega dne dobim pismo o nenadni boleznini in o bližnji smrti svojega strica. Bil je star častnik in me je prav rad imel. Pisal mi je njegov zdravnik in mi naznanil, naj se nemudoma odpravim, če hočem strica videti še živega. Ravno sem bral pismo na glas svoji soprogi, ko vstopi prijatelj Kavčič. Povem mu, kaj se je zgodilo.

»Pojdi, dragi prijatelj«, mi reče, »zgubiti ne smeš trenutka, in upam, da bode do tvojega povratka tudi soproga tvoja bolj vesela postala.«

Pozvonim, velim slugi, da pripravi moje stvari in opravi konje, ker v jedni uri sem že sklenil odpotovati.

V sobi, kjer sem se preoblačil, sem se razgovarjal s prijateljem Kavčičem. Njegovo srce je bilo polno ljubezni in prijaznosti do mene in soproge.

»Skrbi me«, mi je pravil; »tvoja soproga je bila pred kratkim preveč otožna; kakor da bi ves prejšnji duh izgubila. Prosim, piši ji pogosto, piši ji prijazno. Če ti morem morda v tvoji odsotnosti — želim srčno, da se kmalu vrneš — tu doma kaj postreči, iz srca rad.«

Slovo od soproge je bilo žalostno. Doslej se nisva še nikoli ločila. Jokala je. Še nikdar je nisem tako gorko ljubil, kakor ta trenutek in pripravljen sem bil umreti, če bi ji s tem storil le najmanjšo uslugo. Celo noč sem potoval tako hitro, kakor so me mogli nesti brzi konji. Ko sem drugi dan popoldne prišel na stričevo posestvo, sem našel v svoje veliko veselje strica precej boljšega. Lice njegovo je bilo blede in razoráno od hude bolezni, svetil pa se je od sreče in udanosti; njegove temne, duhovite oči so bliščale od radosti, ko mi je roko stiskal s svojimi velimi, koščeniimi prsti; neizrečeno je bil vesel, da me je po dolgem času zopet videl.

»Sem že mislil, da je po meni«, je dejal stric, »in da te ne vidim nikoli več. Toda, hvala Bogu, in neskončni dobroti njegovi, da mi je dal še nekaj časa, da se bolje pripravim za nebesa. Ti pa lahko pri meni ostaneš, dokler se ne ločim od sveta. Kmalu, prav kmalu se bode to zgodilo, kajti, čeprav se veliko boljše počutim, vendar mi pravi srce, da bodem prav kmalu umrl.«

Obljubil sem, da mu ne bo druga roka zatisnila očij kakor moja. — Čeprav smo vsak dan pričakovali

smrti, vendar je zivel še sedem tednov. Med tem sem prav dostikrat pisal svoji soprogi in dobival srčne odgovore. — Zadnja ura dobrega strica se je približala. Zavidal sem ga za smrt njegovo; saj je bila smrt resnično dobrega moža, in čutil sem, da ima vera, akoravno sem jo imel tedaj kot slepilo, vendar čudovito moč, da umirajočega tolaži. Soprogi sem naznanil smrt in da sem prevzel stričeva posestva. Tisti odgovor je bil nekako hladen, pa imel nisem tedaj časa, veliko na drugo misliti. — Potem pa nisem dobil nobenega odgovora več. Strahovita bojazen se me je polastila. Predstavljal sem si v duhu, da leži na smrt bolna vsa bleda, — mrzli pot ji stopa na čelo. — — Zvečer tistega dne, ko smo pokopali strica, povem oskrbniku, kako in kaj, sedem na voz in odhitim v največjem diru proti Londonu.

Prišel sem o polnoči, in videl nisem nobene luči v hiši. „Emilja je šla k počitku“, sem si mislil; „upam, da ni bolna; kakó bode iznenadena, ko me ugleda. Pisma moja so se gotovo pozgubila.“

Služabnik je zaman trkal na vrata; naposled so odprli. Hitim notri, sprejme me stara hišina in dva služabnika; vsi so bili blede, tresoči se in na pol oblečeni, kakor bi ravno vstali.

„Gospa!“ zavpijem, in neka slutnja se me polasti; „kaj dela moja žena? ali je bolna? mrtva?“ Skoro vpil sem, grabil sluge in zahteval odgovora. „Povejte mi precej, ker sicer znorim!“

„O gospod!“ odgovori hišina ihtea, — „ne prasaite me, rajši prej umrjem, kot Vam to povem!“

Strah me spreleti po vseh udih. Nekaj hipov stojim molče in gledam némo z odprtimi očmi jokajočo žensko. Naposled dobim vendar glas in rečem :

»Pojdite z menoj v knjižnico.«

Tu ponovim svoje vprašanje. Ona pade na kolena, solze ji lijó po licih, vije roké v obupni bolesti.

»Ženska!« ponovim, »kje je moja soproga?«

»O moj dragi gospod«, pravi, »prenesite, kar vam povem. Upala se nisem pred vašim odhodom izraziti kako sumnjo. Zdaj smo pa prepričani. Vaša nesrečna gospa je ušla z vašim prijateljem Kavčičem . . .«

»Ušla!« zakričim od nepopisne bolečine; kakor bi se zabliskalo pred mojimi očmi, — kakor grom je udarilo na moje uho, — in popolnoma uničen se zgrudim.

* * *

Kaj se je dalje zgodilo, — ne vem. Pričele so se dolge sanje z neizrečenimi strahovi. Naposled se vendar nekoliko zavem — v norišnici! Moje temno oko je strmelo brezčutno na pobeljeni steni in skromno svetilko na oknu.

Nazadnje se vrata odpro in dva moža vstopita. Jeden, boljše vnanjosti, pristopi k meni, mi potipa žilo, položi mi svojo roko na čelo ter pogleda začudeno in veselo svojega spremljevalca.

»Gospod, kje pa sem?« ga vprašam.

»Le tiho, dragi moj!« reče »nikar preveč ne govorite; hudó ste bolni, pa bode kmalu bolje. Med prijatelji ste. — Ivan, razveži ga!«

Hipoma mi odstranijo skrbno in nežno vezi na rokah. Potem mi dajo neke pijače, in kmalu trdno zaspiš; spal sem celih 20 ur. Zbudil sem se okrepcan; razum je bil nekoliko jasnejši kakor prej.

Dan na dan, ko si zopet nekoliko opomoreš, spoznavam vedno bolj strašno resnico. Teško sem se boril proti novemu blodenju, proti obupu in samomoru, koprnel sem vsled tolike krivice in strastno hrepenel po sovraštvu. Sreča moja je bila strta in potopljena, jedino le za maščevanje je še gorela moja duša; želel sem nesramneža, ki mi je ženo odpeljal, preganjati do konca sveta in ga pokončati, stréti, zdrobiti, kakor se zdrobi prah pod nogo. Čez mesec dnij me izpusté, bil sem zdrav.

Takoj sem jel na vse strani popraševati. Nekaj mesecev je bilo vse zastoj; prišli so jima na sled do Pariza, potem pa je bila sled zopet zgubljena. Hitel sem v Pariz s sklepom, da preiščem celo mesto, če ju najdem. Poklical sem policijo na pomoč, najél posebne ogleduhe, toda — brez vspeha.

Preklinjal sem svojo neprevidnost, da sem se tako slepo zanesel na nezvestega prijatelja! Kako bridko sem obžaloval, da sem kdaj skušal odvrniti ženo svojo od njene vere! Njena vera bi bilo najboljšo varstvo, da jo nisem v nji zatl. Čutil sem, da sem sam povzročitelj njene pogube, toda gorje njemu, ki je oskrnil mojo čast, zatl mojo srečo in mir moj z nogami poteptal! In to je bil moj prijatelj, katerega sem smatral za najboljšega človeka ter sem mislil, da sem si ga vendar s svojo dobrotljivostjo nase navezal. Kajti, ko je zgu-

bil vse svoje premoženje pri igralni mizi, sem ga pre-
skrbel z več tisoči, in vrgel dolžno pismo v ogenj! Moj
denar, moja hiša, srce moje — je bilo njegovo — in
vendar kako peklensko me je ogoljufal!

Nekega jutra pride k meni vratar hotela, kjer sem
tedaj stanoval, in mi naznani, da želi policijski agent
koj z menoj govoriti. Prinesel mi je ugodnih poročil,
in bil je bogato obdarovan. Preteklo noč je namreč
izvedel, da se nahaja Kavčič pod izmišljenim imenom
v Florenci.

Takoj hitim na perotih maščevanja v Florenco.

Ne bodem vam pripovedal posameznosti skoro
dvanajstmesečnega lova za tem ubogim parom skoro
skozi vsako državo evropsko. Kakor stekel pes sem
divjal, in prav malokrat sem zgubil sled, pa usoda mi
je bila neugodna. V Baden - Badenu bi ga kmalu ujel,
— — odpravil se je, potem ko je zgubil veliko svoto
denarja pri igralni mizi. Prišel sem zvečer; ko sem zve-
del zanj, bi bil do smrti gonil svojo divjačino, da se mi ni
prevrnil voz; ostati sem moral v ubožni nemški krčmi,
besneč, da ne morem do njega.

Zgubil sem sled in tudi nič več dobil. Še več kot
dve leti sem potoval okrog ves obupan, pa pomagalo
ni nič, nič več se nista prikazala.

Zdaj prideva do dogodka, katerega vam doslej še
nisem povedal. Oskrbnik mojega posestva je tu v mestu.
Sinoči sem šel k njemu, da mu neke listine izročim;
ker se nisem čez dan še nič sprebajal, sem se peš na-
potil domú. Šel sem od njega okoli 11 uri. Noč je bila
strašno mrzla.

Ce je bil kdo na ulici, se je skrbno zavijal v plašč, da se varuje mraza. Ko sem šel ravno po najbolj zapuščenem mestnem delu, zapazim ubožno oblečeno žensko, katera trudno in počasi prikoraka proti meni ter me poprosi ubogajme. Stisnem ji v roko pol krone, ker videti je bila vsa slaba in premrla. Toda — njen glas, če prav le tiho šepetanje, je zadel moje srce kot železni udarec. Spominjal sem se tega glasu, né, — strašna misel, ne more biti, — toda, ko sem ji zlat stisnil v mrzlo, tresočo roko, jo ostro pogledam v obraz, — njene oči so bile povešene, niso se srečale z mojimi. Poteze na licu so bile taiste, toda izraz na licu, lepota! — kako drugačna! —

B i l a j e m o j a   ž e n a .

Nekaj trenutkov sem bil ves osupnjen, nezaveden. Hitro me je ostavila; sreča, da me ni spoznala. Toda nesramnež je moral biti blizu; morda je zanj beračila po ulicah? Tihih korakov grem za njo, kakor tiger za svojo žrtvijo, preden stori poslednji skok. Slabotno stopi v bližnjo gostilnico, in gledal sem jo pri na pol odprtih vratih. Za denar kupi nekaj vina in kruha, skrije pod svoje krilo in hiti dalje. Tudi jaz sem hitel za njo, dokler ni potrkala na duri ubožne hiše in vstopila. Niti vrat ni zaprla. Slušal sem hojo po stopnjicah in globoko njeno dihanje. Odprla je neka vrata in šla v sobico. V hipu skočim za njo in obstanem pred vrati. Zopet začujem tisti prijetni, otožni glas, ki je malo poprej kot smrtni glas udaril na moja ušesa. Potem pa zaslišim osorni, mrmrajoči glas svojega telesnega sovražnika, prej najboljšega prijatelja. Nisem mogel še dalje se zdržati,

naglo odprem vrata, in v sobi sem bil! Sedaj naj se nasiti moje maščevanje! Gospod, on je bil! Maščevanje moje je bilo utešeno, toda neka druga roka je je izvršila.

Na postelji zapazim usmiljenja vredno, umazano postavo nesramneža; smrt je že stala na njegovem grozno spačenem obrazu. Njegova obleka je bila zamazana, strgana, same cunje. Ona pa je klečala pri postelji ter mu podajala košček kruha, pomočenega v vino, katerega je, čeprav slaboten, vendar željno pogoltnil. Oba sta ostrmela, ko sem vstopil. Njegove oči so se širile, za hip grozno zažarele, potem so se pa zaprle, kakor bi hotel odgnati strašno prikazen. Obraz se mu je nagubančil, telo se mu je jelo tresti, in padel je vznak, — mrlič.

Ona se je nezavestno zgrudila v hipu, ko so se srečale njene oči z mojimi. Zaklical sem na pomoč. Nisem je mogel vzdramiti; nekaj mi je dejalo, da mi ljubezen do nje ni še popolno ugasnila.

Tedaj je prihitela hišna gospodinja gori. Hitro sem ji povedal, da je ta človek ravno o mojem prihodu umrl, in da je tudi ženska nezavedna, dal sem ji denarja, da naj vse vravna, potem pa sem hitel domov, kot bi me Furije preganjale.*

Tu vzame nekoliko vina, ter si obriše pôt s čela, potem pa nadaljuje:

Preteklo noč in danes zjutraj sem imel hud boj sam s seboj. Toda srečno sem zmagal. Na maščevanje več ne mislim in si ga tudi več ne želim. Oni revež je mrtev. Toda ona ne sme umreti pomanjkanja. Veliko

hvalo bi vam bil dolžan, če bi hoteli poskrbeti vi za njene potrebsčine. Vzemite to-le listnico; za sedanjo potrebo bo de že dovolj; tudi bodem velel svojemu oskrbniku, da ji daje vsakoletno plačo. To pa morate vedeti, — da ne morem biti, ne bodem nič več to — kar sem ji bil.

To je bila povest prostomisleca. Bil sem resnično ganjen. Izročil mi je še naslov svoje, — né, — tiste tuje ženske. Potem pa sem se takoj odpravil na delo usmiljenja in poiskal žensko.

Bila je na postelji. Gospodinja jo je vzela v lastno sobo in ji skrbno stregla. Poznala se ji je še nekdanja lepota, pa bila je bleda in prepadena; le malo časa ji je bilo odločeno še živeti. Kolikor mogoče nežno in kratko sem ji povedal, kaj me je k nji napotilo, da bi se njenega že tako potrtega srea še večje bolečine ne polastile.

»In to je moj soprog, moj Friderik«, je govorila, »ki vse to stori za ubogo, grešno žensko! O gospod! hudo sem grešila, morda bolj, kakor se morem spokoriti, pa vendar ne toliko, kakor morebiti on o meni misli. Povejte mu, častiti, da sem bila prevarjena; da nisem premišljeno grešila, vse drugo je bil obup. Povejte, mu, da sem že tisto noč, ko sem zbežala, zapustila tovariša svoje krivde, kakor sem mislila za vedno; da sem bila od tedaj v ubožnem stanovanju in si z rokami služila vsakdanji kruh, ter se bridko kesala in od Boga prosila odpuščanja. Povejte mu, da tega človeka od tiste ure, ko sem se za njim odpeljala iz Londona v Dower, da bi ušla, nisem videla več, do včerajšnjega

večera, ko me je strašen slučaj z njim vnovič združil. — Ko sem namreč sinoči brez vinarja, in ne da bi dobila kakega dela, šla domu, sem dobila povzročitelja svoje nesreče na cesti, — že blizu smrti. Takoj me je spoznal ter prosil, naj mu dam jedi in ga pod kako streho spravim. Nisem mu mogla odreči prošnje, naj mi je storil še toliko krivico, — ker on je bil blizu smrti. Vzela sem ga v svoje stanovanje in šla, da bi dobila živeža. — Gospod, celih sedem let, odkar sem zapustila svojega soproga, sem se morala silno veliko boriti; toda za svojo nesrečno usodo se imam v prvi vrsti zahvaliti zanemarjanju verskih dolžnostij. Pa Bog je bil zelo zelo usmiljen z menoj; dal mi je še milost, da sem spoznala prvi dan svoj greh in se celih sedem let zanj pokorila. Nobene večje želje nimam, kakor da mi sprog odpusti, in potem — če je volja božja — umreti. Večkrat sem šla v najmrzlejših nočeh pred hišo, kjer je živel moj sprog, kjer sem jaz, oh! toliko nedolžnih dnij preživela, — in tam sem kamenje rosila s svojimi solzami. Večkrat sem klečala o polnoči na kamenitih stopnicah pred njegovimi vrati in molila do nebes, da mi odpusté in njega blagoslové. Povejte mu vse, in da je tudi moja pokora velika, kakor velik je bil greh.«

Prepričan sem, da ima vsak bralec sočutje z ubogo žensko. Še tisti dan so jo prenesli v boljše stanovanje, kjer je imela veliko boljšo postrežbo, ker njena bolezen je postajala vedno bolj opasna. Na njeno prošnjo sem poklical spovednika, katerega je imela vseh sedem let sem. Tudi jaz sem pogosto prihajal, ker vidno se je smrti bližala.

Čez štirinajst dnij dobim sporočilo od njene gospodinje, da ji je posebno slabo, in da želi z meno govorniti. Precej hitim tje kaj. Zjutraj so jo bili prevideli s poslednjimi tolažili svete cerkve, katere je prejela neizrečeno pobožno in udano.

»Poslala sem po vas, gospod«, mi reče s sladkim in žalostnim nasmehljanjem, »da vam izrečem poslednjo zahvalo za vse prevelike dobrote. Recite mojemu soprogmu, da ga blagoslavljam in molim zanj.«

»Ali bi ga hoteli še jedenkrat videti?« jo vprašam.

»O gospod!« odgovori in rudečica spreleti njena bleda ustna, »to bi bila prevelika sreča; nisem tega vredna — in vendar bi tako srečno umrla, če bi ga še enkrat videla in iz njegovih lastnih ust slišala, da mi odpušča.«

Skočim takoj v voz in se odpeljem. Gospoda Kobala dobim doma.

»Moj dragi prijatelj, vaša soproga umira!«

»Dobro, gospod!« odgovori resno; »in kaj potem?«

»Dragi gospod, poslednje njene prošnje ne bodete zavrgli; želi vas videti, predno umrje, in doseči vaše odpuščanje.«

Sede na stol in se zamisli.

»Pojdiva«, mi reče odločno in me prime za roke.

»Boj je minul. Uboga Emilija! Od srca ti odpuščam in jaz sam te moram prositi odpuščanja!«

Ob jednem stopiva v sobo. Tisti trenutek, ko sta se objela zadolženi mož in spokorjena žena, so se gotovo sami angelji v nebesih veselili.

»Friderik«, ga prosi, »ali mi moreš odpustiti?«

»Krivda je na moji strani, ljuba moja«, odgovori. »Kakor sva se prvič srečala, tako se tudi ločiva. Vse naj bode odpuščeno.«

Zrla je vanj osupnela od ljubezni in hvaležnosti, in v ti sreči je tudi umrla. — Priprosto in skromno je bila pokopana. Njen soprog in jaz sva bila jedina zalujoča.

Drugo jutro po pogrebu pride njegov služabnik k meni in me prosi, naj pridem takoj k njemu. Gospod je namreč po noči šel vèn, in zjutraj so ga pripeljali vsega premočenega in nezavednega domu.

Ležal je na postelji. Lotila se ga je huda mrzlica.

»Dragi prijatelj«, mi reče, »nespametno sem sicer ravnal, pa nisem mogel drugače. Tako hudo mi je bilo vsled uboge Emilije, da bi se v sobi kmalu zadušil. Hitel sem pod milo nebo in naravnost k grobu Emilijinemu. Vrgel sem se nanj in premišljeval dolgo njene vrline, njeno ljubezen in pa njeno nadaljno revščino. Mislili bodete, da je to le slabost, pa jaz mislim, da je po smrti vsejedno še nekaj, in da gleda duh njen doli na-me. Jokal sem bridko in molil, — prvič po mnogih letih k ravno tistemu božjemu, večnemu duhu, da naj mi pomaga in pokaže, kaj naj storim. Menim, da sem potem zaspal, ker me je zjutraj grobokop našel nezavednega in premočenega do kože, ker dež je po noči baje hudo lil. Prepričan sem, — da mi bodete vi pomagali.«

Odgovorim mu, kako rad to storim, in da se bode gotovo prejšnja žalost njegova spremenila v blažen mir in srečo.

»Toda gospod!« odvrne, »mene pa skrbi, da ne bode to kar tako slo. Čutim, da sem vsak hip slabši in kmalu bode po meni.«

»Gospod, ne zanesite se samo na lastno moč, ampak molite goreče k Bogu, katerega ste zopet našli, da vam pomaga s svojo neskončno in vsemogočno dobroto in milostjo.«

»Zdravstvujte za zdaj«, reče in mi stisne desnico. »Priznati vam moram, čeprav je to poniževalno spoznanje, da me je nevera resnično nesrečnega storila, da mi je vsako veselje mojega življenja zagrenila ter mi le žalost in skrb pustila. Molite za-me, gospod! in obiščite me zopet kmalu.«

Molil sem zanj, in marsikateri ubožec, katerega je gospod Kobal podpiral, je z mano molil. — Tri tedne ga je napadala huda mrzlica. Bolečine njegove so bile strašne. Vsako noč je videl zapeljivca svoje žene, mu očital njegovo krivico, da je on tisti, kateri je prelomil zvestobo do Boga, zastrupil mir njegov in mu uničil srečo. Potem je obupno vil roke, vpil, da noče umreti, ne more umreti, da je prepričan, da je peklo, in da si ga je sam zaslužil s svojo nespametjo.

Toda molitve ubozih so pomogle. Usmilil in odpustil je svoji ženi, in tudi on je milost zadobil. Ozdravel je, toda pomagati si sam ni mogel: udje so mu odrekli svojo službo, odkar je prebil tisto noč na grobu svoje žene. Postal je potrpežljiv in udan; hvalil Boga, da mu je vrnil razum; pričel je resno čitati, premotrivati, misliti in moliti; bral je veliko in pozorno vso svojo protestantsko biblijo.«

»Zadovoljen sem, gospod«, mi je rekel, »to je beseda božja. Prepričan sem, da je krščanska vera božja volja, neposredno delo sinu božjega. Nobena druga vera ne skuša tako čistiti duha, strasti brzdati in ljudi osrečevati. Njeni strogi, vzvišeni temelji zatajevanja samega sebe dokazujejo, da je morala priti od Boga; toda največji dokaz nebeske moči za me je, da se je je tako velik in razumen del človeške družbe oklenil. Gospod, odkritosrčno priznam, da sem kristijan, čeprav nevreden. Zdaj moram proučevati, da si med mnogimi različki krščanske vere pravo izvolim.»

V njegovi knjižnici je bila tudi velika zbirka nabožnih knjig. Z veseljem je vse prebral. V malo tednih je izrazil željo, da postane katoličan. Vprašam ga po vzrokih.

»Malo jih je«, pravi smehljaje, »pa ti so važni. Cerkev, katera je, kakor jaz mislim, delo nebeskega Začetnika, mora biti prvič edina: Nobena verska razlika; vaša se ni predrugačila. Drugič mora biti neomejena svetost. — Vaša je zopet rodovitna mati mnogih drugih svetnikov; jaz sam ne morem dovolj obžalovati svoje sleposti, da sem še-le tako pozno spoznal neomadeževano čistost njenih zakonov. Tretjič mora biti splošna, ali cerkev za vse narode; to je v resnici vaša in nobena druga. Četrtič mora biti apostolska, nepretrgoma imeti svojih škofov in duhovnov. Vsaka druga cerkev je prišla prepozno na svet, da bi si smela nadéti ta naslov; nekatere po več stoletij prepozno, da bi mi dokazale svojo splošnost. Dalje pa tudi nobena druga cerkev ne skrbi tako zelo za blagor in srečo ljudij.

Vedno je ista dobra mati človeku v življenji, in če umrje, se spominja še svojega otroka v molitvah in daritvah. Gospod, jaz sem katoličan v srcu, storite me še v resnici!»

Dovolil sem. Vsprejel sem ga v Cerkev. Postal je ponižen, skesan in zvest njen ud. V to je porabil tudi vso moč svojega duha. Prosil je Boga, kateri pohlevnih in zaupajočih ne zapusti; njegovi zadnji dnevi so bili polni krščanskega miru, radosti in veselja. Nikoli ne bodem pozabil ure, bila je slavje krščanske vere, bila je ločitev spokorjene in skesane duše, pokrepčane z vero, oživljene z upanjem in žarečo ljubeznijo. S prejemom svetih zakramentov je bil zavarovan proti poslednjemu strahu in smrtnemu boju.

Tak je bil torej njegov konec.

Naj bi prostomisleci nekoliko pomislili, kakšen bode njih konec!

II.

Ob brezdnu.

Včeraj — tako piše Joseph Legueu v francoskem listu »L' Univers« — sem bil na večer pri Valeriju Rideau, knjigarju v ulici de Rivoli. Ko sva bila pri kozarcu vina dobre volje, pripovedoval mi je knjigar iz svojega mladostnega življenja nastopni dogodek:

Nekega dné meseca julija leta 1878. vrnem se v mraku v svoje stanovanje na oglu ulice Buci popolno obupan. Vsega je konec, sem vpil ter se vrgel na polomljen stol, jedin, ki sem ga imel v sobi, obupno vzdihujoč. Oh, kje je bilo vse bogastvo moje uprave, s katero sem pred pol letom prišel v Pariz! V tem času letal sem vsaki dan k založnikom — svojim prihodnjim tovarišem — ponujajoč jim v nakup svoje pesmi in svoje romane, katerih pa niti pogledati niso hoteli, rekoč: Mogoče da imate kaj porabnega. Objavite kako stvar drugod, da vas svet nekoliko spozna, potem bo mogoče napraviti z vami kako kupčijo.

Zastonj sem se tudi ponujal raznim uredništvom. Tako človek propada v Parizu nepoznan, brez prijateljev, brez priporočil, z velikimi mislimi, kako se bo proslavil kot pisatelj. Morda je neslo to nekdam za naših pradedov. Zadnji čas se je vse poslabšalo. Na kratko: Pet sto frankov, s katerimi sem prišel v mesto, izginilo je hitro, dasi sem skopo gospodaril. In ta večer meseca julija je znašalo vse moje bogastvo petdeset centimov. S tem lahko večerjam, kakor hočem . . . a kaj potem?

Sel sem iz sobe, toda ne k peku in tudi ne k prodajalcu klobas. Sklenil sem storiti hudodelstvo, ki se jedino ne dá poravnati. Žal, minolo je že mnogo let, odkar sem pozabil katekizem. Nisem se brigal za tolažbo, ki je vsikdar vspešna, za balzam, ki ozdravlja tudi obup . . . Nisem več molil . . .

Kupil sem pri Auvergnatu nekaj funtov oglja. V prodajalnico je prišel isti čas dečak kakih 16 let, ki je stanoval tik moje sobe. Kupil si je kruha za skromno

večerjo. Imé mu je bilo Sylvain Desgranges. Bil je prav pariški ptiček, jasnega obraza, svetlih očij, lase počesane po koncu in nosil je širok predpasnik, kakoršnega nosijo vajenci-knjigovezi. Bil sem ga vesel, ko sem ga videl, sam ne vem, zakaj. Morda zato, ker je bil to vesel obraz, katerega vidim v zadnje.

Oprostite mi, da vam ne opisujem na drobno, kako sem se pripravljajl za samomor. Prehudo mi je na novo vzbujati spomine, zame tako nečastne, tako grenke. Vse se je zgodilo tako, kakor se žal tolikrat tako živo opisuje po raznih romanih . . . Nekaj trenutkov še in vse bo končano . . . vsaj za ta svet . . .

V sobi je pestajalo vedno bolj soparno. Žareče oglje je kazalo s svojimi strupenimi soparji vedno huje svojo morilno silo. Zavest me je zapuščala. Le v nekakih sanjah sem slišal, da ura bije. Zdi se mi, da je bila pol osmih. S soparom oglja sem se hotel zadušiti.

Zaspaval sem omotičen, zaspaval v smrt . . .

Hipoma pa nekdo buti ob vrata moje sobe; ta ropot me vzbudi. Nisem se hotel oglasiti. Butanje se je ponavljalo, potem je nekdo poskušal odpreti vrata; iz previdnosti pa sem jih od znotraj zaklenil s ključem. Nato sem začul močen moški glas: Vrata so zaprta, hitro za tem pa mladeniča: Nič ne dé, oče Dinan, porinite z ramo v duri . . . V trenutku se črviva vrata odkrehnejo ter padejo na sredo sobe, za njimi pa polno zdravega zraka . . .

Bil sem rešen, vendar sem odurno pogledal svojega rešitelja. Dejal sem mu nevoljen: Kaj se vmešava v moje stvari?

Ne zamerite, dejal je deček, — bil je moj sosed vajenec-knjigovez Sylvain Desgrange — videl sem vaše rudeče oči. In ako človek, ki se nič ne razume na kuho, kupuje meseca julija oglje, je to gotovo sumljivo. Zato sem jaz vedel, kaj nameravate. Toda ne zamerite, če vam rečem, da se človek pri dvajsetih letih ne smé končati.

Imel sem žalosten pogum zavrnuti dečka, rekoč: Kaj vam mari? Jaz to zopet jutri poskusim, tukaj ali pa kje drugje . . . Jaz nimam družine; svojega življenja torej nisem nikomur dolžan.

Ni res, dejal je deček in postal je resen; svoje življenje ste dolžni — Bogu!

Ako se nisem končal ta večer, tečaj moram lakote umreti, kajti je že dolgo časa . . .

Ni mi bilo več mogoče govoriti. Deček je hipoma izginil in skoraj v trenutku je bil zopet pri meni, noseč mi skledo prijetno dišečega mleka. Kako slastno sem je povžil. Deček pa je med tem polil z vodo tleče oglje. Ko sem se okrepčal, dejal mi je vajenec:

»Izpraznil sem svojo štedilnico« in ponujal mi je luidor, katerega sem se pa siloma branil. Sram me je bilo vsprejeti milodar, vzlasti od vajenca, ki je moral za ta denar trdo se potiti in stradati. Deček pa je vrgel denar v mojo posteljo, rekoč: Kadar boste manj pre-zvetni in bolj pametni, ga boste radi poiskali.

Rekel je in odtekel. — Razburjenost se mi je polagoma polegla in zaspal sem mirno, da že dolgo ne tako. Še-le jutranje solnce me je vzbudilo. Takrat sem takoj poiskal denar svojega mladega soseda . . .

Začel sem prodajati papir, časnike, knjizice. Otvoril sem čez nekaj let knjigarno, katera se je vedno širila in povečevala in ki je kakor veste sedaj v jako ugodnih razmerah. Tvrdba njena kakor veste se glasi:

Valérius Rideau et Sylvain Desgranges
editeurs.

Mojih pesmij in romanov pa še nisva obelodanila; bojiva se, da bi tak poskus ne škodoval naši knjigarni.

—n.

III.

Naš prvi policaj.

Spisal I. Kosar.

I.

Bil je naš sosed in klicali so ga za Kralja, to se pravi: sosed naš je še sedaj in tudi Kralj ga še imenujemo.

Ne vem več natanko, kako je že bilo tisti večer, ko je prišel domov doli z onega konca trga, samo toliko mi je še znano, da je prisopihal na vso sapa v sobo, sedel ves onemogel na stol za črvivo mizo in gledal debelo svojo ženo . . .

»Mica!« zavpije slednjič, ko se mu težka sapa nekoliko poleže: »Mica, ali veš, kaj je policaj? Toda, kje bi vedela, ko se nisi bila nikjer izven tehle starih trzkih bajt. Viš, jaz pa vem, zato ti tudi povem. Po-

licaji so po mestih in večjih krajih ljudje, ki imajo posebno službo, da varujejo poštene ljudi, da jih kdo ne ukrade. Policaji hodijo noč in dan okrog in gledajo, da se ne krši mir med ljudmi. In tak policaj, Mica, postanem tudi jaz!«

Žena Mica je debelo gledala svojega možička, ker ji je pravil take reči, katerih bi ona niti v spanju ne mogla verjeti.

»Slamarezec neumni!« mu jo zasoli, »kaj ti vse ne pride na misel. Ali si se ga morda spet preveč branil? pri vsem tem pa le preveč globoko potegnili?«

»Nič ga nisem potegnili, kaj bi ga neki, ko mi je rekel sam gospod župan, da vpeljejo tudi v naš trg policaja. Seveda samo jednega, zato bo pa moral biti ta toliko bolj močan. Zato, Mica, pa so odločili mene.«

»Osel ti, ki vse verjameš, kar ti kdo nakvasi. Če vpeljejo res take ljudi, potem bodo že katerega dobili, ki se jim bo znal bolj prilizniti.«

»Nič se jim ne bo nikdo priliznil, ker sem že jaz odločen. Gospod župan menda ne laže.«

Neverjetno je gledala žena moža, ki je imel postati v kratkem tako imenitna oseba v trgu, če je sploh vse res, kar je ravno slišala. Kaj vse ji ni šinilo v tem trenutku v glavo. Njen mož bo ljudi varoval, da jih kdo ne ukrade, tega seveda ni tako dobesedno vzeti, si je mislila, kakor je rekel, ampak to je zato dejal, da bi si dal že naprej večjo veljavo, vendar kar meni nič, tebi nič to tudi ne bo, če dobi trg za policaja njenega moža, ki se vendar Kralj imenuje in je služil nekdanj cesarja. To jo bodo pa zavidile tiste le sosede Klepe-

tove, tale Šimnovka, ona-le konjederka in pa doli Ceglarca. Ej, ej, to bodo imele govoriti. Dan za dnem jo bodo vlačile po zobeh, nevoščljive, da niso njihovi mozički postali to, kar je njen. Pa naj le, v pest se jim bo smijala in molčala, ker se ji bo dobro zdelo, da je bila vzela Kralja za moža.

Pa kaj to, še mnogo drugega ji je hodilo po glavi oni večer, zlasti ko ji je mož povedal, da je čisto gola resnica, kar ji je rekel prej, ko je prihitel ves spehan od župana, da ji oznani čim preje svojo in njeno srečo. Še mnogo drugih mislij ji ni dalo zaspati, toda teh mi ni hotela nikdar razkriti, dasi smo bili najboljši sosedje. Morda so bile previsoke, zato si jih ni upala razkriti? Bog ve!

II.

Kralj, naš sosed je imel torej res postati prvi in jedini trški policaj.

Toda predno je oblekel novo rdeče obšito uniformo, moral je še prestati marsikaj.

Bil je ta Kralj nekdanj, kakor sem že menda rekel, vojak. Občinski tajnik, gospod Janez Plevel gori z Nove ceste, je pa tudi nekdanj služil cesarja. Nosil je celo po dvoje zvezd na vsaki strani pod vratom. Tisti, ki so se smeli ponašati, da so prav takrat nosili vojaško suktnjo, so trdili, da je imel gospod Janez močna prsa, a še močnejši glas, zlasti, kadar je vodil svojo četo po onem velikem, z belim peskom posutem dvorišču v vojašnici, in ji komandiral, kakor bi bil sovražnik za petami.

Ta torej je dobil častno nalogo, vzeti Kralja v »premso« in poskusiti ali zna še vojaške obrate in

okrete ali je že pozabil vse, kar so mu vlili pri vojaki v glavo.

Kralj je bil poklican tisto popoldne v občinsko pisarno tam v postranski ulici za cerkvijo sv. Ozbalta.

Gospod Janez vstane izza pisalne mize, vtakne omočeno držalo za uho in pogleda Kralja, kakor . . . kakor . . . bi ga hotel snesti. Kralj se zdrzne in nehote se vzravna pred Plevelom kakor smreka ob robu gozda in roke mu omahnejo ob stegnih.

»Ker se mi je reklo, da naj pridem, sem pa prišel.«

»Je že prav, da si prišel; poskusiti te moram najprvo, ali si že vse pozabil, kar si se naučil pri vojaki, ali še kaj znaš. Veš, kot policaj trški boš moral pač marsikaj po vojaški delati. —«

Če se je mogel izraz gospoda Janeza do sedaj imenovati prijazen, izpremenil se je v tem hipu in postal čisto drugačen.

Iz mirnega občinskega pisarja, ki vodi cel dan le škripajoče pero, postane v trenutku osorni, srepro zroči korporal z dvema zvezdama pod vratom. Nehote mu seže roke gori pod nos, razvozlajo brke, da se zdi, kot da so postale še enkrat daljše, jih zopet zasučejo, zasvalkajo, kakor v onih časih, ko je stala pred gospodom Plevelom četa, čakajoč trepetaje ukazov in povelj . . .

»Habt' Acht« zavpije nad Kraljem v tem hipu, da se revež strese, kakor bi treščilo vanj. Naenkrat se postavi predenj, glavo po konci, nekoliko nazaj pomaknjeno, oči pa vprte naravnost v strogega komandanta.

Gospodu Janezu se bliskale oči od junaštva in poguma in gledale srepro v bodočega policaja, kakor bi ga hotele prodreti.

Kralj je moral salutirati, da ga je roka pošteno bolela, moral je delati obrate in okrete na vse strani, kakor oni možici po strehah, katere obrača veter, in moral je hoditi po prostorni sobi iz kota v kot kar naravnost, kakor mu je bilo ukazano, in naj bi bilo še to ali ono na poti. Dokler mu ni zavpil gospod Plevel: »Halt!« moral je marširati, magari naravnost v zid. Seveda kakor pri vojaki.

Mislím, da lahko ob kratkem povem, da je bil Kralj od same vročine moker kakor miš, če pade v pomijalnik, ko je končal svojo poskušnjo pod strogim občinskim tajnikom. Pa tudi ni nič čudnega, če ga je Plevel vzel v tako trdo šolo, zlasti, če pomislím, kako vesel je moral biti gospod Janez, da je imel po dolgem, dolgem času zopet priliko poskušati svoj kričeči glas in svoje vojaške umetnosti. Samo se mu je smijalo, ko je dobil to povelje.

Kralj si je pa mislil, ko je odhajal iz občinske pisarne: »Prepleto, huda je bila ta preskušnja. Niti svojemu največjemu sovražniku bi je ne privoščil. Toda izplača se pa le, izplača. Le počakaj, gorje mu, katerega zadene moja težka roka, kadar postanem policaj!«

In postal je takoj drugi dan.

III.

Otroci so zijali odprtih ust, stare matere so migljale s čeljustmi, starci pa so majali z glavami, ko so

ugledali Kralja, stopajočega po trgu v najnovejši modi policijske uniforme.

Dolge, široke, ob strani z rudečim robom obšite hlače so opletale krog njega, kakor bi jih veter napihaval. Kapa mu je čepela tako nekam visoko gori na glavi, da se je bilo bati, da spleza zdaj pa zdaj po dolgem vratu na tla. Gledal je pa Kralj policaj tako grdo krog sebe, kot bi hotel cel trg in še več snesti. In kaj bi ne! Saj je »čuval poštene ljudi, da bi jih kdo ne ukradel« kakor je trdil ženi že prvi večer, ko je zvedel, da postane policaj.

Dobro sem si ga ogledal tudi jaz, ko sem ga srečal prvič doli na križ-potu pred gostilno v »Veroni«. Saj mi je tako dobrovoljno, svarilno, prav očetovski namožiknil in butnil s svojo dolgo sabljo ob peto, ko me je posvaril: »Le glejte, da bote dali od zdaj za naprej mir po dnevi in po noči, zlasti v tejle »Veroni«, kjer ni med vami mladimi ljudmi pri kozarcu vina nikdar miru. Saj veste, dolžnost je dolžnost!«

Aha, Kralj se je že čutil, da ima oblast!

In kaj bi vi storili na tak lep opomin? Stavim, da taisto kot sem jaz. Hvaležno sem se mu zahvalil za dobri svet in mu v imenu vseh tovarišev obljubil, da se bomo ravnali po njem.

Pohvalil pa sem ga tudi ob jednom, kako dobro mu stoji nova uniforma. »Kakor bi Vam bilo vliito!« sem mu namignil.

Cmoknil je z ustmi zadovoljno, popravil kapo in zavlekel obraz, kakor bi hotel reči: »To se razume, saj pa tudi nosi to obleko — Kralj.«

Seveda, rekel pa ni nič, da ne bi kdo mislil, da sam sebe hvali.

Samo tega ne vem in to mi je danes zelo žal, da si nisem takrat tako dobro zapomnil, ali je imel tudi oni krajec mesingastega meseca pod vratom ali ne. Če bi mi bilo dano ugibati, odločil bi se, da ga ni imel in sicer kratko zato, ker ga ni rabil. Mestni policaji imajo, kakor znano, na onih krajcih zapisane svoje številke. No v našem trgu tega ni bilo potreba, ker je bil Kralj tako samo ob sebi umevno jedini varuh miru, drugič je pa že njegov orlovski nos tvoril z ovalnim obrazom in dolgim vratom tako lepo enojko, da si mu že z obraza bral: Kralj je prvi in jedini trški policaj.

IV.

»Kako je, Kralj? ali je dosti nemirov po trgu?«

»Oh, ne, gospod župan! Odkar so izročili to službo meni, ponehalo je vse razgrajanje in pretepanje in tržani lahko mirno spé, vedoč da skrbno čuje nad njimi oni, kateremu so izročili to težavno službo.«

»Prav tako, prav tako; le dobro se drži svoje službe, pa bo.«

»Seveda se je bom, zakaj so mi jo pa dali?!«

Razgovor je bil pri kraju in Kralj je salutiral, da bi si kmalu kapo izpodbil z glave.

In Kralj je bil res vesten v svoji službi, nikdo mu ni mogel ničesar očitati. Noben berač ni bil varen pred njim, vsakega tujca je brž pobaral po njegovih pravicah in če je nastal kak pretep, pridrl je v vsej sapi na lice mesta, pogledal parkrat krog sebe, zgrabil za ročaj

svoje dolge, britke sablje, ki je bila ostra, da bi jo lahko v Ljubljano jezdil, zarezal gromovito nad udeleženci in predno si se parkrat obrnil, bilo ni nobenega, da bi se tepel.

»Pa sem jih srečno«, si je mislil, brisaje si pot s čela, »hvala Bogu. Nekaj se me pa vendar-le bojé ti neukrotljivi pijanci!«

Da, pijanci! s temi je imel pravi križ, zlasti ob nedeljah zvečer. Gostiln naš trg nima ravno premalo. V »Veroni«, pri »Lipi«, pri »Sraki« in druge, vse to so gostilne, ki stojé blizu skupaj doli ob križ-potu, tako da se kričanje in vpitje iz jedne sliši prav v sosednjo. Ni sicer lepo, da naštevam napake in hiše našega trga, ki mu niso v nikako čast in ponos, a naj se mi ne zameri, saj vidite, da moram povedati koliko in kakih sitnosti je imel ubogi Kralj v svoj imenitni službi.

Z navadnimi pivci seveda je že naredil. Stopil je v sobo, ponosno kakor pravi pravcati kralj in začel nekako tako-le:

»Jednajst je ura; ali ne veste, da ne smejo biti v našem trgu gostilne dalje odprte? Plačati, potem pa domov. Lè ubogajte, bote videli, koliko lažje bote jutri vstali. Ti, »Gorenjc«, da veš, pijače jim ne smeš nocoj več dati. Jaz prepovem to . . .«

In odšli so, hoté ali nehoté.

Na drugem koncu gostilne, v »gosposki sobi« je bila zanj preklicano težka stvar. Moj Bog, gosti so bili skoro sami gospodje od sodnije, od davkarije in drugi trški imenitniki. In take ljudi poditi iz gostilne, ki mu lahko škodijo . . . ! Brr . . . !

Počasi je pomolil Kralj v »Veroni« svojo glavo skozi vrata, da se je videla v sobi najprvo njegova kapa, potem je zarožljala njegova dolga sablja in končno se je pojavil v odprtini Kraljev preseči obraz :

»Brez zamere, gospodje, ura je najst. Jaz ne vem, ta mežnar, veste tisti debeli Klama, nima ure svetega Ožbalta nikdar prav uravnane. Zmeraj je prehitra. Toda brez zamere, najst je najst. Paragraf, paragraf . . .!«

»Ah, saj res, paragraf je prišel, paragraf«, in gosti so se zakrohotali na to opombo gosp. sodnega adjunkta Vrabca.

Odšli so pa le.

V.

Dobil bi Gorenjc, krčmar gostilne v »Veroni«, gotovo pravico za tisti večer, da bi imel gostilno delj časa odprto, saj jo dobi vsak, če ima kaj več gostov, in če plača županstvu predpisano vsoto; zakaj bi je torej Gorenjc ne dobil, toda mladi lumpaciji so mu odsve-tovali.

»Kralj-policaj, gori ali doli; naj le pride, trobil bo z nami v jeden rog.«

Bilo je to oni večer, ko se je poslavljajal Ščetinec, trgovski pomočnik pri gospodu Brinju, in odhajajoč k vojakom dajal valetе svojim prijateljem v »Veroni«.

Bili so sami mladi ljudje, vroča kri. Živahno veselo se je razvilo življenje med njimi. Pa kaj bi se ne, ko je plačeval Ščetinec vse, kar se je popilo in pojedlo. Ravno do vrha je prikipelо veselje, ko vstopi Kralj pri vratih v sobo in jih ponižno opomni :

»Gospodje, ne zamerite, najst je pri svetem Ozbaltu.«

»Jednajst že? Bezite, bežite, saj ni mogoče. Saj smo šele prišli!«

»Verjemite mi, da je res. Saj veste, da vas težko gonim, pa kar mora biti, mora biti.«

»Pa naj bo no, toliko bote še počakali, da izpraznimo te-le kozarce, ki jih imamo ravno natočene. Vi, Gorenjc, pa zaprite vrata, da ne bo kdo mislil, da ostajamo nalašč čez najsto uro.«

Gorenjc je že vedel kako in kaj. Mladi gosti so bili prav v zadnji sobi tam v stranskem oglu in ni bilo prav težko zapreti vse, da se ni na zunaj prav nič videlo in slišalo.

»Bote pa pomagali, gospod (!) Kralj, izprazniti tole, da prej končamo. Saj prepovedal vam menda nihče ni?«

»Kaj bi tisto! Kdo mi bo prepovedal piti, seveda v pravi meri, kot se spodobi. Samo misliti pa ni treba, da se dam s tem komu podkupiti; služba je služba in dolžnost tudi.«

Kralj se je vsedel na ogel velike javorjeve mize, pripravljen vedno, da izstopi prvi, ko popijó vino. A tega ni hotelo biti konec. Za njegovim hrptom ga je nosil krčmar liter za litrom, tako da ga ni moglo zmanjkati.

Kralja se je prijela smola. Nič več se mu ni mudilo, nič več ni mislil na najsto uro, ampak cukal ga je in cukal, da je bilo veselje.

Saj ga pa tudi že dolgo ni.

»Kako težko je« si je mislil že pogosto in pogosto sedaj v novi službi, »za nas predpostavljene, da ne smemo niti onega uživati kar imamo, da ne bi dajali s tem pohujšanja.«

Kako visoko, kaj ne? Eh, Kralj je Kralj.

Ura za uro je potekala. Neprodorna tema je začela izginjati in tam izza vzhodnih gora je začela rdeti zlata zora, ko so se poslavljali pozni pivci od postrežljivega Gorenjca v »Veroni.«

Trdo je stopal Kralj in držal krčevito za svojo dolgo sabljo, ko jo je mahal po stranski ulici proti domu. Zimski mráz mu je silil prav do kostij, a tega ni čutil, ker so mu po glavi rojile druge misli.

»Presneto, nocojšnja noč je pa hitro minila, in tudi prepira ni bilo nobenega!« govoril je sam s seboj.

Seveda ga ni bilo, zviti volk ti, ko si sedel celo noč v zaprti sobi gostilniški in... in... nočem dalje govoriti, da te ne izdam komu. Lahka taka služba!

Gori na nebu, nekako na sredi svoda je čepel veliki krajec meseca in gledal tako otožno doli na zemljo, kot bi mu kdo svetlobo to noč ukradel. Kralj se je ves tresel mráza, ko je prikolovratil domov in že na pragu je režal nad svojo ženo:

»Mica, Mica, kaj takega pa še ne! Ti ne veš, tako je mráz zunaj, da je luna primrznila na nebo. Če ne verjameš, le pojdi gledat, da ne more za gore. Tudi jaz se ves tresem...«

»Seveda se ves treseš, kaj bi se ne, ko si pijan. Le poglej, saj komaj na nogah stojiš.«

•Kaj bom gledal, saj čutim, da komaj stojim, ker se me je lotila taka huda mrzlica. Nič ne vem, kako je to.«

•Boš že vedel kako, kadar se prespiš. Oh, ljubi Bog! Pijanec je pijanec, deni ga, kamor hočeš. Še službo si bo napravil, če bo tako delal. Vsak pazi nanj, ker mu vse zavida. Oh saj pravim no.«

Žena je še robantila in robantila nad njim, ker se je bala, da ga je kdo videl in naznanil.

No bilo je dobro. Kralj je prišel neopažen domov. Za drugič se je pa varoval, da ni spet sedel v kaki gostilni za mizni ogel in ostal tam celo noč, zjutraj pa mislil, da je mesec primrznil na nebo...

Dolgo je opravljal Kralj svojo službo, dolgo, da je že popolnem osivel v njej. Slednjič je pa le videl, da ji ni več kos.

Dobili so drugega, mlajšega. Kadar ga je videl stari Kralj, hodeč ob svoji krivki po trgu, vselej ga je ustavil, ga izpraševal, kako in kaj ali pa mu je dajal raznih svetov, kako naj dela v tem ali onem slučaju. In kadar sta se ločila, vselej je otožno mrmral:

•Da, da, nekdam, ko smo bili še mi...« Drugi glasovi so se mu porazgubili v dolgi, sivi bradi.

IV.

Bridke izkušnje.

Povest. Napisal Pivčan.

1. L o č i t e v.

Mej pustim skalovjem kamenitega Krasa leži prijazno selo Lipovje. Tu ima Nj. Veličanstvo presvitli vladar svojo kobilarno, v koji se izreajo konji za cesarski dvor. Nadvojvoda Karol, ki je po svojem očetu, cesarju Ferdinandu, dobil Štajersko, Koroško, Kranjsko in Primorsko, jo je ustanovil l. 1580. Že takrat so torej čislali lipovske konje in sicer radi močnega in trdnega kopita, katero se dobro utrdi samo na kamenitih kraških tleh.

Selo ne šteje mnogo hiš. Grajščina je tu, v kateri stanuje oskrbnik, pet poslopij za služabnike in hlevi za konje. Število služabnikov je stalno. Ti oskrbujejo konje in jih pasejo po bližnjih pašnikih. Kar je drugega dela, opravljajo delavci, ki prihajajo iz bližnjih vasij.

V začetku našega stoletja, kjer se pričinja povest, je došel v Lipovje za oskrbnika neki Erman, zloben in častilakomen mož. Slovenščine ni razumel sprva niti besedice, a nemščino sta tolkla za silo v celem selu le dva: Hvala in Krebelj.

Hvala je zavzemal mej služabniki prvo mesto. Nadzoroval je delavce, delil jim plačo in imel za oskrbnikom prvo besedo. Njegova dva sinova sta tudi že služila. Tine, mladenič sedemnajstih let, je bil kravar, Peter dve leti starejši, je pomagal že pri konjih. Gospodinja je

nosila slednji dan v Trst mleko na prodaj. Doma jo je nadomestovala komaj osem let stara, a v gospodinjstkih stvareh že dokaj izurjenja hčerka Lenka. Dobro in zadovoljno je živela Hvalova družina. Bil je pa tudi gospodar poštenjak od nog do glave, vnet za vse dobro in vesten v izpolnovanju svojih opravil. Z gospodom Ermanom se nista dobro razumela, ker je Hvala uvidel kaj kmalu, da novi gospod nima srca za ljudstvo, in ker se mu ni hotel uklanjati in častiti ga, kakor bi Erman rad.

Vse drugače je shajal z novim oskrbnikom Krehelj. Bil je priliznjeneč, da mu ga ni bilo para. Jezik mu je tekel kakor bi bil namazan in Ermanu je skazoval časti, kolikor je le mogel. Hvalo je že od nekedaj težko gledal. Rad bi ga izpodrinil in dobil sam mesto prvega služabnika. Prejšnji oskrbnik ga je dobro poznal in ga ni dosti poslušal, a Erman ga je imel za najboljšega v vsem Lipovji.

Bilo je jeseni in prav dobra letina z orehi. Po dvorišču pred grajskimi blevi je ležalo obilo tega božjega daru po tleh. Pri prejšnjem oskrbniku so pobrali ta drobiž služabniki in delavci, a Bog varuj, da bi se jih sedaj dotaknil kedo. Erman je vedno zatrjeval, da je sadje po kobilarni njegovo, in raje je imel, da je segnilo po tleh in se spridilo, nego da bi je bil privoščil ljudem.

Prigodilo se je, da je prišel v tem času iz stolnega mesta grof ogledat si kobilarno. To je storil vsako leto, a po navadi v gorkem pomladanskem času. Nikdo ni tedaj mislil v Lipovji, da dobodo v pozni jeseni

takega gosta. Radi tega se tudi niso pripravili nanj tako ko druga leta, ko so namreč vse počedili in popravili, kar je bilo v neredu.

Erman je spremljal visokega gosta po konjaki in mu vse razkazoval. Hvala je hodil za njima in, če je bilo treba, tu in tam kaj postregel, kajti bil je pri konje-reji najbolj spreten in izurjen.

Ko si ogledajo vse, vrnejo se skozi orehov drevo-red v grajščino. Grof gleda nekaj časa po tleh in stare nehoté sedaj pa sedaj oreh pod nogama.

»No, to bi pa že lahko pobrali hlapci in ponesli domov otrokom«, opomni grof nevoljen.

»Seveda, seveda«, odvrne Erman, ki si ni vedel pomagati iz zadrege.

Hvala je slišal ves pogovor.

Ko odideta oba gospoda v grad, hiti v konjak, kjer so bili zbrani ostali služabniki.

»No, Hvala, je padlo kaj v pest?«

»Dosedaj nič, a upam, da ne ostane kar tako. Saj nam je še vselej kaj podaril. E, to vam povem: grof je blaga duša, da bi nas le ta naš oderuh kaj ne očrnil. A naj stori, kar mu drago; zastonj vendar nisem hodil ž njima. Zvedel sem nekaj, kar vas bo gotovo veselilo, in s čimur bomo lahko dali Ermanu pod nos. Možje, orehi so naši!«

»Kaj? Naši? Seveda so bili pri prejšnjem gospodu — Bog jim daj dobro! — a zdaj...«

Hvala jim pove, kar je slišal iz grofovih ust.

Takoj odhité nekateri na svoj dom, in njih žene in otroci pridejo sedaj s koši in jerbasi pred grad in

poberó orehe do zadnjega. Le od Krebljevih ni nobe-
nega blizu, kajti gospodar se ni hotel zameriti oskrb-
niku.

Po grofovem odhodu pokliče Erman Kreblja k sebi,
naj mu razloži, kje so orehi. Ta vesel gospodovega
zaupanja do sebe razjasni mu ves dogodek natanko.

»Pr . . . . ti pes, skrbel bom, da te odpravim ob prvi
priložnosti«, zarohni Erman sam pri sebi, ko je odšel
Krebelj.

Erman in Hvala sta se gledala odsedaj ko pes in
mačka. Če sta le prišla skupaj, sta se sprla. Oskrbnik
je imel vedno kako pikro na jeziku, Hvala pa tudi ni
molčal, če je uvidel, da se mu godi krivica.

Krebelj pa se je gospodu ‚Ermanu‘ vedno le do-
brikal, in če je ta časih klel in jezil se nad Hvalo, pri-
govarjal mu je:

»Saj ste vi tukaj gospodar, ali ne? Kar proč z
njim!«

»A tristo h . . . . ., tako hitro to ne gre. Do-
bodi mi primeren vzrok.«

Tako sta mnogokrat premišljevala po cele ure, kako
bi bilo mogoče spraviti Hvalo iz Lipovja.

Nastopilo je za temi dogodki leto, ki se je pisalo
1805. Tedaj se je zavezala Avstrija z Rusko, Švedsko
in Angleško zoper novo francosko cesarstvo. Napoleon
je nameraval najpoprej Avstrijo napasti, še predno bi
jej Ruska mogla priti na pomoč. Avstrijci so menili, da
pride sovražnik po tedanji svoji navadi preko Italije in
mu poslali najboljšega poveljnika, nadvojvodo Karola, z
veliko vojsko nasproti.

V Lipovje so dobili iz Dunaja ukaz, da odidejo radi varnosti pred Francozi s konji takoj na Ogersko. Več ali manj so se vsi ustrašili te novice, zlasti žene in otroci, ki so imeli ostati sami — Bog zna, koliko časa. Nastalo je vprašanje, kdo ostane tu in kdo bo moral oditi. To je imel določiti jedino le oskrbnik, a kdo bi se ga bil upal kaj poprositi?

Nekega dne pokliče Kreblja k sebi.

»Si-li slišal, kaj so si izmislili na Dunaju?«

»Kar se tiče nas, gotovo neprijetne stvari.«

»Kakor se vzame.«

»I hudirja, če bom moral pustiti tu vse in iti, Bog si ga vedi kam, na Mažarsko in Ogersko, ali kakor se že pravi.«

»Ne bo treba.«

»Kaj ne stoji v pismu, da gremo vsi?«

»Tu se vidi, koliko razumeš o vsej stvari. Meniš, da pustimo tu vse kar tako? Naj pridejo mej tem Francozje in najdejo prazne hleve in grad, kaj meniš, da storé? Prvo noč res prenočé tu in staknejo vse kote, a pri odhodu zažgó v slovo gotovo vsa poslopja. Ne, tako ne sme biti. V ukazu stoji, naj ostanem jaz z nekaj ljudmi tu, druge naj pošljem v Budimpešto. Selo ne sme biti prazno.«

»Katere ste tedaj odločili za pot?«

»V prvi Hvalo.«

Krebelj pogleda zadovoljno oskrbnika.

»Kaj pa z njegovo službo, gospod?«

»Dobiš ti. A da mi molčiš o vsem, kar si slišal ravnokar. To je moje delo. Ker vidim, da me spoštuješ.

in mi postrežeš, kjer le moreš, hočem ti iti na roko. — Jaz, ti in Hvalova oba, Peter in Tine, ostanemo tu. Ob času nevarnosti najamem delavcev iz okolice, da ne bomo sami. Žene in otroci onih, ki odidejo, ostanejo seveda še v sedanjih stanovanjih.«

»Zakaj pa Hvalova obdržite? Gospod, še ta dva bi odpravili.«

»Tiho, jaz že vem, kako je prav. Nalašč ju ne pustim, ker vem, da bi rada sla z očetom. Tu mi ostane in delala bosta natanko, kakor bo moja volja, drugače . . . . Sploh se mi je ta Hvalova družina jake od-tujila, in vsega je stari kriv. Pri prvem pregrešku za-podim vse skupaj iz Lipovja.

»Kako pa bodo vedeli za pot? Ogersko je menda daleč.«

»Hvala jih bo vodil. On je bil tamkaj že l. 1797., ko je prvokrat pretila nevarnost od Francozov. No, hu-dega se jim ne bo godilo. V predmestji budimskem se bodo, kakor menim, počutili prav dobro in veliko zna-menitega videli. Škodilo gotovo ne bo nobenemu, če vidi kaj sveta.«

»A midva vendar ostaneva raji tu, kaj ne gospod?«

»Seveda, seveda.«

Za tri dni so bili služabniki odpravljeni za odhod. Bilo jih je okoli dvajset. Vsak je moral gnati par konj. Domači so jih spremili do glavne ceste in se solznih očij poslovili od njih.

»O Jože!« vzdihne Hvalovka, ko poda roko možu.

»Bog ve, kaj se zgodi z nami ta čas. Kako težko se ločim od tebe!«

»Mogoče, da se vrnemo še preje, nego mislimo. Glej, da se ne zameriš oskrbniku in zaupaj v božjo pomoč. Z Bogom!«

»Z Bogom!« zakličejo vsi in odidejo po cesti.

2. P o p o t n i k.

Pri Hvalovih se dolgo niso mogli privaditi, da so brez očeta. Sleherni dan so govorili o njem, kako se mu godi na tujem in kedaj se neki vrne. A udali so se v voljo božjo in opravljali svoja dela kakor poprej.

Bilo je prve tedne po Hvalovem odhodu, meseca sušca. Ta mesec se prikažejo prva znamenja pomladi, a ljudje mu nič kaj ne zaupajo, češ, tu se rada povrne zima. To se je zgodilo tudi ono leto. Sneg je začel nalletavati in pobelil polja in dobrave. Zraven je pritisnila burja in začela s snegom kaditi, da je bilo joj. Niti za korak nisi videl pota pred seboj.

Vse to ni oviralo Hvalovke, da ne bi nesla mleka v Trst. Vajena je bila takih dogodkov in utrjena od mladih nog. Nikoli se jej ni pripetilo nič posebnega. Druščine ni iskala, najraje je hodila sama. Tako je sla nekoč v tem hudem mrazu iz mesta z jerbasom na glavi. Nakupila je bila namreč za izkupljeni denar potrebnega živeža. Mrzlo je bilo, da je kar škripalo pod nogami, in še ta burja ji je tako nagajala. Ko tako hitro stopa, da bi bila preje doma, zagleda ob cesti človeka, ki je ležal naslonjen ob cestni kamen. Vsa začudena stopi k njemu in vidi, da je mladenič star okoli dvajset let. Po usnjati torbi, ki mu visi čez rameni, spozna v njem popotnika. Ves otrpel je od mraza in

nič se ne gane. A na veliko veselje zapazi žena, da se diha in kako zdaj pa zdaj odpre oči.

»O prijatelj božji, tu gotovo zmrznete! Po koncu, po koncu!«

Nobenega odgovora. Le milo jo pogleda neznanec.

»Ubožec, kaj vam je tako hudo? Moj Bog!«

To rekši ga začne drgniti s snegom in mu vlije nekolikrat v usta dobrega brinjevca, ki ga je v takem času vedno nosila seboj.

Sčasoma si revež toliko opomore, da izpregovori:

»Kje pa sem?«

»V dobrih rokah, a tu bo skoro po vas. Poskusite vstati in pojdite z menoj.«

Dolgo se je trudil revež, da bi se vzravnal po koncu. Hvalovka mu je pomagala, kakor je vedela in znala. Konečno se jej le posreči, spraviti ga na noge. Opiraje se nanjo leze počasi naprej. K sreči ni bilo več daleč do Lipovja. Zdrav človek bi bil tamkaj v četrtni uri. Onadva seveda sta rabila malone celo uro.

Prišedši domov položi gospodinja tujca na stol v mrzli veži. Sinova, ki sta takoj vedela, kaj se godi z njim, pristopita in mu drgneta s snegom ozeble ude. Ko se je okreпил z zlico tople juhe, položé ga v postelj, kar je revežu delo tako dobro, da je takoj sladko zaspal in se ni vzbudil celi dan.

Domači ga niso motili. Hvalovka je na tihem pripovedovala, kje ga je našla in kako bi bil kmalu zmrznil.

»Bog ve, odkodi je prišel? Zelo mora biti utrujen, da je tako mlad obležal na potu«, reče Tine.

»Popotnik, to se vidi na njem. Zakaj ga niste vprašali, kje je doma?« opomni Peter.

„Revež ni mnogo govoril, ni mogel. Zato ga tudi nisem nadlegovala z vprašanji. Ko se vzbudi in pride malo k sebi, nam že pove vse. Pustimo ga na miru ta čas!“

Tujec se je predramil še le drugo jutro. Čutil se je mnogo boljega, a na ozebljih nogah in rokah so bile bolečine neznosne. Poskusil je vstati, a noge so se mu kar šibile.

•O Bog! tako slab, in kje je še Daruvar!«

•Počivajte in odpočite se dobro. Takih vas ne pustim od hiše«, zavzame se Hvalovka, ko ga zagleda pri vratih.

•A če pridejo Francozje! Daruvar je še daleč!« zavrne jo popotnik in se splazi na ognjišče, kajti začel ga je tresti mraz.

•Ne ozebljih udov kazati ognju, lahko si nakopljete hudo bolezen.«

•Pustite me no, naj se malo pogrejem.«

•Saj nekoliko postojte. Takoj raztopim kleja. To je kaj dobro za ozeblino.«

•Kakor veste.«

Ne traja dolgo, in vse je gotovo: Hvalovka mu namaže nogi s klejem in zavije v platno.

»Imenovali ste preje Francoze. No, teh se za jedenkrat ni treba bati. Bog ve, kje so še; tam za ‚laškim gričem‘, če ne še dlje. Pri nas jih še v misel ne vzame nikdo. Lahko ostanete tu še nekaj dni. In v posteljo

boste morali, v posteljo. Kaj pa — omenili ste tudi — e — no, če se ne motim, ste rekli Daruvar. Ste-li tamkaj doma?«

»V Daruvaru, da, mi je tekla zibel. Moj oče . . .«

»Je-li to daleč?«

»Ni blizu ne. Notri doli v Slavoniji. Dan hoda od Siska. Moj oče ima . . .«

»O Sisku sem že slišala praviti. Brat moj je hodil čez zimo tjekaj drvarit.«

»Saj jih pride vsako leto mnogo tjekaj, zlasti s Krasa. Moj oče ima v predmestju Daruvara lesoreznico in kupčuje z deskami in dogami. Jaz sem jedini sin, vse premoženje zapusti dobri oče meni. Da bi si pridobil kaj izkušnje, poslal me je na potovanje. Uprav danes mora biti sedem mesecev, kar sem z doma. Prehodil sem vso Avstrijo, mudil se zlasti dolgo na Dunaju in v Pragi. V zimskem času sem bival v zgornji Italiji in videl sem tu mnogo zanimivega. Ko sem bil na potu iz Padove v Benetke, napoči glas, da nameravajo Francozje čez zgornjo Italijo v Avstrijo in da se že pomičejo proti meji Italije. To me tako prestraši, da se napotim takoj proti domu. Prišedši čez mejo, začne nenadoma snežiti. Bilo je vedno huje. V Trstu so pravili, da ne pomnijo kaj takega; v zlasti v tem času, rekli bi pomladi.«

»E sušec, sušec, ta je poreden.«

»Na potu iz mesta sem omagal. Potoval sem že pet dnij zaporedoma. Da niste prišli vi, bilo bi po meni. Veliko vam dolgujem, prav veliko. Nikoli vam ne morem povrniti dostojno.«

»Storila sem, kar mi nalaga krščanska dolžnost.«

Tujec se globoko zamislil, in svetla solza se mu vrne po licu. Bila je solza hvaležnosti.

Tri dni je še ostal pri Hvalovih. Vreme se je mej tem zboljšalo. Popotnik si je vendar toliko opomogel, da si je upal zopet na pot. Hvalovi so ga silili, naj ostane še pri njih, a ni ugodil njih želji. Strah pred Francozi ga je tiral dalje.

Pri odhodu stisne gospodinji šestnajst starih dvajsetic v roko.

»Vzemite to za vašo gostoljubnost. K sreči sem vendar zmenjal v Trstu. Po Italiji sem moral imeti laške lire.«

»Ne, dragi prijatelj, to je bila moja dolžnost in . . .«

»Le obdržite. Še več bi vam dal, a Bog zna, kaj me še doleti na poti. Vem, da vam dolgujem vse, da vam dolgujem življenje. Bog z vami. Morebiti se še vidimo kedaj.«

»Če ne na tem svetu, pa na onem. Srečno pot!«

3. Ponarejeni novci.

Razun službe je donášala Kreblju nekaj dohodkov gostilna, ki jo je imel v selu z dovoljenjem oskrbnikovim. Točil je domač kraški teran. Tudi je prodajal kruh, ki ga je pekla žena doma iz tržaške moke. Radi domačih ne bi spečal kaj posebnega. Ponajveč so se oglašali pri njem delavci, ki so ostajali čez poldan v kobilarni.

»Pojdi Lenka«, reče некоč Hvalovka hčerki, »in izmenjaj mi to-le dvajsetico. Krošnjar je prišel, in potrebujem drobiža.«

»Kam pa?«

»H Krebljevim. Kam drugam? No le hitro! Kaj se obiraš?«

»Bojim se jih. Odkar so odšli oče, nisem bila tam. Zapodili so me, ko sem hotela drugi dan k njihovi Barici, in . . . «

»Vem, vem. A le pojdi. Mudi se. Glej, mož bi rad denar.«

Lenka uboga, saj jej do sedaj še nikdo ni mogel očitati, da bi bila svoj mamici nepokorna.

Krebelj vzame novo dvajsetico, ogleda jo od vseh strani, vrže jo dvakrat, trikrat po mizi in jo zopet ogleduje. Neverno zmaje z glavo in konečno vendar odšteje drobiž deklici, ki gleda z začudenjem, kaj vse to pomeni.

»Niso-li nič rekli mati, kje so dobili tako lep denar?« povpraša Krebelj.

»Tisti tujec, saj veste, ki je ležal pri nas tri dni, ga je imel in materi podaril.«

»Samo to dvajsetico?«

»O bilo jih je več. Mati jih imajo shranjene v omari, ako bi tako radi zvedeli.«

»Ni mi mnogo do tega. Vprašal sem le mimogrede, veš, ker mi je dvajsetica res tako všeč.«

Deklica se spomni, da se mudi materi za denar in odhiti domov.

Krebelj vtakne dvajsetico v žep in odide v grajsčino.

»Kaj je zopet?« zadere se Erman, ko vstopi Krebelj v pisarno. Pred jedno uro sem ti naročil vse, kar je potreba za danes. Mari ni vse v redu?«

»Gotovo ne, milostljivi gospod, če se gode take stvari?«

»Kakšne? Kako? Kaj? Govori! Morda Francozje?«

»O vse kaj drugega. Glejte, milostljivi gospod, cesarski svet je tu okrog, cesarska kobilarna, cesarski vi oskrbnik, cesarski mi služabniki. Vse je cesarsko, le denar, o tem ljudje ne marajo, da bi bil cesarski.

»Strela, kedo te pa razume!«

Krebelj mu poda blestečo se dvajsetico.

Oskrbnik jo ogleda in vrže po pisalni mizi. Zamolkel zvenk se razlega po sobi,

»Svinec, samo svinec. Kje si to dobil?«

»Kaj ne, važno vprašanje! In kaj takega se godi v Lipovjem, cesarski kraljevi kobilarni!«

»Ne draži me. Steparja mi povej!

»Ta nam je že ušel. A povem vam, da se dobi v Hvalovem stanovanju še kaj jednakega.«

Krebelj pripoveduje, kako je prišel do dvajsetice, in kaj mu je pravila deklica.

»Tristo vragov! Že zopet ta Hvalova rodbina!«

»Jaz sem vas vedno svaril pred temi ljudmi.«

»Prava gadja zalega, res. A čakajte grdobe . . . Sedaj je vreča polna.«

Krebelj se mu zadovoljno prismehne.

»Kako je neki oni klatež prišel do tega denarja, kaj meniš?« začne Erman nekoliko bolj miren.

»Verjemite mi, na svetu se dobé ljudje, ki si upajo vse. Prebrisani in pretkani so pa tako, da jim ni moči do živega. Sam ga je delal, sam. Zato jo je tako hitro popihal, ko je bil izročil denar. A Hvalovka je bila zmejnena z njim, le verjemite mi. Kar tako je ni počakal v snegu, ne!«

»Tako bo, dà, tako. Prvo, kar imamo vkreniti, je to, da preiščemo Hvalovo stanovanje. Potem sporočim jaz vso stvar grofu, in videl boš, kako hitro bodo sli iz Lipovja.

»Saj družega ne zaslužijo,« reče Krebelj in odide zadovoljen.

Po Krebljevem odhođu se utopi Erman v globoke misli. — Nikoli se mu še ni pripetilo kaj takega. Kako je neki prišlo do tega? Goveri-li Krebelj resnico? Kako li? — Tujca ni poznal, znabiti ga še videl ni. Ne, iz sovraštva in zavisti do Hvalove rodbine mu je natvezil, da je Hvalovka kriva. — Toda, ne sovraži tudi on sam teh ljudi? In zakaj? O dovolj ima vzroka zato. Gospodar je ošaben in se mu je vedno upiral, upiral in odgovarjal njemu, oskrbniku Ermanu. Ia sedaj se to, ta goljufija, ta ponarejeni denar! Pred sodnijo s to stvarjo, k pravdi! A če se izkaže, da ni Hvalovka kriva, da jo je oni kupec opeharil . . . ! — Ne, sam hoče vse opravi. Ni-li oskrbnik kobilarne? Ni mu li izročeno vse selo? . . .

»Denar je ponarejen, in naj ga prinese v Lipovje Peter ali Pavel, Hvalovka ga hrani, in to mi je dovolj, vzroka, da jo odslovim.«

Po teh besedah vstane in hiti naravnost proti Hvalovim.

Gospodinja je uprav kopala gredico pred hišo, da bi vsejala prve sadeže, kajti sneg je bil skopnel in je pošiljalo tople pomladanske žarke na zemljo. Kar jej za hrbtom zagrmi glas :

»Nehajte, dobi se že drugi, da jo obdela.«

Zena se ustraši, kajti nikogar ni videla prihajati, a kako se le osupne, ko zagleda za seboj oskrbnika, ki se dosedaj še ni bil približal hiši ubogega služabnika. »Kaj neki hoče od mene, in kaj pomenjajo te besede!« misli si.

Motiko odloži, otrese zemljo s predpasnika in stopi iz grede.

»Milostljivi gospod želiš?«

»Ničesar, mati, le nekaj vam imam povedati.«

»Znabiti kaj o mojem možu, o . . . !«

»Molčite, kajti jeza me popade, kadar mislim nanj.«

Hvalovki stopijo pri tem odgovoru solze v oči.

»No, da me ne boste gledali tako začudeno, povejte, kje ste dobili to-le!«

Tu poseže v žep in jej pokaže dvajsetico.

»Moj Bog, ukradla je nisem.«

»Kaj? Tako mi boste odgovarjali! Ne veste-li, kakšno kazen ste zaslužili s tem? Ponarejen denar hraniti in izdati! Sem z ostalimi dvajseticami, ki jih imate gotovo skrbno shranjene.«

Uboga žena skoro ni vedela, kaj se godi z njo.

»Denar je ponarejen?« zajeclja.

„Da, sam svinec. Če ne verujete, poskusite z žvenkom. A kaj se boste delali nevedno! Še ostale dajte sem, in drugo je moja skrb.“

Hvalovka gre v hišo in mu prinese zahtevane dvajsetice. Erman poskuša drugo za drugo. Mej tem pri-deta — bližal se je namreč poldan — sinova domov, ki sta delala od ranega jutra v grajščini.

„Tak denar imeti pod streho in z njim slepariti poštene ljudi! Vas ni sram?“

Sinova sta takoj vedela, kaj se godi.

„Gospod, sleparji nismo. Še nikdo nam ni očital tega, tudi vam ne pustimo“, zgrozi se Peter.

„Fant, le počasi. Pomni, s kom govoriš. Če naznanim vso stvar sodniji, bo tvoja mati sedela leta in leta. Ti še ne veš, kakšne so postave.“

„O da sem vedela takrat, kaj pride iz tega, nazaj v obraz bi mu jih vrgla. Kakor resnično Bog živi, nisem vedela, kaj imam, da denar ni pravi,“ toguje Hvalovka.

„Le tiho, jaz sem od zanesljive strani zvedel vse.“

Samo to povejte, kam jo je lopov ubral“, obregne se Erman.

„Na Hrvatsko nekam, v Drvenar, ali kakor se že pravi, kjer . . .“

Ze dobro. Uide nam ne. Kazni zapade, kakoršno zasluži, hujšo seveda nego vi. Vas ne naznanim sodniji, toda v treh dneh se mi morate vsi štirje pobrati iz Lipovja. Ste me razumeli — v treh dneh! Takih ljudij ne potrebujemo tu.“

„Usmiljenje!“ zavpije Hvalovka, a Erman je ne čuje več, temveč hitrih korakov odhaja proti gradu.

V grajski kapelici zazvoni poldne.

Hvalova rodbina ni bila v Lipovjem Bogsigavedi koliko časa, kajti gospodar je bil rojen na Pivki v Matenovem. Že izza mladih let je hodil na delo v bližnjo kobilarno Prestrano. Z dvajsetim letom je vstopil v vojake in se izkazal junaka v bojih za časa Marije Terezije. Prišedši domov dobi službo v Prestrani, odkoder ga bivši oskrbnik kmalu prestavi na boljše mesto v Lipovje. Po smrti očetovi ni hodil domov, četudi ni imel ne brata, ne sestre, ampak je dal hišo in nekaj kosov zemljišča — mnogo tako niso imeli — v najem in živel srečno in zadovoljno v Lipovjem, dokler ga ni klicala dolžnost, da je šel s konji na Ogersko.

Za družino je bil to hud udarec, a še huje jih je zadelo, ko so slišali iz ust oskrbnikovih trde besede, da morajo ostaviti Lipovje. Gospodinja je bila žalostna, silno žalostna, kakoršne mala Lenka še ni videla. Hodila je po hiši in ni vedela, česa bi se lotila. Naslonila se je ob mizo, pokrila z rokami obraz in ihtela :

»Kaj vse človek doživi. Zakaj se je mož toliko trudil v cesarski službi in se še vbija in muči? Dom mora zapustiti in iti, kamor mu ukažejo! Mari zato, da potem njegovo ženo in otroke preganjajo, kakor se jim poljubi...? O, to je preveč. A če je tvoja sveta volja, Gospod, prenesti hočem vse in zaupati vate.«

»Kaj si boste toliko jemali k srcu«, tolazi jo Peter, kateremu je bilo hudo, da se mati solzi. »Veseli bomo, da gremo lahko na svoje, in da nam ni treba iskati stanovanja pri družih.«

»Saj res«, oglasi se Lenka, »tolikrat ste nam pravili, kako je na Pivki, v Matenovem, kjer stoji očetova hiša na malem griču. Jaz že komaj čakam, da bi šla tja.«

»Kó bi bilo mogoče očetu naznaniti vso stvar«, povzame Tine. »Oni bi že iskali pravice. A tam so na Ogerskem, Bog zna kje, in mi smo tu. In ako bi tudi vedeli zanje, nemogoče bi nam bilo tako hitro sporočiti jim našo bedo.«

»Uprav radi tega nam je ta hudoba, — Bog mi grehe odpusti — ukazal v treh dneh oditi. Saj meni bi ne bilo toliko hudo — pošten in priden človek se preživi povsodi — a tu vemo, kaj imamo, tam je vse negotovo. Zlasti sedaj se bojim, ko imajo vsaki čas Francozje planiti v deželo. In vrhu tega sta imela vidva tu vsaki dan gotov zaslužek.«

»Seveda, in vi ste iz mesta prinašali vsega, česar je bilo potreba«, poseže vmes Peter.

»Da ste morali onega tujca pripeljati pod streho!« dé mlajši sin.

„Storila sem delo usmiljenja, kar me sedaj tolaži in navdaja z upanjem, da Bog tudi mene ne zapusti. Tujec je blaga duša, o tem sem se prepričala popolnoma. On ni mislil hudega. Kakor je rekel, menjal je v Trstu laške lire. Gotovo je naletel na kakega Juda in, ker se mu je mudilo, ni gledal, kaj je dobil.«

Tako se je pletel pogovor pozno v noč. Sklenili so, da se odpravijo brez obotavljanja drugi dan za odhod.

Kako so se čudili ljudje, ko so nakladali Hvalovi svojo opravo na vozove. Uboga žena se je smilila vsem,

ki so jo poznali, in hudovali so se nad oskrbnikom, da more kaj takega storiti.

»E poštenost, poštenost! Brez te se ne izhaja dan-današnji«, reče Krebelj, ki je prišel tudi pogledat.

»Toliko bolj pa s prilizovanjem in hinavščino, kaj ne?« odgovori mu pomenljivo Hvalovka.

Vsi pričujoči se nasmehnejo in pogledajo Kreblja, ki ni vedel, kaj bi odgovoril.

Drugo jutro na vse zgodaj vprežejo vozniki, in Hvalovi nastopijo dolgo pot na Pivko.

4. Na Pivki.

Tako nekako o svetem Juriju je bilo, ko so se nastanili Hvalovi v Matenovem. Praznik tega svetnika imajo tudi okoli za rok, o katerem se selijo posli in preminjajo stanovanje gostači. Tudi vdova Kovačica, ki je bivala dosedaj že nekaj let na Hvalovem domu, bi se morala umakniti prišedšim domačinom, a Hvalovka je ni preganjala.

»Ostanite le tu, mati. Stisnemo se vsak nekoliko, in dovolj bo prostora. Saj smo vajeni vsemu, še bolj slabemu nego dobremu. Znabiti mi boste še kedaj v podporo in tolažbo.«

Obveljalo je pri tem. Le kar je bilo njiv, je pre-pustila Kovačica družini. To je storila tem raji, ker jih je radi starosti že težko obdelovala.

Kmalu so se privadili naši Lipovci novemu kraju. Gospodinja s hčerko se je poprijela doma in obdelovala domače zemljišče. Sinova sta pomagala premožnejšim sosedom pri delu in sta tako vedno imela zaslužek.

Povsodi so ju ljudje imeli radi kakor vsakega pridnega in poštenega človeka. Družčine nista imela mnogo, kajti vse, kar je bilo za rabo, so pobrali k vojakom in jih poslali z nadvojvodo Karlom na Laško čakati Francoza. Njiju dosedaj ta dolžnost ni vezala, ker sta služila tako cesarja v Lipovjem. Tukaj, mislila sta, je tudi nihče ne more siliti k temu, ker nista domačina.

Tako je minilo poletje, nastopila jesen in sveti Miha je potrkal na duri v znamenje, da je čas pospraviti poljske pridelke. A nič kaj niso bili veseli ljudje tega vabila, kajti črv je ril celo leto pod zemljo in glodal sadeže in tako uničil trud kmetovalčev. Hvalove je to zadevalo tem huje, ker so imeli malo polja. Trda jih je čakala na zimo in bridka, kajti omara prazna, kašča prazna, denarja bore malo in zima pred durmi — to ni kar si bodi. In če vrhu tega pridrvé Francozje in jim snedo še te grizljeje! Pričakovati je bilo kaj takega, kajti dan na dan so se pomikale čete po glavi cesti proti Ljubljani. Vračal se nadvojvoda Karol iz Italije. Zmagal je ob reki Adiži Francoze in hitel na pomoč ostalim Avstrijcem, kajti Francozje so drli na vso moč čez Bavarsko proti Dunaju.

Neko nedeljo pride Peter pozno ves resen in zamisljen domov.

»Kaj se tako držiš?« reče mu mati in položi predenj že mrzlo večerjo.

»Mati«, reče ta mirno, »mati! jaz vas za nekaj časa zapustim.«

Hvalovka ga neverno gleda, jednako tudi sestra in brat.

»Mati, jaz vas moram zapustiti«, ponovi Peter »sicer nam bo na zimo huda pela. Štirje na družini, a živeža komaj za dva.«

»In radi tega hočeš oditi in se ločiti od doma. Moj Bog, sem li jaz kriva?«

»Potolažite se. Tega nisem nikdar mislil. Vzrok je drugi. Danes po krščanskem nauku se je zbralo pred cerkvijo vse polno možakov: Selčani, Slavinci, Kočanci in drugi. Tuj gospod je stal mej njimi in jim živo nekaj pripovedoval. Pristopim bliže in vprašam Miklovega Luko, kaj to pomeni.

»Če hočeš iti na Hrvaško drvarit«, reče mi. »Zdaj je čas za to. Prišel je oni-le gospod — kakor vsako leto — po ljudi.

Pristopim bliže in poslušam.

»Zasluzek bo kakor lani. Vsak si okoli sto goldinarjev lahko dene na stran. Spomladi se zopet vrnete . . .

»In si obljubil«, vpraša mati.

Hvalovka se zamisli. Za nekaj časa spregovori:

»Ne branim Ti. Pojdi v imenu božjem. Sila kola lomí. A da se pomladi vrneš!«

Tudi Tine bi bil rad odšel z bratom, a mati ga ni pustila.

»Bog ve, kaj se pripeti. Kaj počnem sama s hčerjo!«

»Vzlasti če se prikažejo Francozje«, dostavi Kovačica.

»Ostalo je pri tem. Tine je moral biti doma. Spremil je brata do meje, kjer mu je voščil obilo sreče, in se vrnil.

Meseca grudna je počil glas, da so sklenili cesarski s Francozom mir. Kdo se je bolj veselil te novice nego Hvalovka!

•Zdaj se gotovo vrnejo Lipovci s konji z Ogerskega, ker ni več nobene nevarnosti. In moj mož pride z njimi! Kako se začudi, ko nas ne najde več v Lipovju! In hud bo, hud. A na koga? Na-me? O, gotovo ne, kajti prepričan je o poštenosti svoje žene. Nad Ermanom se znosi in mu pove, kar mu gre. Pozna ga dobro. In dokazov bo zahteval dokazov za kruto postopanje. On že ve, kam se mora obrniti v takih slučajih, kje iskati pravice, ve bolj, nego jaz reva.«

Tako je mislila in ugibala mati Hvalova. Pričakovala je slednji dan glasu, da so lipovski konjarji doma. A minil je prosinec, minil svečan, minila zima, in ni še pričakala ničesa.

Vzroka, da niso smeli konji v Lipovje nazaj, moramo iskati v tem, da je cesar le prisiljen podpisal mir v Požunu, da je v resnici mislil, kako bi se maščeval nad Francozi. Mej drugimi deželami je moral odstopiti Franciji Istro. Tako je stalo Lipovje skoro na meji sovražnikove dežele.

Vse to je zvedela Hvalovka šele pomladi, ko se je bil vrnil Peter s Hrvaškega. Tudi njega je gnalo domov upanje, da vidi očeta, a kako je osupel, ko mu je pravil pa potu neki Lipovec, da je prišlo z Dunaja poročilo: kónj se ne bodo pasli nekaj časa po Krasu, bila se bo poprej še marsikaka huda bitka s Francozi.

Bila je ta novica za Hvalovko zopet grenka čaša, katero je morala izprazniti.

»Kako dolgo o Gospod, kako dolgo še!« vzdihnila je. »A naj se zgodi, kakor Ti hočeš. Moralo je že tako biti.«

Dve debeli solzi sta ji zdrknili po upadlem lici.

Dobrih pet mesecev je drvaril Peter v hrvaških sumah in prinesel domov nič manj nego stotak. Mati se je kar čudila.

Prodajalo se je kmalu po njegovem prihodu posestvo vdove Jevačine. Mož jej je bil umrl na vođenici, sinova so bili pobrali k vojski, in ni ju bilo nazaj. Stali bila ubita, ali so ju odpeljali Francozje, tega uboga mati še zvedeti ni mogla. Že mož je nakopal dolgov na hiši in žena je po njegovi smrti nadaljevala ta posel, ker se ni imela s čim živiti. Dolžniki so se oglasili in pričela se je dražba.

»Mati«, reče Peter nekoč, »ne vem, bi-li mogli bolje obrniti ta denar, nego da si kupimo nekoliko kosov.«

»Prav živa potreba. Dobro vem, da ne bi trpeli preteklo zimo toliko gladu, da smo imeli kaj več sejane. Nekaj bi gotovo ostalo črvom.«

»Dajmo, poskusimo! Menim, da se ne bodo preveč trgali za njive. Ljudje so še vedno v strahu, da dobomo zopet sovražnika v deželo, da ne bo dolgo brez vojske, in vsak hrani denar za hude čase.«

Peter je uganil. Prišlo je kupcev res malo in prodajalo se je vse po jako nizki ceni. A kakor pri slednji prodaji, bilo je tudi tu nekaj onih dobrosrčnežev, ki pridejo le dražiti drugim; ne da bi kaj kupili. Jeden izmed takih je bil v Matenovem tudi župan Zakotnik, prevzetnež

in bahač, ki je občutil največje veselje, ako je mogel zatirati reveže.

»Lipovka in Vzratnik, oba kosa za šestdeset goldinarjev! Kedo dá?« zakriči sodnijski sluga.

»Mati, ta dva sta nam kaj nárok, požurite, se«, pošepeče Peter.

»Jaz«, oglasi se Hvalovka.

»Torej vi šestdeset. Kedo dá več?«

»Jaz petinšestdeset«, zadere se Zakotnik.

»Jaz pridenem še jeden goldinar«, reče Hvalovka.

»Jaz dam sedemdeset«, zakliče župan.

Prignala sta bila tako daleč, da je obljubila Hvalovka osemdeset, in ,vprvo, vdruho, vtretje«, bili sta njivi njeni. Zakotnik je bil odnehal, ker se je bal, da bi slednjič vendar njemu ostal kup. A kazal je, kakor bi mu bilo mnogo na tem. Kar pihal je same jeze, da je zmagala Hvalovka.

»Naj jih ima, da bo sita. Znabiti se bo še kesala zato«, mrmra Zakotnik, ki je vedno gledal na to, kje bi dobil kaj prilike za prepir.

5. Vojak.

Minila so za temi dogodki tri leta. V Matenovem se tačas ni dogodilo nič posebnega. Pri Hvalovih so se še vedno borili z revščino. Očeta so še vedno pogrešali a kaj so hoteli, udati so se morali nemili usodi. Sinova sta hodila na Hrvaško drvarit in sta se vrstila tako, da je bil vsako zimo drugi doma.

Kar počí glas, da se ponovi vojska s Francozi. Cesar Fran I. ni mogel zabiti izgub, ki mu jih je pri-

zadejal Napoleon v požunskem miru. Vedno je trdil, da se morajo poravnati izgube in krivice, ki so jih pretrpeli narodi po Evropi od predrznega cesarja Francozkega. Dolgo je delal priprave za to in l. 1809. je napovedal sovražniku vojsko. Po celem cesarstvu je tedaj zaukazal, naj se spravi skupaj kar največ mogoče vojakov. To povelje je zadelo večinoma župane, ki so morali skrbeti, da so dobili v soseski zadostno število vojakov in sicer če ne z lepa, pa z grda.

Zakotnik se je takoj preskrbel z ljudmi, ki bi mu pomagali pri tem poslu. Sam bi ne opravil mnogo, kajti bil je suh in majhne postave, in ljudje so dejali, da ga sama zlobnost vleče k tlom. Šele, ko je prišel iz trga birič, kateri je tako povsod biti zraven, odpravil se je takoj na delo.

»Kam gremo najpred?« vpraša birič.

»K Hvalovim, gospod, tam imajo dva, ki sta za nas kakor nalašč.«

»Tudi tja? A če nas pokliče lipovski oskrbnik na odgovor? Saj imata tamkaj domovinsko pravico«, začudi se jeden izmej hlapcev.

»Nič. Mi imamo pravico do vseh, posebno še do postopačev. In kdo bolj okoli stiče in rogovili nego ta dva, ker nimata kaj delati doma«, zavrne ga ponosno Zakotnik, in birič mu prikima.

»A starejega ni doma. Na Hrvaškem teše doge.«

»Glej ga, da sem pozabil na to. O rogače! Ti butica ti! Da mi ni prišlo na misel! A bodi, Peter, kjer hočeš, za mesec dni prideš nazaj in takrat ne uideš. Pojdimo! Tine je doma, tega ima mati še rajši in težko

ga bo pogrešala. Vendar je prišel čas, da jej povrnem, kar jej dolgujem že toliko časa.«

Vsi ga pri zadnjih besedah začudeno pogledajo.

Napotijo se tedaj vsi skupaj proti Hvalovi hiši. Tine je zlagal za durmi drva v skladalnico in jih zapazil šele, ko so stopili na prag. Takoj je vedel, kaj hočejo, a ubežati je bilo prepozno. Brž so ga obstopili hlapci in birič. Hvalovka in Kovačica prideta iz sobe in gledata prestrašeni, kaj bo iz tega.

»V imenu cesarjevem«, začne Zakotnik in izvleče iz žepa neko pisanje, »te pozivljam, da se nam podaš brez ugovora in odideš s tem gospodom — pokaže na biriča — v trg. Tam dobiš tovarišijo in zveš ostalo.«

»O Bog!« zakliče Hvalovka, »zdaj še to! Za sveto Kristusovo voljo, imejte usmiljenje. Naj mari ostanem res sama?«

»Ne, mati, tega ne«, huduje se Tine razjarjen in hoče prijeti za poleno.

A močne roke hlapcev ga držé trdno, in na županov migljaj ga odvedejo iz hiše. Hvalovka omedlí. Hči zavpije in ne ve, bi se li jokala za bratom, ali bi pomagala materi iz nezavesti.

Uboga Lenka . . . !

Koncem meseca prosinca je bila organizacija kranjske deželne brambe končana. Neprenehoma so se sedaj vadili novinci v orožju in se pripravljali za boj in ne brez vspeha. Notranje-avstrijska armada, ž njo domača polka in del kranjske deželne brambe, zmaga sijajno pod poveljništvom nadvojvode Ivana v Italiji. To se je zgodilo dné 15. in 16. aprila l. 1809. Po Ljubljani je odmevalo

nepopisno veselje, ko je bilo prišlo poročilo o tako slavnem činu domačih vojnikov. Žal, da se je to veselje za nekaj dni spremenilo v žalost. Radi neugodnega položaja na Nemškem morali so se naši hrabri boritelji pomakniti nazaj. Deveti armadni oddelek, pri katerem je služil Hvalov Tine, pomakne se zopet na Kranjsko in se vtabori v nasipih na „Golem vrhu“ mej Senožečami in Razdrtem. Bili so sami Kranjci in tržaški brambovci.

Francoski oddelek Macdonald pritisne z vso silo za njimi in dospe še isti dan proti večeru pred okope. Čez noč ne napravijo Francozje nikakega napada, temveč posadko obkolijo in počivajo, da bi drugo jutro naskočili toliko močnejše. Ko vidijo naši, da miruje sovražnik, ostavijo straže in se vležejo vsi trudni k počitku.

Blizu vhoda v okope stopa semtertja vojak. Na puški nataknen bajonet mu moli čez rameni, kar nanznanja njegov posel. Zdaj pa zdaj postoji in se ozira v daljavo proti Pivki. Gleda, gleda, a ko se spomni svojega posla, koraka zopet na jedno in drugo stran. Kmalu zopet obstoji, in oko se mu vpre v prejšno mer. Če ga opazujemo natanko, vidimo, kako mu igra na obrvih svetla solza, in kako zdaj pa zdaj zdihne in začne sam s seboj govoriti:

•Tako blizu vas, in vendar ne morem do vas. O, ko bi mi bilo dovoljeno toliko časa, da bi vam sporočil, da še živim, da me je Bog dosedaj varoval sovražne kroglice. Tri mesece je šele, kar sem se moral ločiti od vas, ali boljše rečeno, kar so me odtrgali od vas, in kaj se je tačas zgodilo z menoj? A kaj šele pride? Dobrega nas ne čaka tukaj nič. Kakor je pravil poveljnik, je

živeža komaj za pet dnij. In sovražnika toliko v okolici! A vse tó me ne straši veliko in vse rad prestanem, toda če se spomnim na vas, zatrepeče mi srce. Sovražnik bo dri od tu dalje čez Pivko, čez Matenovo in, Bog ve, kaj se zgodi z vami. Da bi le Peter preje došel s Hrvaškega, da ne bi bile same z Lenko. — Oh, oče, ko bi vedeli vi, kaj nas je zadelo, kar ste nas bili zapustili, zapustili za toliko časa — morda za vselej . . . «

Vojak — bil je Hvalov Tine — si obriše solzo in koraka dalje.

Takoj ko napoči zora, se začne bojevanje. Naši se držijo hrabro in odbijajo naskok za naskokom. Ko pa vidi njih poročnik Zach, da se ne more dalje braniti utaborjencev, umakne se s svojimi vojaki proti Ljubljani. Francozje pritiskajo ostale od vseh strani. Živeža je v taboru vedno manj. V štirih dneh jim zmanjka vsega, in prisiljeni so podati se sovražniku.

Vsi so morali z okopov v doline in položiti orožje pred se v kupe. Velika straža francozka jih obstopi z nabitimi puškami, in na povelje častnikovo začno korakati čez Vipavo proti Francozkemu. Na vrhu Rebnic se ozre vojak, postoji nekoliko in zakliče: »Z Bogom mati! Z Bogom pivška dolina!« Toda na grožnjo surovega Francoza mora brez usmiljenja dalje.

Bil je Hvalov Tine.

6. Nepričakovan sestanek.

Zastonj je pričakovala Hvalovka Petra dan za dnevom. Prišla je pomlad, ozelenelo in oživelo je vse, in čas je prišel za oranje in sejanje. Njega le ni bilo.

»Da bi se mu le kaj hudega ne pripetilo čez zimo! Da bi se njega ne zgubila!« tugovala je. »Kaj bo z menoj in Lenko, če pridejo Francozje?« Pri tej misli se uboga mati stresne in pokrije z rokama obraz.

In vendar ni storil Peter te žalosti materi nalašč, ne, imel je predobro srce. Delal je tako, ker je moral, če je hotel dobro sam sebi in domačim. Proti koncu meseca sušca se je odpravljal s tovariši domov. Drvarili so, kakor vsako zimo, v obližju Časme, dan hoda naprej od Zagreba. Že so bili gotovi za odhod, že jim je odšel gospodar zaslužene novce, kar prisopeta k njim dva rojaka, Pivčana; jeden Matenjec, drugi iz okolice.

Bila sta tudi ona dva vajena Hrvata in sta prejšnja leta že večkrat tesala doge todi okoli, torej sta vedela dobro, kje drvarijo Pivčanje.

»To je nekaj vredno, da sva tako hitela, da se niste odšli. Ljudje božji, ne hodite domov!«

»Kaj pa je, Bog se usmili?«

»Kaj? Vojska, vojakov iščejo. Zakotnik hodi okoli z biričem in lovci. Kdor more le gibati, mora z njimi. Peter, tudi tvojega brata so guali.«

»Kaj, Tine vojak? In kje je dobil župan pravico siliti k vojakom koga, ki ni domačin in ki je že nekaj let služil cesarja?«

Matenjec zmaje z rameni.

Uzaljen in razsrjen nad Zakotnikovim ravnanjem Peter ni vedel sprva, kaj bi počel. Če pride domov, kaj ga čaka drugega, kakor usoda bratova? In naj mater in sestro kar tako brez pomoči pusti? Brata so pobrali,

sédaj naj še njega, in Bog ve, če jima usoda prizanese v vojski.

Ko tako premišljuje, pogovarjajo se ostali mej seboj, in jeden izmej tovarišev zakliče :

»Kar nas je fantov, ne hodimo domov, kjer nas ne čaka nič dobrega. Dalje proti Slavoniji jo udarimo, tam že dobimo dela!«

Ta načrt je vsem po volji. Le priletni možje, katerih ni vezala več vojaška dolžnost, se poslovijo in napotijo proti domu.

V Petru je divjal se hud boj, kaj bi storil. V kakih skrbeh bodo mati, če ga ne bo domov. In vendar je to zanj gotova poguba. Če ostane na Hrvatskem, bo saj ob času miru se mogel vrniti materi v naročje! Poslednja misel ga privede do sklepa, da se pridruži ostalim tovarišem, ki ga veselo sprejmejo v svojo srede.

Vsi navdušeni, hrepeneči le po zlati svobodi jo udarijo proti vshodu. Bilo jih je vseh skupaj dvanajst, sami pravi korenjaki. Celi dan so hodili nepretrgoma in prišli so do mesta Daruvara. Takoj pri vhodu ugledajo veliko tovarno z lesom. Daleč na okoli ne vidijo drugega nego skladalnice desek, dog, tramov. Praskanje pile jim zašumi na uho, ko dospó do visokega zidu, ki obdaja vsa poslopja.

»Ta gospodar mora imeti šume, oglasimo se pri njem. Tu dobimo delo«, reče jeden naših junakov. Takoj zavijejo v prostorno dvorišče in povprašajo mladega človeka, ki je napajal četvorico čilih konj — menda je bil hlapec —, kako se imenuje to mesto in če je gospodar doma.

»Daruvar. — Če tražite gospodina, hodite ondakle gori«, zarezhi hlapec in pokaže na stopnice, ki so peljale od vrat v drugo nadstropje.

»Daruvar — Daruvar — kako znano mi je to ime! Slišal sem je že — da — še doma. A nekako drugače se je glasilo. — Drvenar! — Tako nekako. — A kedaj bi moglo to biti?« — V take misli vtopljen je stopal Peter za tovariši po stopnicah in komaj opazil, kedaj so prišli do sobe, ki je imela na vratih deščico z napisom: »Ivo Selanović, trgovec sa lesom«. So-li spoznali po tem znamenju gospodarjevo sobo, ne vem, kajti če je znal v onih časih kdo izmej drvarjev brati, je bil že prav redka prikazen. Sodili so, da mora tu bivati gospod, ker je nekaj ljudij čakalo pred sobo.

Ko so bili opravili ti »domači«, mignil je gospod našim junakom, naj vstopijo.

Matenjec, ki jim je bil nasvetoval to pot, se tudi zdaj postavi in naznani v imenu vseh, da znajo vrlo tesati in iščejo dela. Prav natanko pripoveduje, kod so drvarili do sedaj in kaj jih je napotilo dalje. Selanović premeri z očmi vsakega od nog do glave. Prav vseč so mu mladi korenjaki.

»Vsi Kranjci?«

»Izvemši jednega«, reče Matenjec in pokaže na Petra, »ki je pa tudi že več let naš tovariš. Doma je pa iz Lipovja.«

»Na Primorskem?«

»Da, blizu Trsta«, oglasi se Peter in stopi bliže.

»Torej ste moji delavci. Plačilo dobite kakor pri prejšnjem gospodarju. Idite za sedaj in recite hlapcu, naj vam razkaže tovarno in vse kar je treba. A vi Pri-

morec — kako se že imenujete! — ostanite tu, nekaj bi vas rad povprašal.«

Naši junaki odidejo vsi veseli drug za drugim.

»Bogdan!« zakliče Selanovič, ko sta sama s Petrom,
»Bogdan!«

Pri stranskih vratih, ki so vodila v sosedno sobo, se prikaže postava mladeničeva.

»Glej, mož iz Lipovja je tu, s kakoršnim si vedno želel govoriti.«

»O saj res! Bog Vas živi!« zavzame se Bogdan Selanovičev sin, in mu seže v roko.

Peter ga začudeno gleda.

»Kaj — ali me ne poznate več? Seveda spremenil sem se od tedaj, ko sem se bil poslovil pri vas. Bil sem takrat bleđ in slaboten, a kakor vidite, sem si že opomogel.«

Peter ga še vedno neverno opazuje.

»Niste-li iz tiste hiše — kako se že pravi — — e pri Lahovih!«

»Pri Hvalovih ste menda hoteli reči.«

»Tako! Da! Pri Hvalovih. Človek rad pozabi. Saj je že štiri leta od takrat. Kako pa, sli se več ne spominjate onega tujca, ki so ga pripeljali vaša mati na pol zmrznenega domov in mu stregli tri dni?«

»Vi ste tedaj oni slep..«, beseda mu zastane na jeziku, ko vidi tujčev mili obraz.

Bogdan nekoliko osupne na tem, vendar prav mirno vpraša:

»Kaj počnejo mati, so zdravi? In brat, ta mora biti že cel korenjak?«

Pri teh besedah kar zavre po Petru, a premaga se, milo ga pogleda in reče z žalostnim glasom :

»O, ko bi vas nikoli ne bilo pod našo streho ! Oh, gospod, da ste vedeli vi, kake posledice bo imelo to, ne bili bi storili tega, saj ne bi smeli storiti. Smiti bi se vam morali moja uboga mati, če imate količkaj srca.«

Selanovič in sin sta kar okamnela. »Za vse svetnike ! govorite, kaj se je zgodilo, kaj je zadelo mater, mojo dobrotnico, ki mi je rešila življenje ?«

Peter pripoveduje natanko, kaj je povzročil oni denar, ki ga je bil stisnil Bogdan Hvalovki pri odhodu. Kako je Erman vso družino zapedel iz Lipovja, da živi mati sedaj v veliki revščini in da je brat moral v vojsko.

»Zakrivil sem vam veliko gorje, povzročil bridke ure, razdril v hiši srečo. In kar me najbolj boli, zgodilo se je to v času, ko sem vam dolgoval vse, dolgoval življenje. A odpustite mi, storil sem nevedoma !«

Tu poklekne Bogdan pred Petra, ki mu molčé poda desnico.

»Kaj se godi vse po svetu radi nepazljivosti«, povzame gospodar. »Domov je prinesel še dve onih nesrečnih dvajsetic in še le tu je uvidel, kakšen denar je dobil v Trstu. Saj pravim, ti Judje ! Niso zastonj preganjani po celem svetu. A bodi potolažen, prijatelj moj. Prva skrb mi bo sedaj, da poravnam, kar je zakrivil sin po neprevidnosti.«

»Kaj pa oče ?« hiti Bogdan »če se ne motim, pripovedovali ste mi takrat, da so na Ogerskem. Kaj jih ni še domov ?«

»In jih ne bode, dokler ne preneha vojska.«

»In nič ne vedó o vsej stvari?«

»Nima jim kedo sporočiti. Prav za prav ne vemo, v katerem kraju bivajo.«

»Torej je naše nujno opravilo,« dé Selanovič ves ginjen »da zvemo za očeta in ga seznanimo s to sicer žalostno novico, a kaj hočemo. Za vas bom skrbel kakor za sina. Tudi mati in sestra morata semkaj in tu bosta bivali, dokler se ne obrne kako na bolje.«

Peter ga hvaležno pogleda. Solze mu stopijo v oči, a ne solze žalosti kakor preje, marveč veselja, da je mati rešena vseh stisk, in da bo zopet jedenkrat videl očeta.

7. Veselje.

Francozje so drli, polastivši se okopov pri Razdrtem vedno dalje. Glavna armada se je pomikala po veliki cesti proti Ljubljani, ostali so stikali po bližnjih vaseh, kje bi bilo kaj za nje. Tudi v Matenovo je prihrumel oddelek sovražnikov. Število prebivalcev se je v vasi zmanjšalo, tako da so se Francozje kar čudili, ko so našli po hišah le nedoraslo deco, kako staro ženico ali pa na palico se opirajočega starčka. Vse drugo je namreč zbežalo iz vasi v dobro uro oddaljeni podmol v Cestnikovi senožeti. Imetje svoje so vzeli seboj, kolikor so mogli, drugo so poskrili doma. Hvalovka je ostala s hčerko v hiši. Bila je reva vedno vtopljena v skrbi, kaj se godi s sinoma, da je pozabila na lastno nevarnost. Po celo uro je prečula pred podobo svete Prečište in goreče zdihljeje pošiljala za njiju proti nebu. Pri

tem svetem opravilu sta jej pomagali Lenka in Kovačica in ob začrneli zid siromašne kočice so odmevali glasovi: »Sveta Marija, mati božja...« in jagode na molku so padale mej prsti druga na drugo.

V takem stanju so dobili Francozje Hvalovo družino, ko so bili pridrli v hišo. Bilo jih je kakih petnajst. Preiskali so v hipu vse kote, in kar so našli živeža, so pobrali, zakurili na ognjišču ogenj in si napravili večerjo. Gospodinja je morala milo gledati, kako jej uničujejo brezsrčneži še to malo, kar ima.

Drugo jutro so k sreči odšli Francozje iz vasi. Hiteli so dalje, da ne bi preveč zaostali za vojsko.

Hvalovka ravno ogleduje omaro, če so še kaj pustili požrešni sovragi, kar zagleda skozi okno, kako se pomika po vasi pokrit voz, v kateri je vpreženih par najlepših sircev. Star vaščan, ki je nekaj časa govoril s kočijažem, dá znamenje z roko, in koniji zavijejo naravnost proti Hvalovi hiši. Vsa zavzeta hiti gospodinja iz hiše in ko stopi na prag, skoči mlad, snažno oblečen človek z voza in njej hiti naproti.

»Da ste mi zdravi, dobrotnica moja!« jej zakliče in poda desnico.

Hvalovka ga gleda nekaj časa, kakor bi se hotela nečesa domisliti.

»Kaj vi tu? Morda zopet potujete? In v teh nevarnih časih!« reče hladno in ga pelje v hišo.

»Ne, drugačne okolnosti so me privedle semkaj. Kakor veste, pred štirimi leti sem bil vaš gost.«

»Da bi se ne bilo nikoli zgodilo!« vzdihne vmes Hvalovka.

»Vem, mati, da sem vas spravil v nesrečo, a bodite prepričani, da se je to zgodilo zoper mojo voljo. Kaj sem storil, sem zvedel šele pred kratkim po vašem sinu Petru.«

»Petru? Kaj-ste govorili z njim? O povejte, usmilite se uboge matere! Kod hodi? Že pred mesecom dnaj bi se bil moral vrniti, a ni ga od nikoder.«

Bogdan jej pripoveduje vse na drobno, kako in zakaj je prišel Peter v Daruvar, kako je slučajno ali — kakor je povdarjal — po božji previdnosti seznanil se z njim.

»In tako« nadaljuje s povzdignenim glasom, »sem prišel k vam, da saj nekoliko poravnam, kar sem zagrešil. Moj oče je obljubil Petru, da hoče žrtvovati vse, da bi tako mogel nadomestiti žalost in nesrečo, ki jo je bil vam povzročil sin, oni sin, ki ste mu rešili življenje. Zato se je napotil s Petrom v onem času, ko sem se jaz odpravljal k vam, v Budimpešto, da poišče vašega gospodarja. In meni je naročil, naj pripeljem vas in hčerko s seboj, da bosta saj za časa vojske v varnem kraju in da ne bosta trpeli pomanjkanja.«

»O Bog!« vzdihne žena vsa v solzah, »kako ti vse prav uravnaš! Včeraj so mi pobrali sovražniki ves živež in danes — kaka vesela novica!«

Vsa vesela hiti po Lenko in Kovačico, ki sta se pogovarjali v veži s kočijažem, ker nista hoteli motiti pogovora mej materjo in tujcem.

Pustimo veselo družino, naj se po dolgem času raduje, in poglejmo za Petrom!

Od Mobača se pomiče proti severu po Donavi parnik. V začetku vozi počasi, a čim bolj se oddaljuje od pristanišča, tem urneje se giblje in pušča za seboj ogromno množino dima, ki se čimdalje bolj vzdiguje in razteza na vse strani, dokler se slednjič popolnoma ne izgubi v zraku.

Na krovu stoji mlad človek in neprestano gleda po okolici.

»Kako prijetna je vožnja po reki!« reče in se obrne proti zraven stoječemu starikavemu tovarišu.

»Kaj ne? In ker se voziš v prvo, zdi se ti še vse lepši.«

»Dolga pot res je bila od Daruvara do Mobača, a prišedši na ladijo sem pozabil na ves trud.«

»Še naveličaš se vožnje, predno bomo v Budimpešti.«

»Je-li še daleč tja?«

»V dveh urah, menim, bomo že tamkaj.«

»Bog ve, bova-li dobila očeta. Oj, kako rad bi jih videl še jedenkrat!«

»V predmestju na desni strani Donave so velikan-ske zgradbe in obširna dvorišča. Slišal sem že večkrat praviti, da redé tu konje za vojsko. Tamkaj poprašava.«

Mej takimi pogovori je tekel čas našima znan-cema, v katerih smo spoznali Selanoviča in Hvalovega Petra, kaj hitro. Kar naenkrat je obstala ladija v luki Dunave, kjer je izstopilo več nego polovica potnikov, a ljudi je čakalo na obrežju toliko, da se je celo pomno-zilo prejšnje število na ladiji. Mimo Adony, Enesi je letela ‚Lastavica‘ in se vedno bolj bližala glavnemu

mestu Ogerske. Že so se videla iz daljave poslopja, visoko proti nebu dvigajoči se svetilnik, in ladija je nastopila pot v luko. Pred veličastnim poslopjem v pristanišču se ustavi, in popotniki se usujejo kakor buče iz panja. Vrišč in hrušč ob desni in levi ne moti naših znancev, da bi se kje ustavila. Čez velikanski most na verigah kreneta v predmestje, kjer bi po Selanovičevem mnenju marala dobiti Hvalo. Mimo krasnih poslopij, po divnih prostorih, olepšanih z vsakovrstnimi parki in nasadi, hodita dobre pol ure. Peter je ves zavzet nad toliko lepoto mesta. Selanovič ga opazuje smehljajoč se mu:

»Kaj nisi bil še v nobenem mestu, da tako gledaš? Saj imate vendar tako blizu Trst.«

»Kaj Trst, kaj Trst! Kar je naše Lipovje proti Trstu, to je Trst proti Budimpešti.«

Selanovič vaju mesta, kamor je prišel že tolikrat po kupčiji, pelje Petra iz ulice v ulico, dokler ne prideta na prostor, ograjen okoli in okoli z močnim zidom.

»Ta kraj je odmenjen za konje, in ono poslopje na koncu je kobilarna. Tako sem slišal praviti že rajnega očeta, ko je naji nekoč pot zanesla semkaj.«

Peter, ki je dosedaj le občudoval na desno in levo, se pri besedi 'kobilarna' vzbudi kakor iz sanj.

»Hitiva torej! Oh, videl bom vendar še jedenkrat očeta!«

Prišedši do velikih vrat, kreneta naravnost na dvorišče. Prvi, ki ju pozdravi, je velikansk pes bele barve, ki se je meni nič tebi nič približal Petru, hoteč poskusiti, iz kakošnega blaga so njegove hlače.

Peter se ustraši velike živali in se umika vedno bolj k zidu. V tem se prikaže izza vogla človek nesoč polno posodo vode na rokah in reši Petra iz zadrege.

»Parkljež! Boš sel sem in pustil ljudi na miru!«

Pes odide s povesenim repom. Selanovič pa stopi bliže in vpraša:

»Ni-li tu lipovskih konjarjev?«

»Konjarji in konji — že peto leto.«

»In Hvala?«

»Hvala? Ta je najimenitnejša oseba izmej vseh, saj gospod ga čislajo najbolj. Bi-li radi govorili z njim?«

»Radi, srčno radi!« oglasi se Peter, ki je sedaj čisto pozabil na psa in se približal tujcu, ko je začel pripovedovati o Hvali.

»Počakajte tu malo. Takoj pride. Drugje ne more biti nego pri konjih.«

Ne traja dolgo, ko pride čez dvorišče sem od hlevov brzih korakov človek, brišoč si roke ob bel predpasnik. Peter je že od daleč spoznal v njem najdražje bitje, po katerem je hrepenel že toliko let. Ne more si kaj, da ne bi mu stopil nekaj korakov proti in zaklical:

»Moj oče!«

»Peter, ti tukaj? O...!« vzklikne Hvala in oče in sin si padeta v naročje.

»Kdo bi si bil mislil! Tako daleč — in si našel pot!« reče Hvala, ko se oddahne od prvih čuvstev, ki so privreli na dan z vso silo očetovske ljubezni.

»Tega gospoda imam zahvaliti za vse«, odvrne Peter in pokaže na Selanoviča.

»Da ste mi zdravi in dobro došli!« in Hvala mu poda desnico.

»Kdo bi si bil mislil? Kdo bi si bil mislil?« ponavlja Hvala ves srečen in smehljajoč se opazuje sina. Ta se tudi ne more nagledati očeta.

»A kaj bomo stali tukaj! Pojdita z menoj v stanovanje, če tudi je borao in priprosto. Vem, da imata veliko novic s Krasa in zlasti iz Lipovja, na katero mislim slednji dan, in kamor bi se rad še povrnil, predno me pokliče Bog k sebi. Kaj ne, Peter, postaral sem se, a ti si cel korenjak, skoro bi te ne poznal več.«

Mimo krasnega vodnjaka, ki stoji sredi dvorišča, ju pelje do konca grajščine, kjer je nekoliko nižje splotje za služabnike. Po kamenitih stopnicah pridejo pred sobo. Hvala jo odklene in jima veli, naj vstopita. Ponudi jima stole, pokliče človeka, kateremu nekaj naroči in potem še sam prisede.

»Tukaj, Peter, tukaj sem slonel včasih po cele večere in premišljeval. Mislil sem raznovrstne stvari in vedno le o domačem kraju. Zlasti ko sem čul, kako pritiskajo Francozje na Avstrijo. A ko sem zvedel, da se bijejo večinoma le na severu, iznebil sem se skrbij in veselja bi bil zaukal, ko sem čul, da se je sklenjen požunski mir. Upal sem za trdno, da se vrnemo s konji nazaj v Lipovje. A niso nas pustili. Gospod grof so sami prišli k nam in rekli, naj ostanemo še nekoliko časa, ker mislijo cesarski vrniti in poplačati Francozu vse, kar mu gre. In čakali smo tega časa, čakali nove vojske — cela tri leta. Šele letošnjo zimo je počil glas, da udari Avstrija s podvojeno močjo na sovražnika. Pri-

hajala so različna poročila, kako so bili naši v Italiji tepeni, kako so bežali na Kranjsko, kjer so jih na meji veliko število zajeli Francozje. Zopet so me vznemirjale strašne misli, kaj se godi z ženo in otroci. V sanjah se mi je zdelo, da vidim, kako kleči od daleč tvoja mati in kako steguje roke proti meni, naj bi ji pomagal. Hoteč skloniti se proti njej spodtaknem se ob srobot, padem in se vzbudim. Drugikrat zopet vidim, kako jej grozi Erman, in kako ona vsa preplašena beži pred njim, beži po neizmerni planjavi, Erman se jej pa krohoče od daleč, dokler mu ne izgine izpred očíj. Kako sem si želel zvedeti kaj gotovega o svojih predragih! Kako prav si torej prišel, sin moj! Časa res nimam veliko, kajti uprav sedaj popravljamo in čedimo, ker smo dobili sporočilo da nas obiščejo v kratkem gospod grof. A naročil sem tovarišu, naj kaj poskrbi mesto mene. Povej tedaj, Peter, kako se imate v Lipovju in kako si se sešel s tem gospodom.«

»Oh, oče, o Lipovjem kaj malo, kajti nisem bil tam malone štiri leta.«

»Kaj nisi več v službi? Za voljo božjo, zakaj si popustil? In Tine in mati in Lenka?«

»Vse nas so izgnali in preselili smo se v Matenovo.«

Peter pripoveduje sedaj natanko vse o popotniku, o Ermanu in denarju, kar je nam uže vse znano.

Hvalov obraz se kar spreminja jeze in žalosti in, ko opisuje pripovedovalec na dolgo in široko materino revščino in pove najžalostnejšo novico, da je moral Tine v vojsko, kjer je najbrže padel, ker ga ni bilo nazaj, — uderó se staremu možu debele solze po licu.

»Potolažite se prijatelj, moj sin je vzrok vsega, odkritosrčno priznam, a vse hočem poravnati. Po ženo vašo in hčer sem poslal sina in pri meni bosta bivali, dokler se ne poležejo vojskini vibarji.«

»Vedno vam bom hvaležen, gospod Selanović, a vedite, vaš sin ni zakrivil vsega. Jaz Ermana dobro poznam. Že od nekdanj ni mogel videti ne mene, ne moje družine. Da sem jaz to poprej zvedel! . . . A menim, da se še dobi na svetu pravica. Poskusim že vse.«

Hvala gre molčé venkaj, da pripravi gostoma kaj za želodec.

Tisti dan ostaneta Peter in Selanović v kobilarni, Hvala jima razkaže vse. Na večer se poslovita. Pri odhodu obljubi Selanović, da ga hoče obiskat še večkrat s Petrom.

8. Žalost.

V tem času, ko sta bivala naša znanca v Budimpešti, odpravljali so se pri Hvalovih v Matenovem na odhod. Bogdan je prigovarjal vedno, naj bi se napotili prej ko mogoče. Bal se je, da bi zopet pridrl sovražnik iz južne strani in preprečil vse njih namere.

Vesela je bila Hvalovka, ko je čula vest o Petru, vesela, ko jo je prišel ta tujec rešit iz najhuje stiske, vendar se je težko ločila. Privadila se je bila v Matenovem ljudem, privadila delu in trpljenju. In zdaj naj se seli še dalje, čez mejo, po neznani poti! A če ostane, kaj jo čaka doma? — Francozje so jej pobrali ves živež. Naj hodi tedaj s hčerko od hiše do hiše nadlegovat ljudi, ki sami trpé pomanjkanje? Ne, tega ne more, tega

ni vajena in ne stori za nobeno ceno. Zahvaliti hoče Boga, da jej je poslal po Bogdanu pomoč, storiti vse po njegovem nasvetu. . . .

»Vendar Lenka naj bi ostala doma pri Kovačici«, dejala je. »Ta bo imela veliko opraviti z oskrbovanjem hiše in njiv. Vse vkup je sicer malenkost, a žena je stara.«

»Ne, obe moram priversti — oče mi je naročil strogo — obe! Saj ni nikake nevarnosti in težave. Če bi rekel — na! — bo hodila peš! A tako . . . .«

»Oh, mati, pustite me. Jaz grem z vami, z vami. Kaj bi počela brez vas?«

Kovačica se nasmehne in reče:

»Pojdite v imenu božjem. Upam, da poneha skoro vojska, in se vrnete, komaj pridete tja.«

Tako so ugibali in se pogovarjali pozno v mrak. Prišlo je ljudij iz cele vasi, kolikor jih je bilo doma, k Hvalovim, da bi se poslovili od gospodinje. A ta ni govorila mnogo, kmalu jih je pustila na ognjišču, odšla v sobo in molila dlje nego po navadi. Ko so bili drugi legli k počitku, je brlela še vedno luč na njenem oknu.

Drugo jutro je Selanovičev kočijaž na vse zgodaj opravljal konja v sosedovem hlevu, kjer sta bila čez noč. Pri Hvalovih so bili že pripravljene za odhod, in ko je bilo vpreženo, stopita Hvalovka in Lenka na voz. Bogdan govori nekaj s kočijažem in prisede.

»Dobro varujte«, zakliče Hvalovka Kovačici, ki jo je spremila do voza, in jej poda roko.

»Srečno! Pozdravite Petra in se vrnite kaj kmalu.«

Zadnjih besedij že ni bilo več slišati, kajti čili konji so zdirjali, da se je za vozom visoko vzdigoval cestni prah.

Dospevši onkraj Postojne, zavijejo po občinski cesti na Ribnico, kjer se ustavijo čez poldne. Nato vozijo čez Kočevje, Koprivnik in dospejo proti večeru do vasi Griblje. Bili so na meji.

»Dolga pot, gospod, dolga«, dé Hvalovka. »Človek se naveliča sedeti. Moj Bog, vse kosti me bolijo.«

»V tej vasi se spočijemo in jutri bomo nadaljevali pot. Ivan, pred Grozdičevo hišo ustavi!«

Kočijaž prikima in požene konja, da bi dospeli tem preje v vas.

»Tu v Gribljah imam prijatelja Grozdiča. Sprejme nas gotovo z veseljem. Ko sem se peljal predvčerajšnjim k vam, sem tudi prenočeval pri njem. Najpremožnejši je v vasi, in gostilna slovi daleč na okoli. Z vinom trguje po vsem Hrvaškem in Slavoniji. V Daruvaru se vedno oglasi pri nas, in tako sta bila že moj in njegov stari oče dobra znanca.«

»In koliko časa bomo potovali jutršni dan, gospod?« poseže vmes Lenka.

»O mraku bomo doma, če pojde po sreči, a to bo vse drugačna vožnja nego danes. Tu vam je sama ravnina, lepa polja, vinogradi ob poti . . . .«

Bogdan bi še rad kaj povedal lepega o svoji domovini, toda voz se je ustavil pred veliko lepo hišo z veho nad vratmi — znamenje, da se tu dobi (lahko) kaj takega, kar teče gladko po grlu, krepi živce in bistri um.

Grozdič, mož z lepo okroglim trebuščkom, kakor je to z malimi izjemami pri krčmarjih navadno, se prikaže na pragu in popelje goste v hišo.

Ako bi kdo opazoval natanko okolico Grozdičeve hiše, ko se je ustavil voz z našimi znanci na dvorišču, videl bi ob vrtni ograji ženskinjo postavo, v kateri bi spoznal ciganko, ki je nepremično zrla v voz. Ugleđavši Bogdana z Lenko in njeno materjo, se zadovoljno nasmehne. Nehoté stori nekaj korakov proti hiši, vendar tako skrbno, da je nihče ne opazi, in posluša pogovor. Ko odidejo gostje v hišo, nekaj zmrma, a njen obraz ni rdel od jeze, kakor je bila njena navada, ampak gube okolu usten so kazale nasmeh.

»Znabiti le pojde«, dé sama pri sebi in pospeši kerake venkaj na prosto.

Ne moremo si kaj, da ne bi sledili tej čudni ženski. Kaj namerja? Kaj pomenja to vedenje?

Za streljaj daleč gre vedno po glavni cesti, nato zavije navzdol proti Kolpi. Tu je ob obrežju na zeleni trati sedela okoli ognja tolpa ljudij. Črni lasje, rujava koža in v strgane cunje zavita telesa — vse to nam priča, da so cigani.

Ogenj je čedalje bolj pojemal, jednako je tudi hrušč ponehaval in drug za drugim je zadremal. Slišati je bilo le še slokega človeka z zmršeno brado, ki se je vlegel, kakor je bil dolg in širok tik pepela. Po njegovem samozavestnem glasu smemo soditi, da je poglavar cele čete.

»Luka! slišiš Luka!« zakliče sin, »pojdi v Griblje, matere ni dolgo. Kaj neki dela? Luka, ali spiš?«

Namesto odgovora se sliši dolgi: »Jo — — jo — —« in Luka zazdeha globoko in široko, in se meni nič tebi nič obrne na drugo stran.

»Lenoba gnila, klada! Da bi te vsi h . . . . !«

»Mólci, stari! Kaj golčiš, saj sem tukaj!« oglasi se nam že znano cigansko bitje za hrbtom.

»Saj je že tudi čas. Celi popoldan si se menda že lahko nagoljufala in nalagála.«

»Ne zamerim ti tvojih besedij, saj vem, da še nikoli nisi zinil pametne. A ne misli, da sem jaz kar tako, da bi se pometalo z mano. Kar sem jaz zvedela in izvohala danes, je nekaj, kar ne bi ti storil vkljub svoji zvitosti, s katero se bahaš!«

Glas cigankin je bil čedalje mogočnejši. Kmalu so začela očrnela zaspaneta dvigati glave. To je menda tudi hotela doseči ciganska mati, kajti, ko je videla, da jih precejšne število bedí in zre nepremično vanjo, je začela:

»Kedaj smo bili zadnjič v Daruvaru, ljudje moji, otroci moji, sinovi svoje majke?«

»Lansko leto, ko se je pripetila naši Kati ona strašna nesreča«, zagrmi druhal in krčevito stiska pesti.

»In kdo je povzročil revi tolike bolečine, da ni zdaj za nobeno rabo, in jo moramo imeti vedno na vozu?!«

»Pošast preklicana, stara, ne vzbujaj mi žalostnih spominov!« zarohni poglavar, a skoro se izgubi njegov glas, ko zavpije cela tolpa:

»Stari Selanovič! Gjaur! Grobnica mu kosti izmetala! Reva Kata je bila stegnila roko po beli ruti, ki se je sušila na vrtu, tu se prikaže Selanovič, kakor bi bil vstal iz zemlje, in vdari revo z gorjačo čez hrbet, da je komaj prišla do nas. O reva Kata, uboga Kata, poprej tako lepa Kata! . . .«

Hrup se počasi poleže, kar se zopet oglasi glas ‚materin‘ :

»In niste sklenili takrat maščevati se, naj velja kar hoče?«

»Zaprisegli smo!« zaženó vsi z jednim glasom »in teh misli smo še vedno.«

»Poslušajte torej«, nadaljuje ciganka, a bolj tiho in stopi v njih sredo. »V Gribljah prenočuje nocoj Selanovičev sin, videla sem ga dobro. Pripeljal se je od Črnomlja sem in gre proti domu. Ž njim sta tudi dve ženski, jedna že postarna, druga še dete, jedva staro dvanajst let. Gotovo sta njegovi sorodnici. Ko sem prosila darov po hišah, prišla sem slučajno — tema je že bila — do Grozdličeve hiše, kjer se je ustavil voz in so izstopili vsi trije. Vsega nisem vjela, a to sem čula dobro, da odrinejo jutri na vse zgodaj proti Karlovcu. In kako je deklica ljubeznjivo in nežno bitje! Huje, menim, bi ne mogli zadeti Selanoviča, nego z izgubo te deštre stvarice, ha, ha!«

Njen smeh pri zadnjih besedah je odmeval v tiho noč. Druhal je še vedno zrla nepremično v starko in poslušala bi jo bila še dalje.

»Jutri, praviš, da odrinejo? Dobro! Poskusimo! Da ste mi pripravljeni in na vsako besedo poslušni. Če nam spodleti, tedaj . . .«

Tu vzdigne glavar svojo koščeno pest in divje gleda po tropi.

Še kak glas se čuje tu in tam, a ko zadnjič zaplapola ogenj, in jame žareče oglje prehajati v beli pepel,

potihne vse in le smrčanje zaspanih vednih popotnikov se čuje po okolici . . .

Jutranja zarja je jela rudeti in napovedovala solnce, da odgrne črno zagrinjalo, v katero je bila zavita zemlja celo noč. Čedalje bolj se je izgubljala tema, in pomladanska megla se je vzdigovala vedno višje. Vendar od bregov Kolpe se ni hotela ločiti dolgo, dolgo in vedno je še vstajala iz vode. O megla, gosta megla, zdi se mi, da vem za vzrok tvoje lene počasnosti, in mi je znano, kaj zakrivaš v svojem krilu. Malopridne ljudi in njih hudobije! Glej, ob obrežju tiči mej dvema vrbama petorica mož divjega obraza in srditih očij. Oprti so ob gorjače in se pomenkujejo. O čem - li? Ni čuti, pretiho govoré. A to vem, da nameravajo nekaj groznega. In ti, megla, slišiš vsako besedico in vmes tudi lastno pohvalo, da jih tako skrbno skrivaš, in to ti je vseč, kaj ne? O megla, nič ne moreš oporekati, saj si znana in razglašena s svojo sestro nočjo kot pospeševalka in posebna posređovalka pri največjih zločinih . . .

A kam sem zašel, v kake misli si me vtopila, ti nočna tovarišica! Skoro bi bil preslišal peket konjskih kopit in rožljanje koles. Od Gribelj semkaj se pomiče voz. Par najlepših sircev je vpreženih, kakoršnih nima ob Kolpi nikdo, kakoršne premore v Daruvaru le bogati trgovec Selanovič. In res, ugledavši konje, spoznamo takoj oni voz, ki smo ga spremljevali v duhu daleč tam s Pivke po celem Dolenjskem in popustili čez noč v Grozdičevi gostilni. Prav v živahnem pogovoru sedé v njem naši znanci: Selanovičev Bogdan, Hvalovka in Lenka. Odpočili so se dobro celo noč, in Bogdan je

začel pripovedovati, kodi in kako dolgo bodo še vozili do Karlovca, Siska in od tu do doma. Lenka ga je poslušala kar z odprtimi usti, a mati njena ni kazala posebnega zanimanja. Zamišljeno je sedela in bila nekako vznemirjena.

Ko se nagne voz po klancu proti Kolpi, zakliče Bogdan kočijažu :

»Pazi dobro na konje; zdaj, zdaj bomo na brodu.«

Bogdan se obrne do svojih tovarišic, hoteč jima pripovedovati o nevarni vožnji čez brod, kar se voz nenadoma vstavi in se zasliši obupajoč kočijažev glas :

»Pomagajte !«

»Za božjo sveto voljo !« vikne Hvalovka in skoči po koncu. Bogdan hoče odpreti nanagloma voz, kar v tem prihiti zmršena ciganska postava, ki ga zgrabi s koščeni rokami in vrže z vso silo na tla. Ko se hoče braniti, priskoči druga oseba in ga tišči k tlom. Bogdan kliče kočijaža na pomoč, a tudi s tem godi se jednako. Dva možaka ga pestita na tleh in kričita k tretjemu, naj dobro drži konje. A to še ni vse. Velik, krepek cigan stopi počasi iz ozadja, postavi se ob vozu in pogleda Bogdana v oči.

»Me-li poznaš ?« vpraša z zaničljivim posmehom in ne pričakujé odgovora, nadaljuje : »Mogoče, kaj né ? A nič ne dé. Pozna me tvoj oče tollkanj bolj. Ali ima še v spominu, kaj je storil z mojo hčerjo, ubogo Kato ? No menim, da se bo spomnil na to večkrat.«

To rekši, se skloni v voz, pograbi ubogo Lenko za roko in jo hoče potegniti venkaj. A to ne gre tako

lahko. Hvalovka se krčevito oklene svojega najdražjega bitja in je ne izpusti.

»Kaj vam je storila, revica?« zavpije in pogleda tako milo, da bi morala omečiti najtrši kamen, a ob jednom besno, ko zagleda divji ciganov obraz.

Namesto odgovora jo udari neusmiljenež po rokah, da jej kar odrvené in omahnejo.

»Zadnji ukaz še izvršite, potem pa za menoj!« zakriči zločinec tovarišem in izgine z Lenko ob Kolpinem bregu.

Ostali štirje dvigaejo gorjače in udrihnejo neusmiljeno kake trikrat po Bogdanu in kočijažu in jo popihajo za poglavarjem. To videč, popusti peti, ki je držal konja za uzdo, in jo ubere za njimi.

Kakor se prebudi mornar, ki ga trešči nevihta z vso silo na skalno obrežje, in gleda okoli sebe, kje bo zagledal kakega tovariša, kje ladijo, s katero so se pred kratkim tako neusmiljeno igrali valovi, tako je gledal okoli sebe Bogdan, ko se je zavedel iz omotice, katero so bili pouzročili neusmiljeni udarci ciganove gorjače. Počasi pristopi h kočijažu, mu pomaga na noge, stopi v voz in spravi Hvalovko k zavesti. Nato veli pognati, in voz se pomiče po brodu čez reko — čez mejo — sprva počasi, nato vedno hitreje.

Kaki čuti so se morali vzbujati na vozu sedečim osebam na tej poti, si lahko vsakdo sam misli.

8. K o n e c .

Željno je čakal Peter matere na Selanovičevem domu, ko sta se bila vrnila z gospodom z Ogerskega. Vesel je bil, ker je po dolgih letih zopet videl očeta.

Še bolj mu je igralo srce, ko se je spomnil, da je mati rešena vseh stisk, da pride z Lenko k njemu, in da bodo skupaj bivali na novem domu. In vendar, kako bridek je bil ta toliko zaželjeni sestanek z materjo! Revež je kar odrvenel, ko je zaslišal, kaj se je zgodilo z Lenko. Ni mnogo govoril in povpraševal, kako in kaj. Vedel je, da je vsak poskus zastonj, da so odšli cigani Bog vé kam, in da jih ne more zasledovati. Nekaj časa je zrl predse, nato se ozrl v stran, in blizu stoječi bi lahko čuli besede: »Brata je pobrala vojska, sestro hudobni ljudje, kaj neki čaka mene?«

Ubogí Peter!

Očeta so obvestili o tej nesreči, kakor hitro je bilo mogoče. Ta čas je prišel svitli knez ogledat si budinsko kobilarno. V spremstvu oskrbnika in mnogo gospodov, ki so prišli z njim iz stolnega mesta bolj radi zabave nego po opravku, je pregledal knez vse prostore tega cesarskega poslopja. Posebno dolgo se je mudil po hlevih, kjer se ni mogel načuditi čilim lipovskim konjem močnega in trdega kopita, katero so utrdili na kamenitem Krasu. Rad se je tudi pomenkoval s služabniki in hlapci, kajti bil je ljubeznjiv, prijazen gospod, da so se vsi veselili njegovega prihoda. Ko pride tedaj ta izbrana družba do četvorice konj, ki jih je oskrboval Hvala, prikloni se ta spoštljivo in pove ime vsakega posebej, h kateremu pristopi knez in ga potiplje po vratu.

»Lepe živali to, najlepše bi rekel izmej vseh.«

»Saj so tudi najbolj postrežene. V rokah jih ima mož, ki se posebno razume na konjerejo«, oglasi se oskrbnik in pokaže na Hvalo.

»No, me veseli«, reče knez, stopi k njemu in mu seže v roko. »Takih mož potrebujemo pri cesariji. Kako pa, iz Lipovja, kaj?«

»Da, milostni gospod! Pred štirimi leti sem moral pustiti tamkaj vse in iti . . . in . . .«

Hvali zastanejo besede, da ne more dalje.

»Prijatelj moj«, mu reče knez prijazno. »Vas nekaj teži, to sem opazil na vašem obrazu takoj, ko sem vas zagledal. A zagotavljam vas svoje pomoči, če mi odkrijete vso bol.«

Hvala mu začne praviti na drobno vso svojo nesrečo. Na koncu te žalostne pripovedi zaigrajo tudi knezu solze v očeh in vsi pričujoči so ginjeni.

»In sta bila že takrat, ko ste bivali vi v Lipovju taka prijatelja?« reče knez.

»Erman in Krebelj? O koj prvi dan, ko je prišel oskrbnik v kobilarno, se mu je prilizoval Krebelj. Mene ni mogel videti kraj očesa. Rad bi bil dobil moje mesto, rad bi bil tudi videl, da bi njegova sinova prišla preje v službo nego moja. Bog vé, kaj mu je vse natvezil o meni, in ta Erman, ta mu je verjel vse.«

»In kar je najbolj kazni vredno, je to, da je odpravil vašo družino brez vsake preiskave iz Lipovja, brez vsacega višjega dovoljenja — z jedno besedo — po svoji volji in hudobni trmi. Da vas je pripravil ob sina v najlepših letih, tega ne vé. Da ste prišli vi ob jedino hčerko, o tem se mu še ne sanja. A jaz ga obvestim o vsem tem, obvestim tako, da bo pomnil za vedno. V imenu cesarjevem, ki mi je izročil nadzorstvo čez vse kobilarne, vam dovoljujem, da odpotujete nszaj

v Lipovje. Tam nastopite službo, ki ste jo odpravljali nekdej. Krebelj pride na mesto vas semkaj v Budim, kjer bo za zadnjega hlapca. Ermana tudi ne najdete v Lipovju, zato bom že jaz skrbel.«

Hvala se od veselja zjoka in poljubi dobremu gospodu roko.

»Vendar zopet jedenkrat tolažilne besede. A Tine in Lenka, ta, ta . . . ! Oh uboga otroka moja!«

»Potolažite se. Poskusimo, kolikor bo le mogoče, da se vrnete vam v naročje, če jima je bila usoda toliko mila, da sta ostala še pri življenju. A upajmo najboljše. Saj upanje jedino nas še vzdržuje na svetu.«

Po teh besedah hoče knez oditi.

»Milostni gospod«, oglasi se za njim Hvala. »Ker ste mi dovolili toliko, storite mi še to ljubav, da smem odpotovati malo v stran — po Donavi čez Daruvar, kjer se snidem z ženo in starejšim sinom, ki sta, kakor vama je znano, tamkaj pri usmiljenih ljudeh.«

»Dobro, časa imate dovolj. Da ste v enem mesecu v lipovski kobilarni, zadostuje.«

Hvala se hoče še jedenkrat zahvaliti, a knez odmaje z roko, obrne se do svojih spremljevalcev in ogleduje dalje.

* * *

Pravijo, da je čas najboljši zdravnik vsakoršnim ranam. V resnici, mnogokrat se zaceli v teku časa rana, katera nam je hotela v prvem trenutku uničiti vse moči in zadušiti zadnjo iskrico življenja. A pri Hvalovih se je godilo drugače. Pozabili bi gorje, ki so ga

bili prestali v obilni meri svoje dni, da so bili vsi skupaj, združena cela družina. A pogrešali so še vedno dveh, dveh najmlajših, in to jih je bolelo. Godilo se jim ni slabo, ko so prišli nazaj v Lipovje. Nikdo jim ni kalil miru. Oče in sin sta takoj nastopila prejšno službo, za oskrbnika so dobili človeka usmiljenega in blagega srca. Gospodinja je zopet nosila mleko v Trst.

Mineval je za tem dan za dnevom. Prešla je pomlad, dalo slovo poletje in oglasila se otožna jesen. Listje na drevju je začelo bledeti in vse na polju je venelo. A kakor se je poslavljalo življenje od narave, zastajalo je tudi v žilah Hvalovih. Potrla ga je nekaj starost — imel je na hrbtu že šest križev, — največ pa je razjela njegovo osrčje rana, ki mu jo je prizadela britka usoda ljubega mu sina in drage hčerke. Revež se je moral vleči v posteljo, katere ni zapustil več. Ker mu je prihajalo vedno huje, spravili so ga z Bogom in udan v voljo božjo je pričakoval blagi mož ure, ki slehernega zemeljskega trpina reši vseh spon in teženj, ki ga tarejo v dolini solzâ. Prebil je svoje zadnje dneve v molitvi in v pogovoru s svojimi dragimi.

»Rad, prav rad bi se ločil in šel na oni svet, saj sem prestal že dovolj hudega na zemlji. Vendar, koliko lajša bi bila ločitev, ko bi videl še jedenkrat svoja ljubljena otroka! Ko bi saj slišal, kaj se je zgodilo ž njima!«

»Bodite mirni, oče. On, ki nas je rešil iz rok našega najhujšega sovražnika, bo skrbel, da se snidemo še vsi skupaj, saj ne zapusti svojih. Ne veste-li več, kaj vam je dejal pri odhodu svetli knez, da smemo upati vsega, dokler živimo«, tolaži Peter očeta.

»Da, da, in prav je imel, dobri mož, prav!« reče s slabim glasom starček in se nasmezne.

Taki in jednaki pogovori so bili zdaj slednji večer pri Hvalovih. Bolniku so vidno pojemale moči. Mati in sin sta prebila noč in dan pri njem, kajti pričakovati je bilo vsak čas, da ugasne. Nekega večera je govoril vedno le o Tinetu in Lenki ter vedno se oziral proti vratom. Zunaj je brila mrzla jesenska sapa. Zdaj pa zdaj so zašklepetala okna.

»Trkata, trkata. O, sta že tu, saj sem vedel, da prideta. O le sem, le sem, da vaji objamem«, marmra bolnik s hropečim glasom in se hoče vzdigniti.

Mati in Peter milo gledata, kako se je jelo mešati očetu — znamenje, da so mu ure seštete.

Bilo je pozno v noč. Naenkrat se začuje ropot pri vežnih vratih in odpiranje. Ne traja dolgo, ko pogledata skozi vrata moški in ženski obraz.

»O Lenka, drago dete moje!« zaupije veselja Hvalovka in hiti na prag. Mati in hči si ležita v naročji.

»Mene ne poznate več?« reče moški in stopi v sobo. »Seveda, spremenil sem se, odkar se nismo videli.«

»Tinetov glas! — Kaj res? — Oh res — res. Tine, pristopi k — meni, da te — še jedenkrat objamem, — predno izdihnem.«

Molčé se skloni izubljeni sin nad posteljo umirajočega očeta, vroče solze se mu uderó in kapajo na čelo bolnika, kjer se spojé z mrzlim mrtvaškim potom. Pač ginljiv prizor in pretresljiv pogled!

»Da si le prišel! Moj Bog — saj se mi je zdelo, — da te še vidim. — O kako mi je sedaj odleglo! —

A ozdravim ne več, več — nič več ne! No, saj sem dosegel, saj sem doživel, kar sem želel.«

»O, kako si ves drugačen! Gotovo, da te nisem spoznala«, čudi se Hvalovka, ogledovaje Tineta od vrha do tal.

»Mati, doživel sem mnogo in prestal marsikaj grenkega ta čas.«

»Kakor tudi jaz«, oglasi se Lenka in obriše očetu pot z obraza.

»Kako sta se sešla? Pravi čudež božji je moral to biti!« povzame Peter.

»O, kod si hodil, sin moj, povej, po — vej!« jame oče s tihim glasom.

»Kdo bi rekel!« začne Tine in sede k očetovej postelji, »in kedo bi sodil takrat, ko me je bil zvezal birič, da se ne bomo videli toliko časa! A zahvalim Boga, da nas je obvaroval hujše nesreče. Ko smo se bili navadili v Ljubljani sukati orožje, poslali so nas, kakor vam je znano, doli na Laško. Tu so frčale krogle mimo glave, da se mi je kar tema delala pred očmi. Okoli in okoli mene so ležali mrličji po tleh kakor snopje. Po tej strahovitej borbi, katera mi je v spominu tako živo, kakor bi se bila vršila včeraj, bežimo, kar nas je ostalo še živih, pod vodstvom poveljnikovim na Razdrto, kjer nas obkolijo Francozje od vseh strani. Ko nam zmanjka živeža, se udamo in Francozje nas tirajo s seboj. Ne bom vam popisoval natanko vse poti, kajti dolga je bila, dolga. Kar nas je mučilo najbolj, je bila grozovita žeja. Marsikateri tovariš je obnemogel na potu. Ustavili se nismo preje, nego smo prišli v neko

mesto blizu Pariza. Tu so nas napodili na polje, kjer smo delali celo poletje, ker je primanjkovalo delavcev. A kmalu nas vtaknejo zopet v vojaško suktnjo in korakati smo morali v vojsko zoper lastno domovino. Ko smo se bližali meji, bilo mi je na misli, kako bi jo zavil domov. V visocih hribih blizu Badenskega prenočimo neko noč. Jaz se ukradem skozi hosto, pridem do slamnate koče, kjer zahtevam civilno obleko. Ker sem grozil z orožjem, sem jo dobil takoj in potem drvil po napovedanem potu vedno dalje, pripovedujoč ljudem, da bežim pred vojsko. Kmalu nas je bežalo več. Jaz sem pravil, da sem obrtnik in grem v Avstrijo po opravku. Ne traja mnogo dnij, in že sem na meji avstrijski. Po težavni poti ob reki Sali pridem na Koroško. Pot me pelje zopet skozi gozd. Od daleč zagledam v neki dolini pojemajoč ogenj. Vesel sem bil, da dospem k ljudem, kajti glad me je mučil, da sem komaj stal po koncu. Noč je bila. Bližam se navzdol k ognju, kjer opazim kmalu tolpo ljudij, ki so ležali okrog pepela. Takoj uvidim, da so cigani. Prav tik ognja je čepela deklica, ki je zdaj pa zdaj podrezala v žrjavico. Ko stopim bliže, spoznam svojo sestro . . .

»Kaj, tja so te privedli? O sveta mati božja!«
začudi se Hvalovka vijoč roke.

»Od onega usodepolnega dne, ko me je zgrabil bradati mož, hiteli smo vedno naprej in prebili v tistem gozdu celo poletje.«

»Spoznava se«, nadaljuje Tine, »in skleneva ubezati. Bilo je, če se ne motim, uprav včeraj teden. Ker so vsi trdo spali, vzdignevala se takoj. Sprva tečeva kar

moreva in prideva srečno iz gozda na cesto. Nato korakava dalje čez Koroško in Kranjsko. V Matenovem prenočiva v naši hiši, kjer je naji komaj spoznala Kovačica. Tu zveva, da bivate zopet v Lipovju in da so oče zboleli. Ta žalostna novica nama tako pospeši korake, da se ne ustaviva do doma. In zdaj sva, hvala Bogu, doma, sva tu v vaši sredi.*

Bolnik upre oči kvišku, in vesel nasmeh se mu bere na ustnicah. Spregovoriti ne more več.

Prečuli so ono celo noč, kajti mnogo so si se imeli povedati. Pazili so na vsak zdihljaj umirajočega in mu stregli s tem in onim.

Proti jutru je Hvala zaspal na večno. Revež je vedel, kako se živi na svetu, kjer je užil veliko gorja in prestal toliko bridkih izkušenj.

Bučkov stric.

Spisal Jurče.

Tisto vroče popoldne po sv. Jakobu so jo počasi in previdno mahali Bučkov stric iz Ludrja po kamenitem kolovôzu doli k postaji, opirajoč se na opaljeno kljukačo svojo ter brisoč si sitni pót s čela z velikim majolkastim robcem; vjednomer so momljali: -Tomažek, Tomažek, danes si pa polžek, danes si pa polžek; kaj ko bi zdaj-le zažvižgal vlak tam izpred predora, ko bi zdaj-le: gotovo bi zamudil, ti Tomažek, ti polžek ti!« In prav v istem hipu, ko so stric tisto pot izustili

zadnjič take svoje modrosti, je prihrul vlak iz predora, ter rezko zažvižgal. »Jet, Jet!« so zaupili Bučkov stric, kakor da jih je osa ujela, zamahnili z robcem, potlej pa v jedni sapi planili doli po strmini, po bližnici k postaji. »Jet, jet, počakajte, Tomažka počakajte, Tomažka iz Ludrja počakajte!« Tako so upili, noseč kljukačo na rami; takrat so jo pa cvrli, tudi brez — palice lahko cvrli, doli po strmini! E, ta stric poredni!

Pa so ga le ujeli še, vlak ujeli; seveda, šlo je že za sekunde. No, pa karto so dobili še; in gospod sprevodnik jih je potlej rad ali nerad potisnil v kupé, kamor je tudi sam takoj ustopil, ko se je vlak malo ne že zibal. Stricu preščipne vozni listek ter jih malo okrepa. Stric so se opravičevali, češ, da so ure navskriž, še bolj pa noge in kljukača nerodna; no, pa da le ni nič huđega. In dobro je bilo; gospod sprevodnik jim je še celo prijazno besedo znil, predno je odšel. Zdaj se še-le stric oddahnejo in pogledajo okrog sebe; v drugem kotu ob oknu ugledajo sopotnico, čudno gosposko babnico — res čudno! — Kaj rečem — psa je pestovala, grdega, luskinastega! — Uh, da je res tako!

Kaj tacega še niso videli Bučkov stric, čeprav se jim zazna baš šesti križ na obrazu in grbi; in to ni karsibodi. »Jemnasta, jemnasta. Gosposka, pa gosposka babnica gre pestovat to gnusobo, to nemarno psiče!« Tako so tärnali. Ni jim šlo v glavo in ne. »Otroke se pestuje in ne pse! — — I, saj so tudi pri nas gosposki ljudje, gospe in gospodje; tam v trgu so, kjer se pobirajo cesarski in drugi davki, in kjer se tožari; eh, pa se vender lepo obnašajo in po pameti, pa ko so veliki

gospodje in gospe. To pa — Bog se usmili! Pameti, pameti! Saj pravim, da sem v domači deželi doma, da sem le v Ludrji doma, hvala Bogu!»

Pes skloni glavo v gospejinem naročju in — blesk! poliže jej z jezikom ustni. In gospa ga je še božala in pes jo je lizal.

»O grdobija vseh grdobij!« vskliknili so stric, vrgli se na drugo stran in mrko gledali pri oknu pusta strnišča in rebri. Ni dvomiti, da bi bili stric to pot rajše doma ostali, nego se lomili prav danes k sinahi v hribe, ko bi mogli pametovati še, da so danes najprvo babo srečali. Pa kaj se hoče!

Pa kar brez dela tudi niso strpeli Bučkov stric. Posežejo torej po svojo pipico, jo povlečejo, če bo za dih, iztrkajo, zopet povlečejo, potlej jo pa natlačijo v mehurju tobaka, zakrešejo ogenj, in prijetno so cmakali in vlekli iz pipe tja v en dan, ne zmeneč se ni za ono gosposko babnico, na katero so že bili pozabili, ko so enkrat zakurili svojo pipo, ni za besede sprevodnikove, ki jim je zabičaval, da je pušiti v tem vozu prepovedano, katerih besed pa bržkone niti razumeli niso; zakaj, kdo bi vse vedel, kako se tej in onej reči pravi po novem; in v Ludrji se ne reče: Tomaž, boš pušil, ampak: Tomaž, ná kadi! In takisto jim ni bil pravil gospod sprevodnik.

Ali tisto ženšče gosposko! Vspela se je po konci ter po vražje gledala stricu v hrbet, ko je gost in nepovšečen dim dregal njej in pasji pari v nos. Slikala je z jezikom, a ni si vedela pomagati. Kar jej mine potrpežljivost, da še ni uganil neumni kmet njene želje;

zarohni tedaj nekaj besed nad starcem, kar bi mu imelo reči: »Tu je prestor za nekadilce«, in pes je ob enem zajavkal in grdo zalajal. Toda stric, spomnivši se ženske, niti ne pogledajo, kaj bi bilo, nego lepo mirno »pušijo« dalje. — Žensko to razkači; potrese strica za ramo, ter jim med vikom in vekom nekaj pripoveduje, kažoč jim ob enem nadpis nad vratmi v vozu: Za nekadilce! — — Stric se zganejo in jo poslušajo, a ko le ne zvedo, kaj bi rada, plunejo dvakrat na tla, stisnejo se spet ob okno ter zacmakajo na novo iz svoje pipe.

Ženski je bilo to odveč. Kot bi trenil, vrže psa na klop, strica pa prime in vleče čitat nadpis: Za nekadilce! Zraven pa upije in se zvega, kot da je beba. Stric pogledajo zdaj žensko, zdaj napis, potlej se spet spuste na svoj prostor; plunejo ene poti na tla in spet dalje kade in cmakajo prav po svoji volji, zakaj stric niso vedeli, kaj naj pomenijo tiste kljuge nad vratmi. Brati so znali le zareze s svoje palice, ko so še brentačili, in pa črešnje in jagode, kar zna tudi vsako otroče; zato jim je bilo popolnoma nejasno, kaj pomeni ta jeza.

Gospa zdaj grdo zaveka, da se pes vspne po konci, in stricu zaježe lasje, kakor da bi stali med uro duhov v risu in čakali samega — peklenščka. Tudi pes je jel cviliti prav nevšečno, gospa je gremela nad stricem, da je le ta začudeno zijal v njo in psa in bil zdajci do cela prepričan, da je ženska ušla iz norišnice. A ko se je stric zazijal v žensko, je pozabil na pipo in cmakanje ter naslonil se z levico na okno. A v hipu mu izbije gospa pipo, da mu sfrči iz roke skozi okno na plano. In zdaj zazijajo Bučkov stric v levico brez pipe in hi-

poma zgrabijo psa, in smuk skozi okno. Mrcina je ležal kakor je dolg in širok zunaj na travniku ter cvileč in kruleč pobiral svoje mehkužne ude.

Krik in vik, grom in strela v kupeju. Gospa kliče psa in tuli in upije nad stricem, ki razkačen zgrabi palico in na ves glas kriči: »Baben zarukan, perpalen!«

Ko bi se gospa ne zbala stričeve kljukače, kdo ve, ali bi ne skočila vanj ter mu ne razpraskala lica in ne populila redkih las! Tako pa je glasno tulila in vriščala in skakala kot nora, da so stric z vzdihom vzkliknili, ko je vlak zažvižgal in se polagoma ustavljal: »Oj, hvala Bogu, hvala Očetu nebeškemu! Rešen sem! Rešen sem!«

Toda rešeni še niso bili!

Gospa se jih je držala kot tat briča in med vikom in krikom se prerila ž njim do gospoda načelnika železnične postaje; tam pa kričala, upila in jokala — vse vprek in kazala na strica in nekam tja, kjer se je pasja lena in grda para lovila po zraku. Pripovedovala je v jedni sapi tako, da je gospod načelnik in še manj stric nista mogla umeti. Bučkov stric pa so neprenehoma silili praviti: »Baben zarukan, perpalen! Baben zarukan, perpalen!«

G. načelnik posluša nekaj časa to čudno zmes, a ko le ne more ničesar izvedeti, zavpije: »To je neumnost«, ter pohiti k vlaku, da opravi uradne svoje posle, gospa pa zdaj plane nad strica ter jih obsipava z besedami, da se Bog usmili strica, ko bi jih bili umeli. Bučkov stric pa so se muzali in muzali proč od gospe in pravili jej naprej in naprej: »Tomaž sem, kakor so rekli gospod;

iz Ludrja tudi, saj ste slišali. Tožite me; ampak pipo dajte nazaj, pipo mi daj nazaj; pipo pripravi, baben zarukan, perpalen!

In tako sta se pričkala.

Vlak zažvižga. Gospa zavpije kot besna, spusti strica in hiti v voz — a vlak je ni čakal — stric pa tudi ne!

Tam nad postajo so se upali stric šele oddahniti. Seli so tedaj na šotor ter si hladili z velikim majolkastim robcem čelo in — jezo. Zdajci jim počí znan vik od postaje sem na uho. »Fiume, Fiume!« tako je upila tista gospa in skakala in vila roki. »E, babnica, Fiume pa že ne boš videla danes in mene tudi ne, ne danes ne nikoli!« dejali so Bučkov stric iz Ludrja doma, potlej jo pa urno praskali proti klancu v hribe k sinahi, kakor da bi jih strašila in podila ona gospa z grdim psom v naročju. Ona čudna gospa, kakersnih pri nas ni, ampak le baje tam v Fiumi, oh, čudnej Fiumi. Tam bi ne hotel biti za ves svet ne, to rečem, da ne.

VI.

Pri kotlu.

Prošlo je ravno petindvajset let, odkar je vstopi Anton Drvar pri tovarni Verbič & Golob v službo. Bil je čuvaj pri prvem kotlu. Kdor je opravljal to službo, je prevzel ob enem nase veliko odgovornost. Moral je poznati natančno kotel in parni stroj, znati je moral tudi hitro popraviti vsak majhen nedostatek. Opazovati

je moral vedno, koliko vode je v kotlu in koliko stopinj znaša parni pritisk. Skrbeti je moral, da tovarniški stroji neprenehoma delujejo, v prvi vrsti torej, da se kotel ne pokvari in se ne zgodi kaka nesreča. Najhujši sovražnik v tem oziru ima neprijetno ime: »eksplozija«. Grozne posledice ima: Poslopje, v katerem je kotel, se razruši, vse, kar je v njem živega, pogine, okolica pa, kamor popadajo železni kosi in zidovje, je popolnoma opustošena. Take eksplozije nastanejo iz različnih vzrokov: ako zastane zaklopnica vrhu stolpa nad kotlom, če zmanjka v kotlu vodé, ako se kotel preveč razgreje in še več drugoga.

Kaj podobnega se Drvarju v petindvajsetletnem službovanju ni pripetilo nikoli. Zvesto je opravljal svoj posel od ranega jutra do noči, in čisto naravno je bilo torej, da je pričakoval na tihem za svoj jubilej kakega priznanja od tvorniškega vodstva, naj bode priznanje že kakoršnokoli. Seveda je Anton Drvar nekako modern človek, to se pravi, motril je svet z jako skromnimi očmi in vedel je pred vsem, da so »službene razmere« vseskozi na dejanski podlagi; Uslugo za uslugo, kakor se je določilo po pogodbi. Dal je v najem tovarni Verbič & Golob samega sebe, svoje moči, in tovarna ga za to pošteno plačuje — vsa stvar je bila grozno jednostavna. Toda če je stal človek celih petindvajset let vedno na jednem in istem nevarnem mestu in si torej pridobil zaslug za občo blaginjo — tu posebej za tovarno, bi mislil, da se kaj takega ne more kar tako prezreti — da mora »nekaj priti«. Po človeškem se kaj takega odpusti, naj si bode tndi nespametno.

Čestitk od svoje družine ali tako imenovanih prijateljev Drvar ni pričakoval. Žena njegova je bila mrtva, dva njegova sinova sta si služila kot »odrasčena človeka«[•] kruh v drugem mestu. Njegovi »prijatelji«[•] so bili pa le navadni tovariši, s katerimi je popil v časih pri isti mizi v gostilni kozarec piva. Taki prijatelji se pa ne brigajo za osebne zadeve slučajnostnih tovarišev, za katere se potem več ne zmenijo. Tovarniška pisarna je bila vse njegovo upanje.

Na dan svojega jubileja je prišel zgodaj kakor sicer na svoje mesto; bil je to do polovice v zemlji ležeči očrneli prostor, kjer je bilo pozimi in poleti neprestano vroče. Dva velikanska kotla sta stala zazidana drug poleg drugega. Navadno je gorelo le v enem, drugega so porabili le redkokedaj. Drvar zakuri, nalije v kotel potrebne vode, pregleda zaklopnico in druge potrebne stvari, — sploh, opravljal je svoj posel kakor sicer, in ko je odbila v tovarniškem stolpu šesta ura, je para že gonila stroje. Parni žvižg je klical k delu in kmalu potem je bilo po vsej tvornici živahno gibanje. Delo se je pričelo.

Ob osmih so prišli knjigovodje in pisarji v pisarno. Ob devetih je došel tja gospod Golob, tovarniški načelnik, pregledal pisma in naročil, kar je bilo potrebno. Pol ure pozneje je pregledoval gospod Verbič tovarno, če je vse v redu.

Na čuvaja pri kotlu in na njegov jubilej ni mislil nihče. Gospodje so mislili danes na kaj važnejšega. Gospod Golob je imel sina, gosp. Verbič hčer. Otroka sta skupaj odrastla in ker naj bi nekoč podedovala to-

varno in sta se sčasoma vedno bolj rada imela, sta ju hotela očeta danes zaročiti. Praznovali naj bi to slovesnost s sorodniki in neštevilnimi hišnimi prijatelji.

Ivan Golob je bil star takrat dvajset, Anica Verbič pa osemnajst let. Še kot otroka sta se dostikrat igrala na vrtu poleg tovarne in se podila v divjem diru po tovarničnem dvorišču. Nekega popoldne sta pritekla prav blizu parnega poslopja, tam je bila zaloga za oglje, katero so metali skozi veliko okroglo odprtino naravnost z voza. Takrat pa niso po neprevidnosti zaprli odprtine z železnim pokrovom, kakor navadno. V silnem teku je prihitela sem Anica, toda oziraje se v jedno mer nazaj po Ivanu, ni gledala pred sé. Glasen krik — deklica se je pogreznila v ono jamo. Ivan je kričal po dvorišču na pomoč — vratar, voznik in drugi so hiteli tja; toda predno so zvedeli, kaj se je zgodilo, se je priplazil iz globine ves črn od oglja čuvaj Anton Drvar, v naročji pa je nesel nezavestno Anico. »Ravno sem grabil oglje od jame sem«, je pravil, »kar pade mala gospodična doli. Ujel sem jo v roke ter zadrževal posipajoče se oglje, kolikor sem pač mogel. Samó strah jo je omamil.« Tone je dobil nekaj plačila, in stvar je bila pri kraju. Prošlo je od tistega časa dvanajst let.

Danes, na dan svojega jubileja, je premišljal Tone prošla leta, in tu se je domislil omenjenega dogodka. Toda dopoldne je že prošlo, prišel že odmor in nihče ni prišel iz pisarne k njemu. Sčasoma je Drvar spoznal, da ga je upanje prevarilo, in prevzelo ga je bridko čustvo. Nič ne cenijo njegovega dela, njegove zvestobe! — Popoldne, ko je bilo treba južinati, je šel kakor na-

vadno po ozkih stopnicah gori in sedel na klop pred oknom, iz katerega se je videlo ravno na hišno dvorišče. Napravil si je klopico sam, da pogleda včasih, kako je kaj zgoraj med ljudmi, in da si malo odpočije. Tukaj je sedel tudi danes in gledal po dvorišču in na načelnikovo vilo sredi vrta. Vse se mu je zdelo nekam živahno. Služabniki so hiteli z belimi prti in vsakovrstno namizno opravo iz vrtne vile, kjer je bila najbrže kaka slovesna gostija. Kmalu so se prikazali tudi povabljeni gostje, gospe in gospodje v plesnih oblekah. Najprej so šli v vilo. Sledajič, ko je pet ura že odbila, so se odprla hišna vrata na strežaj: Dolg spreved je prišel skozi nje, pred vsemi pa mlada dvojica Ivan in Anica.

Tone se nenadoma strese . . . hudobna, hudobna misel mu je prišla v glavo. Kaj, ko bi se maščeval za toliko preziranje, — ko bi kruto in grozno porušil to družinsko veselje? Vedno bolj se udaja tej misli. Kako bi skočili od razkošnega obeda — prestrašeno strmeli proti temu poslopju, kjer je moj kotel, ko bi se razletelo in razdrobilo na vse strani. In kako jednostavno bi to bilo. Treba bi bilo samo zaklopnico nad kotlom malo premakniti in malo bolj zakuriti . . . Vse drugo bi ne trpelo dolgo.

Tako je sedel na svoji klopi in snoval temne, maščevalne naklepe. Tam od one strani pa so se začuli glasni klici, napitnice in zdravice. Potem pa so se jeli prikazovati posamni pari po vrtu — obed je bil končan, in gospoda se je sprehajala.

Med sprehajalci je bila tudi novozaročena dvojica. Prišla sta po vrtu sem in obstala pri vratih. Tedaj se

pa nakrat Anica obrne k Ivanu in mu pokaže — Drvar je videl prav natančno — s prstom proti parnemu poslopju. Ivan je veselo pritrdil ter namignil nekemu na drugi strani. Kmalu pride služabnik s košarico v rokah.

Potem odpró vrtna vrata in mladi par gre s služabnikom naravnost čez dvorišče v parno poslopje. Tone ni verjel lastnim očem — kaj naj bi neki to bilo?

Komaj je imel toliko časa, da je vstal s klopice in odšel na svoje mesto, že potrka nekdo na njegova vrata.

»Le odprite, očka Drvar«, zavpije veselo Anica, »vizite bodete imeli.«

Smejé prihiti po stopnicah doli, za njo pa Ivan in sluga.

Drvar kar ni vedel, kaj se je z njim godilo, ko je rekla Anica: »Življenje ste mi rešili, očka. Danes se počenja za-me novo življenje, ker z gospodom Ivanom sem se zaročila. Tudi Vi morate biti tega veselja deležni. Nikar se ne branite — tá-le malenkost — tu prosim, ljubi gospod Drvar!«

Vzame košarico slugi iz rok in jo izroči s prosečim obrazom Drvarju.

Njemu pa zastane beseda. Ustnice so se mu pač premikale, toda druge besede ni mogel spraviti iz sebe kakor: »Gospodična, draga gospodična!« Ta prehod iz jeze v veselje je prišel prenenadoma. Tone je prijel v neizrekljivem čustvu njeno roko ter jo poljubil.

»In tudi jaz, gospod Drvar«, reče sedaj Ivan, »naj Vam nekaj povem. V imenu naše tovarne Vam častitam k današnjemu vašemu jubileju ter vam izročam

tu neko malo gmotno priznanje za zvesto vaše službovanje.« In tu dá strmečemu Antonu zaprto pismo. »Nismo pozabili današnjega vašega častnega dne; toda, ker vam je moja predraga nevesta dolžna še osebno hvaležnost in ker je najina zaroka tudi ta dan, — smo hoteli na ta način praznovati Vaš jubilej.«

Ko so gostje odšli, je odpiral Drvar v nepopisnem čustvu košarico in pismo. V košarici je bilo po nekoliko vseh jedil današnjega obeda in več steklenic izvrstnega vina, v pismu pa je bila večja svota papirnatega denarja, ob enem pa jako laskavo priznalno pismo tovarniškega vodstva.

VII.

Ponarejeni bankovci.

Črnivec je bil kmet prav stare korenine, kakoršnih je sicer še nekaj v našem narodu, ki pa izginjajo čedalje bolj raz površje in delajo prostor ljudem novega kroja. V svojih nazorih je bil starokopitnež skrajne vrste, sovražil je vsak napredek, vsako novotarijo. Ako so si drugi omišljali kmetijske naprave modernega kroja ali celo kake stroje, imel je Črnivec za to vedno zaničljivo opazko, dejal je: »Čemu vse to? to so le same igrače in niso za nič, ker se hitro polomi, a stane veliko. Tisti, ki jih prodaja, si že polni žepe, ker ste tako neumni, da mu nosite denar!« Zlasti se mu je zdelo smešno, ako je kak njegov sosed dajal svojega sina v

kmetijsko šolo, »da se izобрази za višjo kmetijsko vedo.« To mu ni šlo v glavo in delal je robate dovtipe.

»Šola pa kmetija! Nisem videl šole od znotraj, pa poglej moje njive in travnike, mojo živino! Ali bi bilo lepše in več vredno, ako bi se bil učil orati in sejati v šoli? To so same novotarije v ta namen, da se judem pamet meša in da gredo kmetije na kant. Zakaj pa je bilo prej drugače, ko še šol ni bilo? Šola kmetijska, to je nesreča za kmeta in pri tem ostanem!«

Seveda se ni dalo ugovarjati staremu Črnivcu v tem oziru in kdor bi mu bil govoril o umnem kmetijstvu, bi se samo grdo osmešil, zato so ga razumniši pustili pri miru.

Resnica pa je, da je bilo Črnivčevo posestvo jedno najlepših v dobravi, katero so si radi ogledovali bližnji in daljni sosedge. In na to je bil Črnivec ponosen.

»Glej, Neža« je dejal često svoji ženi, »midva ne hodiva v šolo, ne prebirava knjig in ne poslušava svetov v gosposkih hlačah in vender je naše polje tako, kakor bi nam ga angeljci obdelovali. To pa odtod, ker zaupava več v božjo pomoč, kakor pa v tistih »tisoč šolskih naukov,« katerih si človek ne zapomni, ako bi jih z zlivo jedel. Pri naju velja: dobro gnojiti in o pravem času saditi, pa se samo stori. Pa poglej naša belca lia jih najdeš na pet ur okrog taka?«

Belca sta bila dva voliča, ki sta stala v hlevu in na katera je obračal Črnivec največjo pozornost. Odredil jih je iz mladega in je nameraval napraviti z njima dobro kupčijo, da jih dobro proda na bližnjem sejmu ali kar mesarju, o tem ni nikdo dvomil.

»Izpod 400 goldinarjev jih ne dam.« je vsikdar dejal, ako je peljal koga v hlev kazat lepo žival »izpod štiri sto jih ne dam, kdor jih noče, naj jih pusti!«

In res, dobil je 400 zanje; toda pri tej stvari je bridko naletel. Ker je bil Črnivec sicer priden kmet in poštena duša, toda prav nič znan s svetom in z njega malopridnostjo, ni mislil na to, da je tudi hudobnih ljudij na svetu, ki pod krinko poštenosti človeka lahko ogoljufajo.

In tako se je zgodilo Črnivcu.

Ko se je zadosti razneslo, da namerava Črnivec prodati vola, prišel je nekega dne Ajdovec iz Robidnega, ki je kupoval za mesarja, da si ogleda belca.

»Pokaži vola!« je zarohnil nad Črnivcem, da se je ta kar ustrašil, »ali sta res taka, kakor bahariš?«

Črnivec je bil užaljen po teh besedah, a potrpel je, pričakujoč dobre kupčije, kajti znal je, da Ajdovec pozna živino in da je tudi najboljše plačuje.

»Nič ne baharim, le sam si oglej in govori!« je dejal mirno in peljal kupca v hlev. Le ta je ogledoval žival od vseh strani, je otipoval in gladil, cmakal z ustmi in naposled dejal:

»Lepa žival res, koliko hočeš zanja, nič ne barantaram!«

»Štiri sto, nič več, nič manj, pusti ali pa vzemi!« je odgovoril Črnivec.

»Velja, voli so moji, roko nato!« je zarenčal Ajdovec in udaril s težko desnico v Črnivčevo. »Štiri sto ti odštejem zanje in petak dobi še dekla za krilo in jutri odpošljem gonjača ponja!«

Črnivcu je bilo že skoro žal, da ni zahteval več, toda zadovoljil se je, meneč, boljše gotovo, kakor negotovo in priredil sem le!

Ajdovec pa je mislil sam pri sebi: za pet sto bi bili sli, zato pa ga pijem lahko par bokalov več!

Sli so v hišo, kjer je Neža postregla s tem, da je skuhala dobrih ajdovih žganjcev, zabeljenih tako, da jih je Ajdovec kar vlekel iz zabele, po vrhu pa je prinesla velik vrč sadnega mošta, kakoršnega je Črnivec vsako leto doma pridelal. Na to je odštel kupec stiri stotake, lepe in gladke ter položivši jih po vrsti na mizo, odšel s poudarkom, da takoj jutri odpošlje po živino.

Ko sta bila Črnivca zopet sama, sta s slastjo ogledovala bankovce, ki so se svetili tako lepo in ki so se jima zdeli tisti hip lepši, kakor ne vem kaj.

»Lepa kupčija zares!« je pokašljaj Črnivec, »in s prvim sejmom se popeljeva v mesto, da jih deneva v hranilnico k drugim!«

In Neža se je zadovoljno muzala in brisala usta s predpasnikom. Oba sta bila neizrečeno srečna. V hranilnici sta imela že par lepih tisočakov, katere sta skupila bodisi za živino ali za kake druge pridelke. Zase nista mnogo porabila in ker nista imela otrok, sta leto za letom mogla devati na stran, dasi so ljudje ugibali, čemu hranjujeta.

Najbolj pa je brigala Črnivčeva štedljivost kmeta Lišaja, ki je imel uprav zunaj vasi svojo kmetijo, o kateri se je moralo dvomiti, da bi živela kmeta z mnogobrojno družino, katero je imel preživljati Lišaj.

To je bil človek prebrisane glave, ne prav čitse vesti, toda tolike govorniške zmožnosti, da so ga vaščani imeli za svojega »advokata« in so mu brezpogojno zapupali v stvareh, v katerih ni zadoščala pamet. S svojim jezikom je dobil vse »domače pravde«, ki so mu donášale vedno dobička, kajti znal je stvar vedno tako zvito zasukati, da nikdo ni spoznal gorostasne sleparije. Zlasti se je rad sukał okoli ljudi, ki so si v svoji petičnosti mnogo domišljali, a so bili preveč priprosti.

Ko je zvedel, da je Črnivec prodal vole, se je osmi dan po storjeni kupčiji napotil mimo in se pri njem ustavil.

»Kako je kaj, Črnivec?« je dejal, stopivši v vežo.

»Dobro je, vsega imamo dosti, hvala Bogu, denarja nam tudi ne manjka!« je odgovoril v svoji prostodušnosti Črnivec, »pa ti, kaj hodiš tu okrog?«

»E, v mesto moram, plačevat davke, pa mi je postalo vroče, zatoraj se malo ohladim pri vas, če nimata nič proti.«

»Kaj hočeva? Prinesi Neža, prinesi mu mošta, pa nam kaj povej, ki mnogo veš in imaš mnogo v glavi.«

»Tisto pa že, toda kaj, si li res prodal živino?«

»Prodal, pa še dobro, — štiri sto mi je odštel!«

»Beži kam? Kdo li?«

»Ajdovec.«

»Ajdovec . . ?« Lišaj je jel zmajevati z glavo in bobnati s prsti po mizi.

»In kaj je z Ajdovcem?« je vprašal nekoliko skrbno Črnivec.

»Hm, hm, nekaj je, a ne smeta nikomur praviti, prav nikomur! No, on trguje s — ponarejenim denarjem.«

»Za božjo — —!« Črnivec in žena sta prebledela pri teh besedah Lišaja.

»Tako je. Toda kakor pravim, ne zinita besedice, ker bi ne bilo dobro.«

Toda Črnivec je zdajci zagorel v lice, planil po konci in zakričal :

»Kaj? Koj danes letim nadenj in zahtevam vola nazaj, pa mu vržem denar pod noge!«

»Bog ne zadeni tega, Črnivec!« šepče Lišaj »s tem si le škoduješ, kajti Ajdovec utegne stvar zasukati, kajti zvit je, kakor rog in te utakne v luknjo, kjer ne bodeš videl božjega solnca leto in dan!«

»Imaš tudi prav!« hrope Črnivec in pade na klop, »toda kaj čem storiti, svetuj mi, Lišaj, svetuj, ne bode zastonj!«

»V prvo, pokaži mi bankovce!« je dejal ta. Skoro je položil Črnivec predenj denar in Lišaj je ogledoval papir od vseh strani, proti oknu in ga drgnil s prsti.

»Hm, hm, — žalibog, res je, ponarejeni so, so že!« je dahnil in videzno resen položil bankovce na mizo.

V tem trenutku pa sta se jela vesti Črnivca kakor blazna, prijemala se za glavo in dirjala po hiši okrog, kakor bi bila izgubila pamet.

»O moja žival, moja lepa žival!« je vzdihoval Črnivec.

»Koliko sta pojedla in kako lep denar bi bila vrgla, oh, oh!« je ihtela Neža.

Lišaju sta se starca jela smiliti in spregovoril je.

»Ni še zgubljeno vse, ni še!«

»Kako misliš to, Lišaj? Ti si prebrisan, svetuj mi, kako se iznebim tege denarja in dobim zanj pravega?

Kar govori, ali kar hočeš, petdeset goldinarjev je tvojih, ako mi pomagaš!« je hropel Črnivec.

»Dobro, velja, petdeset goldinarjev dobodem, ako ti priskrbim drug denar«, meni zvití Lišaj »ravno prav, ko grem v mesto. Daj mi bankovce in zvečer ti prinesem za nje srebro!«

Črnivec mu je izročil denar in le ta je vesel koralak z njim proti mestu, kjer jih je skoraj zamenjal v srebrne goldinarje, seveda ne vseh na enem kraju.

»Lišaj je vendar dober človek, da pomaga človeku iz zadrege!« je dejala Neža, ko je slepar bil iz hiše.

»Ako bi njega ne bilo, ne vem, kaj bi počel s ponaréjenim denarjem!« je menil Črnivec.

Zvečer se je zares vrnil Lišaj in prinesel za štiri-sto goldinarjev srebra. Petdeset si jih je takoj pridržal sam in pri odhodu domov je dejal:

»Vsikdar ni take prilike, kakor danes. Ako bi me še potreboval, Črnivec, obrni se do mene, rad ti svetujem!«

Polagoma pa je Črnivec vendar jel stvari nekoliko premišljevatí, dasi o tem svoji ženi ni ničesar razodel. Mislil je: ako pa le ni bilo res tako? Lišaj je zvit, morda je bil denar pa venderle pravi in le-ta grdin me je tako premotil, da je zaslužil petdeset goldinarjev?

Pozvédel je pri Ajdovcu, da ga je Lišaj res nabisal. Lahko bi ga tožil, a sram ga je bilo pred ljudmi. Zato je bil tiho, le o tem modroval je večkrat, da šola vendar ni tako slaba stvar.

KAZALO.

	Stran
I. Brezverčovo življenje	1
II. Ob brezdnu	23
III. Naš prvi policaj	27
IV. Bridke izkušnje	39
V. Bučkov stric	96
VI. Pri kotlu	101
VII. Ponarejeni bankovci	107

